STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY
NO. 06771

VERTHER'S LAYDEN

Johann Wolfgang von Goethe

THE MAX PALEVSKY
YIDDISH LITERATURE COLLECTION

NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER
AMHERST, MASSACHUSETTS

NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER
AMHERST, MASSACHUSETTS
413 256-4900 | YIDDISH@BIKHER.ORG
WWW.YIDDISHBOOKCENTER.ORG

•

MAJOR FUNDING FOR THE
STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY
WAS PROVIDED BY:

Lloyd E. Cotsen Trust
Arie & Ida Crown Memorial
The Seymour Grubman Family
David and Barbara B. Hirschhorn Foundation
Max Palevsky
Robert Price
Righteous Persons Foundation
Leif D. Rosenblatt
Sarah and Ben Torchinsky
Harry and Jeanette Weinberg Foundation
AND MEMBERS AND FRIENDS OF THE
National Yiddish Book Center

•

The *goldene pave*, or golden peacock, is a traditional symbol
of Yiddish creativity. The inspiration for our colophon comes from
a design by the noted artist Yechiel Hadani of Jerusalem, Israel.

The National Yiddish Book Center respects the copyright and intellectual property rights
in our books. To the best of our knowledge, this title is either in the public domain
or it is an orphan work for which no current copyright holder can be identified.
If you hold an active copyright to this work – or if you know who does –
please contact us by phone at 413-256-4900 x153, or by email at digitallibrary@bikher.org

ווערטהער'ס לײדען

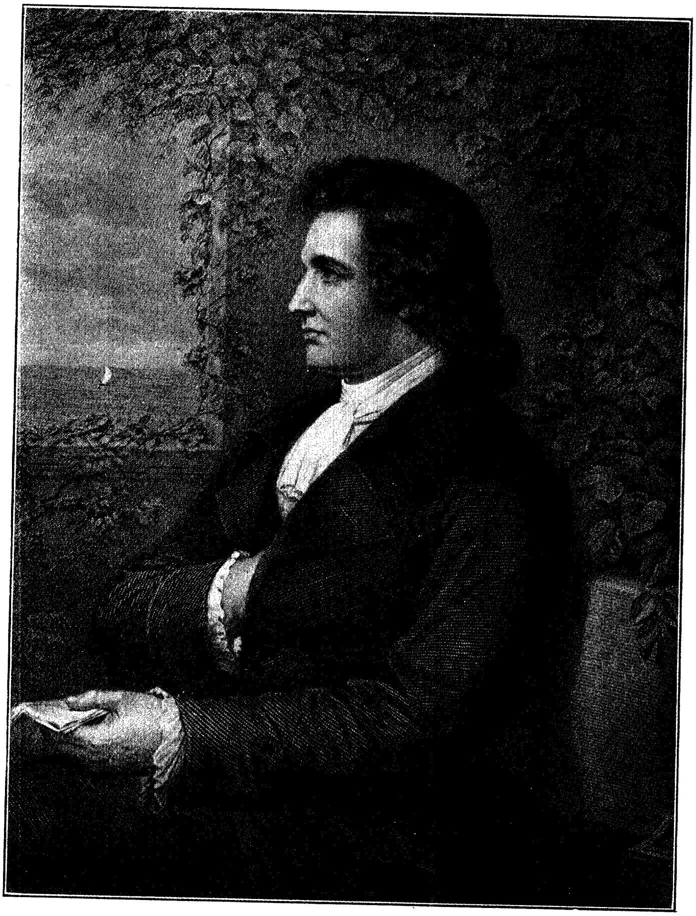

GOETHE

יאָהאן וואָלפגאנג געטהע

ווערטהער'ס ליידען

איבערזעצט און איינגעלייטעט פון
ש. יודסאָן

צווייטע אויפלאַגע

Copyright 1910, by
Solomon Judson.

א י י נ ל י י ט ו נ ג.

ווען מיר שטעהען ענטציקטע פאר אַ בילד פון רעמבראַנדט אדער פון אַן אַנדער גרויסען זשעניע, קענען מיר זיך בעת מעשה ניט אבגעבען קיין רעכנונג, פאר וואס מיר זענען דאס אזוי ענטציקט. אונזער אויג קען יענע געטליכע שטריכען וועלכע מאכען דאס בילד זשעניאל, ניט געפינען. אונזער אינסטינקט לאזט עס אונז אויך גאַר ניט זוכען. מיר האבען פאר זיך דאס קונסט־ווערק אין איהר נאַטירליכער, נויטווענדיגער גאַנצקייט, און דאס איז שוין פאר אונז גענוג; ווען מיר זיצען און הערען צו מיט ווייט אָפענע אויערן צו אַ סימפאָניע פון בעטהאָווען, צו אַ טאָן־פּאָעם פון שטרויס אדער אַן אָפּערא פון וואַגנער, אדער פּראָדוקציאָנען פון אנדערע גרויסע מוזיקער, קענען מיר אויף קיין פאל זיך ניט קלאָר מאכען, וואו דער זשעניע א י ז דער זשעניע. דען נאר אַלס נ אַ נ צ ע ס ווירקענד, לאזט זיך אַ קונסט־ווערק דערקענען. די פערשידענע שטריכען און שאַטירונגען אויף'ן לייַנוואַנד; די פערשידענע טאָן־נרימאסען פון די אינסטרומענטען און דער מעלאָדישער אטעם־שוואונג קענען ערשט דאַן זיין זשעניאל, קענען ערשט דאַן אויף אונז מאכען די אמת'ע ווירקונג, ווען זיי פערליערען זיך אין דאס גאַנצע. די איינציגע טיילען ווערען פערשמאלצען אין אַ גרויסע ריעזען־ווערק. אזוי ווי די איינצעלנע אונבעדייטענדע בוימער, שאפען פאר אונז דעם ערהאַבענעם וואלד, און אזוי ווי די איינצעלנע קערנדלעך ערד, שאפען פאר אונז דעם פּראַכטפולען באַרג. די גרויסקייט פון זשעניע ליעגט דאָרט וואו אונזער

אויג קען ניט ארייגדרינגען און אונזער אויער קען ניט מעהר אונטער־שיידען. עס ליעגט אין די צווישען־טיילען וועלכע בילדען די אטמאָ־ספערע פון'ם גאנצען.

מיט די דיכט־קונסט איז עס פונקט אזוי ווי מיט דער מוזיק און מאלעריי, און אַבוואָהל זי איז מעהר ממשות'דיג ווי איהרע שוועסטער־קינסטע, דאך ליעגט זי אונטערוואָרפען דעם זעלבען געהיימען געזעץ, דעם זעלבען אייביגען סוד. ד"ה, די פיהלבארע אטמאָספערע אין וועלכע מיר דרינגען אריין מיט די הילף פון די אַנדייטענדע טהיילען, שפיעלט די הויפט ראָלע. און דער זשעניע אויף וועמעס חלק די דיכט־קונסט איז צוגעפאלען, האט פאר זיך די זעלבע אויפגאבע ווי דער מוזיקער און מאלער: צו פערקערפערן אן אידעאל; צו בויען פראכט־פולע געביידען אין דער לופטען. נאר די מיטלען זיינע זענען ניט אזוי גינסטיג; צו ממשות'ד'ג פאר א ריין גייסטיגען אינהאלט. דען ווערטער זענען צו אַלגעמיין. זיי ווערען געברויכט פון אלעמען און אויף אלעס. דעריבער גיבען דיכטער א קלענערען פראָצענט אנערקענטע זשעניעס ווי מוזיקער און מאלער. טויזענדע און טויזענדע דיכטען, זינגען און ערצעהלען, אבער נאר ווייניג גאָט־געבענשטע צייגען די וואונדער פון זשעניע.

דיזען בוך, וועלכען מיר גיבען דא פאר'ן אידישען לעזער, איז אין דער גאנצער ליטעראטור־וועלט אנערקענט אלס א זשעניאלע ווערק, א קונסט־פראָדוקט פון ערשטען ראנג. דער דיכטער־פירשט גע̇יהע, האט עס אין זיין קראפטפולער יוגענד, „מיט דאס בלוט פון זיין אייגען הארץ" געשריבען, (ווי ער אליין האט עס געזאגט צו עקערמאן) און געשענקט דער וועלט א שיר השירים, וועלכער וועט נאך הונ־דערטע יאהרען בלייבען א געשליפענער שפיעגעל פאר דאס הארץ פון פערליעבטען.

אין די פאָרם פון בוך אליין, ליעגט שוין א גרויסער טייל פון'ם פאָרטייל וואס געטהע האט געוואונען פאר די דיכטונג. די בריעף־פאָרם איז אזא געראטענער איינפאל, צו עפענען פאר'ן לעזער דאס

הארץ און די נשמה פון'ם העלד, וואס קײן אנדערער קען זיך צו איהם ניט גלײכען. ווען אײנער שרײבט א בריעף צו אן אינטימען פרײנד, ניט פון יוצא װעגען, נאר ווען זײן הארץ דיקטירט איהם, דאן זעהען מיר איהם דורך און דורך. עס שטעלט זיך אונז פשוט פאָר, דאס מיר הערען ווי זײן געדאנק דיקטירט, ווי זײן הארץ פיהלט, און מיר פיהלען, ווי ער איז מיט ליב און לעבען בײ'ם שרײבען. מיר פיהלען א דירעקטע פערבינדליכקײט מיט די פערזאָן וואס שרײבט דעם בריעף. עס פערזעצט אונז אין א זיכערהײט, אין א בעשטימט־קײט, סײ איבער די פערזאָן וואס שרײבט, און סײ איבער דאס גע־שריבענע, װעלכעס שפּיעגעלט אונז אָפּ די פערזאָן.

אלזאָ, אום צו געבען אונז א ריכטיגען בילד פון װ ע ר ט ה ע ר, און א בעשטימטען בעגריעף פון זײן עמפּפינדליכקײט, האט אונז געטהע פערבונדען דירעקט מיט איהם אלײן. ער לאזט אונז לעזען וואס ער שרײבט צו זײן פרײנד; פון די קלענסטע, און דאכט זיך, אונבעדײ־טענדסטע פּאַסירונגען, זײנע, ווי פרעמדע, ביז די טיעפסטע סודות פון זײן נשמה. ער שטעהט פאר אונז אזוי אָפען, דאס מיר קענען גענוי בעאָבאכטען, ווי אזוי די קלענסטע פּאַסירונג, בעגעגענים, נאַטור־ערשײנונג א. א. וו. ווירקען אויף איהם און ענטוויקלען זיך אין איהם, ביז זײ קומען נאכהער צוריק פון איהם ארויס אלס דער געפיהל פון זײן אײגען הארץ.

ווי בעוואוסט, איז דער „װערטהער" קײן אנדערער ווי דער י ו נ ג ע ר ג ע ט ה ע אלײן, װעלכער האט טאקע די אלע לײדען דורכגעלעבט און דורכגעליטען צוליעב ז ײ ן לאָטטע, װעלכע האט אין דער ווירקליכקײט עקזיסטירט, און טאקע אונטער דעם זעלבען נאמען. עס איז אין דיזער ליעבעס־געשיכטע פאַרהאַן מעהר װ א ר ־ ה ײ ט ווי ד י כ ט ו נ ג, און זאָגאר דאס צו־געדיכטעטע, דער זעלבסט־מאָרד, װעלכען געטהע האט נ י ט בעגאנגען, איז גענומען געװארען פון רעאַלען ווירקליכען לעבען. א געוויסער י ע ר ו ס א ל ע ם, געטהע'ס א פרײנד און חבר פון גימנאזיע, האט זיך אויף דיזען אופן ווי עס

איז געשילדערט אין'ם פאָרליגענדען בוך, געמאכט אַן ענדע צו זיין לעבען און ליידען, און פעראייבינט זיין ליעבע, וועלכע ער האט גע־פיהלט צו אַ פערהייראטע פרוי. דער זעלבער יערוסאַלעם האט געליהען פון ה' קעסטנער, דער מאַן פון געטהע־וועְרטהער'ס געליעב־טע, לאָטטע בוף, די פיסטאָלען, מיט וועלכע ער האט זיך דער־שאָסען. און דער שיקזאַל פון דיזען אונגליקליכען פריינד, האט זיך אזוי איינגעפלאָכטען אין זיין אייגענעם, דאס, ווען ער איז נאכהער נעגאנגען, זיינע ערלעבניסע, אין די פאָרם פון בריעף צו אַ פריינד, אויסצושרייבען, האט ער, ניט נאר נאַטירליך געשילדערט, ווי זיי האבען מיט איהם פּאַסירט, נאר אויך נאַטירליך, ווי זיי וואלטען מיט אַן אַנדערען (ווי זיין פריינד יערוסאַלעם צ. ב. ש.), געקענט פּאַסירען אונטער אַזעלכע האָפנונגסלאָזע אומשטענדען. ווען געטהע איז געווען שוין אַ גרייזגראָהער מאַן האט ער איינמאל געזאגט: „דאס זינט ער האט ארויסגעגעבען דעם „וועְרטהער“ האט ער עס בלויז איין מאל, צעהן יאהר נאָד'ן ערשיינען, נאך אַמאָל געלעזען, און היט זיך פון דאן אָן עס ווידער צו לעזען, אום ניט צו דארפען נאך אַמאָל דורכלעבען די אלע יסורים וועלכע ער האט אין אמת'ן דורכגעליטען. און אויף דעם איז ער שוין צו אַלט און שוואך, אום עס צו קענען אַריבערטראגען.“ דאס בעווייזט אונז, וויפיעל עס געפינט זיך פון'ם אמת'ן געטהע אין'ם אויס־געקלערטען „וועְרטהער.“

עס זענען דא אַסך פון די געטהע־חסידים וועלכע קוקען אויף וועְרטהער מיט די זעלבע אויגען ווי פרומע אידען קוקען אויף'ן שיר השירים. זיי זוכען אין יעדען וואָרט אַ הינטער־מיין, און ווילען פערדרעהען יעדען גלייכען פשט, אום צו מאכען עס טיעפער, שווערער, אבער, דיזע לייטע פערשטעהען ניט ריכטיג ווי צו שאַ־צען די קונסט. זיי מיינען דאס קונסט איז גרויס נאר דאַן, ווען זי ערשיינט פאר אונז מיט אַ מאַנסטערהאפטען פּנים, פערקליידעט אין טויזענד־קאָלאָריגע פאַנטאַסטישע קליידער, וועהרענד אין אמת

איז זי נאר גרויס דאן, ווען זי איז דער נ א ט ו ר ע ה נ ל י ך, ווען זי איז איינפאך און נאטירליך אבער מיט מייסטערהאפטער האנד געשילדערט.

די אלע בילדער און שטריכען וועלכע מיר בעגעגענען אין דיזען בוך. פון די ליעבליכע „ברידער־פאזיציאן," ביז די טרויערדיגע ערשיינונג פון'ם „גליקליכען־אונגליקליכען," וועלכער זוכט בלומען פאר זיין געליעבטע אין ווינטער; פון די איינפאכע אונאנגעשטרענגטע שילדערונג פון „וואלהיים," ביז די שוידערליכע סצענע פון'ם „שטורם און פערפלייצונג;" פון דער לוסטיגער קאמפאניע ביי'ם „זומער־טאנץ" אויף'ן לאנד, ביז די „אנגעצוינגענע, הויכע געזעלשאפט" ביי'ם גראף ק. זענען געשילדערט מיט אזא לייכטקייט און נאטירליכקייט, ווי זיי קומען ווירקליך פאר אין יענע קרייזען פון לעבען און נאטור.

אלס איך האב א פאאר פון מיינע בעקענטע געזאגט, דאס איך האב בדעה איבערצוזעצען „ו ו ע ר ט ה ע ר" אין אידיש, האבען זיי געמאכט א קרום פנים, איבערהויפט איינער פון זיי, וועלכער איז ליידער א צו־גרויסער געטהע־חסיד. ערשטענס, האבען זיי געזאגט, איז עס א טעכנישע אונמעגליכקייט, איבערצוזעצען אין ארעמען אי־דיש, אזא רייכטהום פון געפיהלען און געדאנקען. און צווייטענס, האבען זיי געזאגט, וועלען די אידישע לעזער ניט פערשטעהן דאס בוך, ווייל ס'איז צו־טיעף. וואס עס איז געווען צו צו־געבען, האב איך צו־גענעבען, אבער דעם עיקר פון זייערע טענות האב איך בע־שטריטען. — א בוך וועלכען כינעזער האבען שוין פינף פערטיל־יאהר־הונדערט צוריק געלעזען, מעג היינט געוויס איבערזעצט ווערן אין אידיש, האב איך געזאגט. איך בין פול מיט האפנונג, דאס עס וועלען זיך נאך געפינען גענוג אידישע לעזער, וועלכע, ניט נאר זיי וועלען דאס בוך פערשטעהן, נאר זיי וועלען עס אויך שעצען און ליעבען.

ווי מיר ווייסען, איז דאס געווען דאס פובליקום, דער מיליאן־קעפיגער לעזער, וואס האט דעם בוך אזויווארעם אויפגענומען.

ביי זיין ערשטען ערשיינען, מיט הונדערט-פינפאונדרייסיג יאהר צוריק. די יחידי סגולה, וועלכע קענען שוין שטעלען אויף זיך אליין צו קריטיקירען, צו הויבען אָדער ארונטערצורייסען, זענען גראדע געווען פיעל דאנקען דאס בוך. געטהע אליין דערצעהלט אין זיינע „גע־שפרעכע מיט עקערמאן": דאס, ווען איך וואלט ארויסגעוואָרפען פון בוך יעדע שורה, וואס איז פון איינצעלנע, און זאָגאר בעדייטענדע מענשען, געטאַדעלט געווארען, וואלט קיין איינציגע פון'ם בוך ניט געבליבען. אבער, דיזער טאַדעל האט מיר וועניג וואס געשאדעט, דען דער סוביעקטיווער אורטייל פון די איינצעלנע, איז אריבערגעוואויגען געווארען פון'ם אורטייל פון די מאססען."

וואס אנבעלאנגט די איבערזעצונג, האב איך זיך בעמיהט צו מאכען עס ווי וויט מעגליך דייטליך, פערשטענדליך, און צו דער־זעלבער צייט טריי דעם אָריגינאל. אויב עס וועלען זיך געפינען מאנכע לעזער, וואס אנדערע פלעצער אין'ם בוך וועט זיי פאָרקומען אַביסעל הארטליך, זאלען זיי גאָר קיין צער דערפון ניט האבען. איך קען זיי פערזיכערען, דאס ווען זיי וואלטען געווען אמת'ע דייטשען און געלעזען דאס בוך אין אָריגינאל, וואלט דאס זיי אויך וועניג געהאָלפען. דאס שעהנע, דאס ערהאבענע און פולע נאַ־טירליכקייט פון די שילדערונגען, פון וועלכע דאס בוך איז פול, וועט זיי דערפאר פערשאפען אמת'ע הנאה און פערגעלטען מאנכע טרוקענע מאָמענטען, וואס זיי וועלען פ י ל י י כ ט דארפען דורכלע־בען, לעזענדיג דיזען בוך.

פון עסטעטישען שטאַנדפונקט בעטראכטענדיג, איז דיזער בוך א זעלטענע מייסטער־ווערק. ווי וועניג דעם לעזערס געשמאק זאָל ניט זיין ענטוויקעלט, מוז ער ענטציקט ווערען פון די ערהאַבענהייט, וועלכע ענטוויקעלט זיך פאר זיין גייסט, לעזענדיג די בריעף איינע נאך די אנדערע. א זיסע און אָפטמאל טרויעריגע מוזיק בעגלייט די שורות; לייט־מאָטיוען וועלכע ווידערהאָלען זיך אָפט, בעשאַ־פען א בעצויבערנדע, פאסט בערוישענדע אטמאָספערע, און ווען

מ׳ענדיגט לעזען דאס בוך, פיהלט מען זיך, ווי ווען דער פארהאנג לאזט זיך ארונטער אין אָפערא־הויז נאך א פאָרשטעלונג פון „טריסטאן און איזאָלדע.״

די מאָדערניסטען און היפער־מאָדערניסטען פון אונזער צייט, זוכען אין זייערע ווערק מיט פערשיעדענע מיטלען און מיט סטיל־פער־דרעהענים, אזא שטימונג ווי אין דיזען בוך, ארויסצורופען, אבער עס געלינגט זעהר זעלטען אפילו די בעסטע פון זיי. און ווען עס געלינגט שוין יא, איז עס ניט מעהר ווי מאָמענטאן. עס ענטהאלט ניט פון דאס אייביגע, פון דאס ניט־אלט־ווערענדע, וואס מיר געפינען ביי די גרויסע קלאסיקער און איבערהויפט ביי געטהע. ריינע און גרויסע קונסט ווערט ניט אלט. זי איז זעלבסטשטענדיג און הענגט ניט אב אן די קונסט־בעגריפען פון דער צייט.

רעדענדיג איבער די ענטשטעהונג פון „פאוסט,״ האט געטהע איינמאל געזאגט: פאוסט איז צוזאמען מיט מיין ווערטהער ענטשטאנען. איך האב איהם אויף פאָסט־פאפיער געשריבען און אין איהם גאָרניט געשטריכען, ווייל איך האב מיך געהיט אויפצושרייבען א שורה וועלכע איז ניט גוט און וועלכע קען ניט בעשטעהן.״

אזא מעטהאָדע מעגען נאך לאנג די בעסטע מאָדערניסטען אי־מער אין זינען האבען. צו שרייבען וואס גוט און וואס קען בעשטעהן, דאס איז דער ריין קלאסישער גייסט, וועלכער, וועט נאך מיין מיינונג, איבערלעבען דעם אויפגעבלאָזענעם, מאָמענטאנען, פון דעם מאָדערניזם.

און אבוואָהל, די מעהרסטע פראָדוקטען פון די מאָדערניסטען זע־נען ניט און וועלען ניט ווערען קלאסיש, זענען אבער אימער די מעהר־סטע טייל פון די קלאסישע ווערק, געוועזען אייך „מאָדערן״ אין זייער צייט, און מאנכע, ווי ווערקע פון געטהע און שילער, זענען אויך געוועזען עפאָכע־מאכענדע, רעוואָלוציאָניזירענד. און דיזער „ווערטהער״ אליין. איז געוועזען איינער פון די ווערקע וועלכע האבען א גאנצע איבער־קערענים פעראורזאכט, ניט נאר אין דער דייטשער ליטעראטור, נאָר אויך אין די מעהרסטע ליטעראטורען פון די ציוויליזירטע

פעלקער״). פון איין זייט האט מען געקענט זעהן ווי די יוגענד האט זיך ענטפלאמט; מיט די גרעסטע ענטציקונג דאס בוך פערהייליגט. און פון דער אנדער זייט, האבען נאַטס־פאַרכטיגע פערדאמט, און גייסטליכע וועלכע האבען נאָר געקענט אויסאיבען וועלכע מאכט, געגען דעם עלעקטריזירענדען איינפלוס פון'ם בוך, האבען געברענט, צושטערט און אויסגעראָטעט דעם בוך. — ווען ס'איז ארויס, אין א קורצע צייט נאָך'ן ערשיינען פון אָריגינאל, א איטאַליענישע איבערזעצונג, האט מען באלד נאכדעם קיין איינציגען עקזעמפלאַר דערפון ניט געקענט זעהן. דער בישאָף האט געגעבען א בעפעהל צו די גייסטליכע פון אַלע געמיינדעס, אויסצוקויפען אלע עקזעמפלארען און זיי צו פערניכטען. געטהע'ן האט עס אביסעל שפּאס געמאכט. ער האט געזאגט, דאס דער בישאָף האט פון זיין שטאנדפונקט זעהר רעכט געטהאן. דען „דער ו ו ע ר ט ה ע ר איז פאר די קאַטאָליקען גאָר אהן צווייפעל א שלעכטער בוך.“

אַן אינטערעסאנטען געשפּרעך האט געטהע אַמאל געהאט איבער דיזען בוך מיט ל אָ ר ד ב ר י ס ט א ל , בישאָף פון דוירבי. יענער, ווי בעוואוסט, האט זעהר פיעל פון זיך געהאלטען, און האט בעזעסען א גרויסע פּאָרציאָן פון חוצפּה, צו זאגען מוסר וואו ער האט ניט בעדארפט, און וואו מען האט פון איהם ניט פערלאנגט. איינמאל, דורכפאָהרענדיג דורך י ע נ א , וואו געטהע האט זיך דאן אויפגעהאלטען,

―――――

״) איך גלויב דא איז זעהר צופּאַסענד די ווערטער וואס ע ק ע ר מ אַ ן האט זיך איינמאל אויסגעשפּראָכען איבער דעם ווערטה און ווירקונג פון'ם „ווערטהער.“ „איך גלויב,“ האט ער געזאגט, „דאס דער ו ו ע ר ט ה ע ר האט געמאכט עפּאָכע ניט ווייל ער א י ז ע ר ש י ע נ ע ן , און ניט ווייל ער איז ערשיענען אין א געוויסער צייט. אין י ע ד ע ר צייט געפינט זיך גענוג אונאויסשפּרעכליכע ליידען; פיעל באהאלטענע אונצופריעדענהייט און לעבענס־איבערדרוס, און ביי'ם אינדיווידואום, אזוי פיעל מיספּערהעלטניסע צום כלל, אזוי פיעל קאָנפליקטען צווישען זיין נאַטור און די בירגערליכע איינריכטונגען, אַז ווען דאס בוך וואלט ערשיענען זאָגאר היינט, וואלט עס אויך געמאַכט אַן עפּאָכע.״

האט ער געזוכט אויסצונוצען די געלעגענהייט, מיט'ן לעצטען בעקאנט
צו ווערען, און האט איהם בעוואוינען, איהם צו בעזוכען. — געטהע
איז צו איהם ארויפגעקומען, און א געשפרעך האט זיך ענטוויקעלט צווי־
שען ביידע גרויסע. דער לארד האט זיך גענומען דאס רעכט, ווי אימ־
מער, צו האלטען א פרעדיגט. אבער, ער האט דאס מאל ניט גע־
טראפען. ער האט געזוכט, געטהע'ן פעראנטווארטליך צו מאכען פאר
די פאלגען וואס זיין „ווערטהער" האט ארויסגערופען צווישען פיעלע
יונגע לייט, אונטער וועלכע עס איז ענטשטאנען א זעלבסטמארד־
עפידעמיע. ער האט עס געוואלט ארויפלעגען געטהע'ן אויף'ן געוויס־
סען, און האט ערנסטליך, מיט פולעע אויטאריטעט אויסגערופען: „דער
ווערטהער איז א אונמאראלישעס, פערדאמונגסווערטעס בוך! —
„האלט זיך נאר אויף!" האט איהם געטהע אבגעהאקט. „ווען איהר
רעדט אזוי איבער'ן ארעמען „ווערטהער," טא וואס פאר א טאן
וואלט איהר שוין דארפען אננעהמען אנטקעגען די גרויסע פון דער
וועלט? וועלכע פעראורזאכען מיט איין פעדער־צוג, ארויסצושיקען הונ־
דערט טויזענד מאן אין פייער פון מלחמה, פון וועלכע אכציג טויזענד
קומען אום אויף'ן פלאץ, מארדענדיג און ראבירענדיג זיך איינע די
אנדערע. און איהר דאנקט און לויבט גאט נאך אזעלכע טהאטען!
אדער, ווען איהר פלאנט די גייסטער פון אייערע געמיינדען מיט דרשות
וועלכע זענען פול מיט גיהנום'ס שרעקען, ביז זיי פערלירען זייער פער־
שטאנד און מוזען אין משוגעים־הייזער זייער לעבען ענדיגען? אדער,
ווען איהר, דורך אייערע ארטהאדאקסען, זייעט, דורך אונאויסהאלט־
בארע לעהרזאצען, דעם פערדערבליכען זוימען פון צווייפעל, אין דאס
הארץ פון די קריסטליכע צוהערער, און פערפיהרט דורך דעם די האלב־
שטארקע האלב־שוואכע אין א לאבירינטה, פון וועלכען זיי קענען זיך
קיין בעסערען אויסוועג ניט געפינען אלס דעם טוידט? וואס זאגט
איהר צו זיך אליין, און וואס פארא פרעדיגט האלט איהר זיך אליין
פאר? און גון, ווילט איהר פון א שריפטשטעלער רעכנונג אבנעהמען
און א ווערק פערדאמען, וועלכעס ווערט פון איינינע בעשרענקטע

מחות פאלש פערשטאנען; און ווערכעס, האט די וועלט העכסטענס פון א דוצענד דומקעפּ און טויגעניכטסען בעפרייט, וועלכע האבען גאר קיין בעסערע טהאט ניט געקענט בעגעהן, ווי צו לאזען זייער שוואכעס ליכט זיך אין גאנצען אויסלעשען. — איך האב געדענקט דאס כ'האב דער מענשהייט א ווירקליכען דיענסט געלייסטעט און איהר דאנק פערדינט. און איצט קומט איהר און ווילט מיר דיזע קליינע, גוטע וואפּענטהאט סטעמפּלען צום פערברעכען, אין דער צייט וואס איהר, פריסטער און פירשטען, ערלויבט זיך אייך אזוי פיעל!“

עס איז אונמעגליך, אין אזא בעשרענקטען פּלאץ, און אגב דענק איך, אז עס איז גאר ניט נויטיג דא צו בעווייזען, וואס פאר א ווערטה דיזער בוך האט אין דער וועלט-ליטעראטור, אפילו ביי היינטיגען טאָג. עס איז אויך איבעריג, צו געהן אנאליזירען דאס בוך פאר'ן לעזער, אין דער צייט ווען ער האט עס אין גאנצען פאר זיינע אויגען. יעדער איינער קען אין איהם וואס גוטעס, שעהנעס און אינ־טערעסאנטעס געפינען, און אפילו דער אונערפאהרענסטער לעזער וועט פון איהם פיעל גוטעס ארויסטראגען.

ש. יודסאָן

נו־יאָרק, דעצעמבער 1909.

ערשטער טהייל

וואס איך האב נאר געקענט אויסגעפינען, וואס געהערט צו די געשיכטע פון'ם ארעמען ווערטהער, האב איך פלייסיג געזאמ־מעלט און ברייננ עס דא איצט צו אייך, און איך וויס איהר וועט מיר דערפאר דאנקבאר זיין. זיין גייסט און זיין כאראקטער וועט איהר מוזען בעוואונדערן, זיין מזל, בעוויינען און בעדויערן.

און דו, גוטע נשמה, וועלכע פיהלט איצט דעם זעלבען פיין וואס ער האט געפיהלט, זאלען זיינע ליידען פאר דיר א טרויסט זיין; און דיזער ביכעל זאל פאר דיר א פריינד ווערן, אויב דיין מזל אדער אייגע־נע שולד לאזט דיר קיין נעהנטערען געפינען.

4טער מאי 1771.

ווי בין איך צופרידען, וואס איך בין אוועק! בעסטער פריינד, וואס איז דעם מענשענס הארץ! צו פערלאזען דיר, וועמען איך ליעב אזוי פיעל, און האב אימער געדענקט דאס מיר קענען זיך גארניט שיידען, און נאך צופרידען זיין אויך! איך וויס, דו וועסט עס מיר פערצייהען. זיינען דען ניט געווען אלע מיינע פערבינדונגען פון'ם שיק־זאל אויסגעזוכט, אום אזא הארץ ווי מיינע צו קרענקען? די ארעמע לעאָנאָרע! און דאך בין איך געווען אונשולדיג. האב איך דען זיך געקענט העלפען, ווען די אייגענזיננינע חן'עוודיגקייט פון איהר שוועס־טער האבען מיר פערשאפט אן אנגענעהמע אונטערהאלטונג? האב איך זיך דען געקענט העלפען וואס די ליעבע האט זיך ענטוויקעלט

איהר ארעמע הארץ ? און דאך — בין איך אין גאנצען אונשולדיג ? האב איך דען ניט איהרע געפיהלען גענעהרט ? האב איך מיך ניט געפרעהעט און זיך אמוזירט איבער די אמת'ע אויסדריקע פון דער נא־טור, וועלכע האט אונז אזוי אפט צום לאכען געמאכט, כאטש אין דער ווירקליכקייט איז גאר ניט געווען פון וואס ? האב איך דען ניט ? — אָה ! וואס איז דער מענש, דאס ער דארף זיך אליין בעשולדיגען ? — איך וויל, מיין ליעבער פריינד, איך פארשפרעך עס דיר, איך וויל מיך בעסערן, איך וועל ניט מעהר איבערקייען דאס ביסל אונאנגע־נעהמקייט וואס דער שיקזאל טהיילט אונז אפט צו, אזוי ווי איך פלעג עס שטענדיג טאהן, איך וועל נאר דאס געגענווערטיגע געניסען, און דאס פערגאנגענע, וועל איך לאזען פערגאנגען זיין. געוויס, דו ביזט גערעכט מיין פריינד, די ליידען וואלטען ביי די מענשען גע־ווען פיעל ווניגער, ווען ניט זיי אליין — גאָט וויס פארוואס זיי זיינען אזוי בעשאפען געווארען — וואלטען זיך בעמיהט, דורך די פליים פון די איינבילדונגסקראפט, די עראינערונג פון פערגעסע־נע ליידען, צוריק אין לעבען צו רופען, עהדער, צו פערטראגען א גלייכגילטיגע געגענווארט.

זיי אזוי גוט און זאג מיין מוטער דאס איך וועל איהר געשעפט אם בעסטען בעזארגען, און וועל איהר דערפון אם שנעל־סטען לאזען וויסען. איך האב מיט מיין טאנטע גערעדט, און האב אין איהר וויט וויט ניט געפונען יענע שלעכטע פרוי, וועלכע מען מאכט פון איהר דא ביי אונז. זי איז א פרעהליכע, לעבעדי־גע פרוי מיט א טהייער הארץ. איך האב איהר איבערגעגע־בען מיין מוטער'ס תביעות נעגען דעם צוריקגעהאלטענעם חלק ירושה, און זי האט מיר ערקלעהרט די גרינדע, די אורזאכען און די בעדינגונגען, אונטער וועלכע זי איז בערייט אלעס ארויסצוגע־בען, און נאך מעהר ווי מיר פערלאנגען. — קורץ, איך דארף איצט דערפון ניט שרייבען; זאג מיין מוטער, דאס עס וועט אלעס גוט זיין. און אויך ביי דיזען קליינעם געשעפט, מיין ליעבער פריינד,

האב איך ווידער אויסגעפונען, דאס פאָלקייט און מיספערשטענדניסע, מאַכען מעהר פערדרעהעניסען אין דער וועלט עהדער ביטראַסט און שלעכטסקייט, וועניגסטענס, זיינען די לעצטע געווים פיעל זעלטענער.

איבריגענס פיהל איך מיר דאָ גאַנץ גוט. די איינזאַמקייט איז אַ טהייערע רפואה צו מיין האַרץ, אין דיעזען גן־עדן'דיגען געגענד, און דער ליעבער יונגער פריהלינג, דערוואַרעמט מיין אַפט ציטערענדעם האַרץ. יעדער בוים, יעדער קוסט איז פאַר אַ בוקעט בלומען, און ס'וואָלט זיך געוואָלט ווערן אַ זומער־פויגעלע, אום אין דעם ים פון טהייערע ריחות אַרומצושוועבען, און דאָרט דעם חיות צו שעפּען.

די שטאָדט אַליין מאַכט אַן אומאַנגענעהמען איינדרוק, דערפאַר אַבער רינגעלט איהר אַרום אַן אומאויסשפּרעכליכע שענהייט פון נאַטור. דאָס האָט צוגעצויגען דעם פערשטאָרבענעם גראַף מ. צו לאָזען מאַכען זיך אַ גאָרטען אויף איינעם פון די אַרומיגע בערג, וועלכע טהיילען זיך דורך די ליעבליכסטע טהאָלען. דער גאָרטען איז זעהר איינפאַך, און ביי'ם ערשטען אַריינטרעטען קען מען איינזעהן, דאָס אַזאַ פּלאַן האָט געקענט אויסאַרבייטען, ניט אַ פּראַקטישער וויסענשאַפטליכער גערטנער, נאָר אַ מענש מיט אַ פיהלענדעם האַרץ, וועלכער האָט דאָ געזוכט זיין איינענעם זעלבסט צו געניסען. איך האָב שוין דאָ וועלכע טרעהרען פאַרגאָסען צום אַנדענקען פון פערשטאָרבענעם, אין זיין פערוויסטעטע הייזעל וועלכע איז אַמאָל געווען זיין ליעבלינגספּלאַץ, און איז איצט אויך מיינער. אין גיכען וועל איך ווערען דער בעל־הבית פון גאָרטען; דער גערטנער איז צו מיר זעהר צוגעטרויט די לעצטע צייט, און ס'וועט איהם געווים אויך ניט טאָהן קיין היזק.

10טער מאי.

א וואונדערבארע פרעהליכקייט האט מיין גאנצע נשמה ארומ־גענומען, פונקט ווי דער זיסער פריהלינגסמארגען, וועלכען איך גע־ניס מיט מיין פולען הארצען. איך בין אליין און פרעה זיך מיט מיין לעבען אין דיזען געגענד, וועלכער איז נאר בעשאפען געווארען פאר א זעלכע נשמות ווי מיינע. איך בין אזוי גליקליך, מיין בעסטער, אזוי פיעל אין דעם געפיהל פון רוהיגען דאזיין פערזונקען, דאס מיין קונסט האט דורך דעם שטארק צו ליידען. איך וואלט איצט גאר ניט געקענט צייכענען, קיין איינציגען שטריך מאלען, און דאך בין איך נאך קיינ־מאל ניט געווען א גרעסערער מאלער ווי איצט. ווען דער ליעבער טהאל לאזט פון זיך ארויס דעם דאמפף, און די זון רוהט איבער די אונדורכדרינגליכע פינסטערניס פון וואלד, און קען קוים קוים בלויז איינינע שטראהלען אין דיזען פערשלאסענעם הייליגטום זיך לאזען אריינ'גנב'ענען, דאן ליעג איך אין דעם הויכען גראז בייס פאלענדען טייכעל, און זייענדיג נעהנטער צו דער ערד, פעראינטע־רעסירען מיר טויזענדע פערשיעדענע גרעזעלאך; ווען דער לייזער געטומעל פון דער קליינער וועלט'ל צווישען די דיננינקע גראז־שטעקעלעך; ווען די אונצעהליגע געשטאלטען פון די פערשיעדענע ווערמלעך און פליגעלעך קומען דורך מיין געפיהל נעהנטער מיר צום הארצען, און איך פיהל די געגענווארט פון דעם אלמעכטיגען וועלכער האט אונז געשאפען נאך זיין אייגענעם בילד, און ווען איך הער דאס אטהעמען פון דעם אל־ליעבענדען, וועלכער טראגט אונז ארום שוועבענדיג אין אייביגען תענוג; מיין פריינד ווען עס הויבט דאן אן צו טונקעל ווערן פאר מיין אויג און אלעס פער־ציהט זיך מיט א שלייער, און די גאנצע וועלט און דער הימעל רו־העןן נאר אין מיין אייגענע נשמה ווי די געשטאלט פון א געליעבטע; דאן בענק איך אפט און קלעהר: „אך! וואלסטו געקענט דאס

אלעס אויסדריקען, וואלסטו געקענט דאס אלעס אויף'ן פאפיער אויס־ניסען, אלץ וואס לעבט אין דיר אזוי פול און ווארעם; וואלסטו געקענט אזוי ווידערשפיגלען דיין נשמה, אזוי גוט ווי דיין נשמה שפי־געלט אפ די אונענדליכע גאָטהייט! — מיין פריינד!... דאס אבער פיהרט מיר צו גרונד, איך פערליער זיך געגען די קראפט פון דיעזע הערליכע ערשיינונגען.

12טער מאַי.

איך ווייס׳ ניט, צי עס שוועבען דא ארום טוישענדע גייסטער איבער דיעזען געגענד, אדער די ווארעמע הימלישע פאנטאזיע, וועלכע זיצט אין מיין הארצען, מאכט עס אלעס וואס ארום מיר אזוי פאראַ־דיזיש אויסקוקען. דאָ איז פאראן גלייך דערביי א ברונען, צו וועלכען איך פיהל זיך צוגעבונדען אזוי ווי מעלוזינע מיט איהרע שוועסטער. — ארונטערגעהענדיג א קליין בערגעל געפינט מען זיך פאר א געוועלב, פון וואנען עס לאזען זיך ארונטער באַ צוואנציג טרעפען צו א פלאץ, וואו עס קוועלט דאס קלאָהרסטע וואסער ארויס פון א מארמאר־פעלזען. די קליינע וואנד וועלכע צאמט ארום דעם פלאץ פון אויבען, די הויכע בוימער וועלכע באדעקען דעם גאנצען אָרט ארום, די קיהל־קייט וועלכע וויקעלט דארט אלעס ארום — דאס אלעס האט אין זיך עפעס אנציהענדעס, עפעס שוידערליכעס. עס געהט ניט אוועק איין טאָג, דאס איך זאל דיזען אָרט, כאטש אויף איין שטונדע ניט בעזוכען. דאָרט קומען דאן אהין די מיידלעך פון שטאדט צו שעפען דאס וואסער פון ברונען, דיזער אונשולדיגער, נויטיגער געשעפט, וועל־כען די טעכטער פון קעניגע פלעגען עס פארצייטען אליין בעטרייבען. ווען איך זיץ מיר אזוי דא, לעבט פאר מיר אויף די אידעע פון די פאטריארכאלישע צייטען, און מיר דאכט זיך, דאס איך זעה ווי אונזערע אור־עלטערן שליסען בעקאנטשאפט ביי'ם ברונען, און אויך

פראווען דארט חתונות ביי'ם קוואל, און איך פיהל, ווי עס שוועבען די וואהלטהעטיגע גייסטער ארום די קוועלען און ברונעמס. דעריעניגער וועלכער קען דאס אלעס ניט מיטפיהלען, קען ניט פיהלען דעם ריב־טיגען טעם פון די אמת'ע ערקוויקונג נעבען א קיהלען פאנטאן, נאך א הייסען זומערטאגס וואנדערונג.

13טער מאי

דו פרעגסט, אויב דו זאלסט מיר מיינע ביכער אהער שיקען? מיין ליעבער פריינד, איך בעט דיך, אום גאטעס ווילען, לאז מיך צורוה מיט זיי! — איך וויל מעהר ניט זיין געפיהרט, ערמונטערט און אויפגעוואַרעמט. עס ברויזט און קאָכט מיין הארץ שוין גענוג פון זיך אליין. איך דארף נאר שלאף־ליעדער, וויעגען־געזאנג, און די האב איך איבערגענוג אין מיין האָמער געפונען. ווי אפט וויעג איך אליין איין מיין אונרוהיגעס בלוט און ברענג עס צו רוה; דו האסט נאך אזא אונבעשטיטטע, אזא ניט געאָרדענטע זאך ווי מיין הארץ ניט געזעהען. מיין פריינד! דארף איך עס דיר נאך זאגען, דו וועלכער האסט אזוי אפט געהאט אויסצושטעהן ליידען, מיך צוקוקענדיג ווי איך גיעב א שפרונג פון טיעפען קומער צו די אונגעלומפערסטע לוסטינקייט, און פון זיסע מעלאנכאָליע צו פערדערבליכע ליידענשאפט? איך אליין האלט מיין הארץ פאר א קראנקעס קינד. אלעס ערלויב איך איהם. זאג עס ניט קיינעם; עס זענען דא מענשען וועלבע וועלען מיר דאס שלעכט פערדענקען,

15טער מאי.

די אײנפאכע לײט פון דאנען קענען מיך שוין און האבען מיך ליעב, איבערהויפט די קינדער. אלס איך האב אין אנפאנג אנגעהויבען צו זיי זיך קאמפאנירען, געפרעגט איבער דאס און יענעם גאנץ פריינדליך, האבען וועלכע פון זיי געגלויבט, דאס איך וויל בלויז נאר מאכען שפאס פון זיי, און פלעגען מיר אבפערטיגען מיט א קורצען אויך אפט א גראבען ענטפער. עס האט מיר אויך אויף זיי ניט פערדראסען; איך האב נאר געפיהלט דאס וואס איך האב שוין אפט פריהער בעמערקט: לייטע פון וועלכע עס איז פארנעהמלע שטעללונג, האלטען זיך אימער קאלט, פון ווייטען, פון דער מאסע, ריכמיג ווי זיי וואלטען געגלויבט דאס די צו־נאהענטע מחותנים'שאפט מאכט זייער ווערטה קלענער; און דאן זענען ווידער דא אזעלכע וואס לאזען זיך ארונטער צו דער מאסע, אום מיט זייער גאוה און איבערמוטה יענע צו מאכען שארפער פיהלען זייער צושטאנד.

איך ווייס דאס מיר זענען ניט גלייך, און מיר קענען אויך ניט ווערען גלייך; אבער איך בין מיט דער מיינונג, דאס יענער, וועלכער גלויבט צו האבען פאר נויטיג, אום צו קענען ערהאלטען זיין רעספעקט, זיך פון'ם המון ווייט צו האלטען, איז ווערט געטאדעלט צו ווערן, אזוי ווי א פייגלינג וואס זוכט זיך צו בעהאלטען פון זיין פיינד ווייל ער האט פשוט מורא איהם אונטערצוליגען.

לעצטענס בין איך געקומען צום ברונען און האב דארט געטראפען א יונגע דינסטמיידעל, וועלכע האט איהר קרוג וואסער איבערגעלאזען אויף'ן אונטערשטען טרעפ, און זיך ארומגעקוקט, אויב ווער פון איהרע חברה'טעס וועט איהר קומען צו הילף, דעם קרוג וואסער אויף'ן קאפ ארויפצוגעהמען. איך בין ארונטער געגאנגען און איהר אנגעקוקט. „זאל איך אייך העלפען, פרייל'ן?" האב איך געפרעגט. — זי איז רויט געווארען איבער די אויערן. „אה, ניין,

מיין הערר!" האט זי געזאגט — „נאר אהן צערעמאָניעס, שטערט אייך ניט!" האב איך ווייטער געזאגט. זי האט זיך צורעכט געמאכט איהר קאָפּ־טוך און איך האב איהר געהאָלפען. זי האט בעדאנקט און איז די טרעפּ ארויף.

17טער מאַי.

איך האב דא אלערליי בעקאנטשאפט געמאכט, איך האב נאך אבער קיינעם ניט געפונען מיט וועמען זיך צו קאָמפּאנירען. איך ווייס ניט וואס עס איז מיט מיר אזעלכעס וואס ציהט אזוי צו די מענשען צו מיר. זעהר פיעל זענען מיר גערן און קלעפּען זיך צו מיר, אבער דא טהוט עס מיר אמת לייד, דאס אונזער וועג געהט בלויז א קורצע שטרעקע צוזאמען. דו פרעגסט מיך, ווי זענען דא די מענשען? פּונקט ווי אומעדום, מוז איך דיר ענטפערן. די גאנצע מענשהייט געפינט זיך אין איין און דער זעלבער לאגע. די מייסטען ארבייטען אב דעם גרעסטען טהייל פון זייער צייט, אום צו קענען עקזיסטירען, און דאס ביסעל צייט וואס זיי בלייבט איבער, מאכט זיי אזוי פיעל ערגערניס, דאס זיי זוכען אויס אלערליי מיטלען ווי אזוי פון דעם לויז צו ווערען. אָה, דער גורל פון׳ם מענשען!

אבער דאס זענען מענשען פון אמת גוטען סאָרט! ווען איך פערגעס זיך אליין אמאָל, ווען איך גענים מיט זיי צוזאמען, פון די לעבענס־פריידען וועלכע זענען נאך געבליבען פאר׳ן מענשען, ביי א גוט־סערווירטען טיש, אונטערהאלטענדיג זיך מיט פולער אָפענהערציגקייט; אדער ווען מיר געהען שפּאצירען צוזאמען; מיר ארראנזשירען א טאנץ און דערגלייכען, דאס אלעס מאכט אויף מיר א גוטע ווירקונג. איך דארף נאר פערגעסען איין זאך, דאס עס לעבען אין מיר אזוי פיעל אנדערע כוחות און אייגענשאפטען, וועלכע ווערען פערשמאכט פון ניט

בענוצט צו זיין, און וועלכע איך דארף פּאָרזיכטיג בעהאלטען. אָה? דאס פעראייננט אזוי דאס גאנצע הארץ! — און דאך! צו ווערען מיספערשטאנען, דאס איז שוין דעם מענשענס שיקזאל.

א שאָד וואס מיין יוגענד־פריינדין איז שוין מעהר ניטא פאר מיר! א שאָד וואס איך האב זי גאר ווען געקענט! — איך וואלט אליין צו זיך געזאגט: "דו ביסט א נאר; דו זוכסט וואס דארט איז גאר ניט צו געפינען." אבער איך האב זי דאך געהאט, איך האב דאך געפיהלט דאס הארץ, די גרויסע נשמה, אין וועמעס נאָהנטשאפט איך האב זיך אליין געדענקט פאר גרעסער ווי כ'בין אין אמת געווען, ווייל איך בין דאן אלעס געווען וואס איך האב נאר געקענט זיין. גוטער גאָט! איז ביי מיר דאן געווען איין איינציגער טהייל פון מיין נשמה ניט בענוצט? האב איך דען ניט געקענט ענטוויקלען פאר איהר דעם גאנצען וואונדערבארען געפיהל, מיט וועלכען מיין הארץ האט ארומגענומען די גאנצע נאטור? איז אונזער אומגאנג ניט געווען, אן אויביגעס וועבען און פלעכטען פון די פיינסטע עמפּפינדונגען, פון די שארפסטע וויצען, וועלכע האבען געקענט אהן אויסנאהמע אלס זשעני־יאל בעטראכט ווערען? און איצט! אָה, איהרע אייניגע מעהר יאהרען האבען איהר פריהער צום קבר געפיהרט ווי מיר. איך וועל איהר קיינמאל ניט פערגעסען. איהר געזונדער פערשטאנד, און איהר געטליכע געדולד וועלען פאר מיר אייביג לעבען.

מיט עטליכע טעג צוריק, האב איך זיך געטראפען מיט א יונגען מאן, א געוויסען וו. זעהר אן אָפענע נאטור און פון גליקליכען אויסזעהן. ער קומט נאר וואס פון דער אקאדעמיע. ער האלט זיך אפילו ניט פאר א צו־גרויסען חכם, אבער דאך דענקט ער, דאס ער וויים מעהר ווי אנדערע. עס שיינט מיר אויך דאס ער איז געווען פון די מתמידים. קורץ, ער בעזיצט א היבשע ביסעל קענטנים. אלס ער האט געהערט דאס איך האב זיך פיעל מיט צייכנען בעשעפטיגט, און פערשטעה גריי־כיש, צוויי וואונדער וועלכע טרעפען דא זעהר זעלטען, איז ער צו מיר געקומען און זיך פאנאנדערגעפּעקעלט מיט א היבשען בערגעל פון

ידיעות, פון באַטטעאוס ביז וואוד, פון דע־פּילעס ביז ווינקעלמאַן, און האט מיר פערזיכערט דאס ער האט דורכגעלעזען דעם ערשטען טהייל פון זולצערס טעאָריע, און דאס ער פערמעגט א מאַנוסקריפּט פון העי־נען, איבער'ן שטודיום פון אנטיקען. זאל זיין אזוי האב איך זיך געקלעהרט.

איך האב דא נעמאכט די בעקאנטשאפט פון נאך איינעם, זעהר א בראַווען מענשען, דעם קרייז־ריכטער. אן אָפענער און טרייהערצי־גער מאַן. מ'זאגט אז עס איז פשוט א פערגניגען איהם אנצוקוקען צווישען זיינע קינדערלעך, פון וועלכע ער פערמאגט גאנצע ניין; איבער־הויפּט מאכט מען א גאנצען פּירוש פון זיין עלטערע טאכטער. ער האט מיר איינגעלאדען צו זיך, און איך וועל איהם בעזוכען די קומענדע טעג. ער וואוינט אין א פירשטליכען יאגד־הויף, אַנדערהאלב שטונדען גאנג פון דאַנען. ער האט געקריגען די ערלויבניס זיך אהין איבער צו ציהען, נאכהער אז זיין פרוי איז איהם געשטארבען, און איהם איז דאס פער־בלייבען אין דער זעלבער הויז און די זעלבע שטאָדט, געוועזען צו טמערצליך.

זאָנסט האב איך דא געטראפען נאך אנדערע בענעגניסען, זאַ־גענאנטע אָריגינאלען, פון וועלכע עס איז אונמעגליך אויסצושטעהן, איבערהויפּט זייערע פריינדשאפטליכע בעציהונגען.

לעב וואָהל! דיזער בריעף וועט דיר געפעלען; ער איז גאנץ היסטאָריש.

22טער מאַי.

אז דאס לעבען פון מענשען איז בלויז א פוסטער חלום, האבען שוין א סך דערפון געטראכט, און אויך אין מיר לעבט שטענדיג דער דאזיגער געדאנק. ווען איך בעטראכט די בעשרענקונג אין וועלכע עס זיינען בעגרעניצט די טהעטיגע און פאָרשענדע קראפט־טהיילען פון

מענשען; װען איך זעה װי יעדע װירקזאמקײט און אנשטרענגונג ציעלט נאר אהין, אום זיך די בעפרידיגונג פון אונזערע בעדירפניסען צו פערשאפען, װעלכע האבען װיעדער קײן אנדער צװעק, װי נאר צו דערלענגערן אונזער ארעמען עקזיסטענץ; און נאך דאן װען איך גיעב א טראכט, דאס אונזער בערוהיגונג און צופריעדענשטעלונג איבער געװיסע פונקטען פון אונזער פארשען, איז נאר א פער'חלום'טע רעזיגנאציאן, אין דער צײט װען מיר בעמאלען די װענד פון דער טורמע װאו מיר זיצען געפאנגען, מיט שעהנע בלומען און ליכטיגע בילדער — װען איך דענק פון דעם אלעם, װילהעלם, בלײב איך שטום. איך קעהר זיך צוריק צו זיך אלײן און געפין א װעלט! און װיעדער, מעהר פיהלענדיג און בענעהרענדיג און טאפענדיג אין דער פינסטער, אלס אין קלאהרער פארשטעלונג און לעבענדיגע קראפט. און דאן שװימט אלעס פאר מײן זין און איך שמײכעל װײטער טרוימענד אין דער װעלט ארײן.

אלע גיעבען צו, דאס קינדער װײסען ניט װארום זײ װילען. אבער, דאס אויך דערװאקסענע, טומלען זיך פונקט װי קינדער ארום אויף דער דאזיגער װעלט, און װי יענע, װײסען ניט פון װאנען זײ זײנען געקומען און װאוהין זײ געהען; װי יענע שטרעבען אזוי װעניג נאך אמת'ע צװעקען; װי יענע, װערען געפיהרט און רעגיערט דורך ביסקיטס און קיכלעך א. ד. ג. דאס װיל קײנער גערן ניט צו געבען, און מיר דאכט זיך דאס דער אמת איז דא אזוי בולט, דאס מ'קען איהם מיט די הענד אננעהמען.

איך גיעב עס צו — דען איך װײס װאס דו װאלסט מיר דערויף געזאגט — דאס די יעניגע זײנען די גליקליכסטע, װעלכע קענען אזוי װי די קינדער לעבען, אזוי װי יענע די פופען ארומשלעפען, זײ אנטהאן און אויסטהאן װען עס געפעלט זײ, אזוי װי יענע, מיט רעספעקט צום שופלאד זיך צרשארען, װאו די מאמע האט די נאשערײען באהאלטען, און װען עס גליקט זײ צו געפינען, שטאפען זײ אן דערפון פולע באקען און שרײען: נאך! — דאס זײנען גליקליכע ברואים. אויך איז

יענע וואויל, וועלכע זוכען זיך אויס פרעכטיגע טיטולען צו זייערע לומד־פען־בעשעפטיגונגען, אדער נאר ליידענשאפטען, און פערשרייבען עס דער מענשהייט אלס גוואלדיגע אויפטהועכצען, צו איהר וואהל און בעסטען. וואויל איז יענעם דער וואס קען אזוי זיין, אבער דעריעניגער וועלכער דענקט נאך עניוות'דיג וואוהין דאס אלעס פיהרט; וועלכער קען איינזעהן, ווי שעהן און ארטיג דער בירגער קען פערוואנדלען זיין גערטעל אין א גן־עדן, און קוקט צו ווי דער אונגליקליכער שלעפט זיך זיין וועג אונטער דער משא אהן פערדרוס, און בעמערקט ווי אלע האבען נאר איין גלייכען אינטערעס: צו קענען אנקוקען א מינוט לענגער די ליכט פון דער זון; יא, דער וואס זעהט דאס אלעס, איז רוהיג און בילדעט זיין וועלט פאר זיך אליין אויס, און פיהלט זיך אויך גליקליך מיט דעם וואס ער איז א מענש, און דאן, ווי איינגעשרענקט ער איז, האט ער נאך אימער דעם זיסען געפיהל פון פרייהייט אין הארצען, דאס ער קען אימער פערלאזען דעם געפענגניס ווען ער וויל עס נאר.

26טער מאי.

דו קענסט דאך מיר שוין פון אמאל, דאס וואוהין איך קום האב איך ליעב אויסצוזוכען א רוהיגען אנציהענדען ארט, צו שאפען זיך א מקום מנוחה וועלכער זאל מיר זיין אין גאנצען צום הארצען. אויך דא האב איך איצט געפונען אזא פלאץ וועלכער האט מיר צוגעצויגען.

אונגעפעהער א שטונדע גאנג פון שטאדט, געפינט זיך אן ארט וואס רופט זיך וואלהיים. עס געפינט זיך אויף א בארג אין א זעהר אינטערעסאנטע לאגע, און ווען מ'הויבט אן צו געהן מיט דער סטעשקע וואס פיהרט צום דארף, דער'עהט מען מיט אמאל דעם

גאנצען טהאָל אונטען. א גוטהערציגע פרוי, וועלכע איז זעהר פרעה־
ליך און אויפגעראמט נאך איהר עלטער נאך, האלט דארט א רעסטאָ־
ראַן וואו זי פערקויפט קאפע און ביער; וואס עס מאכט דעם פּלאַץ
אם מייסטען אינטערעסאנט, איז די צוויי לינדענבוימען, וועלכע
פערדעקען מיט זייערע אויסגעשפּרייטע צווייגען דעם קליינעם פּלאַץ
וואס פאר דער קירכע, וועלכער איז ארומגערינגעלט מיט הייזער,
שייער'ן און הויפען. אזא פערטרויליכען פּלאַץ האב איך קיין מאל
נאך נים געפונען. און דארט לאז איך מיין טישעל און שטוהל
פון רעסטאראַן ארויסטראָגען, טרינק דארט מיין קאָפע און לעז מיר
מיין האָמער. אלס איך בין צום ערשטען מאָל, צופעליג, אהין אין
א שעהנעם נאכמיטאג געקומען, האב איך דעם פּלאַץ געפונען זעהר
איינזאַם. אלע זיינען ביי דער ארבייט אין פעלד געוועז; א יונגעל
פון אונגעפעהר פיער יאהר, איז געזעסען אויף ד'ערד, און געהאל־
טען אן אנדערן פון א האלב יאהר צווישען זיינע פיס; מיט די
הענד האט ער איהם ארומגענומען און צוגעדריקט צו זיין ברוסט,
אזוי ווי ער וואָלט פאַר איהם געדיענט אלס אן אָרם־שטוהל, און אונ־
געאַכטעט די פרעהליכקייט וואס שלאגט ארויס פון זיינע שווארצע
אויגען, איז ער זיך גאנץ רוהיג געזעסען. מיר האט דיזער אַנבליק
פערשאפט פערגעניגען. איך האב זיך אוועקגעזעצט אויף א פּלוג,
וואָס איז געגענאיבער געשטאנען, און האב געצייכענט דיזע ברידער־
ליכע פּאָזיציאָן מיט גרויס פערגניגען. איך האָב נאך צוגעגעבען צום
בילד, דעם נעקסטען צאַם, א טויער פון א שייער און עטליכע צו־
בראָכענע רעדער פון א וואגען, אלעס ווי עס האט זיך דא צוזאַ־
מענגעפונען, און נאך א שטונדע ארבייט, האב איך בעמערקט, דאס
איך האב א גוט געאָרדענטע, זעהר אינטערעסאנטע צייכנונג געמאכט,
אהן עפּעס פון זיך אליין צו־צוגעבען. דאס האט מיר געשטאַרקט
אין מיין בעשלוס, אין די צוקונפט נאָר אן די נאטור זיך צו האל־
טען. זי אליין איז אונענדליך רייך און זי אליין בילדעט דעם
גרויסען קינסטלער. מ'קען אפילו זאגען צו גונסטען פון די רעגלען,

אונגעפעהר, וויפיעל מען קען זאגען צום גונסטען פון די בירגערליכע געזעלשאפט. א קינסטלער וועלכער היט זיי אב, קען קיין שלעכטעס און אנגעלומפערטעס ניט שאפען, אזוי ווי דער בירגער וועלכער לאזט זיך רעפארמירען דורך וואהלשטאנד און געזעצען, קען קיינמאל אן אונטערגעליכער שכן אדער אן אויסגעפרעגטער פערברעכער ניט ווערן. דאגעגען אבער, מ'קען זאגען וואס מען וויל, צושטערן די רעגעלן דעם אמת'ן געפיהל פון נאטור און איהר ריינעם אויסדרוק! דו קענסט זיך זאגען: „דאס קלינגט צו הארט! די רעגעלן בעשרענקען נאר וואו ס'איז נויטיג, זיי שניידען נאר ארום די אוננויטיגע צווייגלעך א. א. וו." גוטער פריינד, זאל איך דיר געבען א משל? עס איז מיט דעם פונקט אזוי ווי מיט דער ליעבע. א יונגער, הארציגער מאן איז פערליעבט אין א מיידעל און איז צו איהר אין גאנצען איבערגעגעבען. ער פערברענגט מיט איהר אלע שטונדען פון טאג, פערשווענדעט אלע זיינע קרעפטען, זיין גאנצען פערמעגען, אום איהר יעדען אויגענבליק אויסצודריקען, דאס ער בעלאנגט אין גאנצען צו איהר. און דאן קומט צו איהם א מאן פון א גאנץ יאהר, א מאן וואס פערנעהמט אן עהרענפלאץ אין דער געזעלשאפט און זאגט צו איהם: „שעהנער יונגער מאן! ליעבען איז מענשליך, דעריבער מוזט איהר נאר מענשליך ליעבען! טהיילט איין אייער צייט: א טהייל גיעט אוועק פאר ארבייט, פאר געשעפט, און די איבעריגע, די ערהאלונגסשטונדען קענט איהר זיך פערברענגען מיט אייער געליעבטע; בערעכענט אייער פערמעגען, און וואס איהר וועט זעהן דאס איהר קענט אבשפארען פון אייערע נויטיגע הוצאות, קענט איהר זיך מאכען א פרעזענט צו אייער מיידעל, נאר ניט צו אפט; צו איהר געבורטסטאג א. ד. ג. קענט איהר זי וואס געבען." פאלגט דער יונגער מאן די דאזיגע עצות, דאן לאזט זיך פון איהם א ברויכבארער מענש מאכען, און איך אליין וואלט יעדען פירשט געראטהען אזא איינעם א שטעלע צו געבען, אבער מיט זיין ליעבע איז עס אויס, און אויב עס האנדעלט זיך אום א קינסטלער, איז א סוף צו זיין קונסט. אה,

מײנע פרײנד, װאָרום ברעכט אויס דער שטראָם פון זשעניע אזוי זעל־טען, װאָרום צוגיסט ער אזוי זעלטען זײן הויכע פלוטה און צוטרײ־סעלט אײער שטוינענדע נשמה? מײן ליעבער פרײנד, די געלאָסע־נע הערצען װאוינען אויף די ברעגעס פון בײדע זײטען פון דיזען שטראָם, און אויס מורא, טאמער װעלען זײערע גאָרטען־הײזלעך, בלומען־בײטלעך און גרינס־פעלדער חלילה ניט צושטערט װערען פון דיזען געפעהרליכען שטראָם, מאכען זײ בעצײטענס גראָבענס און קאַנאַלען אום די גע־פאַהר צו פערהיטען.

27טער מאַי.

װי איך זעה בין איך פערפאַלען אין א מין דביקות, כ'האב זיך פערנומען מיט משלים און פערקראָכען אין התפעלות, און האב אין גאנצען פערגעסען צו דערצעהלען דעם סוף מיט די קינדער.

איך בין געזעסען אויף'ן פלוג פערטיעפט אין מאַלערישע עמפ־פינדונג געװיס בײ צװײ שטונדען. געגען אָבענד איז א יונגע פרוי צו־געקומען צו די קינדער, װעלכע האבען זיך פון אָרט ניט גערידהרט, מיט א קערבעל אונטער'ן אָרם, און זײענדיג נאך פון װײטען, האט זי אויסגערופען: „פיליפס, דו ביזט א בראַװער יונג." זי האט זיך בע־גריסט צו מיר; איך האב איהר בעדאַנקט, זיך אויפגעשטעלט און צוגעגאַנגען נעהנטער צו איהר, און געפרעגט אויב זי איז דאס די מוטער פון די דאָזיגע קינדער? זי האט מירגעענטפערט אז יע, און האט צו דער זעלבער צײט געגעבען א האַלבען קוכען דעם עלטערען, און דעם קלײנעם אויף די הענד גענומען און עס געקושט מיט מוטער־ליכער ליעבע. — „איך האב," זאגט זי צו מיר, „מײן פיליפס, דעם קלײנעם געגעבען צו צו־האַלטען, און בין מיט מײן עלטסטען אין שטאָדט געגאַנגען, אום װײסברויט, צוקער און א לעהמען פענ־

דעל צו קויפען. — איך האב עס אלעס אין דעם קערבעל, פון וועלכען דאס דעקעל איז ארונטערגעפאלען, בעמערקט. — איך וויל מיין האנס (דער נאמען פון אינגסטען) קאכען א זופ פאר נאכט־עסען; דער הפקר יונג, דער גרויסער, האט נעבטען דאס פענדעל צובראכען, ארומרייסענדיג זיך מיט פיליפס'ען פאר א ביסעל זופ וואס איז דארט געבליבען." איך האב זי געפרעגט, וואו דער עלטסטער איז, און נאך איידער זי האט מיר בעוויזען צו ענטפערן, דאס ער יאגט זיך ארום אויף'ן לאנקע מיט א פאאר גענז, איז דער בעל דבר אליין געקומען צולויפען מיטברענגענדיג פאר פיליפס'ען א ווײדען־צווײגעל.

איך האב זיך אזוי ווייטער אונטערהאלטען מיט דער פרוי, ביז איך האב ערפאהרען דאס זי איז א טאכטער פון א שול־לעהרער, און דאס איהר מאן איז נאך די שווייץ אוועק געפאהרען, אום א ירושה פון א פעטער אבצונעהמען. — „זיי האבען עס איהם געוואלט בעשווינדלען," האט זי געזאגט, „און איהם אויף זיינע בריעף גאר ניט געענטפערט; דאן איז ער אליין אהין אוועק. ווען איהם איז נאר קיין אונגליק חלילה ניט געשעהען; איך הער פון איהם גאר ניט." — מיר איז געווען שווער פון דער פרוי אוועק צו געהן. כ'האב געגעבען צו יעדען פון די קינדער צו קרייצער, איך האב איהר אויך איינס פאר דאס קליינע געגעבען, אום צו קויפען איהר א קובען צו די זופ, ווען זי וועט ווידער אין שטאדט זיין, און אזוי זיינען מיר זיך צוגאנגען.

איך פערזיכער דיר, מיין פריינד, ווען מיינע געדאנקען זיינען איבערפול און קענען אין דער ענגשאפט מעהר ניט אויסהאלטען, דאן בערוהיגט זיי דער אנבליק פון אזא רוהיגע בעשעפענים, וועלכע שפרייזט דורך מיט א גליקליכע געלאסענהייט דעם קרייז פון איהר וועלטעל; ווייס זיך ווי דורך צו העלפען פון איין טאג צום צווייטען, זעהט צו ווי די בלעטער הויבען אן ארונטערצופאלען און דענקט דערביי ניט מעהר ווי: דער ווינטער קומט.

זינט דאָן געפֿין איך זיך דאָרט זעהר אַפּט. די קינדער זײנען צו מיר אין גאַנצען צוגעװעהנט, זײ קריגען צוקער צום נאַשען װען איך טרינק מײן קאַפֿע, און אַבענד קריגען זײ אַ טהײל פֿון מײן ברויט־און פּוטער און זױער־מילך. זונטאַג קריגען זײ שטענדיג דעם קרײצער, און װען איך בין דאָרט ניטאָ אין אַבענד נאָך דער געבעט־שטונדע, האָט שױן די װירטהין דאָס צו בעזאָרגען.

זײ זײנען זעהר פֿערטרויט צו מיר, זײ דערצעהלען מיר אַלערלײ מעשיות. בעזונדערס אַמוזיר איך זיך, בעאָבאַכטענדיג זײערע לײדענ־שאַפֿטען און אײנפֿאַכע בענעהמונגען װען עס פֿערזאַמלען זיך מעהר קינדער פֿון'ם דאָרף.

עס האָט מיר פֿיעל מיה געקאָסט, אַרױס צושלאָגען די דאָגה פֿון דער מוטערס קאָפּ, דאָס: „די קינדער קענען נאָך דעם העררען אומבעקװעם מאַכען."

30טער מאַי.

װאָס איך האָב דיר ניט לאַנג צוריק געשריבען װעגען מאַלערײ, פּאַסט זיך געװיס צו אױך צו די דיכט־קונסט. מ'דאַרף נאָר דערקענען דאָס פּאָרטרעפֿליכסטע און עס װאַגען אױסצושפּרעכען, און זעלבסט־פֿערשטענדליך, אין װעניג װערטער פֿיעל צו זאָגען.

איך האָב הײנט געהאַט אַ סצענע, װעלכע װען מ'װאָלט ריכטיג אַבגעשריבען, װאָלט פֿאָרגעשטעלט די שעהנסטע אידיליע אין דער װעלט; דאָך, צו װאָס דיכטונג, סצענע און אידיליע? מוזען מיר דען אימער קונסט בענוצען, װען מיר נעהמען אַנטהײל אין װעלכע נאַטור־ערשײנינג?

אויב דו ערװאַרטסט בײ דיזער הקדמה פֿיעל גרױסעס און פֿאָרנעהמעס צו הערען, נאַרסט דו זיך מיאוס אָב. עס איז ניט מעהר װי אַ בױערן־יונג װאָס האָט מיר אַזױ שטאַרק פֿעראינטערעסירט. —

איך וועל ווי געוועהנליך, שלעכט דערצעהלען, און דו וועסט מיר, ווי געוועהנליך, דענק איך, האַלטען פאַר איבערטרייבענד; עס איז ווידער וואָלהיים, און אימער וואָלהיים וועלכע ברענגט פאַר אזעלכע זעל־טענהייטען.

א קאָמפּאַניע האַט זיך דאָרט אונטער די לינדען פערקליבען, קאַפע צו טרינקען, און אזוי ווי מיר איז זי געוועזען ניט אין גאַנצען צום האַרצען, בין איך מיט אן אויסרייד געבליבען אין דער היים.

א בויערן־יונג איז אריינגעקומען פון א נאָהנטע הויז און זיך גענומען צום פּלוג, וועלכען איך האָב ניט לאַנג צוריק געצייכענט, אין איהם עפּעס צורעכט צו מאַכען, און ווייל ער איז מיר געפעלען געוואָ־רען, בין איך צו איהם צוגעגאַנגען, זיך פאַנאַנדערגערעדט, און איהם אויסגעפרעגט איבער זיינע אומשטענדען. מיר זענען גלייך געוואָרען בעקאַנט, און אזוי ווי מיר געהט אימער מיט די סאָרטען מענשען, זענען מיר אויך גלייך געוואָרען פערטרויט. ער האָט מיר דערצעהלט דאָס ער דיענט ביי אן אלמנה, וועלכע האַלט איהם זעהר אָרענטליך. ער האָט פון איהר אזוי פיעל גערעדט און איהר אזוי פיעל געלויבט, דאָס איך האָב גלייך געקענט בעמערקען, אז ער איז צו איהר צוגעבונדען מיט לייב און לעבען. „זי איז שוין מעהר ניט יונג,“ האָט ער דערצעהלט, „זי איז פון איהר ערשטען מאַן שלעכט בעהאַנדעלט געוועזען, ווייל זי מעהר ניט הייראַטען.“ און פון זיינע רייד האָט אזוי בולט ארויסגע־קוקט, ווי שעהן, ווי רייצענד זי מוז פאַר איהם זיין; ווי שטאַרק זיין וואונש איז, אז זי זאָל מיט איהם חתונה האָבען, אום צו קענען פערגעסען אן איהר ערשטען מאַן׳ס שלעכטע בעהאַנדלונגען. איך האָב דיר בעדאַרפט איבערגעבען זיינע רייד וואָרט פאַר וואָרט, כדי דיר קלאָהר צו מאַכען די עכטע נייגונג, די ריינע ליעבע און טריישאַפט פון דעם דאַזיגען יונגען מאַן. יא, איך האָב בעדאַרפט בעזיצען א טאַלאַנט פון׳ם גרעסטען דיכטער, אום אויך צו קענען לעבעדיג פאָרשטעלען פאַר דיר, דעם א יסדרוק פון זיינע תנועות, די האַרמאָניע פון זיין שטימע און דעם בעהאַלטענעם פייער פון זיינע בליקען. ניין, מען קען מיט קיין

ווערטער ניט שילדערן, די צערטליכקייט וואס האט זיך אבגעשפּיעלט פון זיין גאנצען וועזען און אויסדרוק. אלעס וואס איך וואלט נאר געקענט בעשרייבען וואלט געווען האמאטנע. איבערהויפּט האט מיר געריהרט זיין מורא האבען, טאמער וועל איך פון זיינע רייד לערנען א פאל־שען פשט איבער זיין פערהאלטען זיך צו איהר, און ווארפען א חשד אויף איהר גוטע אויפפיהרונג. ווי רייצענד דאס איז געווען, ווען ער האט גערעדט פון איהר געשטאלט, פון איהר קערפּער, וועלכע האָ־בען איהם, נאר אהן דעם יוגענדליכען חן, צו זיך צוגעצויגען און אזוי שטארק צוגעשמידט. דאס קען איך נאר אין די טיפעניסען פון מיין נשמה איבער'חזר'ן. איך האב אין מיין לעבען ניט געזעהן, דאס דרינגענדע בעגעהרען און די הייסע ליידענשאפטליכע פערלאנגען אין אזא מין ריינקייט, יא, איך קען בעשטימט זאגען, אין אזא ריינקייט, עס קיינמאל ניט געדאכט און גע'חלום'ט. איך בעט דיך, פערדאס מיך ניט, ווען כ'וועל דיר זאגען, אז ביי דער עראינערונג פון דער דאזיגער אונשולד און אמת, ברענט עס אין די טיפעניסען פון מיין נשמה, און דאס בילד פון דער דאזיגער טרייהייט און צערטליכקייט, פערפאָלגט מיר אומעדום, און ווי פון דעם אנגעצונדען, בעגעהר איך און בענק א פערשמאכטער.

איצט וועל איך זוכען אויך א י ה ר אם שנעלסטען צו זעהן. אדער, אפשר איז עס בעסער, אז איך זאל זיך גוט מישב זיין און דאס אויפגעבען. עס איז בעסער ווען איך זעה זי ווי זי זעהט אויס אין די אויגען פון איהר געליעבטען; פיליכט אין מיינע אויגען וועט זי ניט אויסזעהן, אזוי ווי זי שטעהט פאר מיר איצט, און ווארום זאל איך דאס שעהנע בילד צושטערען?

16טער יוני.

„ווארום איך שרייב דיר ניט" — פרעגסט דו דאס? און דו האלסט זיך דאך עפּעס פאר א חכם! דו האסט געדארפט פערשטעהן אז איך בין געזונד, און אז — קורץ און גוט, איך האב א בעקאנטשאפט געמאכט וועלכע שטעהט מיר נעהנטער צום הארצען. איך האב — איך וויים ניט וואס —

צו דערצעהלען דיר אין אָרדנונג, ווי אזוי עס איז צוגעגאנגען ביי מיין בעקענען זיך מיט איינע פון די ליעבענסווירדיגסטע פרויענצימער, דאס וועט פאר מיר צו שווער זיין. איך בין צופרידען און גליקליך, איך קאן אבער ניט זיין קיין גוטער ערצעהלער.

א מלאך — פּפוי! דאס זאגט דאך יעדער איינער פון די זייניגע. און דאך בין איך ניט אימשטאנד דיר צו זאגען אין וואס איהר פאלקאָמענהייט בעשטעהט, און ווארום זי איז פאָלקאמען; עס איז גענוג, דאס זי האט אלע מיינע חושים געפאנגען.

אזוי איינפאך ביי אזוי פיעל פערשטאנד; אזוי גוט ביי אזוי פיעל פעסטקייט פון כאראקטער, און די זעעלענרוהיגקייט ביי'ם אמת'ן לעבען און טהעטיגקייט!

וואס איך זאג דא אלץ פון איהר איז ניט מעהר ווי פּלאַפּלעריי, פּוסטע אבסטראקציאנען, וועלכע דריקען ניט אויס קיין איינציגען צוג פון איהר פּערזאָן. אן אנדערש מאָל — ניין, ניט אן אנדערש מאָל, איצט, גלייך איצט וועל איך דיר עס דערצעהלען. ווארום, טהו איך דאס ניט איצט וועל איך עס קיינמאל ניט טהאָן. דען, צווישען אונז זאל עס בלייבען, זינט איך האב אנגעפאנגען דיר צו שרייבען, האב איך שוין דריי מאל געוואלט די פען אוועקלעגען, הייסען אָנזאטלען מיין פערד און ארויספאָהרען. און דאך, איך האב זיך היינט פערשווארען ניט ארויסצופאהרען, פון דעסטוועגען לויף איך יעדען אויגענבליק צום פענסטער, צו זעהן ווי הויך די זון שטעהט נאך — — —

איך האב זיך ניט געקענט צוריקהאלטען, כ'האב געמוזט צו איהר צופאהרען.

דא בין איך שוין צוריק, ווילהעלם. איך וועל מיין אבענד־ברויט עסען און צוגלייך אויך צו דיר שרייבען. א, וואס פאר א פערגעניגען עס איז פאר מיין נשמה, זי אין דעם קרייז פון איהרע אכט שוועסטער־לעך און ברידערלעך אנצוקוקען!

ווען איך זאל אזוי מיט מיין שרייבען ווייטער אנגעהן, וועסט דו צום סוף פונקט אזוי פיעל וויסען ווי ביי'ם אנהויב! איך וועל מיך צווינגען דיר די איינצעלהייטען איבערצוגעבען.

איך האב דיר ניט לאנג צוריק געשריבען ווי אזוי איך האב זיך בעקאנט געמאכט מיט'ן קרייז־ריכטער ס. און ווי אזוי ער האט מיר איינגעלאדען, איהם אין זיין איינזאמען ווינקעל, אדער בעסער געזאגט, אין זיין קליין מלוכה'לע, צו בעזוכען. איך האב דאס אבער פערנאכ־לעסיגט, און וואלט פיליכט אהין קיינמאל ניט געקומען, ווען ניט א צופאל וואלט מיר געפיהרט, צו ענדעקען דעם אוצר וואס איז דארט געווען בעהאלטען אין דעם שטילען פלאץ.

אונזערע יונגע לייט האבען אראנזשירט א באלל אויסער'ן שטאדט, צו וועלכען איך בין אויך צוגעשטאנען. איך האב אויסגע־קליבען א מיידעל וועלכע איז געווען גוט און שעהן, אבער אויסערדעם אהן בעדייטונג, פאר א פארטנערין צום טאנץ. און עס איז אבגע־מאכט געווארען, איך זאל נעהמען א קארעטע, אום מיט מיין טענ־צערין און איהר קוזינע צום בעשטימטען פלאץ צו פאהרען, און פאה־רענדיג, אבצוטרעטען אויף'ן וועג און מיטנעהמען פריילין שארלאטטע ס. — „איהר וועט דארט זעהן א שעהנע פרויענצימער," האט מיר בעמערקט מיין פארטנערין, ווען מיר זענען דורך'ן שעהן אויסגעהאקטען וואלד צ'ם יאגד־הויז געפאהרען. „פאסט זיך נאר גוט אויף, איהר זאלט זיך ניט פערליעבען!" האט די קוזינע צוגעלעגט. „ווארום?" האב איך געפרעגט, — „זי איז שוין פערלאבט„ האט יענע געענט־פערט, „צו א זעהר בראווען מאן, וועלכער איז אוועקגעפארען געשעפטען

אין אָרדנונג צו ברענגען נאָך'ן טויטס פון זיין פאטער. די נאַכריכט איז מיר געווען אין גאַנצען גלייכגילטיג.

די זון האט זיך אנגעהויבען ארונטערצולאזען הינטערן בארג, ווען מיר זענען צוגעפאהרען צום טויער פון הויף. די לופט איז גע־ווען פארנע, און די פּראָווענציעמער זענען געווען בעזאָרגט: דאס עס וועט נאָך א שטורם אויסברעכען, פון די קליינע וויס־גראָהע מוט־נע וואלקענדלעך, וועלכע האבען זיך געקליבען ארום האָריזאָנט. איך האב זייערע זארגען געוואָלט פאנאנדערשלאגען דורך כלומר'שטע ידיעות פון וועטער־פּראָפעצייהונג, כאָטש איך אליין האב אנגעהויבען צו פיהלען דאס אונזער פערגניגען וועט זיין א פערשטערטער.

איך בין פון קארעטע ארויס. א דיענסט וועלכע איז צום טויי־ער ארויסגעקומען, האט אונז געבעטען אביסעל אויפציהען; „פריילין לאָטטע וועט גלייך קומען." איך בין דורך'ן הויף צוגעקומען צו א גוט געבויטעס הויז, און ווען איך בין די טרעפּלעך ארויף און זיך אין טהיר געשטעלט, האט זיך פאר מיינע אויגען פארגעשטעלט דאס שעהנסטע בילד וואס איך האב ווען געזעהן. אין'ם פאָרזאאל האָ־בען זעקס קינדער, אין עלטער פון עלף ביז צוויי יאהר, ארומגערינ־געלט א שעהן־אויסזעהדנדע מיידעל פון מיטעלען וואוקס. זי האט געטראגען א ווייסע קלייד מיט בלאס־רויטע שלייפען אויף'ן ברוסט און אָרם — זי האט געהאלטען א שווארץ־ברויט און געשניטען פאר יעדען זיין חלק, נאָך די פּראָפּאָרציע פון יאהרען און אפּעטיט, און האט עס יעדען מיט אזא פריינדליכקייט דערלאנגט, און יעדער איינער האט מיט אן אונגעקינסטעלטען דאנק בעצאָהלט, ווערענד ער האט נאָך געהאלטען די הענטלעך אין דער לופטען אויסגעשטרעקט, וואר־טענדיג ביז זיין חלק איז אבגעשניטען, און נאָכהער לויפט ער אוועק, אדער געהט זיך רוהיג מיט זיין אבענד־עסען, יעדער נאָך זיין איי־גענעם שטיינער, צום טויער צו, אום אנצוקוקען די פרעמדע און די קארעטע אין וועלכע זייער לאָטטע געהט מיטפאהרען. — „איך בעט אייך צו פערצייהען," האט זי געזאגט, „דאס איהר האט זיך צו־ל'עב

מיר גערארפט אהער בעמיהען, און די פרויען דארפען דארט צוליעב מיר ווארטען. איבער'ן אָנטהאן זיך, און אנדערע קלײניגקײטען אין הויז צו פערזאָרגען, פאר די צײט וואס איך געה אוועק, האב איך פערגעסען מײנע קינדער זײער אבענד־ברויט צו געבען, און זײ ווילען פון קײן אנדערען, דאס ברויט ניט האבען געשניטען, ווי נאר פון מיר אלײן."

— איך האב איהר געמאכט עפעס אן אונבעדײטענדען קאָמפּלימענט, אבער מײן נשמה איז געווען אין גאנצען צו איהר צוגעצויגען; איהר געזיכט, איהר שטימע, איהר בענעהמען זיך, האבען מיר ווי בעצויבערט, און ווען זי איז צו זיך אין צימער ארײנגעלאָפען, אום איהרע האנדשוה און פאָכער צו נעהמען, האב איך עטוואס צײט געוואונען צו ערהאָלען זיך פון מײן איבערראשונג. די קלײנע האבען מיר פון ווײטען בעטראכט. איך בין צוגעגאנגען צו דאס אינגסטע, א קינד מיט די גליקליכסטע געזיכטציגע. עס האט זיך פון מיר אבגערוקט, נאר ווען לאָטטע איז צום טהיר ארויס עקומען און געזאגט: „לואיס, גיעב דעם קוזין א האנד," האט ער עס גאנץ פרײמוטהיג געטהאן, און איך האב, טראָץ זײן פערראָצטעס נעזעל, זיך ניט געקענט אײנהאלטען, איהם ניט הערצליך צו קושען. — „קוזין?" האב איך איבערגעזאגט און האב איהר גערײכט מײן האנד, „גלויבט איהר, איך בין ווערט דעם גליק מיט אײך פערוואנדט צו זײן?" „אָה!" האט זי געזאגט מיט א לײכטפערטיגען שמײכעל, „איך האב אסך קוזינס, און עס וואלט מיר לײד געטהאן ווען איהר וואלט געווען דער ערגסטער צווישען זײ." געהענדיג, האט זי סאָפיען, איהר נעקסט אינגערע שוועסטער, א מײדעל פון עלף יאהר, געגעבען אן אָרדער אויפצופּאסען אויף די קינדער און איבערצוגעבען איהר גרוס צום פאטער, ווען ער וועט צוריק קומען פון שפּאציר־רײט. די קלײנע, האט זי אָנגעזאגט, זײ זאלען פאלגען סאָפיען פונקט אזוי ווי איהר אלײן, און אײניגע פון זײ האבען עס אויסדריקליך פערשפּראָכען. א קלײנע זעקס־יאהריגע בלאָנדינקע האט זיך אבער אויסגערופען; „סאָפיע איז אבער ניט דו, לאָטטכען! מיר האבען דאך דיך ליעבער." די צוויי עלטערע אינגלעך האבען אויף'ן קארעטע ארויפגעקלעטערט,

און דורך מיין שתדלנות האט זיי לאָטטע ערלויבט מיטצופאהרען ביז'ן וואלד, אויף זייער צוזאג צו זיין רוהיג און זיך פעסט אנהאלטען.

מיר האבען זיך נאר־וואס איינגעזעצט, די פרויענצימער האבען קוים וואס בעוויזען זיך צו בעווילקאָמען; וועלכע בעמערקונג צו מאבען איבער די קליידער און היט, און וואס אנצומערקען איבער די געזעל־שאפט וואס מ'וועט דארט טרעפען ביי'ם באלל, אלס לאָטטע האט דעם קוטשער געהייסען זיך אבשטעלען אום די ברידער ארונטערצולא־זען. אראבגעהענדיג, האבען זיי פערלאנגט לאָטטע'ס האנד נאך אמאל צו קושען. דער עלטערער האט עס אזוי צערטליך געמאכט, ווי עס האט שוין געפּאסט פאר א פופצעהן־יאהריגען בחור. דער צווייטער האט דערביי ארויסגעצייגט העפטיגקייט און לייכטזין. זי האט נאך אמאל געלאזט גריסען די קליינע, און מיר זענען ווייטער געפאהרען.

די קוזינע האט געפרעגט לאָטטען אויב זי איז שוין פארטיג מיט'ן בוך וואס זי האט איהר ניט לאנג צוריק געשיקט. „ניין,“ האט לאָטטע געזאגט, „דאס בוך געפעהלט מיר ניט, דו קענסט עס צוריק האבען, דאס פאריגע בוך איז אויך ניט בעסער.“ ווען איך האב פון איהר ער־פאהרען אום וועלכע ביכער דא האנדעלט זיך, בין איך ערשטוינט גע־ווארען. — איך האב געפונען אזוי פיעל כאראקטער אין אלעם וואס זי האט געזאגט; מיט יעדען ווארט האב איך ענטדעקט נייע רייצען, נייע שטראהלען אין איהרע געזיכטצינגען, און וועלכע האבען זיך נאך מעהר פאנאנדערגעוויקעלט, פיהלענדיג דאס איך פערשטעה איהר.

„ווען איך בין געווען אינגער,“ האט זי געזאגט, „האב איך קיין זאך אזוי ניט געליעבט ווי ראָמאנען. איין גאָט וויים, ווי איך האב געפיהלט, ווען איך פלעג זיך אוועקזעצען אין א זונטאג אדער א יום־טוב אין א ווינקעל, און מיט'ן גאנצען הארצען טהיילנעהמען אין דעם גליק אדער שלים־מזל פון אן אויסגעטראכטע יאהאנא. איך לייקען ניט, דאס דער ראָמאן האט נאך אויך היינט פאר מיר וועלכע רייצען, אבער וויל איך קריג א בוך אזוי זעלטען, וויל איך כאטש עס זאל זיין נאך מיין געשמאק; און יענער פערפאסער איז מיר אם ליעבסטען, אין וועמעס

בוך איך קען מײן װעלטעל, װי אויך יענע, פון די װאס זענען ארום מיר, װידער געפינען, און יענע געשיכטען זענען מיר אינטערעסאנט און הארצליך, װעלכע זענען עהנליך צום לעבען װאס איז אין מײן אײגען הויז, און כאטש עס איז װײט פון צו זײן א גן־עדן, איז עס דאך פאר מיר אן אונזאגליכער קװאל פון גליק.״

איך האב זיך בעמיהט מײנע התפעלות צו בעהאלטען, װעלכע דיזע װערטער האבען אין מיר ארויסגערופען. דאס איז אבער װײט ניט געגאנגען; דען הערענדיג איהר ריכטיגען אורטהײל איבער דעם „פרעדיגער פון װײקפעלד״ איבער „......״ בין איך אזוי נשתומם געװארען, דאס איך האב זיך שוין מעהר ניט געקענט אײנהאלטען און איך האב איהר געזאגט אלעס װאס איך האב איבער דיזען געגענשטאנד געװאסט, און ערשט דאן, אז לאָטטע האט זיך גע־װענדעט צו די אנדערע צװײ פרױענצימער, װעלכע זענען געזעסען מיט אָפענע אויגען און צוגעהערט דעם געשפרעך, האב איך זיך אָן זײ דערמאָנט, אז זײ זענען א ו י ך דא מיט אונז צוזאמען. די קו־זינע האט מיר מעהר װי אײן מאל אנגעקוקט מיט אן איראָנישען בליק, װאס עס האט מיר אבער זעהר װעניג געקימערט.

דער געשפרעך האט זיך צו אלעמענס צופרידענהײט איבער־געדרעהט, און מען האט גערעדט װעגען טאנצען. „אויב די לײדענ־שאפט פון טאנצען קען בעטראכט װערען אלס זינד,״ האט לאָטטע געזאגט, „דאן מוז איך צוגעבען דאס איך בין א גרויסע בעל־עבירה־ניצע. איך װײס פון קײן בעסערען פערגניגען װי דער דאזיגער. װען עס װערט מיר עפּעס אונרוהיג אין קאָפּ, זעץ איך זיך אװעק בײ׳ם קלאַ־װיר, שפּיעל זיך פאַר א קאָנטרע־טאנץ און דאן װערט אלעס װיע־דער גוט.״

אָה, װי האב איך מיך, אין צײט פון געשפרעך, אין איהרע שװארצע אויגען אײנגעגעסען! װי שטארק האבען איהרע לעבעדיגע ליפּען און פריש־מונטערע באקען, מײן גאנצע נשמה צו־געצויגען! װי טיעף בין איך געװען פערזונקען אין דעם ז י נ ן פון איהרע

ווערטער, דאס איך האב איבערדעם פיעל מאל די ווערטער אליין ניט געהערט! — דו קענסט עס זיך פארשטעלען, וויל דו קענסט מיך. קורץ. איך בין ארויס פון קארעטע א פער'חלומ'טער, און בין אזוי געווען פערלארען אין חלומות אין דער דונקעל־ווערענדער וועלט, דאס איך האב קוים די מוזיק בעמערקט וועלכע האט אונז פון ליבּ־טיגען זאאל ענטקעגען געשטראמט.

די צוויי הערען, אודראן און א געוויסער נ. נ. (ווער קען עס אלע נעמען אויסגעדענקען), וועלכע זענען געווען די טאנץ־פארטנערס פון לאטטע און די קוזינע, האבען אונז מקבל פנים געווען. יעדער הערר האט זיך זיין דאמע גענומען, און איך האב זיי מיט מיינער נאכגעגאנגען.

מיר האבען אנגעהויבען דעם באלל מיט א מינועט. איינע נאך די אנדערע האבען זיך מיינע דאמען געביטען, און אפילו די אונערטרעגליכסטע האט מען ניט געקענט ענטזאגען. לאטטע און איהר טענצער האבען אנגעהויבען אן ענגלישען טאנץ, און דאס מעגסט דו זיך פארשטעלען, ווי איך האב געפיהלט, ווען עס איז איהר אויסגעקומען צו בייטען פיגורען מיט אונז. טאנצען מוז מען איהר זעהן! מיט'ן גאנצען הארצען, מיט דער גאנצער נשמה איז זי דערביי. איהר גאנצער קערפּער איז איין הארמאניע, אזוי זארג־לאז, אזוי פריי, פונקט ווי דאס וואלט פאר איהר געווען די גאנצע וועלט, אזוי ווי זי וואלט פון קיין אנדער זאך ניט געדענקט און גע־פיהלט. און אין דעם אויגענבליק עקזיסטירט פאר איהר געוויס קיין אנדער זאך ניט.

כ'האב איהר איינגעלאדען צום צווייטען קאנטע־טאנץ, און זי האט מיר דעם דריטען צוגעזאגט, און מיט די ליעבענס־ווירדיגסטע פריימיטהיגקייט האט זי מיר פערזיכערט, דאס זי טאנצט זעהר גערן דעם וואלץ, און דא איז די מאדע, דאס יעדעס פּאארעל היט זיך אב, דעם וואלץ צו טאנצען צוזאמען. „נאר," האט זי ווייטער גע־זאגט, „אזוי ווי מיין הערר טאנצט שלעכט דעם וואלץ, וועט ער

מיר דאנקבאר זיין ווען איך וועל איהם פון דעם אויסלעזען. אייער דאמע איז אין דעם אויך ניט קיין בריה, און אין ענגלישען טאנץ האב איך בעמערקט דאס איהר וואלצט י א גוט. אויב איהר ווילט זיין מיין פארטנער, דאן מוזט איהר זיך ערלויבען ביי מיין הערר, און איך וועל נעהן זיך ביי אייער דאמע ערלויבען. —" איך האב איהר געדריקט די האנד אלס צייכען פון דאנק, און מיר האבען אבגע־מאכט, דאס אין דער צייט וואס מירביידע וועלען טאנצען, זאל זיך איהר הערר אונטערהאלטען מיט מיין דאמע.

נו, האט זיך עס אנגעהויבען. און מיט די גליקליכסטע געפיה־לען, האבען זיך א ווילע אונזערע ארעמס געשלאסען. אה, מיט וואס פאר א רייץ, מיט וואס פאר א לייכטקייט זי בעוועגט זיך! ווען עס איז געקומען צום וואלצען, און מיר האבען זיך אנגעהויבען ווי די רוחות איינע ארום די אנדערע זיך צו דרעהען, איז פון אנפאנג צוגענאנגען א ביסעל געפלאנטערט, וויל די מעהרסטע האבען ניט געוואוסט ווי עס צו מאכען. מיר זענען נענוג קלוג געווען, און געלאזט האבען דעם עולם דאס זייערע, און ערשט דאן, ווען די אונגעשיקטע טענצער האבען פערלאזען דעם פלאץ, האבען מיר צוריק אריינגעוואלצט, און מיט נאך א פאארעל, אודראן און זיין פארטנערקע, אויסגעהאלטען ביז'ן ענד. עס איז מיר נאך קיינמאל אזוי לייכט ביים טאנץ ניט געגאנגען, איך בין ניט געווען מעהר קיין מענש. צו האבען אזא ליעבענסווירדיגען גע־שעפף אין די ארעמס און מיט דעם ארומפליהען אזוי ווי א ווינד ביז אלעס ארום ווערט פערשוואונדען, און — אה, ווילהעלם, איך האב זיך דאן פערשווארען; דאס די מיידעל וועלכע איך וואלט געליעבט און אויף איהר אנשפריכע געהאט, זאל מיט קיין אנדערען וואלצען ווי נאר מיט מיר אליין, און ווען אפילו איך וואלט צוליעב דעם דארפען צו גרונד געהן. דו פערשטעהסט מיך, ווילהעלם!

מיר זענען עטליכע מאל דעם זאאל דורכגעגאנגען און א ביסעל דעם אטהעם אבגעכאפט.

לאטטע האט זיך אוועקגעזעצט, און די אראנזשען וועלכע איך

האב מיט מיר מיטגעבראכט האבען אונז ערקוויקט. נאר, יעדע שטי־קעל וואס זי פלעגט אפשניידען און עס צו וועמען פון די מיט־זיצענדע אוועקגעבען, פלעגט עס מיר אין הארצען א שטאך טהאן.

ביי'ם דריטען ענגלישען טאנץ זענען מיר געווען דאס צווייטע פּאָאר. ווען מיר האבען די רייהע דורכגעטאנצט, און (גאָט ווייס מיט וואס פאר א פערגניגען) מיינע אויגען זענען געווען איינגעגעסען אין איהר אָרעם, און בליק, וועלכער האט אויסגעדריקט דעם ריינסטען גליקליכסטען פערגניגען, זענען מיר פארבייגעקומען א פרוי, וועלכע איז מיר געווען אויפפאלענד מיט איהר ליעבענסווירדיגע מינע אויף איהר ניט מעהר יונגען פנים, זי האט אנגעקוקט לאָטטען מיט א שמייכעל, אנ־געצייגט געגען איהר מיט'ן פינגער אזוי ווי סטראשענדיג, און דערביי דערמאָנט דעם נאמען „אלבערט" צוויי מאל.

„ווער איז דאס דער אלבערט," האב איך לאָטטען געפרעגט, „אויב עס איז פון מיר ניט קיין העזה צו פרעגען?" זי האט געוואלט ענטפערן, אבער אין דעם אויגענבליק האבען מיר זיך געמוזט פאנאנ־דערשיידען, אום א פיגור דורכצולאזען (די גרויסע אכטע), און איהר פארביינעהענדיג אין דעם מארשרוט, האב איך בעמערקט אן איהר שטערען, ווי זי וואלט עפּעס נאכגעדענקט. — „פארוואס זאל איך לייי־קענען פון אייך," האט זי געזאגט געבענדיג מיר די האנד צום פראָמע־נאדע; „אלבערט איז א בראווער מענש, און איך בין אזוי גוט ווי פערלאָבט צו איהם." —

איינענטליך איז דאס ביי מיר גארניט געווען קיין נייעס (די מייד־לעך האבען מיר עס נאך אויף'ן וועג דערצעהלט), און דאך האט עס מיר געקלונגען גאנץ ניי, ווייל איך האב עס נאך ניט געהערט וועגען ד י, וועלכע איז מיר אין אזוי ווייניג מינוטען אזוי טהייער געווארען. גענוג, איך בין געווארען צוטומעלט און האב אריינגעקראכען צו די ניט־ריכטיגע פּאָאר און אנגעמאכט א גאנצע מישענינע, און ערשט לאָטטעס גאנצע געגענווארט, און איהר שלעפּען און ציהען מיר, האבען געקענט עס גיך ווידער אין ארדנונג ברייננען.

דער טאַנץ איז נאך ניט געווען צו ענד, אלס דיא בליצען וועלכע מיר האַבען שוין לאנג פריהער בעמערקט, האבען זיך אנגעהויבען צופערשטארקען און פערמעהרען, און דיא דונערן האבען פערהילכט די מוזיק. דריי דאמען זענען ארויסגעלאפען פון די רייהען און זייערע העררען זיינען זיי נאכגעלאפען; די אונארדנונג איז געווארען אלגעמיין, און די מוזיק האט אין גאנצען אויפגעהערט. עס איז נאטירליך, אז ווען עס טרעפט אן אומגליק אין א צייט פון א שמחה, מאכט עס אויף אונז א פיעל שטארקערען איינדרוק ווי ווען עס טרעפט אין א געוועהנליכע צייט. מעגליך צוליעב דעם דירעקטען געגענזאץ וועלכער לאזט זיך שארפער פיהלען, און מעגליך, און פיעלייכט נאך מעהר צוליעב דעם, וייל ווען אונזערע חושים זיינען אָנגעשפאנט און אונזערע געפיהלען וויט אפען ארייצונעהמען אין זיך דיא איינדריקע, זיינען מיר מעהר פעהיג צו עמפפינדען יעדען איינדרוק אין אלגעמיין. צו דיעזע אורזאכען מוז איך צושרייבען די וואונדערבארע גרימאסען וואס די מייסטע פון די פרויען האבען בעת מעשה געמאכט. די קליגסטע פון זיי האט זיך פארזעצט אין א ווינקעל מיט'ן פלייצע צום פענסטער און האט זיך פערשטאפט די אויערן. א צווייטע האט זיך נעבען איהר געזעצט און דאס פנים אין איהר שוים בעהאלטען. א דריטע האט זיך צו די צוויי צוגעטוליעט און מיט טרעהרען אין די אויגען האט זי איהרע שוועסטער ארומגענומען. איינינע האבען געוואלט אהיים געהן; אנדערע, וועלכע האָבען נאך ווענינער ווי די געוואוסט וואס זיי טהוען, האבען אזוי פערלארען די בעזינונגסקראפט, דאס זיי האבען ניט געוואוסט מיט וואס צו בעזייטינגען די העלדישע יונגען, וועלכע זיינען געווען שטארק בעשעפטיגט, אראפצוקושען פון זייערע ליפען, די תפילות וועלכע זיינען געווען פאר'ן הימעל בעשטימט. איינינע פון אונזערע הערען האבען אויסגענוצט דיא צייט, צו פערויכערען רוהיג זייער פייף, און די איבעריגע האבען זיך אנגעכאפט אן דער בעל־הבית'טעס איינפאל, איבערצוקלייבען זיך אין א צימער וואס האט נעהאט לאדענס און גארדינען. קוים זיינען מיר אלע אין צימער אריין, איז לאַטטע גלייך געווארען בע־

שעפטיגט, אויסצושטעלען די שטוהלען אין קרייז, און ווען אלע האבען זיך צוזעצט, האט זי פארגעשלאגען אין עפעס צו שפיעלען.

איך האב בעמערקט ווי מאנכע האבען שוין פערשפיצט די מיי־לער און די גליעדער אויסגעצויגען מיט דער האפנונג צו כאפען א גוטען פפאנד. — „לאמיר שפיעלען אין צעהלעניס," האט לאטטע אויסגערו־פען, „נון זאלט איהר אכטונג געבען! איך וועל ארומגעהן אין קרייז פון רעכטס צו לינקס, און יעדער זאל, ווען איך וועל איהם פערבייגעהן אויסרופען זיין נומער, און דאס מוז געהן שנעל ווי א פייער, און ווער עס וועט ניט ענטפערן אין צייט אדער מאכען א טעות, דער קריגט א פאטש, און אזוי זאל געהן ביז טויזענד. —" נון איז דאס געווען שעהן אנצוקוקען. מיט אויסגעשטרעקטע הענד האט זי אנגעהויבען אין קרייז צו געהן. „איינס," האט דער ערשטער אנגעהויבען צו צעהלען; דער צווייטער, „צוויי"; דער דריטער, „דריי," און אזוי ווייטער אלץ שנעלער. דא האט איינער א טעות געמאכט, א פאטש! און איבער'ן געלעכטער וואס איז געווארען, האט דער צווייטער זיך אויך צוטומעלט, ווידער א פאטש! און וואס ווייטער איז דאס אלץ שנעלער געגאנגען. איך אליין האב צוויי פעטש געכאפט, און האב געגלויבט צו בעמערקען מיט אינערליכען פערגעניגען, דאס זיי זיינען געווען שטארקער פון די וואס זי האט אלעמען געטיילט. מיט א טומעל און געלעכטער האט זיך די שפיעל געענדיגט נאך עהדער זי האט אבגעצעהלט טויזענד. די גאנצע מאססע האט זיך פערטהיילט אין פאארלעך. די דונערן און בליצען האבען אויפגעהערט, און איך בין נאכגעגאנגען לאטטע'ן אין זאאל אריין. געהענדיג, זאגט זי צו מיר: „איבער די פעטש האבען זיי דונער און בליץ פערגעסען! איך האב איהר גאר ניט געקענט ענטפערען. — „איך האב זיך אליין געש־ראקען מעהר ווי אלע," האט זי פארטגעזעצט, און ווען איך האב זיך אנגענומען מיט הארץ א נ ד ע ר ע מוטה צו געבען, בין איך דערוייל אליין אויך מוטהיג געווארען.

מיר זענען צום פענסטער צוגעגאנגען.

דער דונער האט זיך נאָך אביסעל געלאזט הערען פון װײטען ארונ־טערלאָזענדיג זיך, און דער הערליכער רעגען האט געשמיסען איבער'ן פעלד, און דער ערקװיקענדסטער ריח האט אונז פון די װארעמע לופט אנטקעגען געשטראמט. זי איז געשטאנען אנגעשפארט אויף איהר על־בויגען; איהר בליק האט דורכגענומען דעם געגענד, געקוקט צום הי־מעל און אויף מיר; איך האב בעמערקט טרערען אין איהרע אויגען. זי האט ארויפגעלעגט איהר האנד אויף מײנע און אויסגערופען: „קלאָפּשטאָק!" — איך האב זיך גלײך דערמאהנט אן דער הערליכער אָדע פון דיזען דיכטער װעלכע איז איהר אויף'ן געדאנק געקומען, און בין פערזונקען אין א שטראָם פון עמפּפינדונגען װעלכען זי האט אין מיר מיט דיזען סיגנאל אויפגעװעקט. כ'האב עס ניט געקענט איבער־טראָגען. איך האב זיך אריבערגעבויגען אויף איהר האנד און עס געקושט מיט ענטציקונגס־טרעהרען, און דאן װיעדער אין איהרע אויגען געקוקט. — דו אָרימער קלאָפּשטאָק! װאלסטו כאטש געקענט זעהן דײן פערגע־טערונג אין איהר בליק! און איך װאלט מעהר ניט געהערט װי דײן נאָמען װערט אזוי אָפט געטאדעלט!

19־טער מאַי.

װאו איך בין מיט מײן לעצטען בריעף געבליעבען געדענק איך ניט מעהר; איך װײס נאָר דאָס עס איז געװען צװײ אוהר פארטאג, װען איך בין געגאנגען שלאָפען, און װען איך װאלט עס דיר געקענט אי־בערדערצעהלען אַנשטאדט דעם שרײבען, װאלט איך דיר געהאלטען ביז אין דער פריה.

װי עס איז צוגעגאנגען בײ'ם אהיים פאהרען האב איך דיר נאך ניט דערצעהלט, איך האב נאך אויך הײנט ניט די צײט דערפאר.

עס איז געװען דער הערליכסטער זונען־אויפגאנג. טריפענדער װאלד און ערפרישענדע פעלדער ארום אונז. אונזערע קאָמפּאַניאָנקעס

זענען אין וואָגען איינגעשלאפען. לאָטטע האט מיר געפרעגט, אויב איך וויל אויך ניט האלטען קאָמפּאניע, פון איהרטוועגען זאל איך זיך ניט קימערן. — „אזוי לאנג ווי איך זעה נאָך דיזע אויגען אָפען,“ האב איך געזאגט, איהר פעסט אָנקוקענדיג, „איז נאָך קיין געפאהר ניטאָ פאַר מיר איינצושלאָפען.“ — און מיר האבעןביידע אויסגעהאלטען ביז'ן סאמע טויער. די דיענסט האט עס לויז אויפגעעפנט, און האט פערזיכערט לאָטטען אויף איהרע פראגען, דאָס אין הויז איז אלעס אין בעסטען אָרדנונג; דאס דער פאָטער און די קליינע זענען אין גוטען געזונד און שלאָפען נאָך אלע רוהיג. דאן האב איך איהר פערלאָזען, און געבעטען ערלויבניס, איהר, דעם זעלבען טאָג צו קענען ווידער זעהן; זי האט צוגעשטימט, און איך האב ניט פערפעהלט צו קומען, און זינט יענער צייט, מעגען זיך די זון, לבנה און שטערן טרייבען רוהיג זייער ווירטשאפט, איך וויים ניט ווען ס'איז נאכט און ווען ס'איז טאג, די גאנצע וועלט ארום מיר פערליערט זיך פון מיינע אויגען.

21 טער יוני.

איך לעב דורך אזעלכע גליקליכע טעג ווי גאָט לאָזט עס נאָר זיינע היילינע פערגינען, און עס מעג מיט מיר שפּעטער ווערען וואס עס וויל, קען איך ניט זאָגען, דאס איך האָב די פריידען, די ריינסטע פריידען פון לעבען ניט גענאָסען. — דו קענסט מיין וואלה'ים! דארט בין איך איצט כמעט ווי א תושב; דען פון דאָרט האב איך בלויז א האלבע שטונדע גאנג צו לאָטטען, און דאָרט פיהל איך זיך אליין מיט דאָס גאנצע גליק וואָס א מענש קען דערלעבען.

האָב איך עס נאר געקענט דענקען, ווען איך האָב אויסגעקליבען וואלהיים צום מיטעלפּונקט פון מיינע שפּאצירען, דאָס עס ליגט אזוי נאָהענט צום הימעל? ווי אָפט האָב איך דאָס יאגד־הויז אין וועלכע עס זענען איצט אלע מיינע וואונשען איינגעשלאָסען אויף מיינע ווייטע

שפאצירגאנגען, אמאל פון בארג און אמאל פון גלייכען פעלד איבער'ן טייך געזעהן ?

ליעבער ווילהעלם, איך האב שוין אלערליי געדאנקען דורכגעדאכט איבער דעם בעגעהר אין'ם מענשען זיך פאנאנדערצושפרייטען, ארומצוטרייבען זיך און נייע ענדעקונגען צו מאכען; און דאן ווידער, איבער'ן אינערליכען טריעב, זיך מיט'ן אייגענעם ווילען די בעשרענקונג אונטערצוּוואַרפען, אויף'ן וועג פון דער געוועהנהייט זיך ארומצופיהרען, און זיך אום א האָאר ניט קימערן וואס עס קומט פאָר אָן א זייט פון איהם.

עס איז וואונדערבאָר. ווען איך בין צום ערשטען מאל אהער געקומען, און פון שפּיץ בארג אין דעם שעהנעם טהאָל ארונטערגעקוקט, ווי דאס האט מיר אלץ צוגעצויגען ! — דאָרט דער וועלדל ! אָה, וואלט איך אין זיין שאָטען געקענט זיצען ! — דאָרט, די שפּיצען פון בארג ! אָה, וואלט איך פון דאָרט געקענט אויף'ן ווייטען געגענד אריבערקוקען ! — דאָן, די אזוי ווי אין א קייט איינגעפלאָבטענע בערג און די פערטרויליכע פרעכטיגע טהאָלען ! — אָה, ווי וואלט איך געוואלט זיך אין זיי פערליערען ! — — כ'האב אהין געלאָפען און בין צוריק געקומען און האב ניט געפונען דאס וואס איך האב געהאָפט. מיט די ווייטקייט איז עס פונקט אזוי ווי מיט דער צוקונפט ! א גרויסע טונקעלע גאנצקייט ציהט זיך אויס פאר אונזער נשמה, אונזער געפיהל ווערט אין דעם פערשוואונדען אזוי ווי אונזער אויג, און מיר פיהלען א בענקשאפט, א פערלאנגען, אונזער גאנצען וועזען אוועקצוגעבען, אום זיך צו לאָזען אויספילען פון דעם איינציגען, גרויסען און הערליכען געפיהל, — און אָה ! ווען מיר קומען שוין צו דעם, ווען דער ד א ר ט ווערט שוין פאר אונז א ד אָ, דאן שטעהט אלעס ווידער פאר אונז פון דער ווייטען, און מיר בלייבען ביי אונזער ארעמקייט און ביי אונזער בעשרענקטקייט, און אונזער נשמה שמאכטעט נאך דעם פערלאָרענעם גליק.

אזוי בענקט אויך דער אונרוהיגער װאנדערער צום סוף צוריק נאך זיין פאטערלאנד, און געפינט צולעצט אין זיין ארים הייזעל, ביי'ם בוזים פון זיין פרוי; אין דעם קרייז פון זיינע קינדער; אין דעם געשעפט װעלכער איז איהם נאך פערבליבען זיי צו ערנעהרען, דעם גאנצען גליק און פערגעניגען װעלכע ער האט נאר אומזיסט ארומגעזוכט אין דער ברייטער װעלט.

װען איך געה פריהמארגענס מיט זון־אויפגאנג ארויס צו מיין װאלהיים, און רייס מיט מיינע אייגענע הענד, אין גארטען, די צוקער־ארבעס װאס איך קריג נאכהער צום עסען; װען איך זעץ מיך אנידער די שויטען אױסצושיילען, און לעז מיר דערװייל מיין האמער; װען איך זוך מיר דאן אויס אין דער קליינער קיך א טאפּ, און טהו די שויטען און פּוטער אין איהם אריין, שטעל עס אװעק צום פייער, דעק עס צו, און זיץ מיר דערביי, אום עס אפט דורכצוטרייסלען, דאן פיהל איך אזוי לעבהאפט, װי די איבערמיטהיגע חתנים פון פּענעלאָפּע, שלאכטען די אקסען און חזירים, שינדען און בראטען זיי אויף'ן ארט. קיין זאך קען מיר אזוי ניט אויספיהלען מיט'ן אמת'ן שטילען געפיהל, אזוי װי דאס פּאטריארכאלישע לעבען, װעלכען איך קען, א דאנק גאָט, אזוי רוהיג נאכמאכען.

װי גוט מיר איז, דאס מיין הארץ איז פעהיג צו פיהלען די פשוט'ע, איינפאכע הנאה, װעלכע דער בויער פיהלט, געניסענדיג די פּראָדוקטען פון זיין פעלד. יענער, װען ער האט דאס קעפּעל קרויט פאר זיך אויף'ן טיש, לעבט נאך אמאל דורך די אלע פריידען װאס ער האט דורכגעמאכט, פון דעם ערשטען פריהמארגען װען ער האט עס פערפלאנצט; פון די אבענדען װען ער פלעגט עס בעגיסען, און פון זיין שטענדיגע פרייד פון זיין װאקסען און געראטען. דאס לעבט ער אלץ אין'ם דאזיגען אויגענבליק נאך אמאל דורך, און פיהלט די גרעסטע הנאה.

29טער יוני.

פאָרגעסטערן איז דער דאקטאר פון שטאדט געווען ביי'ם קרייז־ריכטער צו בעזוך, און ער האט מיר געפונען אויף דער ערד מיט לאָטטע'ס קינדער זיך שפּיעלענדיג. אייניגע האבען זיך ארום מיר ארומגעהאנגען און די אנדערע האבען זיך מיט מיר גערייצט, איך האב זיי געקיצעלט און עס איז געווען א גוואלדיגע מהומה. דער דאקטאר וועלכער איז ווי אן אָנגעצויגענע פּופּע, און ווען ער רעדט האלט ער אי־מער זיינע מאַנזשעטען און פעלדלעך אויסצולעגען, און האלט אין איין ארויסשלעפּען א קרייזעל פון זיין בוזים־העמד, האט עס געפונען פאר זעהר ניט פּאַסיג פאר א געשייטען מענשען צו טהאן וואס איך האב געטהאן. דאס האב איך אן זיין נאָז בעמערקט. איך האב זיך אבער גארניט געלאזט שטערען. כ'האב איהם געלאזען גאנץ רוהיג זיינע וויכ־טיגע געשעפטען צו פערהאנדלען, און אליין האב איך מיר ווייטער מיין ארבייט פאָרגעזעצט און פון דאס ניי אויפגעבויט די קאָרטען־הייזלעך, וועלכע די קינדער האבען חרוב געמאכט. אין שטאדט האט דער דאק־טאר אומעטום צוטראגען, „דעם ריכטערס קינדער זענען אזוי אויך גע־נוג שלעכט ערצויגען, אבער דער 'ווערטהער' פיהרט זיי אין גאנצען איבער.“

יא, מיין ליעבער ווילהעלם, קיין זאך אין דער וועלט איז מיר ניט אזוי נאָהענט. אזוי ליעב, ווי די קינדער. ווען איך בעטראכט זיי גוט און דערזעה אין זיי די סמנים פון קראפט און טוגענד וועלכע זיי וועלען עס אמאל אזוי נויטיג האבען; ווען איך בעמערק אין זייערע עקשנות, די שפּעטערדיגע פעסטקייט און בעשלאָסענהייט פון כאראקטער אין זייערע קאפּריזען, דעם גוטען הומאָר און די לייכטקייט, אום די שפּע־טערע געפאהרען פון דער וועלט צו קענען אויסמיידען; ווען איך זעה דאס אלעס אזוי אונפערדאָרבען, אזוי גאנץ! דאן חזר איך שטענדיג פאר מיר איבער די ווערטער פון'ם גרויסען לעהרער: „ווען איהר וועט

ניט ווערען אזוי ווי איינער פון דיזע!" מיין פריינד, און זיי, די וועלכע זענען מיט אונז גלייך, די, וועלכע מיר דארפען אלס מוסטער בעט־ראכטען, בעהאנדלען מיר ווי שקלאפען, ווי אונטערטהאנען. זיי טאָרען ניט וועלען דאס וואס זיי ווילען! האבען מיר דען אונזער ווילען ניט? וואו איז דא דער יושר; וועלכען פאָררעכט האבען מיר? צו דען וויל מיר זענען עלטער און האבען מעהר דורכגעמאכט? גוטער גאָט אין הימעל! דו זעהסט דאך ניט מעהר בלויז ווי קינדער, אלטע און יונגע, און ווייטער נישט, און מיט וועלכע דו ביזט מעהר צופריעדען, האסטו שוין דיין נביא לאנג געזאגט, אבער די מענשען גלויבען אין איהם און וואס ער זאגט הערען זיי נ י ט — ס'איז שוין אן אלטע געשיכטע — און ערציהען קינדער אזוי ווי זיי זענען אליין און —

בלייב געזונד, ווילהעלם, איך גלויב עס איז גענוג דערפון צו רעדען.

1טער יולי.

וויפיעל עס איז וויכטיג פאר א קראנקען די געגענוואַרט פון לאָטטען, דאס קען איך אין מיין אייגענע ארעמע הארץ פיהלען, וועלכע ליידט פיעל מעהר, פון איהר אבוועזענהייט, ווי יענע וואס לי־גען אויף'ן קראנקען בעט. זי איז אין שטאדט אוועק, זי וועט דארט עטליכע טעג צוברענגען, ביי א גוטע קראנקע פרוי, וועלכע דער דאָק־טאר האט דאס לעבען אבגעזאגט, און ווינשט, אין איהרע לעצטע טעג לאָטטע'ן ביי זיך צו האבען.

לעצטע וואך בין איך געגאנגען מיט לאָטטע'ן דעם לאנד־פּרעדי־גער פון ס. . . צו בעזוכען, אן אָרט וועלכער ליעגט אן א זייט אויף'ן בארג, א שטונדע גאנג פון דאנען. ארום פיער אוהר זענען מיר אהין אָנגעקומען. לאָטטע האט געהאט איהרע צווייטע שוועסטער מיט זיך מיטגענומען. אז מיר זענען צונעקומען צום הויפעל וועלכער ליעגט אין

שאטען פון צוויי גרויסע נוסבוימער, איז דער אלטער גוטער מאן אויף א באנק נעבען הויז-טהיר געזעסען, און ווי ער האט לאטטען דערזעהן, האט ער אזוי ווי אויפגעלעבט, האט פערגעסען זיין סוקעוואטען שטע־קען און געוואלט איהר אנטקעגנען לויפען, זי איז אבער צו איהם צו־געלאפען, און איהם געהאלפען זיך צוריק אנידערזעצען. זי האט זיך נעבען איהם געזעצט, האט איהם איבערגעגעבען פיעל גריסען פון איהר פאטער, און האט געלאשצעט זיין צושויבערטען שמוציגען מו־זיניקעל, דער טרויסט פון זיין עלטער. דו האסט בעדארפט זעהן ווי אזוי זי האט דעם אלטען אונטערהאלטען; ווי אזוי זי האט איהר שטי־מע אנגעשטרענגט, אום אין דעם אלטענס טויבליכע אויערן אריינצו־דרינגען; ווי זי האט איהם דערצעהלט פון געזונדטע יונגע מענשען וואס זענען פאר דער צייט פון דער וועלט אוועק; פון די גרויסע וויכטיג־קייט פון קארלסבאד; און ווי זי שעצט און לויבט זיין בעשלוס: אהין דעם קומענדען זומער צו פאהרען; ווי זי האט איהם דאסמאל אין א פיעל בעסערען אויסזעהן און פיעל פרעהליכער געפונען, ווי דאס לעצ־טע מאל וואס זי האט איהם געזעהן. דו האסט דאס אלעם געדארפט זעהן. — איך האב זיך דערוויל צוניץ געמאכט מיט מיינע העפליכ־קייטען נעגען דעם אלטענס פרוי. דער אלטער האט זיך זעהר אויפגע־מונטערט, און אלס איך האב אויסגעדריקט מיין בעוואונדערונג איבער די נוסבוימען, אין וועמענס שאטען מיר זענען אלע געזעסען, האט ער, אפילו מיט אביסעל שווערינגקייט פון אנהויב, אנגעהויבען צו דערצעהלען זייער היסטאריע. — „דער גאנץ אלטער,“ האט ער אנגעהויבען, „וויסען מיר ניט ווער עס האט איינגעפלאנצט; איינינע זאגען אז דער, אנדערע, אז יענער גלח. דער אינגערער אבער דארט הינטען, איז פונקט אזוי אלט ווי מיין פרוי זאל לעבען, פופציג יאהר אין אָקטאָבער. איהר פא־טער האט עס אין פריהמארגען איינגעפלאנצט, ווען אין דעמזעלבען טאג אבענד־צייט איז זי געבארען געווארען. מיין זעליגער שווינער־פאטער האט דא פריהער פערנומען מיין שטעלע, און איך קען אייך גארניט זאגען ווי ליעב דער בוים איז איהם געוועזן; מיר איז ער אויך געוויס

ניט ווענינער ליעב. ווען איך בין, מיט זיבענאונצוואנציג יאהר צוריק אהער געקומען, אלס אָרעמער סטודענט, האב איך מיין פרוי גע־טראפען דאן זיצענדיג אויף א קלאָץ אונטערן דאזיגען בוים, פערטיעפט אין שטריקען. —" לאָטטע האט זיך נאכגעפרעגט נאך זיין טאכטער און ערפאהרען, דאס זי איז ארויס צו די ארבייטער אויף'ן לאָנקע מיט הערן שמידט. דער אלטער האט פארגעזעצט זיין מעשה: ווי אזוי זיין פאָרגענגער האט איהם ליעב געקראגען, און אויך דערצו זיין טאכטער, און ווי אזוי ער איז זיין בעהעלפער געווארען, און דער־נאך זיין נאכפאלגער. — די געשיכטע האט זיך נאר וואס געענדיגט, אלס די פריילין פרעדיגער איז דורך'ן גערטעל מיט דעם זאָגענאנטען הערן שמידט צוריקגעקומען. זי האט גענעבען לאָטטען א הערצ־ליכען ווילקאָמען, און איך מוז צוגעבען, זי האט מיר ניט שלעכט געפעלען; א פלינקע שעהן־געוואקסענע ברונעטקע, וועלכע קען איי־נעם אויף זיין זומער־ערהאָלונג זעהר גוט אונטערהאלטען. איהר גע־ליעבטער (אלס אזא האט מיר הערר שמידט אויסגעוויזען), א רוהיגער שטילער מענש, וועלכער האט זיך אין אונזער געשפרעך ניט געוואלט אריינמישען, באטש לאָטטע האט איהם אלץ געזוכט אין דעם אריינ־צוציהען. מיר האט געשיינט צו בעמערקען אן איהם, אז דאס וואס האלט איהם אב פון קאָמפּאניע, איז ניט מאנגעל אין פערשטאנד און פעהיגקייט, נאר עס איז די שלעכטע שטימונג, און דאס האט מיר שטארק פערדראָסען. שפעטער איז שוין מיר די זאך ליידער צו־קלאָהר געווארען: דען ווי נאר מיר זענען שפעטער אויף א שפּאציער ארויסגעגאנגען, און פרעדעריקע (אזוי האט דעם פרעדיגערס טאכטער געהייסען), איז מיט לאָטטען און מיר, צוואמען געגאנגען און געשמועסט, האב איך בעמערקט, ווי זיין פּנים, וואס איז אויסער דעם געווען פון א ברוינליכען קאָליער, האט זיך אזוי שטארק פערדונקעלט, דאס לאָטטע האט מיר געמוזט געבען צו פערשטעהן, ביי ציהען מיר פאר'ן ארבעל, אז איך בין געווען צו העפליך צו פרעדעריקע'ן. נו, פערדריסט מיר קיין זאך ניט אזוי פיעל ווי דאס, וואס מענשען יוכען צו פּלאָגען זיך

איינע די אנדערע, און אם מייסטען, ווען יונגע לייט, אין רעכטען בלי־
הען פון לעבען, ווען זיי קענען אם פרייסטען אלע פריידען פון לעבען
אין זיך ארייננעהמען, פערדארבען זיי איינע די אנדערע דאס פערגני־
גען מיט פוסטע וויכוחים, און ערשט צו שפעט האבען זיי איבער דאס
ניט צוריקבאפענדע חרטה. מיר האט עס אזוי אויפגערעגט, אז ווען
מיר האבען צוריקקומענדיג פון שפּאציר זיך געזעצט צום מילכיגען נאכט־
עסען, און עס האט זיך ענטוויקעלט א געשפּרעך איבער די פריידען און
ליידען פון'ם מענשען אויף דער וועלט, האב איך ווידער דעם זעלבען
פאַדעם אָנגעקניפּט, און פון גאנצען הארצען פערדאמט די שלעכטע
שטימונג.

„מיר מענשען בעקלאָגען זיך אָפט," האב איך אנגעהויבען, „דאס
אונזערע גוטע טעג זענען אזוי ווענינ און די שלעכטע אזוי פיעל, און ווי
מיר דאכט, בעקלאגען מיר זיך מייסטענטיילס מיט אונרעכט. ווען מיר
וואלטען שטענדיג געהאט אן אָפענע הארץ און א פרייען געמיטה, דאס
גוטס, וואס גאָט גר'יט אונז יעדען טאג צו, צו געניסען און פערדייען,
דאן וואלטען מיר אויך געווען גענוג שטארק, דאס שלעכטע, ווען ס'קומט,
צו פערטראגען." — „מיר האבען אבער אונזער געמיטה ניט אין אונ־
זער האנד," האט די אלטע בעמערקט; וויפיעל ווענדט זיך עס אן קער־
פער! ווען איינער איז ניט אין גאנצען געזונד, איז איהם אין ערגעץ
ניט גוט." — איך האב איהר דאס צו־געגעבען. „אלזא, דארפען מיר
עס," האב איך ווייטער פארגעזעצט, „אלס א קראנקהייט בעטראכטען,
און פרעגען: אויב עס איז דערצו ניטא קיין מיטעל? — „דאס לאזט
זיך הערען" האט לאָטטע געזאגט; „איך, וועניגסטענס, גלויב דאס פיעל
הענגט אב אָן אונז אליין. איך וויים עס אָן זיך. ווען עס ערגערט מיך
עפּעס און מאכט מיר אונרוהיג, דאן שפּרינג איך גלייך אויף און זינג
מיר פּאָר א קאָנטרע־טאַנץ, ארומלויפענדיג הין און צוריק אין גארטען,
און אלעס ווערט ווידער גוט." — „דאס איז וואס איך האב געוואלט
זאגען," האב איך ווידער גענומען דאס ווארט; „מיט דער שלעכטער
שטימונג איז פונקט אזוי ווי מיט דער פוילקייט. אונזער נאַטור ציהט

זעהר צו דעם, אבער דאך, ווען מיר האבען איינמאל די קראפט זיך צו־זאמענצונעהמען, געהט ביי אונז די ארבייט לייכט פון די הענד, און מיר געפינען אין די טהעטיגקייט אן אמת'ן פערגניגען.“ — פרעדעריקע האט זעהר אויפמערקזאם צוגעהערט, און דער יונגער מאן האט גע־מאכט א בעמערקונג: דאס מען איז ניט קיין בעל־הבית איבער זיך אליין, און אם ווענינגסטען קען א מענש זיינע אייגענע עמפפינדונגען בע־הערשען. „דא איז די פראגע פון אן אונאנגענעהמע עמפפינדונג“ האב איך ווייטער געזאגט, „פון וועלכע יעדער איינער איז גערן פטור צו ווערען; און קיינער וויס ניט ווי וויט זיינע קרעפטען דערלאנגען, ביז וואנען ער פרובירט זיי אויסצונוצען. געוויס, ווער ס'איז קראנק, וועט אויספרעגען ביי אלע דאקטוירים און קיין מעדעצין וועט פאר איהם ניט זיין צו ביטער, אום זיין געזונדהייט צוריק צו געווינען.“ איך האב בעמערקט דאס דער אלטער האט זיין אויער אנגעשטרענגט צו צוהע־רען אונזער געשפרעך, איך האב דעריבער מיין שטימע העבער אויפגע־הויבען און צו איהם ווענדענדיג זיך גערעדט: „מען פרעדיגט געגען אזוי פיעל זינד, איך האב נאך אבער קיינמאל ניט געהערט, דאס מען זאל פון דער בימה געגען דיזע זינד פראטעסטירען.“ — „דאס דאר־פען די שטאדט־גלחים טהאן,“ האט דער אלטער געזאגט, „די בויערן וויסען ניט פון קיין שלעכטע שטימונג; דאך וואלט עס אמאל ניט געשאדט, עס וואלט געווען א גוטע לעקציאן פאר מיין ווייב, ווי אויך פאר'ן קרייז־ריכטער.“ די געזעלשאפט האט זיך פאנאנדערגעלאכט, און ער האט אויך מיטגעלאכט ביז ער האט זיך צוהוסט און אבגעברא־כען אונזער געשפרעך אויף א היבשע צייט. — דאן, האט דער יונגער מאן ווידער אנגעפאנגען: „איהר רופט אן די שלעכטע שטימונג זינד, און ווי מיר דאכט זיך, איז דאס איבערטריעבען.“ — „מיט א האאר אויך ניט,“ האב איך געענטפערט. „דאס וואס ברענגט אונז שאדען ווי אויך אונזער נעקסטען, פערדיענט געוויס דיזען נאמען. איז ניט גענוג וואס מיר קענען זיך איינע די אנדערע ניט גליקליך מאכען, דארפען מיר נאך דעם פערגניגען פערביטערן, וואס איינער קען פון זיך

אלײן געניסען? און צײגט מיר אַן אײין מענשען װעלכער איז שלעכט געשטימט און האט גענוג קוראזש עס צו בעהאלטען; עס אלײן פאר זיך צו טראגען, אום די פרײד ארום זיך ניט צו שטערען! אָדער, איז די שלעכטע שטימונג ניט אַן אינערליכער אוּמוטה, איבער אונזער אײ־גענע ניט װירדיגקײט; א מיסגעפאלען אין אונז אלײן, װעלכע איז שטענ־דיג פערקניפּט מיט קנאה, װעלכע װערט אויפגעהעצט דורך פּוסטע נארישקײט? מיר זעהען גליקליכע מענשען, װעלכע נ י ט מ י ר מאכען זײ גליקליך, און דאס קענען מיר ניט אריבּערטראגען.״ — לאָטטע האט מיר בעטראכט מיט א שמײכעל, זעהענדיג מיט װאס פארא בעװעגונג איך האב גערעדט, און א טרעהר װעלכע איך האָב בעמערקט אין פרעדעריקע׳ס אויג האט מיר נאָך מעהר אויפגעװארעמט. — „װעה איז יענעם״ האב איך פאָרטגרזעצט, „װעלכער בענוצט זיך מיט די מאכט װאס ער האט איבער א װעלכע הארץ, פון איהר די פרײד צו רויבען, װעלכע קומט פון איהם אלײן ארוים! אלע מתּנות, אלע טובות אין דער װעלט קענען אונז ניט צוריקגעבען אײן רגע פער־גניגען, װעלכע איז פערגאלט געװארען פון די קנאה און גריזאָטע פון אונזער טיראן.״

רעדענדיג דאס, איז מײן גאנצע הארץ פול געװארען; זכרונות פון פערגאנגענע טעג האבען זיך צו מײן נשמה געטראגען און טרעה־רען האבען זיך מיר געשטעלט אין די אויגען.

„מיר דארפען צו זיך אלײן זאגען יעדען טאג״ האב איך אויס־גערופען: „דו קענסט דײן פרײנד ניט בעסער דיענען, װי איהם זײן אײגענע פרײד איבערצולאזען, און זײן גליק צו פערגעסען מיט דעם. װאס דו געניסט עס מיט איהם צוזאמען. דען, קענסטו איהם עפּעס העלפען װען זײן אינערליכע נשמה װערט פון בעדריקענדער לײדענ־שאפט געפּײניגט און פון קומער צוטרײסעלט? —״

„און װען די לעצטע פערצהרענדע קראנקהײט איבערװעלטיגט די פערזאָן, װעמעס געזונד דו האסט אין די בליהענדע יאהרען אונטער־געגראבען, און דא ליגט זי איצט אין א רחמנות׳דיגען צושטאנד און

האלט ביי'ם אויסגעהן, די אויסגעלאָשענע אויגען פערריסען צום הי־מעל, דער טוידטען־שוויס שווימט אָפט אַרויס אויף איהר בלאַסען שטערן, און דו שטעהסט ביי'ם בעט ווי א פערדאַמטער, מיט'ן קלאָה־רען בעוואוסטזיין, דאס דו קענסט מיט דיין גאנצען פערמעגען גאר־ניט העלפען, און עס קראַמפּפט אין דיר די אַנגסט, און וואלסט אלעס אוועקגעגעבען אום די אונטערגעהענדע כאטש א האאר שטאַר־קונג, איין פונק מוטה קענען איינפליסען!

די עראינערונג פון אזא סצענע, וועלכע איך האב אמאל ביי־געוואוינט, האט מיר ביי דיזע וועטער מיט איהר גאנצער מאכט בעפאַלען. איך האב מיין געזיכט אין טאשענטוך באהאלטען און האב פערלאזען די געזעלשאפט, און בין ערשט דאן צוריק צו מיין בעוואוסטזיין געקומען, ווען איך האב געהערט לאַטעס שטימע רופענדיג: „עס איז צייט מיר זאלען געהן אהיים!" און וואס פאר א פּראַציע האט זי מיר געגעבען אויף'ן וועג, נעהענדיג אהיים, פאר מיין צו־ווארעמען אנטהייל געהמען אין אלעס! „איהר וועט נאך צוליעב אייער נאַטור רואינירט ווערען!" „איהר דארפט זיך שוינען!" האט זי געזאגט. — אָה, דו מלאך! פון דיינטוועגען מוז איך לעבען.

6טער יולי.

זי איז נאך אלץ ביי איהר קראנקער פריינדין, און זי איז נאך אי־מער די זעלבע ליעבליכע בעשעפּעניס, דאס וואו נאר זי קומט, ווערען שמערצען פערלייכטערט און גליקליכע געמאכט. לעצטען אבענד איז זי געגאנגען שפּאַצירען מיט מאריאנען און דער קליינער מאלכען; איך האב פון דעם פריהער געוואוסט און האב זיי אנגעטראָפען, און מיר זענען צוזאמען געגאנגען. נאך א שפּאַציר פון אַנדערטהאלבען שטונ־דען האבען מיר זיך אומגעקעהרט, און האבען זיך אבגעשטעלט ביי'ם ברונען, וועלכער איז מיר אימער אזוי טהייער, און איצט נאך טויזענד

מאל טהייערער נעווארען. לאַטטע האט זיך נעזעצט אויף'ן ווענטיל און מיר זיינען נעשטאנען ארום איהר. איך האב זיך אומגעקוקט ארום, און עס האט ווידער אויפנעלעבט פאר מיר די צייט ווען מיין הארץ פלעגט דא ארומוואנדלען אליין. „ליעבער ברונען," האב איך צו זיך אליין נעזאגט, „פון דאן אן האב איך זיך מיט דיין קיהלקייט ניט מעהר נעקוויקט, כ'האב אין איילעדיגען פארביינגעהן פיעל מאל דיר נאר ניט בעמערקט." — איך האב ארונטערגעקוקט און דערזעהן ווי מאלכען איז זעהר שטארק בעשעפטיגט ארויפצוקומען מיט א גלאז וואסער אין האנד. איך האב אנגעקוקט לאַטטע'ן און נעפיהלט אלץ וואס איך בעזיץ אין איהר. דערווייל איז מאלכען אָנגעקומען מיט'ן גלאָז וואסער; מאריאַנע האט עס פון איהר נעוואלט צו־נעהמען. „ניין!" האט דאס קינד אויסנערופען מיט'ן זיסעסטען אויסדרוק, „ניין, פאר לאַטטע'ן! דו ווילסט טרינקען צוערשט!"

איך בין נעוועזן אזוי ענטציקט פון די ווארהייט, פון די גוטסקייט וואס איז געלעגען אין איהר אויסדרוק, דאס איך האב זיך ניט נעקענט איינהאלטען, מיין נעפיהל ניט אויסצודריקען. איך האב זי אויפגעהויבען צו זיך און נעקושט זי מיט ענטציקונג. זי האט עס ניט נעוואלט ליידען און האט זיך שטארק צרוויינט. —

„איהר האט ניט ריכטיג נעטהאָן," האט לאַטטע צו מיר נעזאגט.

— איך האב זיך נעפונען שולדיג.

„קום, מאלכען!" האט זי נעזאגט צו דער קליינער, און האט זי אנגענומען ביי'ם הענט'ל און ארונטערנעפיהרט די טרעפ צום ברונען; „וואש זיך נאר ארום ביי'ם פרישען קוואל, געשווינד, נאר געשווינד! ניש'קשה, ס'איז ניט קיין בייז." איך בין געשטאנען און צוגעקוקט מיט וואס פאר א חשק די קליינע האט מיט איהרע נאסע הענטלעך זיך די באקען גערִיבען, גלויבענדיג דאס דער וואונדער־קוואל טהוט אלע שמוץ אפוואש״, און עס איז ניטא מעהר קיין סכנה פאר איהר, א שמוציגען באָרד צו קריגען. לאַטטע האט זיך אָבנערופען: ס'איז נענוג, מאלכען!" אבער דאס קינד האט זיך נאך אלץ נעהאלטען אין איין

וואשען, אזוי ווי זי וואלט געגלויבט, אז וואס מעהר איז אלץ בעסער.— איך גיעב דיר מיין ווארט, ווילהעלם! איך האב נאך קיינמאל ניט בייי געוואהנט א טויף־סצענע מיט א גרעסערען רעספעקט; און ווען לאָטטע איז ארויפגעקומען, האב איך געפיהלט ווי צו איהרע פיס זיך ווארפען, ווי פאר א נביא וואס האט אָבגעווישט די שולדען פון זיין גאנצער נאציאָן.

כ'האב זיך ניט געקענט איינהאלטען, אין אבענד, צו דערצעהי לען דעם דאזיגען צופאל צו א מאַן, וועלכער האט געשיינט צו בעזיצען מענשען־זין און געפיהל, ווייל ער איז אַן אמת קלוגער מענש; אבער איך האב מיך גענארט. ער האט געזאגט: עס איז געווען זעהר ניט ריכטיג פון לאָטטען; מ'דארף ניט זוכען די קינדער קלוג צו מאכען; דאס קען ברענגען צו פערשיעדענע טעות'ן און אבערגלויבענס, פון וועלי כע מ'דארף די קינדער אָבהיטען פון פריהער יוגענד. דאָ האב איך זיך גראדע דערמאנט, אז דער זעלבער מאַן האט ערשט מיט א וואָך צוריק זיינס א קינד געלאָזט טויפען. איך האב איבער דעם מעהר ניט גערעדט, אין הארצען אבער האב איך גוט געפיהלט די ווארהייט: מיר זאלען מיט די קינדער האנדלען אזוי ווי גאָט האנדעלט מיט אונז; מיר פיהלען אַם גליקליכסטען, ווען ער לאזט אונז, אין אונשולדיגען פרייגדליכען וואהנזין זיך ארומטומלען.

8טער יולי.

אך, ווי קינדעריש איז דער מענש! ווי איז ער עס אזוי גערן נאך א בליק! אך ווי קינדעריש איז דער מענש!

מיר זיינען נאך וואלהיים געגאנגען. די פרויענצימער זיינען אין א קארעטע געפאהרען. און שפּאַצירענדיג, האב איך געגלויבט צו זעהן אין לאָטטע'ס שווארצע אויגען — איך בין א נאר, פערצייה ס'מיר! דו האסט בעדארפט זעהן, דיזע אויגען! נאַר, כ'וועל מאכען קורץ דאס

מאל (ווייל מיינע אויגען קלעפּען זיך פון שלאָף), הער נאָר צו. די פּרוויענצימער זיינען אין קאַרעטע אריין, אהיים צו פאהרען. דערביי זייי־נען געשטאַנען דער יונגער וו. זעלשטאַד, אודראַן און איך, און מען האט נאך אביסל געפּלוידערט דורך דאס טיהר'ל פון קאַרעטע. די יונגע לייטלעך זיינען געוועזן זעהר אויפגעראַמט -- איך האב לאָטטע'ס אויגען געזוכט; אָה! זיי היפּען פון איינעם צום צווייטען, אבער אויף מיר! מיר! וועלכער איז דא געשטאַנען נאָר צוליעב איהר אליין, אויף מיר האבען זיי ניט געקוקט! מיין הארץ האט איהר טויזענד מאל אדיע צו־גערופען, און זי קוקט מיך צומאל ניט אָן! די קאַרעטע איז פאַר־איבערגעפאָהרען און אין מיינע אויגען האבען זיך טרעהרען געשטעלט. איך האב נאָכגעקוקט און געזעהן ווי לאָטטע'ס דעק־טוך איז איבער'ן ווענטיל פון קאַרעטע אריבערגעפאלען און זי האט זיך ארומגעקוקט אויף הינטען. -- אָה! איז עס געוועזן נאך מיר? מיין פריינד, אין דיזער אונ־געוויסהייט שוועב איך ארום; דאס איז מיין נחמה; פיעלייכט האט זי זיך נאך מיר ארומגעקוקט! פיעלייכט! -- גוטע נאַכט! אָה, וואס פאר א קינד איך בין!

10טער יולי.

דו האָסט געדאַרפט זעהן וואס פאר א נאַרישען פּנים איך מאך ווען מ'רעדט פון איהר אין געזעלשאַפט! און ווען מען פרעגט מיך נאָך ווי זי געפעלט מיך? -- געפעלט! דעם וואָרט האס איך צום טוידט. וואס פאר א מענש קען דאס יענער זיין, ווענן לאָטטע געפעלט, וועמען זי פילט ניט אוים אלע חושים זיינע און אלע זיינע געפיהלען? -- געפעלט! ניט לאַנג צוריק האט מיר אויך איינער געפרעגט, ווי מיר אָססיאַן געפעלט.

11טער יולי.

פרוי מ. האלט זעהר שמאל; איך בין מתפלל פאר איהר לעבען ווייל לאַטטע'ס ליידען זיינען אויך מיינע. איך זעה איהר זעלטען, ביי מיינער א פריינדין, און היינט האט זי מיר דערצעהלט די וואונדער־בארסטע געשיכטע. — דער אלטער מ. איז א מיאוס'ע קארגע בריאה, און האט זיין פרוי, זינט ער קען זי שוין א היבש ביסל צרות אויסגעטהיילט; זי האט אבער אימער געדולדעט און זיך געמאטערט צו העלפען מיט וואס זי האט נאר געקענט. מיט עטליכע טעג צוריק ווען דער דאקטאר האט איהר דאס לעבען אבגעזאגט, האט זי געלאזט רופען צו זיך דעם מאן (לאַטטע איז דאן דערביי געווען), און האט צו איהם געזאגט: „איך מוז זיך פאר דיר מודה זיין, מיין מאן, פאר א זאך וואס וואלט נאך מיין טויט געקענט אנמאכען פערדרוס און פער־ווירונג. איך האב ביז היינט געפיהרט די הויז אזוי ארענטליך און שפּארזאם ווי נאר מעגליך, דאך, וועסט דו מיר מוחל זיין, וואס איך האב דיר די גאנצע דרייסיג יאָהר גענארט און בעשווינדעלט. גלייך נאך אונזער חתונה, האסטו בעשטימט זעהר א קליינע סומע מיט דעם צו פיהרען די הויז־הוצאה. ווען די הוצאה האט זיך שפּעטער גע־מוזט פערגרעסערן, ווען אויך אונזער געשעפט האט זיך פערגרעסערט, האב איך ביי דיר נים געקענט פועל'ן דו זאלסט עפּעס דערלייגען צו מיין וועכענטליכע שכירות, אום צו קענען פיהרען די הויז נאך די אומשטענדען; קורץ גערעדט: — דו ווייסט גאנץ גוט, אז אין די צייטען וואס עס האט זיך געפאדערט אם מעהרסטען, האסטו פון מיר פערלאנגט, איך זאל אויסקומען מיט זיעבען גולדען א וואָך. — איך האב זיך מיט דיר דערפאר נים געקריגט, נאר אויף צו דערלייגען וואס עס האט מיר צו־געפעהלט, האב איך געמוזט גענומען פון דיין קאסע, און קיינער האט מיר נים חושד געווען אז איך האלט דיר שטענדיג אין איין בע'גנב'נען. איך האב גארנים פערשווענדעט,

און כ'וואלט אפילו זיך ניט מודה־זייענדיג, רוהיג און זיכער דער עוויג־קייט אנטקעגען געגאנגען, ווען איך וואלט נאר געוואוסט אז די יעניגע וועלכע וועט נאך מיר מיין פלאץ פארנעהמען, וועט וויסען ווי צו האנדלען, אום דו זאלסט איהר ניט דארפען ארויפטראגען: אז דיין ערשטע פרוי האט יא געקענט אויסקומען מיט דאס געלד.

איך האב גערעדט מיט לאָטטע'ן איבער די פערבלענדקייט פון'ם מענשליכען זינן. עס זאל איינעם גארניט איינפאלען חושד צו זיין אין אזא פאל, וואו מ'קען זעהן דייטליך, אז מיט זיעבען גולדען א וואך קען מען ניט קויפען קיין העלפט פון דאס וואס מען מוז האבען אין הויז. אבער איך אליין האב געזעהן אזעלכע מענשען, וועלכע האבען נאר ניט וואונדערענדיג זיך, געגלויבט צו בעזיצען דעם נביא'ס אייביג־דויערנדען קריגעל־אויל ביי זיך אין הויז.

13טער יולי.

ניין, איך נאר מיך ניט אָב! אין איהרע שווארצע אויגען לעז איך אמת'ע טהיילנאהמע אין מיר און מיין שיקזאל. יא, איך פיהל עס, און אין דעם דארף איך מיין הארץ גלויבען, וועלכע זאגט מיר — אָה, דארף איך, קען איך דעם גאנצען הימעל אויפדעקען דורך דיזע הייליגע ווערטער? — דאס זי ליעבט מיך!

מיך ליעבט! — און וויפיעל טהייערער ווער איך ביי זיך אלייז, ווי איך — דיר מעג איך דאס זאגען ווייל דו קענסט אזא זאך פערשטעהן — ווי איך פארגעטער זיך אליין, זינט זי ליעבט מיך!

איז דאס געוואגט, אדער דאס אי: דער געפיהל פון די ריכטיגע פערהעלטניסע? — איך ווייס ניט פון קיינעם, וועלכער קען זיין א סכנה צו מיר אין לאָטטע'ס הארץ; און דאָך — ווען זי רעדט פון איהר חתן רעדט מיט אזוי פיעל ווארעמקייט און ליעבע — דאן פיהל איך זיך ווי איינער, ביי וועמען מ'רייסט ארונטער זיינע עהרען־צייכענס, און מע נעהמט ביי איהם צו דעם שווערד פון האנד.

16טער יולי.

אָה, ווי עס לויפט מיר דורך אלע אָדערן, ווען מיין פינגער בעריהרט זיך מיט איהרען ניט ווילענדיג, ווען אונזערע פיס בעגעגענען זיך אונטער'ן טיש און שלאגען זיך אב איינע אן די אנדערע! איך ציה זיך צוריק ווי פון א פייער, און א געהיימע קראפט ציהט מיך צוריק פאָרווערטס, — מיר כאפט אזוי שווינדלען אין אלע חושים! — אָה, און איהר אונשולד, איהר ריינע פרייע נשמה פיהלט ניט, וויפיעל דיזע קליינע פערטרויליכקייטען פייניגען מיך! אמאל בעת'ן געשפרעך, ווען זי לעגט ארויף איהר האנד אויף מיינע, און נאך ווען דער געשפרעך פאדערט עס, רוקט זיך נעהנטער צו מיר צו, און דער הימלישער אטהעם פון איר מויל קען מיינע ליפען בעריהרען. — איך פיהל ווי פון דונער געטראפען צוזאמען־זינקען! — און, מיין פריינד! אז איך זאל זיך אמאל דארפען וואגען דיזען הימעל, דיזען פערטרויען — דו פערשטעהסט מיך — ניין, מיין הארץ איז ניט אזוי פערדארבען! שוואך! שוואך גענוג! — אבער, איז דאס דען ניט פערברעכען?

זי איז פאר מיר א הייליגע זאך. אין איהר געגענווארט שווייגען אין מיר אלע פערלאנגען. איך ווייס קיינמאל ניט וואס מיט מיר איז אין דער צייט וואס איך בין מיט איהר; אזוי ווי די נשמה וואלט אלע מיינע נערוועז אויסגעפילט. — זי האט א מעלאָדיע וועלכע זי שפילט אויף'ן קלאוויר מיט א מלאך'שע קראפט, אזוי איינפאך און אזוי פול מיט גייסט! דאס איז איהר ליעבלינגס־ליעד און מיך פערהיילט עס אלל די שמערצען, ווען זי פאנגט נאר אן דעם ערשטען טאָן.

איך צווייפעל ניט אהאָר אין די אלטע צויבערקראפט פון די מוזיק; ווי דער איינפאכסטער געזאנג גרייפט מיך אן! און ווי זי ווייס עס ריכטיג ווען צו בענוצען; גאנץ אפט ווען איך פיהל ווי זיך א קויל אין קאָפּ ארייניאגען! — די פינסטערניס און צוטומעלטקייט אין מיין נשמה לאזען זיך פאנאנדער און איך אטהעם ווידער פריי אויף.

18טער יולי.

װילהעלם, װאס פאר א װערטה האט די װעלט פאר אונזער הארץ אהן ליעבע! װאס פאר א װערטה האט א צױבערלאטערנע אהן ליכט! אבער קוים איז דאס לעמפ'ל אנגעצונדען און דו ברענגסט עס צו זיך אין צימער אריין. דאן שײנען פאר דיר אויף דער װייסער װאנד, בילדער אין די שענסטע קאלירען! און װען ליעבע זאל אפילו מעהר ניט זײן װי פארבײלויפענדע פהאנטאָמען, מאכט עס אונז דאך גליקליך פיהלען, װען מיר שטעהען דערבײ װי פרישע יונגען און זײנען ענטציקט פון די װאונדערערשײנונגען.

איך האב הײנט ניט געקענט אהינגעהן צו לאָטטע'ן; געזעל־שאפט, פון װעלכע איך האב זיך ניט געקענט בעפרײען האט מיר אבגעהאלטען. װאס האב איך געזאלט טהאן? איך האב מײן בע־דינטען אהין געשיקט, אום כאטש אײנעם בײ זיך צו האבען, װעלכער איז הײנט נאהענט געבען איהר געװען. מיט װאס פארא אונגע־דולד האב איך איהם ערװארטעט, מיט װאס פארא ענטציקונג האב איך איהם בעגעגענט! װען איך װאלט זיך ניט געשעמט, װאלט איך איהם גערן אנגענומען בײ'ם קאפ און געקושט.

מען דערצעהלט פון באָנאָנישען שטײן, דאס װען מען לעגט איהם בײטאג אנטקעגען דער זון, ציהט ער אין זיך אײן איהרע שטראהלען און קען נאך בײנאכט אביסל פון זיך אלײן לײכטען, אזוי איז עס מיר געװען מיט'ן יונג. דער געפיהל, דאס איהרע אױגען האבען אויף זײן געזיכט גערוהט, אויף זײנע באקען, אויף די קנעפּ און אויף'ן קאָלנער פון זײן ראָק, האט מיר דאס אַלעס אזוי הײליג געמאכט, אזוי טהײער! איך װאלט אין דער מינוט דעם יונג'ען פאר טױזענד טאלער ניט אװעקגעגעבען. עס איז מיר געװען אזוי גוט אין זײן געגענװארט. -- בעהיט עס דיר גאָט, לאך ניט דערפון, װילהעלם! אָה, זײנען דאס בלויז פהאנטאָמען װאס מאכען אונז גליקליך?

19טער יולי.

„איך וועל איהר היינט זעהן!“ רוף איך אויס אין דער פריה און קוק ערפרישט מיט די גרעסטע הייטערקייט די שעהנע זון אנטקעגען; „איך וועל איהר היינט זעהן!“ און האב שוין פאר'ן גאנצען טאג מעהר זיך ניט וואס צו ווינשען. אלעס, אלעס נעהמט דיזער וואונש אין זיך אריין.

20עטער יולי.

עס האלט נאך ווייט דערפון דאס איך זאל צושטימען מיט אייך און אייך צוליעב, געהן מיט'ן קאנסול נאך. . . איך ליעב די אונטערווארפענקייט איבערהויפט זעהר ווייניג, און כ'האב פיינד זיך צו לאזען פיהרען, און מיר אלע ווייסען נאך אויך דערצו, אז דער מאן איז זעהר ניט קיין אנגענעהמער. — דו זאגסט, מיין מוטער וואלט זעהר געוועזען גערן צו זעהן ווי איך בין אקטיוו, טהעטיג. דאס האט מיך געמאכט צו לאכען. בין איך אויך איצט ניט אקטיוו? און איז אין גרונד ניט אלץ איינס, צי איך צעהל ארבעס אדער לינזען? אלעס אין דער וועלט שטרעבט דאך צו די זעלבע לומפעריי, און א מענש וואס ארבייט פאר געלד אדער כבוד נאך'ן ווילען פון אנדערע, און ניט נאך זיין אייגענעם וואונש און ליידענשאפט, דער בלייבט אימער א נאר.

24טער יולי.

ווייל עס אינטערעסירט דיך אזוי שטארק מיין צייכענען, און דיין גאנצער וואונש איז, איך זאל עס ניט פערנאכלעסיגען, היפ איך אלעס איבער און הויב גלייך מיט דעם אן. איך מוז דיר אבער זאגען אז איך האב שוין זעהר א לאנגע צייט אין דעם כמעט ווי גארניט געטהאן.

איך בין נאך קיינמאל ניט געווען אזוי גליקליך ווי היינט; נאך קיינמאל זענען מיינע עמפפינדונגען פון דער נאַטור, ביז אויף׳ן קלענ־סטען שטיינדעלע, ביז אויף׳ן קלענסטען גרעזעלע, געווען פולער און טיעפער ווי איצט; און דאך — איך ווייס ניט ווי איך זאל מיך אויס־דריקען — מיין פאַרשטעלענדע קראפט איז אזוי שוואך, אלעס שווימט און וואקעלט אזוי פאר מיין נשמה, דאס איך קען ניט גרייפען נאך וועלכען א בעשטימטען פּלאַן פאר א צייכנונג; איך בילד זיך אבער איין, דאס ווען איך וואלט געהאט לעהם און דערפון קנעטען — און וועלען עס אביסעל ארויסקומען קובענס!

איך האב דריי מאל אנגעהויבען לאָטטעס בילד צו מאָלען, און בין דריי מאל פערקראַבען, און עס מאכט מיר נאך מעהר פערדרוס, ווייל גראַדע די לעצטע צייט בין איך געווען מזל׳דיג אין צר־טעפען. כ׳האב נאכהער אבער געצייכענט איהר פּראָפיל, און דאס זאל מיר דערווייל זיין גענוג.

25טער יולי.

יא, ליעבע לאָטטע! איך וועל אלעס בעשטעלען, בעזאָרגען. גיעט מיר נאר מעהר אָרדערס, וואס אָפטער, איך בעט אייך, נאר איך בעט אייך איין זאך: מעהר ניט צו שיטען קיין זאמד אויף די צעטעלעך וואס איהר שרייבט מיר. היינט האב איך געכאַפּט אייער צעטעלע האסטיג צו די ליפען, און די צעהנער האבען מיר געקנאקט.

26טער יולי.

איך האב מיר שוין אייניגע מאל פאָרגענומען, זי ניט מעהר אזוי אָפט צו זעהן. יאָ, ווער קען עס אבער האלטען? יעדען טאג אונטער־ליעג איך דעם נסיון, און פאַרשפּרעך עס הייליג: „מאָרגען וועל איך

דארטען ניט זיין," און ווען דער מארגען קומט, געפין איך דאך ווידער אן אונוווידערשטעהליכע אורזאכע, און עהדער איך קוק זיך נאר ארום, בין איך שוין ביי איהר. ענטוועדער זי האט אין אבענד ביי מיין אוועקגעהן געזאגט: „איהר קומט דאך מארגען?" און ווער וואלט עס געקענט פערפעהלען צו קומען? אדער זי האט מיר וועלכען אָרדער געגעבען, און איך געפין עס אם בעסטען, אליין דעם ענטפער צו ברענגען; אדער דער טאג איז א צו שעהנער, איך געה ארויס נאך וואלהיים, און אז מ'איז שוין דארט, איז אין גאנצען א האלבע שטונדע גאנג צו איהר! — איך בין צו נאהענט אין דער אטמאָספערע — צוק! און איך בין שוין דארט.

מיין באָבע פלעגט דערצעהלען א מעשה פון א מאגנעט־בארג: ווען א שיף קומט צו נאָהענט צו'ן איהם, ציהט דער בארג אלע נעגעל און אייזען פון איהם ארויס, און די מענשען פאלען אין ים אריין צוזאמען מיט די צופאלענע ברעטער.

30טער יולי.

אלבערט איז אָנגעקומען, און איך וועל מוזען געהן. און ווען ער וואלט דער בעסטער, דער עדעלסטער מענש געווען, און איך וואלט זיך אליין פיעל קלענער געשעצט ווי איהם, וואלט עס פאר מיר געווען דאך אונערטרעגליך צו־צוקוקען, ווי ער בעזיצט אזא פאָלקאָמענהייט — בעזיצט! — גענוג, ווילהעלם, דער חתן איז דא! א בראַווער, ליעבער מענש, צו וועלכען מ'מוז זיין גוט. גליקליכער ווייזע בין איך ביי זיין אנקומען ניט געווען; דאס וואָלט דאך מיין הארץ צוריסען! אויך איז ער אזוי עהרליך און האט לאָטטען אין מיין געגענווארט נאך קיין איין מאל ניט געקושט. זאל איהם גאָט דערפאר בעלוינען! צוליעב דעם רעספעקט וואס ער האט פאר לאָטטען, מוז איך איהם שוין ליעבען. ער קלעבט זיך צו מיר, און איך בין חושד, אז דאס איז לאָטטעס ארבייט מעהר ווי זיין איינענע עמפפינדונג. צו דעם

זענען די פרויען פעהיג, און ס'איז אויך גאנץ ריכטיג. ניט אימער קענען זיי, צוויי פערעהרער צווישען זיך אין גוטער שטימונג האלטען, אָבער ווען זיי קענען עס יאָ, איז די טובה אימער פאַר זיי.

דערווייל קען איך מיין אכטונג צו אַלבערט'ן ניט ענטזאגען. זיין געלאַסענע נאַטור שטעכט אזוי פיעל אָב פון מיין אונרוהיגען כאַראַקטער, דאס יעדער איינער קען עס זעהן. ער האט אסך גע־פיהל, און וויים וואס ער פערמעגט אין לאָטטען. ער שיינט צו בע־זיצען זעהר ווענינ פון דער שלעכטער שטימונג, פון די זינד, ווי דו ווייסט עס, יועלכע איך האס אין מענשען מעהר פון אלע אנדערע.

ער האלט מיר פאַר א מענש מיט פערשטאנד; און מיין אַנ־העננליכקייט צו לאָטטען, מיין ווארעמע פרייד, וואס איך האָב פון אלע איהרע האנדלונגען, פערגרעסערען זיין טריאומפף, און ליעבט זי נאך מעהרער דערפאַר. אויב ער פּייניגט איהר ניט אמאל מיט איי־פערזוכט, וויל איך איצט וועגען דעם ניט רעדען; ווענינסטענס, וואלט איך אויף זיין ארט ניט געווען אין גאנצען פריי פון דיזען טייוועל.

עס מעג זיין וואס עס וויל! מיין פרייד, ביי לאָטטען צו זיין, איז צושטערט. זאל איך עס אנרופען נארישקייט אדער פערבלענדע־ניש? צו וואס דארף עס נאר אין גאנצען א נאמען; די זאך אליין דערצעהלט דאך! — איך האב אלץ געוואוסט, עהדער אַלבערט איז געקומען, דאס וואס איך וויים איצט; איך האב געוואוסט דאס איך דארף ניט האבען קיינע פּרעטענזיעס אויף איהר, כ'האָב אויך קיינע געמאכט, עס הייסט, אזוי ווייט ווי עס איז מעגליך ניט צו מאכען, ביי אזוי פיעל ליעבנסווירדיגקייטען וואס איך האב ארויסגעצייגט. און איצט שטעה איך דא ווי א נאַרר, מיט גרויס־אויפגעעפענטע אויגען, ווען דער אנדערער איז טאקי אין אמת'ן געקומען און פון מיר דאס מיידעל צוגענומען.

איך פערבייס מיינע צייהן און לאַך איבער מיין אייגענעם עלענד, און דאָפּעלט און דריי־פאך לאַך איך פון די, וואס קענען מיר זאגען, איך זאל זיך ענטזאגען, איך זאל רעזיגנירען, ווייל דא איז אנדערש ניטא

וואס צו מאכען. — אַה, בעפרייט מיר פון דיזע שטרויענע מענשען! איך לויף ארום איבער די וועלדער, און ווען איך קום צוריק צו לאָטטען און געפין אַלבערט'ן נעבען איהר אין גארטען אונטער דער לויבע זיצען, קען איך עס ניט אריבערטראגען. איך ווער אויסגעלאסען נאריש און הויב אָן משוגע'נע שטיק. — „אום גאָטעס ווילען!" זאגט מיר היינט לאָטטע, „איך בעט אייך, מאכט ניט מעהר אזעלכע סצענעס ווי נעכטען אבנד! איהר זייט שרעקליך ווען איהר ווערט מיט אמאל אזוי לוסטיג." — צווישען אונז זאל דאס בלייבען. איך היט אימער אב די צייט ווען אלבערט איז בעשעפטיגט, דאן הוטש! בין איך דארט, און עס איז מיר נאך אימער גוט ווען איך געפין זי נאר אליין.

8טער אויגוסט.

גלויב מיר, ליעבער ווילהעלם, עס איז געוויס געוועזן ניט דיר געמיינט ווען איך האב פערדאמט די מענשען אלס אונערטרעגליך, ווען זיי פערלאנגען פון אונז ערגעבונג אין א צייט וואס איז פאר אונז אונמעגליך. איך האב געוויס דערפון ניט געדאכט, אז אויך דו קענסט זיין מיט אזא מיינונג. און אין גרונד ביזטו גערעכט, נאר איין זאך ערלויב מיר מיין בעסטער! אין דער וועלט פיהרט מען זיך וועניג מיט'ן ע נ ט ־ וועדער אָדער, עס זענען דא מעהר ווי צ ו ו י י פערשידענהייטען; די עמפפינדונגען און האנדלונגסווייזען שאטירען זיך אזוי פיעלזייטיג, און אזוי פערשיעדען, פונקט ווי פיעל פערשיעדע נעזער עס גיבען, פון קורצען פלאציגען ביז'ן לאנגען האַרבאַטען.

דו וועסט אלזא, ניט פעראיבעל האבען אויף מיר ווען איך לאז דיר איבער מיט דיין ארגומענט, און זוך מיר דאך צווישען דעם ע נ ט ־ וועדער אָדער זיך דורכ'צוגנב'נען.

„ענטוועדער" זאגסט דו, „דו האסט האפנונגען אויף לאָטטען, אָדער דו האסט קיינע. גוט! אין ערשטען פאל, זוך זיי דורכצופיהרען.

זוך צו קענען פערווירקליכען די ערפילונג פון דײנע וואונשען; אין אנ־דער פאל, נעהם זיך גוט צוזאמען און זעה פטור צו ווערען פון א טרויער־דיגע עמפפינדונג וועלכע מוז אלע דײנע קרעפטען פערצעהרען!" — מײן בעסטער! דאס איז גוט געזאגט, און — לײכט געזאגט.

אבער קענסטו פערלאנגען פון דעם אונגליקליכען, וועמעס לעבען עס האלט אין אײן אבשטארבען פון א פערצעהרענדע קראנקהײט; קענסטו פון איהם פערלאנגען ער זאל זיך א מעסער אין הארץ ארײנ־שטעכען און מיט אײן מאל א ענדע מאכען צו אלע זײנע צרות? און רויבט די קראנקהײט אלײן פון איהם ניט אוועק, דעם געזונד און דעם מוטה אזא זאך אויסצופיהרען?

דו קענסט מיר אפילו מיט א צוגעפאסטען משל ענטפערן: „ווער וועט זיך עס ניט לאזען א האנד אבשנײדען, אום זיך פון לאנגזאמען, זיבערען טוידט צו ראטעווען?" — איך וויים ניט! — און מיר וועלען זיך בעסער צורוהה לאזען מיט משלים. גענוג! יא, ווילהעלם, גאנץ אפט בעזיץ איך, פאר אן אויגענבליק, דעם נויטיגען מוט, און דאן, ווען איך וואלט נאר געוואוסט וואוהין, וואלט איך פון דאנען געוויס ענטלאפען.

אין אבענד.

עס איז מיר הײנט ווידער ארײנגעפאלען אין האנד מײן טאגע־בוך וועלכען איך האב פערנאכלעסיגט די לעצטע צײט. איך בין ער־שטוינט צו זעהן, ווי אזוי, וויסענדיג דאס אלעס אזוי קלאהר, בין איך טראט פאר טראט ארײנגעקראכען; ווי איך האב אימער אזוי קלאהר מײן צושטאנד געזעהן, און דאך ווי א קינד געהאנדעלט; נאך אפילו איצט זעה איך אזוי דײטליך און זעה קײן וועג צו בעסערונג.

10טער אויגוסט.

איך האב געקענט פיהרען דעם בעסטען, גליקליכסטען לעבען, ווען איך וואלט ניט אזא נארר געווען. ניט אזוי אפט פאסען זיך אומ־שטענדען צוזאמען, וועלכע קענען א מענשען ערפרעהען, אין וועלכע איך געפין זיך איצט. אה! עס איז אזוי געוויס, דאס נאר אונזער אייגען הארץ קען אונז גליקליך מאכען. — צו זיין א מיטגליעד פון דיזער ליעבענסווירדיגסטער פאמיליע; פון אלעמען אזוי ווי א זוהן געליעבט צו ווערען; פון די קליינע, ווי א פאטער; און פון לאטטען! — און דאן דער עהרליכער אלבערט! וועלכער שטערט מיין גליק קיינמאל ניט מיט זיין לוינע; וועלכער בעגעהט זיך מיט מיר מיט הערצליכע פריינד־שאפט; ביי וועמען איך בין, נאך לאטטען, דאס ליעבסטע אויף דער וועלט! — ווילהעלם! עס איז אן אמת׳ער פערגניגען צו הערען אונז רעדען וועגען לאטטען, ווען מיר געהען שפאצירען צוזאמען; יא, א מעהר לעכערליכע זאך ווי אונזער פערהאלטען זיך, איז נאך אין דער וועלט ניט ערפונדען געווארען, און דאך קומען מיר אפט טרעהרען אין די אויגען.

ער דערצעהלט מיר פון איהר זעליגער מוטער, ווי זי האט פאר איהר טוידט איבערגעגעבען צו לאטטען די אויפפאסונג איבער׳ן הויז און איבער די קינדער, און לאטטען אליין, צו איהם אנפערטרויט; ווי זינט יענער צייט, איז לאטטע גאר א גאנץ אנדערע געווארען; ווי די דאגות פון הויז האבען איהר געמאכט פאר אן אמת׳ע מוטער; ווי עס געהט ביי איהר קיין מינוט ניט אוועק, אין וועלכע איהר ליעבע צו די קינדער און די ארבייט אין הויז, זאל אויף דאס מינדעסטע פערנאכלע־סיגט ווערען, און דאך האט איהר די מונטערקייט און לייכטער זינן פאר דער גאנצער צייט קיינמאל ניט פערלאזען. — איך געה אזוי מיט איהם, פליק מיר בלומען אויף׳ן וועג, פלעכט זיי אויס אין בוקעטען און ווארף זיי אין דעם פערביילויפענדען שטראם, און קוק זיי נאך ווי זיי

ווערען לאנזאם פערשוואונדען. — איך וויס ניט צי איך האב דיר שוין געשריבען, דאס אלבערט וועט דא פערבלייבען: ער האט אנגע־נומען א שטעלע מיט א גוטען געהאלט, פון די רעגירונג, ביי וועלכער ער איז אזוי בעליעבט. אין ארדנונג און פלייסיגקייט אין געשעפט, האב איך ווייניג זיין גלייכען געזעהן.

12טער אויגוסט.

נעווים, אלבערט איז דער בעסטער מענש אויף דער וועלט. איך האב נעכטען געהאט מיט איהם א וואונדערבארע סצענע. איך בין צו איהם געקומען אבשייד נעהמען, דען מיר האט זיך פערגלוסט אין די בערג צו פאהרען, פון וואנען איך שרייב דאס דיר איצט דיזע צייל'ען. אז איך בין ביי איהם אין צימער הין און הער אומגעגאנגען, האב איך בעמערקט די פיסטאלעטען וואס זענען אויף'ן וואנד געהאנגען. „לייה זיי מיר צו מיין רייזע," האב איך צו איהם געזאגט. „פון מיינטוועגען." האט ער געענטפערט, „ווען איהר ווילט זיך נעהמען אליין די מיה זיי אנצולאדען, דען ביי מיר הענגען זיי נאר פון פארמע וועגען." איך האב איינעם ארונטערגענומען, און ער האט ווייטער געזאגט; „זינט מיין פארזיכטיגקייט האט מיט מיר אזא שפאס געטריבען, וויל איך מעהר ניט האבען צו טהאן מיט פיסטאלעטען." איך בין געווען נייגעריג צו הערען די געשיכטע, און ער האט מיר דערצעהלט: — „מיט א פערטעל יאהר צוריק האב איך זיך ביי מיינעם א פריינד אויף'ן לאנד אויפגעהאלטען. איך האב ביי זיך געהאט א פאאר אונגעלאדענע פיסטאלעטען און האב מיך גאנץ רוהיג געשלאפען. איינמאל, אין א רעגענדיגען נאכמיטאג, ווען איך בין מיר אזוי, געזע־סען, איז מיר איינגעפאלען א געדאנק, איך וויס ניט ווי אזוי, דאס מק'ען אונז נאך בעפאלען, און דאס די פיסטאלעטען וואלטען אונז דארפען צוניץ קומען, און וואלטען טאקע אויך געקענט — איהר

ווייסט דאך ווי עס איז, ווען מען לאזט זיך אריין אין גריבלען. — איך האב זיי געגעבען דעם דיענער, זיי אויסצורייניגען און אנצולאדען. דער דיענער האט זיך געריצט מיט דער דיענסט און האט איהר געוואלט איבערשרעקען, און, נאט ווייסט ווי עס איז פארגעקומען, דאס גע־וועהר שיסט אויס ווען דער לאדע־שטאק איז נאך אין דרינען געווען, און דער לאדע־שטאק איז ארויסגעשפרונגען און דאס מיידעל אין האנד געטראפען און איהר דעם גראבען פינגער צושמעטערט. דא האב איך געהאט אויסצושטעהן פון די יללות, און געדארפט דעם דאקטאר, אויך פאר די רפואות בעצאהלען. זינט דאן לאז איך מיינע פיסטאלעטען אונ־געלאדען. דען וואס איז פארזיכטיגקייט? די געפאהר לאזט זיך גאר ניט אויסלערנען! כאטש —" נו, ווייסט דו דאך דאס איך האב די מענשען ליעב ביז זייער כ א ט ש, דען פערשטעהט עס זיך אליין ניט, דאס יעדער אלגעמיינער זאץ האט אויסנאהמען? אבער ער איז אזוי קארעקט, אזוי איבערטריבען פינקטליך, אז ווען ער גלויבט, דאס ער האט עפעס איבעראיילטעס, אלגעמיינעס, האלבוואהרעס ארויסגעזאגט, אזוי הערט ער דיר ניט אויף צו פירוש'ן און צו ער־קלעהרען, ביז עס בלייבט צום סוף גארניט פון דער זאך אליין. אויך ביי דיזען פאל איז ער פערקראכען טיעף אין טעקסט; ענדליך האב איך ניט מעהר צוגעהערט וואס ער האט גערעדט, בין פערקראכען אין חלומות און מיט אן אויפפאלענדע בעוועגונג, האב איך דעם מויל פון פיסטאלעט צוגעשטעלט צו מיין שטערען, איבערן רעכטען אויג. „פפוי!" האט אלבערט אויסגערופען, ארונטערציהענדיג מיין האנד מיט'ן פיסטאלעט, „וואס רופט איהר דאס אן?" — „ער איז דאך ניט געלאדען," האב איך געזאגט. — „און אז אפילו אזוי, וואס זאל דאס הייסען?" האט ער געזאגט אונגעדולדיג, „איך קען זיך ניט פאר־שטעלען ווי א מענש קען זיין אזוי דום, זיך דאס לעבען צו נעהמען. דער געדאנק אליין מאכט מיר אויפטרייסלען."

„אבער וואדום איז דאס אזוי! האב איך אויסגערופען, דאס איהר מענשען, רעדענדיג איבער א זאך, האט איהר גלייך צו בעמערקען:

דאס איז נאריש, דאס איז קלוג, דאס איז גוט, דאס איז שלעכט! און וואס זאל דאס אלעס הייסען? פארשט איהר דען אוים די אינערלי־בע פערהעלטניסען פון א האנדלונג? ווייסט איהר מיט בעשטימטהייט צו ענטוויקלען די אורזאכען, ווארום זי געשעהט, ווארום זי האט געמוזט געשעהן? ווען איהר וואלט אזוי געטהאן, וואלט איהר ניט געוועזן אזוי געאיילט מיט אייערע אורטיילען."

„איהר וועט מיר צונעבען" האט אלבערט געזאגט, „אז געוויסע האנדלונגען בלייבען פערברעכעריש, זיי מעגען אפילו געשעהען צוליעב וועלכע אורזאכען עס וויל." איך האב צוגענעבען א ציה־טהאנדיג מיט די אקסלען.

„אבער דאך, מיין פריינד," האב איך וויטער געזאגט, „זענען אויך דא פארהאן אויסנאהמען. עס איז אמת, אז גנבה איז א פערברעכען; אבער ווען א מאן לאזט זיך צו ווערען א רויבער אדער א גנב, אום די אויסגעהענדע נשמות פון זיין ווייב און קינדער צו ערהאלטען, וואס קומט איהם, מיטלייד אדער שטראף? ווער וועט עס וואגען צו ווארפען דעם ערשטען שטיין אויף א מאן, וואס האט אין זיין גערעכטען צארן, זיין אונטרייע ווייב און איהר נידערטרעכטיגען פערפיהרער דער'הרג'עט? אדער אויף דאס מיידעל, וועלכע האט זיך אין א גליקליכע געניוספאלע מינוט, אין די אונאויפהאלטענדע פריידען פון דער ליעבע פערלארען? אפילו אונזערע געזעצען אליין, אט די קאלטבלוטיגע פעדאנטען, לאזען זיך אין אזעלכע פעללע ריהרען און האלטען די שטראף צוריק."

„דאס איז גאנץ וואס אנדערש," האט אלבערט געזאגט, „ווייל א מענש וואס ווערט היגעריסען פון די ליידענשאפטען, פערליערט אלע בעזינונגסקרעפטען, און ווערט בעטראכטעט אלס א שכור אדער א משוגע'נער."

„אה, איהר פערנינפטיגע מענשען!" האב איך אויסגערופען מיט א געלעכטער, „ליידענשאפט! שכרות! משוגעת! איהר שטעהט זיך דא אזוי געלאסען, אזוי אהן טהיילנאמע, איהר זיטליכע מענשען! איהר פערדאמט דעם שכור, פעראבשייט דעם אונזיניגען, איהר געהט זיי ווי

דער פריסטער פערביי, און ווי דער פרוש דאנקט איהר גאט, וואס ער האט אייך ניט בעשאפען ווי איינער פון די. — איך בין שוין מעהר ווי איינמאל אויף מיין לעבען שכור געווען. מיינע ליידענשאפטען זענען אימער געווען ניט ווייט פון משוגעת, און ס'פערדריסט מיר ניט אויף ביידע; דען איך האב געלערענט צו בעגרייפען דורך מיין אייגענע ער־פאהרונג, דאס מענשען, וועלכע האבען אויסערגעוועהנליכע און אונ־מעגליך שיינענדע זאכען געשאפען, זיינען אלס שכורים און וואהנזיניגע פערשריען געווארען. — אבער אויך אין'ם אלטעגליכען איינפאכען לע־בען פון פריוואטען מענשען איז עס אונערטרעגליך, צו הערען אָנרופען יעדען איינעם, וואס בעווייזט א האלב־פרייע, עדעלע, אונערוואַרטעטע טהאט, דאס, דער איז בעטרונקען, דער איז א נארר! שעהמט זיך כ'לעבען איהר ניכטערע! שעהמט זיך איהר חכמים!"

„דאס איז שוין ווידער פון אייערע טרוימערייען," האט אלבערט געזאגט, „איהר איבערטרייבט אלעס, און דא אם ווייניגסטענס האט איהר געוויס אונרעכט, וואס איהר פערגלייכט דעם זעלבסטמארד, פון וועלכען דא איז איצט די רייד, מיט גרויסע האנדלונגען, ווען מ'קען עס מעהר ניט האלטען ווי פאר א שוואכקייט, דען געוויס איז עס לייכטער צו שטארבען, עהדער א לעבען פון ליידען שטאנד־האפטיג צו פערטראגען."

איך האב דעם גאנצען ענין געוואלט אבהאקען, דען קיין אר־גומענט ברענגט מיר ניט אזוי ארויס פון געדולד, ווי איינער וואס קומט מיט אונבעדייטענדע אלטבעקאנטע פשט'לעך, אין דער צייט וואס איך רעד פון מיין גאנצען הארצען. איך האב זיך דאך געפאסט, וויל איך האב שוין אָפט געהערט און אָפטער זיך איבער אזעלכעס געערגערט, און האב לעבהאפט אויסגערופען: „איהר רופט דאס שוואכקייט! איך בעט אייך; לאזט זיך נאָר ניט פערפיהרען פון שיין. ווען א פאלק וואס ליידעט אונטער דעם יאָך פון א טיראן, דער יאָך ווערט וואס ווייטער אונערטרעגליכער, דאס געדולד פלאצט ביי איהם און ער הויבט זיך פלוצלונג אויף און צורייסט אויף זיך די קייטען, ווערט

איהר דאס רופען שוואכקייט? א מענש, וועלכער קוקט צו ווי א פייער האט זיין גאנצע הויז ארומגעכאפט און דראָהט אלעס צו פערניכטען, פיהלט פּלוצים אלע זיינע קרעפטען געשפּאנט; ער שלעפּט ארויס אזעלכע משאות, וועלכע ער וואלט אין א רוהיגע צייט קוים פון ארט געקענט ריהרען; א מענש, אין דער וואוטה פון טיעפער בעלעדיגונג, קען זיך מיט זעקסען שלאגען און זיי אלע בייקומען, דארף מען די אנרופען שוואכלינגע? און, מיין גוטער, אויב אָנשטרענגונג איז יא שטארקייט, טא ווארום זאל איבערשפּאַנטקייט זיין דער געגענטייל? —" אלבערט האט מיר אנגעקוקט און געזאָגט: האט אויף מיר קיין פעראיבעל ניט, די ביישפּיעלען וואס איהר ברענגט דא, געהערען דא גאָרניט אָן." — „עס קען זיין," האב איך געזאגט, „מ'האט מיר שוין אָפטער פארגעווארפען, אז מיין אַרט דיסקוטירען און קאָמבינירען גרעניצט זיך אָן פּלאַפּלעריי. אבער, לאמיר זעהן אויב מיר קאָנען זיך אויף אַן אנדער וועג ניט פארשטעלען, ווי יענעם מענשען איז צו מוטה, ווען ער בעשליסט זיך, פון זיך ארונטערצווארפען די זאנסט אנגענעהמע לאסט פון לעבען; דען נאר ווי ווייט מיר קענען א זאך מיט־עמפּפינדען, מעגען מיר פון דעם אזוי פיעל רעדען."

„די מענשליכע נאטור," האב איך פאָרטגעזעצט, „האט איהרע גרענצען; זי קען פרייד, לייד און שמערצען ביז א געוויסען גראד פארטראגען, און אזוי שנעל ווי דער גראד איז איבערשטיגען מוז זי געהן צו גרונד. דא איז אלזא ניט די פראגע, אויב איינער איז שטארק אדער שוואך! נאר, אויב ער קען די מאס פון די ליידען איבערטראגען? צו מאָראליש, צו קערפּערליך! און איך געפין עס פּונקט אזוי וואונדערבאר, ווען איך הער זאגען: „דער מענש וואס נעהמט זיך דאס לעבען איז א פּייגלינג," ווי מ'זאל אנרופען יענעם פּייגלינג, וועלכער שטארבט אוועק פון א בייזען פיבער."

„פּאראדאָקס! זעהר פּאראדאָקס!" האט אלבערט אויסגערופען. — „ניט אזוי פיעל ווי איהר דענקט," האב איך געזאגט. „איהר ווע‏ט מיר צוגעבען; מיר רופען עס אן א קראנקהייט צום טוידט, ווען מיר

זעהען די נאטור אנגעגריפען; ווען א טהייל פון איהרע קרעפטען ווערען פערצהרט און א טהייל ווערט אונפעהיג און אויסער ווירקונג, און זי בלייבט אונמעכטיג זיך ווידער אויפצוהעלפען און אויף'ן געוועהנליכען לעבענס־וועג זיך ווידער צו שטעלען. נו, מיין ליעבער, לאזט אונז דאס זעלבע אָנווענדען אויף'ן גייסט. קוקט אן דעם מענשען אין זיין בע־שרענקטהייט, ווי אזוי עס ווירקען אויף איהם די איינדרוקען פון דרויסען; ווי אזוי די אידעען ווערען ביי איהם פעסטגעזעצט, ענדליך ביז וואנען א וואקסענדע ליידענשאפט בעפאלט איהם און בערויבט איהם די גאנצע זינונגסקראפט און מאכט פון איהם א תל. אומזיסט, וואס דער געלא־סענער, פערנינפטיגער מענש בעטראכט דאס אלעס פון דער זייט און זעהט דעם ריכטיגען צושטאנד פון'ם אונגליקליכען; אומזיסט וואס ער וויל איהם איינרעדען! עס איז פונקט דאס זעלבע ווי ווען א געזונדער שטעהט ביי'ם בעט פון'ם קראנקען. ער קען איהם פון זיינע כוחות ניט אוועקגעבען, און קען איהם אויף א האאר ניט העלפען."

אלבערט'ן איז עס אויסגעקומען צו אלגעמיין. איך האב איהם דערמאנט אן א מיידעל, וועלבע מ'האט ניט לאנג צוריק א דערטרונ־קענע אין וואסער געפונען, און האב איהם דערצעהלט איהר גע־שיכטע. —

„זי איז געוועזען א גוטע, רוהיגע, יונגע מיידעל, אויפגעוואקסען אין ענגען קרייז פון שטענדיגע הויז־בעשעפטיגונג. זי האט ניט געהאט קיין אנדער געפיהל פון פערגניגען, אויסער ווי ארויסצוגעהן זונטאג מיט איהרע חברה'עס אונטער'ן שטאדט שפאצירען צוגעפוצט אין די בים־לעכווייז איינגעשאפענע קליידער, און פילייכט אמאל, ווען ס'איז א גרויסער יום־טוב, זיך ערלויבען צו געהן א ביסעל אויסטאנצען זיך, איבעריגענס, אמאל א וואָסער שטונדע פערפלוידערן זיך מיט א שכנה איבער וועלכע ניטוויכטיגע פאסירונג אין שטעדטעל, — איהר פייער־דיגע נאטור האט ענדליך אנגעהויבען צו פיהלען טיעפערע בעדער־ניסען, וועלכע זענען וואס ווייטער אלץ פארמעהרט געווארען דורך די חניפה'לעך פון די מענער; אלע איהרע פריהערדיגע פריידען ווערען

איהר אלץ ביסלעכװײז אבגעשמאַקטער, ביז זי טרעפט ענדליך א מאַן צו װעמען אן אונבעקאנטער געפיהל האט איהר צונעצױגען אונװידער־שטעהליך, אויף װעמען זי בױט אלע איהרע האפנונגען, די װעלט ארום זיך פערגעסט זי, זי הערט ניט, זעהט ניט, פיהלט ניט אויסער איהם, דעם אײנציגען; בענעהרט נאר נאך איהם אליין, דעם אײנצי־גען. און זײענדיג ריין, ניט פערדאָרבען דורך פּוסטע פערגניגונגען פון די אונבּרשטענדיגע נארישקײט, נעהט איהר פערלאנגען דעם גלײכען װעג און ציעלט גראדע נאר צום צװעק; זי װיל זײנע װערען, זי װיל אין אויביגער פערבינדונג געפינען דאס גאנצע גליק װאס איהר פעהלט, זי װיל די פעראײניגונג פון די אלע פרײדען געניסען צו װעלכע זי געהרט. פערשפּרעכען נאך פערשפּרעכען, װעלכע האבען די געװיסהײט פון איהרע האפנונגען פערזיכערט; געװאגטע ליעבקאָזונגען, װעלכע האבען איהר בענעהרען פערשטארקט, האבען איהר גאנצע נשמה ארומ־גענומען; זי שװעבט אין א דונקעלען מוטנעם בעװאוסטזײן, אין א פאַרגעפיהל פון אלע פרײדען; זי איז ביז אויף'ן העכסטען גראַד גע־שפּאנט. זי שטרעקט ענדליך אויס איהרע אָרעמס, ארומצונעמען אלע איהרע װאונשען — און איהר געליעבטער פערלאזט איהר. — ערשטארט, אהן זינן שטעהט זי פאר אן אָבגרונד; אלעס ארום איהר איז פינסטער, קײן אויסזיכט, קײן טרײסט, קײן אהנונג, דען דער האט איהר פערלאזען, אין װעמען זי האט איהר גאנצען עקזיסטענץ געפיהלט. זי זעהט ניט די װײטע װעלט װאס ליעגט פאר איהר; זי זעהט ניט די פ י ע ל ע װאס װאלטען איהר פערלוסט געקענט צוריק ערזעצען; זי פיהלט זיך אליין פערלאזען פון דער גאנצער װעלט — און פערבלענדט, אין די ענגשאפט געדריקט פון די שרקליכע נויטה פון איהר הארצען, שטירצט זי זיך ארונטער, אום אין דעם טוידט, װעלכער נעהמט ארום פון אלע זײטען, אלע איהרע שמערצען צו דערשטיקען. — זעהט איהר, אלבערט, דאס איז די געשיכטע פון אסך אונגליקליכע מענשען! און זאגט, איז עס ניט דאס זעלבע װי מיט א קראנקהײט. די נאטור געפינט ניט קײן אויסװעג פון דעם לאַבירינטה פון פערפּלאנטערטע און

ווידערשפרעכענדע קרעפטען, זי קען ניט מעהר אויסהאלטען, און דער מענש מוז שטארבען."

ווער איז יענעם וועלכער קען עס צו־זעהן און זאגען: ס'אזא נארר זי איז! וואלט זי געווארט, וואלט זי עס איבערגעלאזען צו דער צייט, איהר פערצווייפלונג וואלט זיך שוין בערוהיגט. עס וואלט זיך שוין אן אנדערער געפונען איהר צו טרייסטען. — עס איז אלץ איינס ווען איינער זאגט: „דער נארר, ער איז פון פיעבער געשטארבען! וואלט ער געווארט ביז זיינע קרעפטען זאלען זיך שטארקען, ביז דער טומעל אין זיין בלוט זאל זיך האבען געזעצט, אלעס וואלט גוט געווען, און ער וואלט נאך ביז היינט געלעבט."

אלבערט'ן איז די פערגלייכונג נאך ניט געווען רעכט. ער האט נאך אייניגעס איינגעווענדעט, אונטער דיזע אויך, דאס די מעשה וואס איך האב דערצעהלט, האט פאסירט מיט אן איינפאכע, אונוויסענדע מיידעל, וועמעס טהאט מ'קען נאך פערצייהען; אבער דאס א מענש מיט פערשטאנד, וועלכער איז ניט אזוי בעשרענקט, אין וועלכער קען מעהר פערהעלטניסען ארום זיך בעטראכטען, זאל מען קענען ענטשול־דיגען פאר אזא טהאט, דאס קען ער ניט בעגרייפען. — „מיין פריינד!" האב איך אויסגעדופען, „דער מענש איז ניט מעהר ווי מענש, און דאס ביסעל פערשטאנד וואס איינער קען האבען מעהר, קומט גארניט אין בעטראכט, ווען די ליידענשאפט שטורעמט און מאכט דעם מענשען זיינע גרעניצען ענג. נאך מעהר — „אן אנדערש מאל דערפון," האב איך געזאגט און האב גענומען מיין הוט אוועקצוגעהן. אָה, מיר איז געווען דאס הארץ אזוי פול! און מיר זענען זיך צוגאנגען, איינער דעם אנדערען ניט צו האבען פערשטאנען, ווי עס איז שטענד־דיג אויף דיזער וועלט. קייגער פערשטעהט ניט אזוי לייכט דעם צווייטען.

15טער אגוסט.

עס איז בעשטימט, דאס קיין זאך אין דער וועלט איז ניט אזוי נויטוועגדיג ווי די ליעבע. איך פיהל עס אן לאָטטען, דאס זי פערליערט מיר אונגערען, און די קינדער האבען ניט קיין אנדער בעגריף ווי, דאס איך וועל אימער מארגען וויעדערקומען. הייגט בין איך אהין געגאנגען, לאָטטעס קלאוויר צו שטימען. כ'האב צו דעם אבער ניט געקענט קומען, ווייל די קינדער האבען מיר ניט געלאזען צורוה, איך זאל זיי דערצעהלען א מעשה'לע, און לאָטטע אליין האט אויך איינגעשטימט איך זאל זייער וואונש ערפילען. איך האב פאר זיי געשניטען דאס ברויט צום נאכטעסען, וואס איז ביי זיי פונקט אזוי ליעב ווי לאָטטע אליין וואלט עס געטהאן, איך האב זיי דערצעהלט די מעשה פון דער פרינצעסין וואס ווערט בעדיענט פון צווערגען. איך לערן דערביי זעהר פיעל, איך זאג עס דיר זיכער, און בין ערשטוינט צו זעהן וואס פאר אן איינדרוק עס מאכט אויף זיי. ווען איך ערפינד אמאל עפּעס א פונקט אין א וועלכע פּאסירונג, וועלכען איך פערגעס ביים צווייטען מאל צו דערצעהלען, זאגען זיי מיר גלייך, אז דאס ערשטע מאל איז געוועזען אנדערש. איצטער געוועהן איך זיך איין, זיי די מעשה'לעך אונפערענדערט צו דערצעהלען. איך האב דערפון געלערנט, ווי פיעל א פערפאסער שאדעט זיין בוך, ווען ער גיט ארויס די צווייטע אויפלאגע מיט פערענדערונגען, כאטש דאס בוך קאן א סך געווינען פון פּאָעטישען אָדער קינסטליכען שטאנדפונקט. דער ערשטער איינדרוק געפעלט אונז. דער מענש איז שוין אזוי געמאכט, דאס מ'קען איהם דאס אבענטייערליכסטע איינרעדען, עס קלעבט זיך אן פעסט אָן איהם, און וועה איז יענעם, ווער עס וויל דאס צוריק פון איהם אויסראָטען און פארמעקען!

18טער אגוסט.

אָה, מוז עס דען אזוי שוין זיין. אז דאס וואס מאכט דעם מענשען גליקליך, זאל נאכהער די קוואל פון זיין אונגליק ווערען?

דער פולערווארעמער געפיהל פון מיין הארץ, צו דער לעבעדיגער נאטור, וועלכער האט מיר אזוי פיעל פערגניגען פערשאפט; וועלכער האט פאר מיר די וועלט ארים, פאר א גן־עדן געמאכט, הויבט איצט אן צו ווערען מיין פלאגענדער גייסט, מיין אונערטרעגליכער פייניגער, וואס פערפאלגט מיר אויף אלע וועגען. ווען איך פלעג זאנסט, פון פעלזען, איבער'ן פלוס ביז צו יענע בערג, דעם גאנצען שרעקליכען טהאל אריבערקוקען, און אלעס ארום זיך גע עהן קוועלען און וואקסען; ווען איך פלעג בעטראכטען יענע בערג וועלבע זענען פון פוס ביז'ן סאמע שפיץ מיט הויכע בוימער פערוואקסען. און יענע טהאלען, אין די פערשיעדענע קרימונגען, פון די ליעבליכסטע וועלדער בעשאטענט, און דער זאנפטער טייכעל, וואס שלענגעלט זיך צווישען די סודות'דיגע איריר, אין וועלכען די ליעבע וואלקענס, געוויעגט פון זאנפטע אבענדווינטלעך, שפיגלען זיך אָב; ווען איך פלעג זיך דאן צו־הערען צום פויגעל־געזאנג, וואס פיהלט אן דעם וואלד מיט לעבען, און די מיליאָנען מחנות פון אינסעקטען, וועלבע טאנצען מוטהיג ארום, אין די לעצטע רויטע שטראהלען פון דער זון, ווענעם לעצטער צוקענדער בליק וועקט אויף די זשומענדע זשוקעס אין זייערע גראָזיגע בעטען; און דאס וועבען און רעגען ארום מיר, פלעגט מיר אויפמערקזאם מאכען אויף'ן באָדען, און כ'פלעג זעהן די מאָך, וואס ציהט איהר נאהרונג ארויס פון מיין הארטען פעלז, און די קוסטעס וועלבע וואקסען פון דעם טרוקענעם זאמדבארג פון אונטען ארויס, און ס'פלעגט זיך מיר אויפדעקען דאס אינערליכע, גליהענדע, הייליגע לעבען פון דער נאטור; ווי האב איך דאס אלעס אין מיין ארעמער הארץ ארייננענומען! ווי האב איך זיך געפיהלט פערגעטערט אין די פערשוועגדענדע רייכקייט, און ווי האבען

די פראכטפולע געשטאַלטען פון דער אינערליכער וועלט, זיך בעוועגט און אלעס אין מיין נשמה בעלעבט! אונגעהויערע בערג האבען מיר ארומגערינגעלט; אבגרונדען זענען צו מיינע פיס געלעגען מיט זייער טיעפקייט; וואַסערפאַלען האבען געשטירצט און פליסע האבען אונ־טער מיר געשטראָמט; און וואלד און באַרג זענען פול געווארען מיט קלאנגען; און כ'האב געזעהן די אונערגרינדליכע קרעפטען, אין דער ערד'ס טיעפעניסען איינער אין אנדערן שאפען און ווירקען; און דאַן איבער איהר, און אונטער דעם הימעל, זיך ארומטומלען פערשיעדענע סארטען פון ברואים; אלעס, אלעס איז בעפעלקערט מיט טויזענד־פאבע געשטאַלטען; און די מענשען פערקלייבען זיך אין זייערע הייז־לעך, פערזיכערן זיך דארט און הערשען אין זייער געדאנק איבער דער גאנצער ווייטער וועלט! ארעמער נארר! דו שעצט אלעס אזוי קליין, ווייל דו אליין ביזט קליין. — פון דעם העכסטען ווייטען באַרג, אין דער וויסטע, וואס קיין מענשענפוס האט נאך ניט בעטראָטען, ביז די ענדע פון די אונבעקאנטע ימים, וועהט דער גייסט פון דעם אויביגשאפענדען, און פרעהט זיך מיט יעדען שטיקעל שטויב וואס פיהלט איהם און לעבט. — אָה! דאמאלסט, ווי אָפט פלעג איך בענקען און זיך ווינשען, צו קענען מיט די פליגלען פון א פויגעל, צום ברעג פון'ם אונערמעסליכען ים אריבערפליהען, אום פון דעם שוימענדען בעכער פון'ם אונענדליכען די קוועלענדע לעבענספריידען צו טרינקען, און כאטש איין אויגענבליק, אין די בעשרענקטע קראפט פון מיין הארצען, צו פיהלען א טראפען פון'ם זעליגען וועזען וועלכער ברענגט אלעס אין זיך און פון זיך ארויס.

מיין פריינד, נאר די עראינערונג פון יענע שטונדען מאכט מיר פיהלען גוט. זאגאר די אנשטרענגונג אליין, יענע אונאויסשפרעכליכע געפיהלען אין די עראינערונג צוריק צו רופען, נאך אמאל אויסשפרעכען, הויבט שוין אויף מיין נשמה איבער איהר אליין, און לאזט מיר מיין איצטיגען צושטאנד דאפעלט פיהלען;

עס האט זיך א פאַרהאנג איבער מיין גייסט פערצויגען, און די ביהנע אויף וועלכע עס שפיעלט זיך אב דאס אונענדליכע לעבען,

ווערט פאר מיר פערוואנדעלט אין אן אבגרונד פון אן אייביג אפענעם קבר. קען מען דען זאגען: עס איז! ווען אלעס האלט אין איין פאראיבערגעהן? ווען אלעס ראָלט פערביי אזוי שנעל ווי דער שטורם־ווינד; האלט אוים אזוי זעלטען די גאנצע קראפט פון זיין דאזיין! אָה, אלעס ווערט מיט'ן שטראָם אוועקגעשלעפט, אונטערגעטונקט און צור־שמעטערט אן די פעלזען! עס איז ניטא קיין אויגענבליק אין וועלכען דו ווערסט ניט פערצעהרט, און אויך די דייניגע ארום. עס איז ניטא קיין אויגענבליק אין וועלכען דו אליין ביזט ניט קיין צושטערער, אין וועלכען דו מוזט עס ניט זיין; דיין אונשולדיגסטער שפּאציערגאנג קאָסט טויזענדע ארעמע ווערימלעך דאס לעבען, און צוטרעטסט א גאנ־צע קליינע וועלט אין פערניכטונג! אהו ניט די זעלטענע, גרויסע נויט פון דער וועלט, די פערפלייצונגען וועלכע וואשען אב אייערע דער־פער, ניט די ערדציטערניסען, וועלכע שלינגען אייערע שטעדט איין, ריהרען מיך אזוי שטארק. מיר אונטערגראבט דאס הארץ, די פאר־צעהרענדע קראפט וועלכע ליעגט פערבארגען אין דער גאנצער נא־טור, וועלכע האט נאך קיינמאל עפּעס ניט געבויט, אום דורכדעם זיין שכן און אפילו זיך אליין ניט צו צושטערען. אזוי טומעל איך זיך בע־טריבט ארום. הימעל, ערד און זייערע וועבענדע קרעפטען ארום מיר; איך זעה ניט מעהר ווי אן אייביג־פערשלינגענדען, אייביג־ווידערקייענדען אונגעהויער.

12טער אויגוסט.

אומזיסט שטרעק איך אוים מיינע ארעמס נאך איהר אין דער־פריה, ווען איך כאפּ זיך אויף פון שווערע חלומות; אומזיסט נאר זוך איך איהר אין מיין בעט ארום, ווען א גליקליכער, אונשולדיגער חלום נארט מיך אב, און שטעלט מיר פאָר, ווי איך וואלט נעבען איהר אויף'ן לאָנקע געזעסען, איהר האנד אין מיינער געהאלטען און עס מיט טויזענד

קושען בעדעקט; אה! ווען איך טאפ און זוך נאך איהר ארום האלב צוטומעלט פון שלאף, און פיהל זיך פון דעם ערמונטערט — א שטראם טרעהרען פלאצט ארויס פון מיין פערפרעסטעס הארץ און איך וויין קוקענדיג ענטקעגען א פינסטערן טרייסטלאזען צוקונפט.

22טער אויגוסט.

עס איז אן אונגליק, ווילהעלם! מיינע טהעטיגע קרעפטען זענען געווארען פערקריפעלט אין אן אונרוהיגע מידקייט. איך קען ניט לעדיג געהן און קען אויך גארניט טהאן. איך האב קיין פארשטעלונגסקראפט, קיין געפיהל פאר דער נאטור, און די ביכער עקלען מיר פשוט. ווען מיר פעהלען זיך אליין, דאן פעהלט דאך אלץ ביי אונז. איך שווער דיר, אסך מאל ווינש איך זיך, א לוין־ארבייטער בעסער צו זיין, נאר אום ביי'ם אויפשטעהן אין דער פריה, צו האבען עפעס אן אויסזיכט, א דראנג, א האפנונג אויף'ן אנקומענדען טאג. אפט בין איך מקנא אלבערט'ן, וועלכער זיצט איבער די אויערן אין אקטען און פאפירען פערזונקען. איך בילד זיך איין, דאס איך וואלט אויף זיין ארט גע־פיהלט גוט. עטליכע מאל שוין האב איך זיך צוזאמענגענומען און גע־וואלט דיר, ווי אויך דעם מיניסטער, וועגען דער שטעלע אין קאנסולאט צו שרייבען, וועלכע ווי דו האסט מיר פערזיכערט, וואלט מיר ניט ענט־זאגט געווארען; איך גלויב עס אויך זעהר. דער מיניסטער האט מיך שוין פון לאנג אן ליעב. ער האט מיר שוין פון לאנג געוואלט בעווע־גען, זיך צו וועלכען געשעפט צו נעהמען. און זאגאר פאר א שטונדע וואלט עס מיר גוט געטהאן. דערנאך אבער, ווען איך בעדענק די זאך נאך א מאל, און מיר פאלט איין די פאבעל פון'ם פערד, וועלכען עס האט זיך צוגעגעסען די פרייהייט. ער לאזט זיך אין זאטעל און צוים איינשפאנען און ווערט געריטען ביז זיין סוף; — איך ווייס ניט וואס איך זאל — און, מיין פריינד! איז פילייכט ניט דאס בענקען אין מיר און געהרען נאך א פערענדערונג אין מיין צושטאנד,, אן אינעווענינסטע אונצופריעדענע אונגעדולד, וועלכע וועט מיך פערפאלגען אומעדום?

28טער אגוסט.

ווען מען וואלט נאר געקענט היילען מיין קראנקהייט, וואלטען עס די דאזיגע מענשען אהן צווייפעל געטהאן. היינט איז מיין געבורטס־טאג, און שוין גאנץ פריה האב איך ערהאלטען פון אלבערט'ן א פאַ־קעט. ביי'ם עפענען עס, איז מיר גלייך אויפגעפאלען א בלאַס־רויטער שלייפעל, וועלכען לאָטטע האט אויף זיך געטראגען דאס ערשטע מאל ווען איך האב איהר דערקענט, און פאר וועלכען איך האב איהר זינט דאן שוין אייניגע מאל געבעטען. דאביי זענען געלעגען צוויי ביכלעך, אין צוועלפטעל פאָרמאט, די קליינע וועטסטיין'שע אויסגאבע פון האָמער, פאר וועלכע איך האב זיך אזוי פיעל מאל געוואונשען, אום זיך ניט דארפען ארומשלעפען אויף מיינע שפּאַצירגאנגען מיט די גרויסע ער־נעסטינישע אויסגאַבע. זעה נאר, אט אזוי זוכען זיי מיינע וואונשען צו ערפילען. אט אזוי זוכען זיי אויס די אלע קליינע פריינדשאפטליכע גע־פעליגקייטען, וועלכע זענען טויזענד מאל מעהר ווערטה, פון יענע בלענ־דענדע פרעזענטען, דורך וועלכע, די קליינקייט און נארישקייט פון'ם גע־בער טהוען אונז ערנידערינען. איך קוש דיזען שלייף טויזענד מאל, און מיט יעדען אָטהעמצוג שלינג איך איין עראינערונגען פון יענע גליקליכע מאמענטען, מיט וועלכע יענע ניט צוריקקעהרענדע טעג פלעגען מיין נשמה אויספילען. אט אזוי איז עס, ווילהעלם! איך בעקלאָג זיך אויך ניט דעריבער; די בליהעכץ פון לעבען איז נאר ערשיינונגען! וויפיעל געהען פערביי, הינטער זיך אפילו קיין שפור ניט איבערלאזענדיג! ווי זעהר ווייניג ענטוויקלען זיך און ברענגען פרוכט; און ווי ווייניג פון דיזע פרוכט דערלעבען עס צייטיג צו ווערען! און דאך זענען נאך פאר־האן גענוג: און דאך — אָה, מיין פריינד! קענען מיר דען צייטיגע פרוכט פערנאכלעסיגען, פעראכטען, און ניט געניסענדיג דערפון, עס לאזען פערפוילט ווערען?

לעב װאָהל מײן פרײנד! עס איז א הערליכער זומער. גאַנץ אָפט קלעטער איך ארויף אויף די פרוכטבוימען אין לאָטטע'ס גארטען. איך קלאַפּ די בארען מיט א לאנגען שטעקען פון שפּיץ בוים ארונטער, און לאָטטע שטעהט אונטען און כאַפּט זיי ביי'ם ארונטערפאלען.

30טער אגוסט.

אונגליקליכער, ביסט דו ניט קיין נארר? נארסט דו זיך אליין ניט אָב? און װאס איז אָט די לארמענדע ענדלאזע לײדענשאַפט?
איך האב ניט מעהר קיין געבעטען, װי נאר פאר איהר אליין; עס ערשײנט קיין אנדער געשטאלט פאר מײן אײנבילדונגסקראפט װי נאר איהרע אליין; און אלעס אין דער װעלט זעה איך נאר װי װײט זיי שטעהען אין פערהעלטניס צו איהר, און דאס ברענגט מיר אָפט גליקליכע שטונדען — ביז װאנען איך מוז זיך פון איהר װיעדער ארויס־רײסען. אָה, װילהעלם! צו װאס דרענגט מיר ניט מײן הארץ אזוי אָפט! — װען איך בין ביי איהר א צװײ דרײ שטונדען געזעסען, און זיך געקװיקט מיט איהר געשטאלט, איהר בענעהמען, און דעם הימלי־שען אויסדרוק פון איהרע װערטער, אזוי װערען אלץ מעהר און מעהר אלע מײנע חושים אנגעשפּאנט, עס װערט מיר דונקעל פאר די אויגען, קוים װאס איך הער, און עס נעהמט מיך אן פאר'ן גאָרגעל אזוי װי א מערדער, און דאן זוכט מײן הארץ, מיט א װילדען קלאַפּען, צו מאַ־כען פּלאַץ פאר מײנע פארדריקטע חושים, און פערװירט זיי נאך מעהר דורך דעם. — װילהעלם, אָפט װײס איך גארניט צו איך עקזיסטיר נאר אין גאנצען אויף דער װעלט! און װען מאנכעס מאל, אין אזעלכע מינוטען, פיהל איך זיך געדריקט אונטער די שװערע װעהמוטה, און לאָטטע פערגינט מיר אויך ניט די ארעמע טרײסט, מײן בעקלעמונג, איהר אויף'ן האנד אין טרעהרען אויסצוגיסען — דאן מוז איך אװעק, כ'מוז געהן! איך שלעפּ זיך ארום אין די פעלדער; אויף א גלײכען בארג צו קלעטערן, איז דאן מײן פערגניגען; דורך א אונבעטראטענעם

וואלד א וועג צו מאכען; דורך קוסטעס, וועלכע צרוואונדען מיר; דורך דערנער, וועלכע צורייסען מיין פלייש, דאס איז דאן מיין פער־גניגען! דאן ווערט מיר א ביסעל בעסער! עטוואס! און ווען איך בלייב אמאל אונטערוועגענס, פון מידקייט און דורשט ליגען; און ווען אמאל, אין דער טיעפער נאכט, ווען די לבנה שטעהט פול איבער מיר, קריך איך ארויף אויף א קרומגעוואקסענעם בוים, אום מיינע פער־וואונדעטע פיס א ביסעל אויסרוהען, און דאן אין א מיעדע רוהינקייט,אין לבנה-שיין ווער איך אנדרעמעלט! אַה, ווילהעלם! דאס איינזא־מע געצעלט פון׳ם איינזידלער, זיינע גראָע הארטע קליידער און זיין גארטעל פון דערנער, וואלטען פאר מיר געווען אן ערקוויקונג, נאך וועלכע מיין נשמה שמאכטעט. אדיע, מיין פריינד, איך זעה צו דיע־זען עלענד קיין אנדער סוף ניט, ווי נאר דעם קבר.

3טער סעפטעמבער.

איך מוז אוועק! איך דאנק דיר ווילהעלם, דאס דו האסט צוגעשטימט צו מיין הינקעדיגען בעשלוס. שוין צוויי וואכען אז איך נעה ארום מיט׳ן געדאנק, איהר צו פערלאזען. איך מוז אוועק. זי איז ווידער אין שטאדט ביי א פריינדין. און אלבערט — און — יאָ, איך מוז אוועק.

10טער סעפטעמבער.

דאס איז געוועזען א נאכט! ווילהעלם! נו, איך קען אלעס איבערשטעהן. איך וועל איהר קיינמאל מעהר ניט זעהן! אַה, וואלט איך געקענט דיר אויף׳ן האלז ארויפפאלען, מיט טרעהרען און ענט־ציקונג, די געפיהלען וועלכע שטורעמען אין מיין הארץ, אויסצודריי־קען! דא זיץ איך טאפענדיג נאך לופט. איך זוך מיך צו בערוהיגען,

איך ערוואַרט דעם פריהמאָרגען. מיט זונען־אױפגאַנג דאַרפען שױן די פערד פאַר מײן הויז וואַרטען:

אָה, זי שלאָפט רוהיג און דענקט ניט דאָס זי וועט מיר קײנ־מאָל ניט ווידערזעהן: איך האָב זיך אַרויסגעריסען, כ'בין געווען שטאַרק גענוג, אין אַ צוויישטונדיגען געשפּרעך מײן בעשלוס ניט צו פערראַטהען, און וואָס פאַר אַ געשפּרעך דאָס איז געווען! אָה, מײן גאָט!

אַלבערט האָט מיר צוגעזאָגט צו זײן אין גאַרטען מיט לאָטען גלײך נאָך'ן נאַכט־עסען. איך בין אויף דער טעראַסע געשטאַנען, אונטער די הויכע קאַשטאַנענבוימען, און אַנגעקוקט דער זון, וועלכע איז מיר צום לעצטען מאָל איבער'ן דאָזיגען ליעבליכען טהאָל אונטערגע־גאַנגען. ווי אָפט בין איך דאָ מיט א י ה ר געשטאַנען, אַנגעקוקט דעם זעלבען הערליכען שוישפּיעל! און איצט — איך בין אין דער אַלעע, וועלכע איז מיר אַזוי ליעב געווען, הין און צוריק אַרומגעגאַנגען. אַ געהײמער סימפּאַטישער געפיהל, האָט מיר דאָ אַזוי אָפט אויפגע־האַלטען, נאָך עהדער איך האָב לאָטען געקענט. און ווי האָבען מיר זיך נאָכהער געפרעהט, אין אָנפאַנג פון אונזער בעקאַנטשאַפט, אויסגעפינענדיג, דאָס מיר האָבען בײדע געהאַט די זעלבע נײגונג צו דיזען פּלאַץ, וועלכער איז אין אמת'ן, אײנער פון די ראָמאַנטישסטע, וואָס איז ווען פון אַ קינסטלער פאַרגעשטעלט געוואָרען.

צו אַלעם ערשט, האָט מען פון צווישען די קאַשטאַנענבוימען דעם ווײטען, ווײטען איבערבליק — אָה, איך דערמאָן זיך, איך האָב דיר, דענק איך, דערפון שױן פיעל מאָל געשריבען. ווי הויכע בור־קאָווע ווענד שליסען זײ אײנעם אײן, און דורך אַ וועלדעל וואָס איז גלײך דערבײ, ווערט די אַלעע אימער אַלץ דונקעלער, ביז וואַנען זי ענדיגט זיך צולעצט אין אַן אײנגעשלאָסענעם בעזונדערען ווינקעל, וועלכען עס נעהמט אַרום דער גאַנצער פּחד פון די אײנזאַמקײט. איך פיהל נאָך איצט, ווי אַנגענעהם מיר איז געווען, ווען איך בין צום ערשטען מאָל, אין רעכטען מיטען טאָג אַהין אַרײנגעטראָטען;

דאס הארץ האט מיר דאן אזוי ווי פאראויסגעזאָגט, וואס פאר אַ שוי־
פלאָץ פון גליק און פון שמערץ, דאס וועט נאך פאר מיר אמאָל
ווערען

איך האב מיך ביי א האלבע שטונדע געקוויקט, מיט די שמאַכ־
טענדע זיסע געדאנקען פון שיידען זיך און פון זיך וויעדערזעהן, אלס איך
האב זיי געהערט די טערראסע ארויפקומען. איך בין זיי אנטקעגען גע־
לאָפען. כ'האב מיט א ציטער געכאפט לאָטטעס האנד און געקושט.
מיר זענען די טערראסע נאר וואס ארויפגעקומען, אלס די די לבנה איז
ארויסגעשוואומען פון הינטער'ן פערוואקסענעם בארג; מיר האבען
גערערט פערשיעדענעס, און אזוי אונבמערקט צום דונקעלען קאבינעט
געקומען. לאָטטע איז אריין און האט זיך אנידערגעזעצט. אלבערט און
איך האבען זיך געזעצט נעבען איהר; מיין אונרוהיגקייט אבער, האט
מיר לאנג ניט געלאזט זיצען; איך האב זיך אויפגעהויבען און זיך נעבען
איהר געשטעלט: דאן בין איך ארומגעגאנגען הין און צוריק, און נאכ־
הער זיך וויעדער געזעצט; עס איז פאר מיר געווען א פיינפולער צושטאנד.
זי האט אונז אויפמערקזאם געמאכט, אויף דעם גרויסארטיגען עפעקט
פון דער לבנה־שיין, וועלכער בעלייכטעט די גאנצע טערראסע; א הער־
ליכער אנבליק, וועלכער האט נאך פיעל שטארקער אָבגעשלאָגען צוליעב
די טיעפע דעמערונג, וואָס האט אונז ארום און ארום איינגעשלאסען.
מיר האבען אלע געשוויגען. דאן האט זי אָנגעהויבען: „מיר האט נאך
קיינמאל ניט געטראפען, ווען איך געה מיר שפאצירען פאר'ן שיין פון
דער לבנה, עס זאל זיך ניט ערוועקען אין מיר די עראינערונג פון מיינע
פערשטאָרבענע בעקאנטע, און דער געפיהל פון טוידט, און די צוקונפט.
„מיר זאלען נאך וויעדער לעבען !" האט זי ווייטער גערעדט מיט'ן קלאנג
פון די הערליכסטע געפיהלען אין איהר שטימע; אבער, ווערטהער,
וועלען מיר זיך נאך וויעדער טרעפען ? וויעדער דערקענען ? ווי פיהלט
איהר זיך ? וואס זאגט איהר ?

לאָטטע, האב איך געזאגט, דערלאנגענדיג איהר מיין האנד,
און די אויגען זענען מיר פערלאפען מיט טרעהרען, „מיר וועלען זיך

וויעדעזעהן! דא און דארט זיך וויעדערזעהן!" — איך האב ווייטער ניט געקענט רעדען. — אָה, ווילהעלם, ווארום האט זי מיר דאס גע־מוזט פרעגען, אין דער צייט ווען איך האב דעם פיינפולען אבשייד געהאט אין מיין זינען?

„און צו ווייסען דען אונזערע ליעבע אָבגעשיידעטע," האט זי פאָרגעזעצט, „און צו פיהלען זיי ווען אונז איז גוט און מיר דענקען פון זיי מיט ווארעמע ליעבע? אָה! די געשטאַלט פון מיין מוטער שוועבט אימער ארום מיר, ווען איך זיץ מיר אין שטילע אָבענדען, מיט איהרע קינדער, מיט מיינע קינדער צוזאמען, און זיי קלייבען זיך ארום מיר איוי ווי זיי פלעגען זיך ארום איהר פערקלייבען, ווען איך קוק דאן ארויף צום הימעל מיט א בענקענדע טרעהר, און ווינש זיך, דאס זי וואלט כאָטש געקענט ארייננקוקען, כאָטש אויף איין מינוט, און זעהן ווי אזוי איך האלט מיין ווארט, וואס איך האב איהר פאר'ן טוידט געגעבען: צו זיין די מוטער פון איהרע קינדער! מיט וואס פארא גע־פיהל רוף איך אוים: „פערצייה מיר מיין טהייערסטע, דאס איך קען פאר זיי ניט זיין דאס, וואס דו ביזט פאר זיי געווען! אָה, איך טהו דאך אלעס וואס איך קען; זיי זענען דאך בעקליידט און בענעהט, אָה! און וואס מעהר נאך, זיי זענען געפפלעגט און געליעבט; וואלסטו געקענט זעהן אונזער אייניגקייט, דו ליעבע הייליגע! דו וואלסט מיט'ן הייסעס־טען דאנק פערהערליכען דעם גאָט, צו וועמען דו האסט מיט דיינע לעצטע ביטערע טרעהרען, פאר דעם גליק פון דיינע קינדער געבעטען—."

זי האט אזוי גערעדט! אָה ווילהעלם, ווער קען דען איבר'חזר'ן אלעס וואס זי האט גערעדט! ווי קען דער קאלטער טויטער בוכשטאב, דיזע הימלישע בליהעניץ פון גייסט פארשטעלען! אלבערט איז איהר זאנפט אין די רעד ארייננעפאלען, „עס נרייפט אייך אן צו שטארק, ליעבע לאָטטע! איך וויים, אייער נשמה נייגט זיך זעהר צו דיזע אידעען, אָבער איך בעט אייך — ". „אָה, אלבערט!" האט זי נעזאגט, „איך וויים, איך ווייס, דו פערגעסט ניט די אבענדען, ווען מיר זענען צוזאמען ביי'ם קליינעס רונדען טישעל געזעסען, ווען דער פאטער איז

געוועז אוועקגעפאהרען, און די קינדער האבען מיר געשיקט שלאפען: דו פלענסט אָפט האלטען א גוטען בוך, אבער עס איז זעהר זעלטען פארגעקומען דו זאלסט איהם אויפמאכען; — איז דען ניט געוועז די געזעלשאפט פון דיזער הערליכער נשמה מעהר ווערטה פון אלעם ? די שעהנע, זאנפטע, פרעהליכע און אימער טהעטיגע פרוי! גאָט ווייס מיינע טרעהרען מיט וועלכע איך פלעג זיך אין בעט אריינוואַרפען, זיך ווינשענדיג: הלואי וואלט איך געוועזן אין איהר געראטען.״

„לאָטטע!״ האב איך אויסגערופען, זיך פאר איהר אנידערגע־וואַרפען, און איהר האנד מיט טרעהרען בענעצט. „לאָטטע!״ איבער אייך רוהט די ברכה פון גאט און דער גייסט פון אייער מוטער!״ — „ווען איהר וואלט זי געקע ט״ האט זי געזאגט, דריקענדיג מיין האנד, „זי איז ווערט געוועזן, איהר זאלט איהר האָבען געקענט!״ — איך האָב געמיינט אז איך געה אויס. עס האט נאך קיינער ווען גרעסערעס און שטאָלצערעס איבער מיר אויסגעשפּראָכען — און זי האט ווייטער פארגעזעצט: „און דיזע פרוי האט געמוזט אין איהרע בליהענדע יאהרען פערוויאנען, ווען איהר איגנגסטעס קינד איז בלויז זעקס מאָנאַטען אלט געוועזן! עס האט איהר זעהר וועה געטהאן איבער די קינדער, איבערהויפּט איבער דאס איגנסטע; און ווען עס איז געקומען נאָך־הענט צום ענדע, און זי האט מיר געהייסען זיי ארויפברענגען; און ווען איך האב זיי אריינגעפיהרט; די קליינע ניט וויסענדיג פון קיין בייז, און די עלטערע צושראָקענע, צוטומעלטע; ווי זיי זענען אלע ארום בעט געשטאנען, און ווי זי האט איהרע הענד אויפגעהויבען, זיי גע־בענשט, געבעטען גאָט פאר זיי, זיי געקושט איינעם נאָד׳ן צווייטען, זיי אוועקגעשיקט, און דאן צו מיר געזאגט: „זיי זייער מוטער!״ איך האב איהר דערויף מיין האנד געגעבען. „עס איז פון דיר פיעל צו האָפען מיין טאכטער,״ האט זי געזאגט, „דאס דו וועסט פיהלען מיט א הארץ פון א מוטער, און דאס דו וועסט קוקען מיט אויגען פון א מוטער. איך האב אפט געזעהן אין דיינע טרעהרען פון דאנק־באַרקייט, דאס דו פיהלסט וואס דאס הייסט. נוץ עס אויס פאר

דײנע ברידער און שװעסטער, און זײ טרײ און געהאָרכזאם צו דײן פאטער, אזױ װי א טרײע פרױ דארף עס זײן! דו װעסט איהם טרײסטען." — זי האט אויף'ן פאטער געפרעגט. ער איז געװען ארויס־געגאנגען, אום פון אונז זײן טיעפען קומער צו באהאלטען. דער מאַן איז געװען אין גאנצען צובראכען. —"

„אלבערט, דו ביסט דאן אין צימער געװען. זי האט אימיצען געהערט ארומגעהן. זי האט געפרעגט װער דאס איז, און פערלאנגט דיר צו זעהן. און װי זי האט דיר אנגעקוקט, און מיר! מיט א טרײסט־פולען רוהיגען בליק האט זי געקוקט אויף אונז, װי זי װאלט געװען איבערצײגט דאס מיר װעלען גליקליך זײן, צוזאמען גליקליך זײן!" אלבערט איז איהר אויף'ן האלז ארויפגעפאלען, זי געקושט און אויס־גערופען: „יאָ, מיר זענען עס! מיר װעלען עס אויך זײן!" דער רוהי־גער אלבערט איז געװען אין גאנצען אויסער פאסונג, און איך האב ניט געװאוסט אהאָר װאס מיט מיר טהוט זיך.

„װערטהער," האט זי װײטער אנגעהויבען „און דיזע פרױ האט מיר געדארפט פערלאזען! גאָט! װען איך קלעהר אמאָל, װי אזױ מען לאָזט עס אװעקטראגען דאס ליעבסטע װאס מ'האט, און מ'דארף קײן װארט ניט זאגען, קײנער האט דעם אונגליק ניט געפיהלט אזױ װי די קינדער. א לאנגע צײט נאכדעם האבען זײ נאך געיאמערט או געקלאָגט: די שװארצע מענער האבען די ליעבע מוטער אװעק־געטראגען!"

זי איז אויפגעשטאנען. עס האט מיך אויפגעװעקט און ערשי־טערט, כ'בין אבער געבליבען זיצען האלטענדיג איהר האנד אין מײנע „לאמיר געהן," האט זי געזאגט, עס װערט שפעט." זי האט געװאלט ארויסציהען איהר האנד און איך האב עס פעסטער געהאלטען. „מיר װעלען זיך װידערזעהן," האב איך אויסגערופען, מיר װעלען זיך װיע־דער טרעפען, אונטער אלע געשטאלטען װעלען מיר זיך דערקענען." „איך געה," האב איך פארגעזעצט, "איך געה מיט מײן אײגענעם װילען, און דאך, װען איך דארף עס זאגען, א ו י ף א י ב י ג! פיליבט װעל

איך מיין ווארט ניט קענען האלטען. לעב וואהל לאטטע! לעבט וואהל אלבערט! מיר וועלען זיך נאך ווידערזעהן. — " יא, מארגען, דענק איך," האט זי צוגעגעבען לאכענדיג. — מארגען! איך האב דעם ווארט גוט געפיהלט. אה! זי האט עס ניט געוואוסט, ווען זי האט איהר האנד פון מיינער ארויסגעצויגען. —

זיי זענען פון דער אלעע ארויס. איך בין געשטאנען, זיי נאכגעקוקט אין דעם שיין פון דער לבנה. כ'האב זיך צו דער ערד אנידערגעווארפען, זיך אויסגעוויינט, אויפגעשפרונגען און צו־געלאפען צו דער טערראסע, פון וואו איך האב נאך געקענט ווארפען א בליק דארט אונטען, ביי'ם גארטען־טהיר, אין שאטען פון די לינדען, אויף איהר ווייסע קלייד, וועלכע האט אין דער נאכט געשימערט. איך האב אויסגעשטרעקט מיינע הענד, און ס'האט פון מיר פערשוואונדען.

צווייטער טהייל

20טער אָקטאָבער.

נעכטען זענען מיר אהער אנגעקומען. דער קאָנסול פיהלט זיך ניט מיט אלעמען און וועט אלזא איינינע טעג זיך אויסרוהען. ווען ער וואלט נאר ניט נעווען אזא אונצופריעדענע, פערדריסליכע פּערזאָן, וואלט שוין אלעס גוט נעוועז. איך זעה, איך זעה שוין, אז דער שיקזאל האט צוגעגרייט פאר מיר שווערע נסיונות. אבער, נאָר מוטה! א לייכטער זינן קען אלצדינג פערטראגען. א לייכטער זינן! עס מאכט מיר צום לאכען, ווי אזוי דיזערווארט איז מיר אין פּען אריינגעקומען. אָה! ווען מיין זינן וואלט נעוועז נאך אביסעל לייכטער, כ'האב געקענט ווערען דער גליקליכסטער אויף דער וועלט. אבער ווארום, ווען איך קוק צו, ווי אנדערע געהען ארום מיט א צופרידענעם זעלבסטגעפאלען מיט זייער ביסעל קראפט און טאלאנט, פערצווייפעל איך אין מיין קראפט און מיינע פעהינקייטען? גוטער גאָט, וועלכער האסט מיר דאס אלעס געשענקט, ווארום האסט דו כאטש א העלפט ניט צוריק־געהאלטען, און אנשטאָט דעם מיר געגעבען: זעלבסטפערטרויען און גענוגזאמקייט?

„געדולד! נאר געדולד! עס וועט ווערן בעסער.” איך זאג דיר, מיין פריינד, דו ביזט גערעכט. זינט איך ווער אזוי ארומגעטריבען צווישען די מאסען און זעה וואס זיי טהוען, און ווי זיי לעבען און וועבען, שטעהט עס פיעל בעסער מיט מיר אליין. נעווים, ווייל מיר זענען שוין אזוי בעשאפען געווארען, דאס מיר מוזען זיך שטענדיג מיט

די אַנדערע, און די אַנדערע מיט אונז פערגלייכען, און אזוי הענגט אָב אונזער גליק אדער אונגליק, אן די גענענשטענדע און פערזאנען וועלכע רינגלען אונז ארום; און קיין זאך איז פאר אונז ניט אזוי געפעהרליך ווי די איינזאמקייט. אונזער איינבילדונגסקראפט, וועלכע ווערט פון איהר געצוואונגען זיך אימער אַלץ העכער אויפצוהויבען, געשטיצט פון די פאַנטאסטישע בילדער פון דער פּאָעזיע, בילדעט זיך אויף גאנצע רייהען פון זאכען, פון וועלכע מיר בעטראַכטען זיך אַליין אַלס די סאמע אונ־טערשסטע, אונווירדיגסטע, און אַלץ וואס נאר אויסער אונז, ער־שיינט אונז הערליכער, פאָלקאָמענער. און דאס געהט צו גאנץ נאַ־טירליך. מיר פיהלען אזוי אָפט, דאס עס פעהלט אונז עפּעס. און דוקא דאס וואס אונז פעהלט, שיינט אונז אָפט דאס אַן אנדערער בעזיצט עס, צו וועמען מיר רעכנען נאך צו נאך אויך דאס וואס מיר האבען, און אזוי פּאָרמירען מיר אַ געוויסע אידעאַלע צופרידענהייט, און שטעלען זיך פאָר, אַ גליקליכען פּאָלקאמען פערזאָנ; אַ זאך וואס עקזיסטירט ניט מעהר ווי אין אונזער פּאָרשטעלונגסקראפט.

דאנעגען אבער, ווען מיר ארבייטען זיך גראדע און פלייסיג מיט אונזער גאנצער שוואכקייט און מיהזעליגקייט, געפינען מיר אויס גאנץ אָפט, דאס מיר ברענגען עס ווייטער מיט אונזער קריכען און שלעפּען זיך, ווי אנדערע מיט זייערע זעגלען און רודערס — און ס'איז דאך אן אמת גוטער געפיהל, ווען מ'קען מיט אנדערע גלייך און אפשר אויך נאך פאָראויס לויפען.

26טער נאָוועמבער.

איך הויב זיך אן צו פיהלען דא נאר ניש'קשה'דיג. דאס בעס־טע איז, וואס עס איז דא אַסך צו טהאָן. און דאן די מענשען פון אַלע סארטען. די אַלערליי געשטאלטען שטעלען פאָר אַ פיעלקאָליר־טען שוישפּיעל פאר מיין נשמה. איך האב זיך בעקאנט געמאכט מיט דעם גראף ק. אַ מאן וועלכען איך מוז מיט יעדען טאג אַלץ מעהר

שעצען און עהרען. א ברייטער געזונדער מוח. און כאָטש ער זעהט אזוי ווייט ארום זיך, איז זיין נאטור דאך ניט קיין קאלטע. פון זיין צו־לאזען זיך צו מענשען, לאזט זיך זעהן פיעל געפיהל פאר פריינד־שאפט און ליעבע. ער האט זיך אין מיר פעראינטערעסירט, אלס איך בין צו איהם געקומען וועגען געשעפט, און ער האט ביי די ער־שטע ווערטער פון אונזער געשפרעך בעמערקט, דאס ער קען מיט מיר רעדען ניט ווי מיט אלע אנדערע. אויך קען איך ניט גענוג ריהמען זיין אָפענעם, אונגעשטערטען פערהאלטען צו מיר. ס'איז ניטאָ אין דער וועלט נאך אזא אמת'ע ווארעמע פרייד, ווי צו צו־זעהן, ווי א גרויסע נשמה עפענט זיך געגען אונז פריינדליך אויף.

24טער דעצעמבער.

דער קאָנסול פערשאפט מיר פיעל פערדרוס. איך האב דאס פאראויס געזעהן. ער איז דער פינקטליכסטער נארר וואס קען נאר געבען. א מענש וואס איז מיט זיך אליין קיינמאל ניט צופרידען, און וועמען, דעריבער, קיינער קען ניט צופרידען שטעלען. איך האב ליעב צו טהאָן מיין ארבייט לייכט, פריי, ניט אנגעשטרענגט; און ווי ס'קומט ארויס, אזוי וויל איך ס'זאל בלייבען. ער קומט אבער אָפט און ברענגט מיר צוריק וועלכען אויפזאץ און זאגט: „עס איז אפילו גוט אנגעשרי־בען, אמת; דאך זעהט איהם דורך נאך אמאל. עס לאזט זיך דאך אי־מער געפינען א בעסערער וואָרט, א ריינערער פארטיקעל." דאס רעגט מיך שרעקליך אויף. קיין „און," קיין איינציגער בינד־וואָרט טאר ניט אויסבלייבען, און ער איז א טוידט־פיינד פון אלע אינווערזיאָנען (אומ־געקעהרטע זאצען), וועלכע גליצען זיך ביי מיר אמאל ארויס. ווען מען שפיעלט איהם ניט אָב טהייל פאר טהייל נאך דער אלטער בעקאנטער מעלאָדיע, הויבט ער גארניט אן צו פערשטעהן וואס עס טהוט זיך. דאס איז צרות, צו האבען צו טהאן מיט אזא מענשען!

דער צוטרויען פון גראף ק. איז דאס איינציגע וואס איך האב ניט צו בעדויערן. ער האט מיר ניט לאנג צוריק גאנץ אויפריכטיג ערקלערט, ווי אונצופרידען ער איז מיט די לאנגזאמקייט און בעדענק־ליכקייט פון מיין קאָנסול. „די סארטען לייטע מאכען זיך ווי אויך אנדערע שווער;" „דאך," האט ער געזאגט, „דארף מען אין אזעלכע פעללע, לאזען איבערגעהן אונזערע, אזוי ווי א וואנדערער ווען ער מוז א בארג אריבערקריכען. געוויס, ווען דער בארג וואלט ניט געווען, וואלט די וועג געווען פיעל בעקוועמער און קירצער; ער איז אבער יא דא, און מ'מוז אריבער!" —

מיין אַלטער (קאָנסול) פיהלט אויך דעם פאָרצוג וואס דער גראף גיט מיר איבער איהם, און דאס ערגערט איהם, און ער נוצט אויס יעדע געלעגענהייט, אין מיין געגענוואַרט, איבער'ן גראף שלעכטעס צו רעדען. איך, נאטירליך, פערטהיידיג דעם גראף, און דורך דעם ווערט די זאך נאך ערגער. נעכטען איז געקומען אזוי ווייט, דאס איך בין גע־וואָרען אויפגעבראכט; דען רעדענדיג איבער'ן גראף האט ער אויך מיר מיטגעמיינט. „אזוי צו וועלטזאכען איז דער גראף גוט געגוג," האט ער געזאגט, „איהם קומט אן די ארבייט זעהר לייכט און האט א גוטע פעדער, אבער אין גרינדליכע געלעהרזאמקייט פעהלט עס איהם, אזוי ווי אלע בעלעטריסטען." דערביי האט ער געמאכט אזא מיענע, ווי איינער זאגט: פיהלסט דו דעם שטאך? עס האט מיר אבער ווייניג וואס געקימערט; איך האב פעראכטעט דעם מענשען וועלכער קען אזוי דענקען און זיך אזוי פערהאלטען. איך האב זיך ניט אונ־טערגעגעבען און געפאָכטען גאר ניש'קשה'דיג. איך האב איהם גע־זאגט: „דער גראף איז א מאן פאר וועלכען מ'מוז האבען רעספעקט, צוליעב זיין כאראקטער ווי אויך צוליעב זיינע קענטניסע." „איך האב" זאג איך, „נאך קיינעם ניט געקענט, וועמען עס האט אזוי געגליקט, דעם גייסט אויסצושפרייטען און איבער אזוי פיעל געגענשטענדע קלאָהר צו זיין, און דאך, ביי דער זעלבער צייט, אנצוהאלטען די טהעטיגקייט אין אלטעגליכען לעבען." עס האט איהם געקלונגען ווי טאָטעריש,

און איך האב זיך אויפגעהויבען און אוועק, אום זיך מעהר די גאל ניט אבצועסען.

און אין דעם אלעם זענט איהר שולדיג; איהר, וועלכע האט מיר אין זאק אריינגענארט, און מיר אזוי פיעל פון אקטיוויטעט פאר־געזונגען. אקטיוויטעט! אזוי ווי דער וואס זעיט זיינע קארטאפעל, און פאהרט אין שטאדט זיין קארן צו פערקויפען, טהוט ניט אויף מעהר ווי איך. אט אזוי וועל איך זיך נאך צעהן יאהר אפארבייטען ביי מיין צוואנגסארבייט, צו וועלכער איך בין איצט צוגעשמידט.

און דאס גלענצענדע עלענד, און די לאנגווייליגע אונטער'ן מיאוס'ן פאלק, מיט וועלכען מ'קומט זיך צוזאמען; דאס יאגען זיך נאך ראנג און כבוד צווישען זיי. ווי זיי זענען עס אזוי אבגעלעגט און היטען עס אפ, איינער ביים צווייטען כאטש עפעס קענען געווינען, אריינכאפען; די עלענדסטע, ערבארמליכסטע ליידענשאפטען, אהן א ברעקעל קלייד אויף זיך. דא, צום ביישפיעל, איז פאראן א פרוי, וועלכע הערט קיינמאל ניט אויף איהרע געסט צו אונטערהאלטען, מיט איהר משפחה און לענדערייען. און יעדער פרעמדער קען מיינען, דאס ער האט דא צו טהאן מיט א גרויסע נאר וואס בילדט זיך איין וואונדערליכע זאכען פון קליינעם אדעלשטאנד אדער דאס לאנד וואס זי פערמעגט. עס איז אבער נאך פיעל ערגער; די דאזיגע פרוי, איז אליין ניט מעהר ווי א טאכטער פון א מאגיסטראט־שרייבער, פון דיזען געגענד. — זעה, איך קען ניט בעגרייפען דעם מענשענגעשלעכט, וועלכער האט אזוי וועניג פערשטאנד צו לאזען זיך פשוט אזוי פראסטיטואירען.

און יעדען טאג מערק איך אלץ מעהר, מיין פריינד, ווי נאריש עס איז, אנדערע, נאך אונז צו אורטהיילען. און וויל איך האב אזוי פיעל צו טהאן מיט מיר אליין, און מיין הארץ איז אזוי שטורמיש — אה! איך לאז די אנדערע גערן זייער איינענעם וועג געהן, ווען זיי וואלטען נאר אויך מיר לאזען געהן מיין איינענעם וועג.

וואס עס רייצט מיר אם מייסטען, זיינען עס די שלעכטע ביר־גערליכע פערהעלטניסע. איך וויים אפילו אזוי גוט ווי יעדער איינער,

װי נויטיג עס איז דער אונטערשייד צװישען די שטענדע, און װיפיעל פארטייל איך אליין האב געװאונען דורך דעם; נאר עס דארף מיר ניט שטעהן אין װעג, װען איך קען גליק און פרייד אויף דער װעלט געניסען.

די לעצטע צייט האב איך זיך בעקאנט געמאכט, אויף א שפאַ־צירגאנג, מיט א פריילין פאָן ב. א ליעבענסװירדיגע פערזאָן, װעלכע האט אין דער סביבה פון אַנגעצװינגענעם שטייפען לעבען, נאך אסך נאַטור אין זיך בעהאלטען. אין אונזער געשפּרעך זיינען מיר איינס דעם אנדערן געפעלען געװארען, און ביים אבשיעד נעהמען, הא.ב איך ביי איהר געבעטען ערלויבניס זי אין איהר הויז צו בעזוכען. זי האט מיר די ערלויבניס געגעבען מיט אזוי פיעל פריימיטהיגקייט, דאס איך קען קוים ערװארטען דעם גליקליכען מאָמענט צו איהר צו געהן. זי איז ניט קיין הינע; זי װאהנט ביי איהרע א טאנטע. די פּהיזיאָגנאָמיע פון דער אלטער איז מיר ניט געפעלען געװארען. איך האב איהר געצייגט פיעל אויפמערקזאמקייט. מיין געשפּרעך איז געװען מייסטענס געגען איהר געװענדעט, און אין װעניגער װי א האלבע שטונדע צייט האב איך אלעס געװאוסט, װאס די פריילין האט מיר דערנאך אליין צוגעגעבען, נעמליך: דאס די ליעבע טאנטע, אין איהר אלטען מאנגעל אין אלעס; קיין אנשטענדיגען פערמעגען; קיין גייסט און קיין שטיצע האט, אויסער דעם יחוס פון איהר משפחה; קיין שוץ, אויסער דעם שטאנד, מיט װעלכען זי האט זיך ארומגענומען; און קיין אנדער פערגניגען, װי, פון איהרע הויכע פענסטער איבער די בירגערליכע קעפּ אריבערצוקוקען. עס הייסט, אז זי איז געװען א שעהנע יונגערהייד, און האט איהר לעבען אװעק־געפלאַטערט. אין איהר יוגענד, ניט איין יונגען מאן מיט איהר אייגענזין געפּלאַגט, און אין די שפּעטערע יאהרען, זיך אונטערגעגעבען אונטער די געהאַרזאמקייט פון אן אלטען אָפיציר, מיט װעלכען זי האט זיך איהר װעלט געפיהרט ביז ער איז אװעקגעשטארבען. נו זיצט זי איצט אין איהר אייגענעם ענגען קרייז איינגעשלאָסען, און קיינער װאלט זי גאָרניט בע־מערקט, װען איהר ניכטע װאלט ניט געװען אזוי ליעבענסװירדיג.

8טער יאַנואַר, 1772.

וואס זיינען דאס פאר מענשען, וועמענס גאנצע נשמה ליגט נאר אבגעלייגט אויף צערעמאָניעס; וועמעס דיכטען און טראכטען יאהר איין יאהר אויס, ציעלט נאר אהין, ווי אזוי צו קענען זיך, אום איין פּלאַץ באַטש, נעהנטער רוקען צום אויבען־אַן! און ניט ווייל זיי האבען ניט וואס אנדערש צו טהאָן; ניין, די ארבייט קלייבט זיך אן אַלץ מעהר; וויכטיגע זאכען ווערען פערנאכלעסיגט, אום זיך צו קענען נאכיאגען זיך נאך דיזע קליינינקייטען. לעצטע וואָך איז עס ביים שליטלען זיך גע־קומען צו ארגומענטען, און דאס גאנצע פערגנינגען איז געווארען אוים.

נאַראָנים, זיי זעהען ניט אז עס ווענדט זיך כמעט גאָרניט אן פּלאַץ, און דאס דעריעניגער וועלכער פערנעהמט דעם ערשטען פּלאַץ, שפּיעלט זעהר זעלטען די ערשטע ראָלע. ווי אָפט ווערט א קעניג פון זיין מיניסטער געפיהרט? ווי אפט ווערט א מיניסטער פון זיין סעק־רעטער רעגיערט? און ווער איז דען דער ערשטער? יענער, דענק איך, וועלבער קען דורכזעהן די אַנדערע, און האט אזוי פיעל מאכט אדער ליסט, איינצושפּאנען זיינע קרעפטען און ליידענשאפטען זיינע פּלענער דורכצופיהרען.

20טער יאַנואַר.

איך מוז אייך שרייבען, ליעבע לאָטטע, דא אין'ם צימער פון א ארעמער בויערן־קרעטשמע, וואו איך האב געזוכט שוץ פון שלעכטען וועטער. אזוי לאנג ווי איך געפין זיך אין דעם טרויערדיגען נעסט ד. צווי־שען פרעמדע, מיין הארצען גאנץ פרעמדע מענשען, האב איך נאך קיין אויגענבליק געהאט, אין וועלכען איך האב זיך געפיהלט ווי צו אייך צו שרייבען, און דא, אין דיזער הייזעל, אין דיזע איינזאמקייט, ווען שנעע און האגעל קלאפּען אויף מיין פענסטערל, דא זייט איהר מיין ערשטען

געדאנק געווען. ווי איך בין אהער אריינגעקומען האט זיך אייער גע־שטאלט פאר מיינע אויגען געשטעלט, און די עראינערונג פון אייך האט מיך איבערוועלטיגט. אָה, לאָטטע! אזוי הייליג! אזוי ווארעם! גר־טער גאָט! דער ערשטער גליקליכער אויגענבליק נאך אמאָל!

ווען איהר קוקט מיר נאר אן, מיין בעסטע, אין דעם טומעל פון צערשטרויאונגען! ווי אויסגעטריקענט עס ווערען מיינע חושים; קיין מינוט ניט פון די הארץ־פולקייט; ניט איין געבענשטע שעה! גארניט! גארניט! איך שטעה ווי פאר א קאסטען וואס איז אנגעפילט מיט פור־פען; איך זעה די מענשליך און די פערדלעך ארומקריכען, און פרעג אפט זיך אליין, אויב עס איז ניט אין גאנצען א פערבלענדעניש און אָפּטי־שער בעטרוג. איך שפיעל מיט צוזאמען, אדער בעסער געזאָגט, איך ווער מיטגעשפיעלט, ווי א מאריאָנעטע, און נעהם אמאל אָן מיין שכן ביי זיין האָלצערנער האנד, און ציה זיך צוריק אָן אויפגעטרויסעלטער. אין אָבענד נעהם איך זיך פאָר, מאָרגען פון'ם זונענאויפגאנג צו גע־ניסען, און ווען ס'קומט די צייט, געה איך גאָר פון בעט ניט ארויס. בייטאָג האָף איך, אין אבענד זיך מיט דער לבנה־שיין צו קוויקען, און בלייב זיצען אין הויז. איך ווייס אייגענטליך ניט, צו וואס איך שטעה אויף, און ווארום איך געה שלאָפען.

די הויוועז וואס האט מיין לעבען אין בעוועגונג געבראכט, פעהלט; דער רייץ, וועלכער האט מיר אין די טיעפע נעכט פרעהליך ערהאלטען, איז פערשוואונדען; דער צויבער, וועלכער פלעגט מיך פריהמאָרגענס פון שלאָף וועקען, איז ניט מעהר דאָ.

אָן איינציגע פרויען־געשעפף האב איך דא געפונען, א פריילין פאָן ב. איהר קען מען צו אייך צו־גלייכען, אויב מ'קען נאר ווען גלייכען צו אייך. „אי!" וועט איהר זאגען, „דער מאן לערנט זיך אויס שעהנע קאָמפּלימענטען צו מאכען!" אין גאנצען ניט אמת איז עס ניט.

זינט די לעצטע צייט בין איך זעהר העפליך, ווייל איך קען דאך ניט זיין אנדערש. איך בין וויציג, און די פרויענצימער זאגען: „קיינער קען ניט אזוי שעהן לויבען (און צו זאגען ליגען, וועט איהר צו־געבען,

װײל אָהן דעם קען עס דאָך ניט געהן, פערשטעהסט איהר מיך?) װי איך. איך װיל אבער רעדען פון פרײלין ב. — זי האט אסך נשמה, װעלכע קוקט גרױס און ברײט דורך איהרע בלױע אױגען ארױס. איהר שטאַנד איז איהר צו לאַסט. זי קען דורך איהם קײנעם פון איהרע הערצענסװינשע בעפרידיגען. זי זוכט זיך צו בעפרײען פון טומעל, און מיר פערברײנגען אָפט שטונדען צוזאמען, פאַנטאַזירענדיג איבער די רײנע גליקזעליגקײט פון נאַטור־לעבען, װי אױך פון אײך, לאָטטע! אָה! װי אָפט מוז זי אײך שעצען און בעװאונדערן; נײן, זי טהוט עס ניט אלס מוז, זי טהוט עס מיט'ן פרײען װילען. זי הערט זיך צו אזױ גערן װען איך רעד פון אײך. זי האט אײך ליעב. —

אָה! װי װאלט איך איצט נעבען אײך אין אנגענעהמען צימערל געזעסען, און די ליעבע קלײנע פערזאַמעלט ארום מיר שפּיעלענדיג זיך צוזאמען, און װען דער טומעל װאלט געװאָרען צופיעל פאַר אײך, װאלט איך זײ שױן אײנגעשטילט מיט אַ װעלכע שרעקליכע מעשה.

די זון געהט אונטער פּראַכטפאָל איבער דעם שנעעבעדעקטען געגענד. דער שטורם איז אריבער, און איך מוז װידער געהן, זיך אין מײן שטײג פערשפּאַרען — אדיע! איז אלבערט מיט אײך? און װי? — גאָט, פערגיעב מיר דיזע פראַגע!

28טער יאַנואַר.

פאַר די לעצטע אכט טאַג האבען מיר דא זעהר שלעכטען װעטער, מיר טהוט עס אבער זעהר גוט, דען זינט איך בין דא, האב איך נאָך קײן אײנציגען שעהנעם טאַג געהאט, װעלכען אימיצער האט עס מיר ניט פערדאָרבען. װען ס'רעגענט, עס קאַפּעט, אָדער עס איז פראָסטיג, אדער די לופט איז פול מיט דומפּקײט, דענק איך פאַר זיך אלײן. ס'קען דאָך אין הױז ניט ערגער זײן װי אין דרױסען, אָדער פאַרקעהרט: אין דרױסען איז פּונקט אזױ שלעכט װי אין הױז, און איך מוז שױן בלײבען

צופרידען. געהט די זון אויף אין דער פריה און פארשפרעכט א שעהנעם טאָג, קען איך זיך ניט איינהאלטען אויסצורופען: „דאָ האבען זיי דאך ווידער א שטיק ברכה פון הימעל וועלכע זיי קענען איינס דעם צווייטען פערדארבען!" און וואס פערדארבען זיי נ י ט איינע די אַנדערע? און מייסטענס אויס נארישקייט, קליינקייט און ניט בעגרייפען, און אפילו ווען מיר הערען זיי צו מיט די בעסטע אַבזיכט. מאנכע מאל וואלט איך פאר זיי אויף די קניע געבעטען, ניט אזוי ווילד זיך ארומצוטומלען.

17טער פעברואר.

איך האב מורא אז צווישען דעם קאָנסול און מיר וועט עס לאַנג ניט אָנהאַלטען. דער מאן איז ביז צום העכסטען גראד אונערטרעגליך. די ארט ווי אזוי ער ארבייט און פיהרט געשעפטען איז אזוי לעכערליך, דאס פיעל מאל קען איך זיך ניט איינהאלטען איהם צו ווידערשפּרעכען און צו טהאן זאכען נאך מיין פערשטאנד, וואס געפעלט איהם, נאַטירליך, קיינמאל ניט. ער האט מיר צוליעב דעם פערקלאגט פאר'ן ה ו י ף , און דער מיניסטער האט מיר געגעבען א מילדען אָנצוהערעניס, אבער אן אָנצוהערענים איז עס דאך, און כ'האב שוין געוואלט פערלאנגען מיין אָפּשייד, אלס איך האב ערהאלטען פון מיניסטער א פריוואטען בריעף; א בריעף, פאר וועלכען איך האב זיך אויף די קניע געשטעלט, און דעם הויכען, איידעלען, קלוגען זינן בעוואונדערט. ער שרייבט מיר, ווי פיעל ער אנערקענט מיין צו־גרויסע עמפּפינדליכקייט, ווי אזוי ער שעצט מיינע איבערגעשפּאַנטע אידעען פון ווירקזאמקייט; פון איינפלוס אויף אנדערע; פון דורכדרינגען אין געשעפטסזאכען, אלס יוגענדליכען גוטען מוטה, און אז ער מיינט עס ניט אויסצוראָטען, נאר צו רעגולירען, צו מילדערן, און אהין צו פיהרען, וואו זיי קענען זייער אמת'ן שפּיעל ערציינגען; זייער קרעפטיגע ווירקונג

אויפטהאָן! איך בין אויף א וואָך צייט אבגעפרישט, און כ'פיהל זיך גאנץ אין מיר אליין. די זעעלענרוהיגקייט איז א טהייערע זאך, און דאס איז, די פרייד אן זיך אליין. ווען דער דאָזיגער שאַץ וואלט נאר ניט געווען אזוי צערברעכליך, מיין ליעבער פריינד. אָה, ווי שעהן איז ער און ווי קאָסטבאר!

20טע פעברואר.

גאָט זאל אייך בענשען, מיינע ליעבסטע! זאל ער אייך שענקען די אלע גוטע טעג וועלכע ער נעהמט אָב פון מיר.

איך דאנק אייך אלבערט פאר וואס איהר האט מיר גענאַרט. איך האב געוואַרט אויף נאַכריכט, צו וויסען, ווען דער טאג פון אייער חתונה וועט זיין, און איך האב זיך פאָרגענומען, אין דעם זעלבינגען טאָג, מיט בעגייסטערונג און צערעמאָניע, לאָטטע'ס בילד פון וואנד אראָפּצונעהמען און עס צווישען אנדערע פּאַפּיערען בעגראבען. איצט זענט איהר שוין א פּאָאר און דאס בילד הענגט נאך דאָ. נו, זאל שוין אזוי בלייבען! און ווארום ניט? איך וויים דאס איך בין אויך ביי אייך, איך בין, דיר גאר ניט שאַדענדיג, אין לאָטטע'ס הארץ. איך האב, יאָ, איך האב דארטען דעם צווייטען פּלאַץ פערנומען, און איך וויל און מוז עס אויך אָנהאלטען. אָה, איך וואלט געווארען ווילד, משוגע, ווען זי וואלט אן מיר געקענט פערגעסען. אלבערט, אין דעם געדאנק ליעגט א גאנצער גיהנום. לעבט וואָהל, אלבערט! לעב וואָהל, דו מלאך פון הימעל! לעב וואָהל, לאָטטע!

15טער מערץ.

איך האב געהאט א פערדרוס, וועלכער וועט מיך פון דאנען פער־טרייבען. איך האב מיט די צייהן פערביסען; טייפעל! עס איז אבער ניט מעהר גוט צו מאכען. און איהר אליין זענט דאך אין דעם שולדיג. איהר האט מיר איינגערעדט, געטריבען און געמאטערט, אנצונעהמע אזא שטעלע וועלכע ז'ניט געווען נאך מיין געשמאק. איצט האב איך עס! איצט האט איהר עס! און אום דו זאלסט וויעדער ניט זאגען, אז מיי־נע איבערשפאנטע אידעען האבען אלעס איבערגעפיהרט, גיעב איך דיר דא, מיין ליעבער העדר, א געשיכטע, איינפאך, אהן קונצען, ווי א קראניק־שרייבער וואלט עס אויפגעשריבען.

דער גראף פאן ק. האט מיך ליעב, און אנערקענט מיר. דאס איז בעקאנט, און דיר האב איך דאס שוין הונדערט מאל געשריבען. געכטען בין איך ביי איהם געווען צו מיטאג. עס איז גראד געווען דער טאג, אין וועלכען עס קומען דארט צוזאמען אין אבענד די גאנצע פני פון ארום; די נאבעלע געזעלשאפט פון דאמען און העררען, פון וועלכע איך האב גאר ניט געדענקט, און עס איז מיר גאר ניט איינגעפאלען, דאס מיר אונטערגעארדענטע קענען אהין ניט בעלאנגען. גוט, איך האב מיט'ן גראף געגעסען, און נאך'ן עסען זענען מיר אין גרויסען זאאל אריין. מיר האבען ארומגעשפאצירט הין און צוריק, גערעדט פערשיעדע־נעס מיט איהם און מיט'ן אבערסט ב. וועלכער איז צו אונז צוגעקומען און אזוי איז די צייט אריבער, ביז די געזעלשאפט האט בעדארפט אנ־קומען. איך טראכט אזוי, גאט וויים, פון גארניט, דא קומען ארייי די הויכגנעדיגע דאמע ס. מיט איהר העדר געמאהל און גוט־אויסגע־זעסענע גאנז־טעכטערל מיט דער פלאכער ברוסט און קורצער טאליע. פארבייגעהענדיג מיט זייערע מיטגעבראכטע הויך אדעליגע אויגען און נעזליכער. און אזוי ווי דיזע ראסע איז מיר מאוס פון גאנצען הארצען, האב איך בעשלאסען אוועק צו געהן, און האב נאר געווארט בי דער

גראָף וועט בעפרייט ווערען אויף אַ מינוט פון דעם געפלאַפעל, אום צו
קענען נעהמען אבשייד פון איהם, אלס איך זעה מיין פריילין ב. אריינ־
קומען. און אזוי ווי עס ווערט מיר שטענדיג אביסעל לייכטער אויף'ן
הארצען ווען איך זעה איהר, בין איך פערבליבען. איך האב זיך היג־
טער איהר שטוהל געשטעלט, און ערשט שפּעטער האב איך בעמערקט
דאס זי האט צו מיר גערעדט מיט וועניגער אָפענהערציגקייט ווי אימער,
און דאס זי איז געוועזן ווי אין אַ פערלעגענהייט. דאס איז מיר גע־
ווארען אויפפאַלענד. איז זי אויך ווי דאס גאנצע געזינדעל? האט
עס מיר אַ פּיק געטהאָן אין קאָפּ, און כ'האב שוין געוואלט נעהמען
דעם וועג. איך בין אבער דאָך געבליבען, ווייל איך האב גערן געוואלט
איהר ענטשולדיגען; כ'האב עס אויף איהר ניט געגלויבט, און גע־
האָפט, פון איהר נאָך אַ גוט וואָרט צו הערען. דערווייל האט זיך די
גאנצע געזעלשאפט פערזאמעלט. באראָן פ. אין דער גאנצער גאַר־
דעראָבע פון פראנץ דעם ערשטענס קאָראָנאציע; דער האָפראַטה
ר. דאָ אבער בלויז הערר פאָן ר. גערופען — מיט זיין טויבער ווייב; און
אזוי ווייטער, אויך ניט צו פערגעסען דעם שלעכט־אויסגעשטאטעטען
י. וועלבער לאַטעט אוים זיינע אלטפרענקישע קליידער מיט נייםאָדי־
שע שמאַטעס. עס איז אַ גאנצער געמיש אין זאאל. איך האב גע־
רעדט מיט אייניגע פון מיינע בעקאנטע וואס איך האב דארט געטראָפען.
זיי האבען אבער אלע געצייגט קאלטקייט און האבען געענטפערט אויף
מיינע פראגעס לאַקאָניש. איך האב געטראַכט — און נאָר אָבּאַכט גע־
געבען אויף מיין פריילין ב. איך האב ניט בעמערקט, דאס די פרויען
אין ענדע זאאל שושקען זיך אין די אויערן, און דאס עס האט זיך נאכ־
הער צו די מענער אריבערגעטראגען; און דאס מאדאם פאָן ס. רעדט
אזוי ערנסט מיט'ן גראָף (דאס אלעס האט מיר נאכהער פריילין ב.
דערצעהלט), ביז דער גראָף איז ענדליך צו מיר צוגעקומען און מיר צו
אַ פענסטער צוגעפיהרט. „איהר ווייסט“ זאגט ער, „אונזערע נארישע
מנהגים! איך בעמערק, די געזעלשאפט איז אונצופרידען אייך דאָ צו
זעהן. איך וואלט עס פאר קיין — “ „אייער עקסעלענץ“ האב איך

געזאגט, איך בעט אייך טויזענדמאל אום פערצייהונג; איך האב עס פריהער געדארפט דענקען, און איך וויים איהר וועט עס מיר פערגע־בען. איך האב שוין פריהער געוואלט אוועקגעהן נאר א בייזער גייסט האט מיר צוריקגעהאלטען." איך האב זיך פערניינט מיט א שמייכעל. דער גראף האט געדריקט מיין האנד מיט עמפפינדונג וואס האט מיר אלעס קלאהר געזאגט. איך האב זיך זאכטע פון די פארנעהמע גע־זעלשאפט ארויסגעמאכט. כ'בין אוועק, גענומען א קוטש און נאך מ. געפאהרען, אום דארט, פון בארג, די אונטערגעהענדע זון צו בעטראכ־טען, און דאביי צו לעזען אין מיין האמער דעם הערליכען געזאנג, וואו אוליס ווערט אונטערהאלטען פון די גאסטפריינדליכע חזרים־פאסטור בער. עס איז ווירקליך געוועזען אלעס גוט.

איך בין צוריק געקומען צו נאכט־עסען. עטליכע לייטע זיינען נאך ביים טיש געזעסען. זיי האבען פערקאשערט די טיש־טוך און געשפיעלט ווירפעל. דא איז אריינגעקומען דער בראווער עהרליכער א. ער האט זיין הוט אוועקגעלעגט, און דערזעהענדיג מיר איז ער צו מיר צוגעקומען און מיר אין אויער געזאגט: „דו האסט געהאט אונאנגענעהמליכקייט?" — „איך?" האב איך געזאגט. — „דער גראף האט דיר ארויסגעטריבען פון די געזעלשאפט!" — „כאפט זיי דער טייפעל!" האב איך אויסגערופען; איך בין געוועזען צופרידען ווז.ס איך בין ארויס אין די פרייע לופט." — „מיר טהוט'ס הנאה וואס דו נעהמסט עס אזוי לייכט" האט ער געזאגט, „אבער מיר פערדריסט עס נאר, וואס עס איז שוין צוטראגען געווארען איבעראל און אלע רעדען שוין דערפון." דא האט עס מיר ערשט אנגעהויבען צו ערגערן. איך האב געדענקט דאס יעדער איינער וואס קוקט מיך אן, ווייסט און דענקט פון דער גאנצער געשיכטע. דאס קען שוין איינעם אויפרעגען!

און אז איך הער נאך, וואו איך קום נאר, ווי מען בעדויערט מיר; און אז איך זעה ווי מיינע פיינד און ניט־פארגינער טרומפירען איצט; זיי לאכען אין די הויפענס און זאגען: „איהר זעהט דעם סוף פון די איבערמוטהינע, וועלכע נעהמען זיך איבער מיט זייע ביסעל שכל,

און געטרויען זיך צו וואגען איבער אלע פערהעלטניסע ארויס!" און מאלע וואס הינד קענען נאך בילען! — איך וואלט זיך, דאכט זיך א מעסער אין הארצען אריינגעזעצט.

מ'קען זיך רעדען פון זעלבסטשטענדיגקייט וואס מען וויל. איך וואלט וועלען זעהן יענעם וואס קען דולדען, ווען שורקעס מאכען שפאס פון איהם, ווען זיי קריגען נאר די געלעגענהייט; מ'קען עס נאר דאן לייכט פארטראגען, ווען דאס פון וואס זיי לאכען איז אונבעגרינדעט, אבער ניט ווען עס איז דא דערצו א גרונד.

16טער מערץ.

אלעס פערפאלגט מיך. היינט האב איך געטראפען פריילין ב. אין דער אלעע. איך האב זיך ניט געקענט איינהאלטען און בין צו איהר צוגעגאנגען, און ווי שנעל מיר האבען זיך דערווייטערט פון קאמ־פאניע, האב איך איהר ארויסגעצייגט וואס איך פיהל איבער איהר ניי־סטע בענעהמען געגען מיר. „אה, ווערטהער!" האט זי געזאגט מיט א ציטערנדען טאן, „קענט איהר אזוי אויסטייטשען מיין פערווירונג? איהר וועלכער קען אזוי מיין הארץ? וואס האב איך אלץ צוליעב אייך ניט געליטען, פון דער מינוט וואס איך בין אריינגעקומען אין זאאל! איך האב אלעס פאראויס געזעהן. עס איז מיר הונדערט מאל אויף'ן צונג געלעגען אייך צו זאגען; איך האב געוואוסט דאס די פאן ס. און ט. מיט זייערע מענער וואלטען גיכער אין גאנצען אנטלאפען, עהדער צו בלייבען מיט אייך אין איין געזעלשאפט. איך האב געוואוסט, דאס דער גראף האט ניט געקענט, צוליעב אייך, אלעס פערדארבען, — און איצט, דער גאנצער ליארם; די גערעדעכץ!"

„ווי, פריילין!" האב איך אויסגערופען, פערבארגענדיג מיין אויפ־רעגונג; דען אלץ וואס אדעלין האט מיר נאך עהערנעכטען געזאגט, איז מיר אין דעם אויגענבליק דורכגעלאפען ווי קאכיגעס וואסער דורך

די אָדערן. — „וויפיעל האט עס מיר שוין געקאָסט!“ האט דאס זיסע געשעפף געזאגט, און אין די אויגען האבען זיך איהר בעוויזען טרעהרען. — איך האב זיך ניט געקענט קאָנטראָלירען, איך האב זיך איהר געוואלט ווארפען צו די פיס. „זאגט מיר וואס מיינט איהר?“ האב איך אויסגערופען. די טרעהרען האבען איהר גערונען אויף די באקען. איך בין אין גאנצען אויסער זיך געווען. זי האט די טרעהרען אבגעווישט, ניט וועלענדיג זיי באהאלטען. „מיין טאנטע, איהר קענט זי דאָך,“ האט זי אנגעהויבען, „זי איז דערביי געווען! און מיט וואס פאר אויגען זי האט עס אָנגעקוקט! ווערטהער! געכטען ביינאכט, ווי אויך היינט אין דערפריה, האב איך געהאט צו־צוהערען א דרשה פון איהר, פאר מיין חבר'ן זיך מיט אייך. איך האב געמוזט צו־הערען ווי מען ערני־דערינט אייך, מ'מאכט אייך קליין, און האב אייך גאר ניט געקענט פערטהיידיגען.“

יעדעס וואָרט וואס זי האט ארויסגערעדט איז מיר דורכגעגאנגען ווי א שפיעז דורך'ן הארץ. זי האט ניט געפיהלט, וואס פארא בארמהערציג־קייט עס וואלט געווען, דאס אלעס צו פערשווייגען. דאן, האט זי נאך צוגעגעבען, וויפיעל מ'וועט נאך ווייטער פון דעם פלוידערן; ווי א געוויסער סאָרט מענשען וועלען איבער דעם טרומפירען; און ווי מען וועט זיך קיצלען און פרעהען אין די גאסען מיט מיין געשלאגענעם איבערמוטה. דאס אלעס, ווילהעלם, צו הערען איהר רעדען מיט א שטימע פון אמת'ע טהיילנאהמע — איך בין געווען צומישט, צורודערט, און בין אויך נאך איצט זעהר אונרוהיג איבער דעם. איך האב זיך נאָר געוואונשען, אימיצער זאל זיך אונטערשטעלען, מיר דאס אין די אויגען צו זאגען, אום איך זאל איהם קענען דורכשטעכען. עס וואלט מיר פיעלייכט א ביסעל לייכטער געווארען אויף'ן הארצען, ווען איך וואלט בלוט דערזעהן. אָה! אפשר הונדערט מאל האב איך געכאפט א מעסער, מיין פערדריקטעס הארץ פריי צו מאכען. מען דערצעהלט פון אן עדעלען סאָרט פערד, וועלכע, ווען זיי זיינען שרעקליך צוהיצט און פאנאנדערגעיאגט, בייסען זיך אויף אינסטינקטיוו אן אָדער, אום צו קענען לייכטער

כאפּען דעם אָטהעם. אזוי איז עס מיט מיר אָפּט. איך וואלט זיך אליין אָן אָדער געעפענט, אום צו קענען געווינען די אייביגע פרייהייט.

24טער מערץ.

איך האב פערלאנגט פון הויף מיין ענטלאסונג, און איך האָף דאס איך וועל עס ערהאלטען, און איהר וועט מיר פערצייהען פארוואס איך האב עס פריהער פון אייך ניט געבעטען. איך מוז איצט אוועק פון דאנען. איך וויים אַלעס וואס איהר האט צו זאגען אום מיר איינ־רעדען צו פערבלייבען, און אלזאָ — מאך מיין מוטער ניט שווער דאס הארץ ביים איבערגעבען איהר די נייעס; איך קען מיך אליין ניט העלפען, און זי דארף עס ניט נעהמען צו שלעכט וואס איך קען איהר ניט העלפען. געוויס מוז עס איהר וועה טהאָן. די שעהנע קאריערע וואס איהר זוהן וואלט געמאכט; פריהער געהיימראטה און נאכהער געזאנדטער, און וועלכע ער מוז מיט אמאל אָבהאקען און צוריק צום פּאָלק, מיט אלעמען גלייך! מאכט פון דעם וואס איהר ווילט, און פּשט'עלט אויס, ווי עס זאל זיין מעגליך איך זאל ווייטער קענען פער־בלייבען אויף מיין שטעלע, ווי איהר קענט; גענוג, איך געה. און אום איהר זאלט וויסען וואו איך בין אהינגעקומען, גיעב איך אייך דעם נאָ־מען פון פירשט . . . וועלכען מיין געזעלשאפט פעראינטערעסירט. ער האלט זיך דא איצט אויף. ער האט געהערט דאס איך וויל מיך ענטזאגען, און ער האט מיר געבעטען צו פערברייגגען מיט איהם דעם פריהלינג אויף זיינע גיטער. ער האט מיר פערשפּראכען, דאס איך וועל דארט זיין פּאָלשטענדיג פריי. קיינע פּפליכטען אויף מיר האבען. און אזוי ווי מיר פערשטעהען זיך, ביז א געוויסען פּונקט, וועל איך פּרובירען מזל און געהן מיט איהם.

19טער אפריל.

איך דאנק דיר פאר דיינעביידע בריעף. איך האב דיר ניט געענטפערט, ווייל איך האב געוואַרט עס זאל אָנקומען דער ענטפער פון הויף, דאס איך קען געהן. איך האב מורא געהאט, מיין מוטער וועט זיך נאך ווענדען צום מיניסטער, אום צו שטערען מיין פּלאַן. איצט אָבער איז דאס שוין געשעהן. מיין „ענטלאַסונג" איז שוין דאָ. איך דאַרף אייך ניט דערצעהלען, ווי אונגערן מ'האט עס מיר געגעבען, און וואס דער מיניסטער שרייבט מיר. איהר וואלט פון דאס ניי אנהויבען צו קלאָגען. דער קראָנפּרינץ האט מיר צום אבשייד פינפאונצוואנציג דוקאַטען געשיקט, און דיזע עדעלקייט האט מיר צו טרעהרען גע־בראַכט. אַלזאָ דאַרף איך איצט ניט מעהר דאס געלד וואס איך האב לעצטענס פון מיין מוטער פערלאַנגט.

5טער מאַי.

מאָרגען געה איך פון דאַנען אוועק, און אַזוי ווי מיין געבורטס־אָרט ליגט בלויז זעקס מייל פון הויפּט־וועג, וועל איך עס איצט נאך אמאָל זעהן, און וועל זיך אן די אלטע, גליקליכע, אָבגע'חלום'טע טעג ערָאינערן. איך וועל אהין אריין דורך דעם זעלבען טויער, דורך וועלכען מיין מוטער איז מיט מיר ארויס, ביים פערלאַזען דיזען ליעבליכען פּלאַץ, נאָכדעם אז מיין פאַטער איז געשטאָרבען, אום אין אייער אונערטרעגליכער שטאָדט זיך צו פערשפּאַרען. אדיע, ווילהעלם! פון מיינע צוקונפטיגע רייזעס וועל איך דיר לאַזען וויסען.

9טער מאַי.

די רייזע צו מיין געבורטס־שטאָדט האב איך דורכגעמאַכט מיט די געפיהלען פון א פּילגרים. אַסך אונערוואַרטעטע געפיהלען זיינען מיר דורכגעלאָפען. ביים גרויסען לינדענבוים, וואס שטעהט א פערטיל שטונדע גאַנג פון שטאָדט צו ס. צו, האב איך געהייסען

דעם וואגען אבשטעלען. איך בין ארויס און געהייסען דעם פּאָטשטי־ליאָן ווייטער פאָהרען, אום געהענדיג, אליין, צו קענען דורכפיהלען אין מיין הארצען פריש, לעבהאפט, אונגעשטערט, די אלע אלטע ערֵאינערונגען פון אמאל. איך בין געשטאנען אונטער'ן לינדענבוים וועלכער איז מיר אין די קינדעריאָהרען געווען אלס ציעל פון מיינע שפּאַציערגאַנגען. ווי האט זיך אבער פון דאן אן אלעס געביטען? דאמאלסט, האב איך אין גליקליכער אונוויסענהייט, אין דער אונבע־קאנטער וועלט ארויס זיך געזעהנט, וואו איך האב געהאָפט אזוי פיעל גליק און צופרידענהייט צו געפינען, געגוג אום מיין ביינקענדעס, שטרע־בענדעס הארץ אויסצופיהלען און בעפרידיגען. איצט קום איך פון דער ווייטער וועלט צוריק — אָה, מיין פריינד, מיט וויפיעל פערפעהלטע האָפנונגען, מיט וויפיעל צושטערטע פּלענער!

איך האב געזעהן די בערג פאר מיר ליגען, וועלכע זיינען טויזענדע מאָל געווען דער געגענשטאַנד פון מיינע ווינשע. שטונדען לאַנג האב איך דא געקענט אבזיצען אין ביינקענעש, מיט מיין גאנצער נשמה, אין די וועלדער און טהאלען, וועלכע האבען זיך מיר אזוי פריינדליך פאר־געשטעלט, צו פערליערען. און אז עס איז געקומען די צייט וואס איך האב געמוזט צוריק אהיים געהן, מיט וואס פּאַרא אונצופרידענהייט פלעג איך דיזען ליעבען פּלאַץ פערלאָזען! —

איך בין נעהנטער צום שטאָדט געקומען; אלע בעקאנטע זומער־וואָהנונגען אויף'ן וועג, האב איך פון טיפען הארצען בעגריסט. די נייע, וועלכע זיינען פאר דער צייט צו־געקומען, זיינען מיר געווען צו־ווידער; אויך אלע פערענדערונגען וואס זיינען פאר דער צייט גע־מאכט געוואָרען, האב איך ניט געקענט פארליידען. איך בין אין טהויר־ער אריין, און האב זיך גלייך צוריק געפיהלט גוט.

מיין פריינד, עס איז ניט נויטהיג צו געבען דיר דאָ איינצעל־הייטען, ווארום, ווי שטארק רייצענד עס איז אלעס געווען פאר מיר, וועט עס פאר דיר דאך אויסקומען צו טרוקען. איך האב בעשלאָסען צו זוכען זיך א קווארטיר אויף'ן מארק, נאהענט פון'ם הויז,

וואו מיר האבען אמאל געוואָהנט. אהין געהענדיג האב איך בעמערקט דאס די אַלטע שול־געביידע, וואו אַן אַלטע גוטע כרוי האט מיט אונז אין אונזער קינדהייט געלערנט, איז פערוואַ דעלט געווארען אין אַ קראָם. איך האב זיך דערמאנט אן די צרות און ליידען וואס איך האב אמאל אויסגעשטאנען אין דיזען געפענגניס. יעדער טראט וואס איך האב געטאָהן איז מיר אויסגעקומען מערקווירדיג, און אין מיר עפעס א געפיהל אויפגעוועקט. אַ פּילגרים, קען ניט אנטרעפען אַזוי פיעל פּלעצער אין דער הייליגער לאַנד, וועלכע ערוועקען אין איהם רעליגיעזע זכרונות, און זיין נשמה קען ניט זיין אזוי גערירט פון הייליגע התפּעלות, ווי מיינע איז צו דיזער צייט געוועזען. — אפילו ניט קיין טויזענד־טהייל. איך בין פאַרביי טייך געגאנגען ביז צו אַ געוויסען הויף, אויך איינער פון מיינע אמאליגע פערגניגונגס־פּלעצער, וואו מיר אינגלעך פלעגען זיך איבען אין ווארפען פּלאַכע שטיינדלעך איבער'ן וואַסער און מאַכען זיי אָבשפּרינגען פיעל מאָל. איך האב זיך דערמאנט, אזוי פריש, פּונקט ווי דאס וואלט איצט געווען, ווי איך פלעג דאַ אמאל שטעהן און דאס וואַסער אָנקוקען. מיט וואס פאַראַ וואונדערבארע געפיהלען איך פלעג עס נאַכקוקען! ווי אַבענטעריש האב איך זיך דעם גענענד פאַר־געשטעלט וואו דאס וואַסער ציהט זיך ווייטער אריין, און ווי האב איך שוין דאָ געזעהן, ווי בעגרעניצט מיין פאָרשטעלונגס־קראַפט איז. ווייל דאס וואַסער איז אימער ווייטער, אימער ווייטער געגאנגען, ביז איך האב זיך אין גאנצען פערלאָרען אין'ם טראַכטען פון די אונזעהבארע ווייטקייט. — זעה, מיין פריינד, אזוי בעשרענקט און אזוי גליקליך זיינען דאס געוועזען די הערליכע דורות פאר אונז! אזוי קינדעריש זייער פיהלען, זייער דענקען! ווען אוליס רעדט פון דעם אונמעסטבארען ים און פון דער אונענדליכער ערד; דאס איז אַזוי וואַהר, מענשליך, אינ־ניג, ענג און געהיימניספאָל. וואס העלפט עס מיר איצט, וואס איך קען נאַכזאָגען מיט יעדען חדר־אינגעל, דאס די ערד איז קיילעכדיג? דער מענש דאַרף נאר עטליכע שפּאַן דערפון, אום פון דעם צו געני־סען, און נאך וויינינער, אום אונטער דעם צו רוהען.

איצט האלט איך זיך אויף אין פירשטליכען יאגד־שלאָס. מיט'ן פירשט לאזט עס זיך נאך גאנץ אנגענעהם לעבען. ער איז אַן אמת'ער און אײנפאכער מענש. ארום איהם אבער, האט ער אזעלכע מענשען וואס איך קען גארניט פערשטעהן. זײ זײנען ניט קײן זשוליקעס; זײ האבען אבער אויך ניט דעם אויסזעהן פון עהרליכע לײט. מאנכע מאל קומען זײ מיר פאָר עהרליך; איך קען זײ אבער דאך ניט טרויען. נאך א זאך וואס מיר טהוט לײד, איז: ער רעדט אָפט פון זאכען, פון וועלכע ער האט בלויז געהערט אדער געלעזען, און נאך אויך, פון'ם זעלבען שטאנדפונקט ווי דער פערפאסער האט עס געוואלט האבען.

אויך שעצט ער מײן טאלאנט און פערשטאנד מעהר אלס מײן הארץ, וועלכעס איז דאך מײן אײנציגער שטאָלץ; די אײנציגע קוועלע פון אלעס; פון מײן גאנצע קראפט, מײן גאנצען גליק און מײן גאנצען עלענד. אָה! דאס וואס איך ווײס, קען יעדער אײנער וויסען — מײן הארץ אבער בעזיץ נאר איך אלײן.

25טער מאי.

איך האב געהאט א פּלאַן אין געדאנק, פון וועלכען איך האב אײך ניט געוואלט שרײבען ביז עס וועט ווערען אויסגעפיהרט. איצט, אז פון דעם איז גאָרנישט געווארען, איז פונקט אזוי גוט, און איך קען אײך דערפון שרײבען. איך האב געוואלט אין די מיליטער־דיענסט ארײן; דאס איז שוין לאנג געווען מײן וואונש, און דעריבער בין איך עס נאכגעגאנגען מיט'ן פירשט, וועלכער איז גענעראל אין . . . שפּאַצי־רענדיג מיט איהם אײנמאל האב איך איהם מײן פּלאַן ענטדעקט. ער האט מיר אָבגעשלאגען. און עס וואלט פון מיר געווען ווירקליך הײלע משוגעת, ווען איך זאל האבען געזוכט איהם איבערצושפּאַ־רען און זײנע גרינדע ווידערשפּרעכען.

11טער יולי.

דו קענסט זאגען וואס דו ווילסט, איך קען דא לענגער ניט פערבלייבען. וואס האב איך דא צו טאָהן? די צייט איז מיר אזוי לאַנגווייליג. דער פירשט האלט מיר אזוי גוט ווי מ'קען נאָר, און דאך פיהל איך זיך ניט בעקוועם. אין גרונד, איז ניטא וואס עס זאל אונז ביידע צוזאמענבינדען. ער איז אַ מאן מיט פערשטאַנד, אָבער גאנץ איינפאַכען פערשטאַנד. זיין געזעלשאפט אונטערהאלט מיר ניט מעהר ווי איך וואלט געלעזען אַ בוך, און זאל זיין אפילו אַז אַ גוט אנגעשריבענעם בוך. איך וועל דאָ פערבלייבען נאך איין וואָך, און דאַן לאַז איך זיך ווידער ארומוואַנדערן. דאס בעסטע וואס איך האב דא פאר דער צייט אויפגעטאָהן, איז דאס צייכענען. דער פירשט האט אַ געפיהל אין קונסט, און וואלט נאך מעהר געפיהלט, ווען ער וואלט ניט אזוי געווען בעשרענקט פון די קליינליכע וויסענשאפטליכקייט און די פארעדווע טערמינאָלאָגיע פון די קונסט. פיעל מאל פערבייס איך מיט די צייהן פון פערדרוס, ווען איך רעד צו איהם מיט די װארעמסטע פאַרשטעלונגסקראַפט, איבער זאכען פון נאַטור און קונסט, און עס שיינט מיר דאס ער איז דערביי גאר ניש'קשה'דיג, אלס ער פאלט אריין מיט אַ געשטעמפעלטען קונסט־וואָרט און פיהרט אין גאנצען איבער.

16טער יולי.

יא, געוויס, איך בין ניט מעהר ווי אַ וואַנדערער, אַן ארומטרייבענדער אויף דער וועלט! אבער זייט איהר עס דען ניט?

18טער יולי.

וואוהין איך שטרעב? לאז מיר דיר עס זאגען בסוד. צוויי וואָכען מוז איך נאך דא בלייבען, און דאן, האב איך בעשלאָסען, די בערג־ווערק פון . . . צו בעזוכען. אין גרונד האב איך דאָרט ניט וואס צו טהאן! איך וויל נאר זיין נעהנטער נאך א מאל צו לאָטטען, דאס אלעס, איך לאך פון מיין אייגען הארץ — און טהו דאך וואס ער וויל.

29טער יולי.

ניין, עס איז גוט, אלעס איז גוט! איך — איהר מאן! אָה, גאָט, וועלכער האסט מיר בעשאפען, ווען דו וואָלסט מיר דיזען גליק צוגעטהיילט, מיין גאנצער לעבען וואלט איין תפלה געווען. איך האב ניט קיין טענות, און פערצייה מיר, איך בעט דיר, מיינע טרעהרען, פערצייה מיר מיינע אומזיסטע וואונשען! — זי, מיין פרוי! ווען איך וואלט דאס ליעבסטע געשעפף אויף דער וועלט אין מיינע ארעמס געשלאָסען! — עס געהט מיר איבער א שוידער איבער׳ן גאנצען קערפער, ווילהעלם, ווען אלבערט נעהמט איהר שלאַנקען קערפער ארום. און, דארף איך עס זאגען? און וואָרום ניט, ווילהעלם? זי וואלט מיט מיר געווען גליקליכער ווי מיט איהם! אָה, ער איז ניט דער מענש, צו קענען ערפילען די אלע וואונשען פון דיזער הארץ. א געוויסער מאנגעל אין געפיהל, א מאנגעל — נעהם עס ווי דו ווילסט; — דאס זיין הארץ קלאַפּט ניט סימפאַטיש ביי — אָה, ביי געוויסע שטעלען אין א ליעבען בוך, וואו מיין הארץ מיט לאָטטע׳ס טרעפען זיך צוזאמען, אדער הונדערט אנדערע פאלען, ווען עס קומט, דאס אונזערע געפיהלען צייגען זיך ארויס איבער א האנדלונג פון א דריטע פערזאָן. ליעבער ווילהעלם! — ס׳איז אמת, ער ליעבט זי מיט דער גאנצער נשמה, און אזא ליעבע — וואס פערדיענט זי ניט?

אן אונערטרעגליכער בעזוכער האט מיר געשטערט. מיינע טרעה־רען האבען זיך פערטריקענט און איך בין צושטרייט. אדיע, ליעבער ווילהעלם!

4טער אגוסט.

ניט מיר אליין געהט עס אזוי; אלע מענשען ווערען אין זייערע האָפנונגען געטוישט; אין זייערע ערוואַרטונגען גענאַרט.
איך האב בעזוכט די גוטע פרוי אונטער דעם לינדענבוים. דער עלטערער אינגעל איז מיר ענטקעגען געלאפען. זיין פריידען־געשריי האט צוגעצויגען די אויפמערקזאַמקייט פון זיין מוטער, וועלכע איז צו מיר צוגעקומען. זי האט אויסגעזעהן צו זיין נידערגעשלאָגען. איהר ערשטער וואָרט איז געווען: „אָה, מיין גוטער הערר, מיין האַנס איז מיר געשטאָרבען!" דאס איז געווען דאס יינגסטע קינד. איך האב קיין וואָרט געקענט זאָגען, „און מיין מאַן" האט זי ווייטער געזאָגט, „איז צוריק פון דער שווייץ געקומען און גאָרניט מיטגעבראַכט, און ווען גוטע מענשען וואָלטען איהם ניט אויסגעהאָלפען, וואָלט ער מוזען בעט־לענדיג זיך א היים דערשלאָגען. אויף'ן וועג איז ער קראַנק געוואָרען אויף פיבער." איך האב ניט געהאט וואס איהר צו זאָגען. איך האב וואס געלט געגעבען צו די קינדער. זי האט מיר געבעטען פון איהר עטליכע עפּעל צו נעהמען. איך האב עס גענומען און פערלאָזען דעם פּלאַץ מיט א טרויעריגע האַרץ.

21טער אגוסט.

אזוי שנעל ווי מען קען איבערקעהרען די האַנד, אזוי שנעל בייט זיך אין מיר דער צושטאַנד. מאַנכעס מאָל וויל דער פרעהליכער בליק פון לעבען פאַר מיר ווידער אויפשיינען. אָה, אָבער נאָר פאַר אַן אויגענבליק! — ווען איך פערליער זיך אזוי אין חלומות, קען איך

זיך פון דיזען געדאנק ניט ארויסמאכען: וואס וואלט געװען װען אלבערט װאלט געשטאָרבען? דו װאלסט! יאָ, זי װאלט — און דאַן לויף איך נאך דיזען געדאנק, ביז ער פיהרט מיר צום אבגרונד, פון װעלכען איך כאפּ זיך אויף א פערטרייסעלטער.

װען איך געה צום טהויער ארויס, דעם װעג אויף װעלכען איך בין צום ערשטען מאל געפאהרען, װען כ'בין געגאנגען לאָטטען צום טאנץ נעהמען. װי עס איז אלץ גאנץ אנדערש געװארען! אלעס איז פאָראיבער! קײן װאונק פון די פריהערדיגע װעלט, קײן פולס־שלאג פון מײן דאמאָלסדיגען געפיהל. כ'פיהל זיך װי א גײסט װאלט געפיהלט צוריקקעהרענדיג זיך אין א חורבה. װעלכע ער האט נאך א מאל אלס גליקליכער פירשט פאר זיך אלס פּאלאַץ געבויט, און האט עס ביי זיין טוידט, מיט א סך האָפנונגען זיין געליעבטען זוהן איבערגעגעבען.

3טער סעפּטעמבער.

איך בעגרייף מאנכעס מאָל ניט, װי אזוי אַן אנדערער קען זי ליעבען, ד א ר ף זי ליעבען, דאַן װען איך בין דער אײנציגער, װעלכער אזוי טיעף, אזוי לעבהאַפט, קאָן קיין אנדער זאך, װײס קײן אנדער זאך, האט קײן אנדער זאך אויסער איהר אליין.

4טער סעפּטעמבער.

יא, עס איז אזוי! אזוי װי די נאַטור קומט איצט נעהנטער צו איהר הערבסט אזוי װערט עס אין מיר און ארום מיר אויך'עט הערבסט. מיינע בלעטער װערען געל און פערװיאנען, און די בלעטער פון מײנע נאָהנטע בוימער זיינען שוין אראָבגעפאַלען. האב איך דיר אמאָל ניט געשריבען פון א בויערן־יונג, גלייך װען איך בין אהער געקומען? איך האב זיך ערקונדיגט װעגען איהם אין װאלהיים. מען האט מיר דערצעהלט, דאס מען האט איהם פון זיין שטעלע פּעריאגט און אלע

האבען איהם פערטאכטעט; קיינער האט פון איהם ניט געוואלט וויסען. געסטערן האב איך איהם אויף'ן וועג אָנגעטראָפען, געהענדיג צו א צווייטען דאָרף; איך האָב איהם אָבגעשטעלט, און ער האָט מיר דערצעהלט די גאנצע געשיכטע, וועלכע האט מיר זעהר שטארק געריהרט, ווי דו ווערסט עס לייכט בעגרייפען נאכדעם אז איך וועל עס האבען דיר דערצעהלט. אבער צו וואס נאָך דיר בעאונרוהיגען ? ווארום זאל איך ניט האלטען פאר זיך אליין דאס וואס מיר קרענקט און אנגסט מאכט ? ווארום נאָך אויך דיך בעטריבען ? און ווארום גיעב איך דיר אויך אימער געלעגענהייט מיר צו בעדויערען און צו בלאָמירען ? נאר זאָל שוין אזוי זיין, דאס געהערט שוין אויך אריין צו מיין שיקזאל.

מיט א שטילע טרויעריגקייט, פון וועלכע עס לאזט זיך בעמערקען מורא און אונרוה, האט דער בויערן־יונג מיר פון אָנפאנג נעענטפערט אויף מיינע פראגען, אבער באלד איז ער געוואָרען אָפענער, ווען ער האט אָנגעהויבען איינצוזעהן דאס מיר פערשטעהען זיך איינער דעם צווייטען גאנץ גוט. ער האָט מיר מודה געוועזן אויף זיינע פעהלער און האט זיך בעקלאָגט אויף זיין אונגליק. אָה, וואלט איך דיר געקענט זיינע אייגענע ווערטער צושטעלען ! ער האט מיר מודה געוועזן; נאך מעהר, ער האט מיר דערצעהלט מיט א מין אויסדרוק פון גענוס, און גליק פון די ווידער־עראינערונג, דאס זיין ליידענשאפט צו זיין בעל־הבית'טע האט זיך מיט יעדען טאָג געשטארקט; דאס ער האט צום סוף גאָרניט געוואוסט וואס ער טהוט; ער האט ניט געוואוסט, — לויט ער האט זיך אויסגעדריקט — וואו ער זאל זיין קאָפּ אהינטהון ! ער האט ניט געקענט עסען, ניט טרינקען און ניט שלאָפען; עס איז איהם אזוי ווי עפּעס אין האלז געשטאנען; ער פלעגט טהאָן זאַכען וועלכע ער האָט גאָרניט בעדארפט, און דאס וואס מען האט איהם געהייסען, פלעגט ער פערגעסען; ער איז געוועזן ווי פון א בייזען רוח פערפאָלגט, ביז ער איז איינמאל זיין בעל־הבית'טע נאכגענאנגען אין א צימער אויף'ן אויבערשטען עטאזש, אדער ריכטיגער געזאגט, ער איז איהר נאכגעשלעפּט געוואָרען, און ווען זי האט צו

זײן בעטען זיך ניט געװאלט צו־הערען, האט ער זי געװאלט נעהמען מיט גװאלד. ער װײס ניט װאס עס האט מיט איהם געשעהן. ער נעהמט גאט פאר זײן עדות, דאס זײנע אבזיכטען מיט איהר זענען אימער געװען עהרליכע, און דאס ער האט זיך קײן זאך מעהר ניט געװאונשען, װי מיט איהר צו הײראטען, אום מיט איהר דאס לעבען זיך קענען צו טהײלען. נאכדעם, אז ער האט א לאנגע צײט גערעדט, האט ער בײ דיזען פונקט גענומען אזױ װי אבצוהאקען. װי אײנער װאס האט נאך עפּעס צו זאגען, נאר ער קען זיך ניט טרויען דאס ארויסצוזאגען. ענדליך האט ער האלב־ענטשלאָסען דערצעהלט, װי װײט זי פלעגט איהם צו זיך צו־לאָזען. א צװײ דרײ מאל האט ער דעם געשפּרעך אָבגעהאקט, און האט מיט ערנסט אײניגע מאל איבער־גע׳חזר׳ט, דאס ער מײנט ניט מיט דעם צו שטעלען איהר אין א שלעכטען ליכט; װײל ער ליעבט זי און שעצט זי איצט נאך אזױ גוט װי פריהער. ער האט עס מיר גאָר געזאגט, צו איבערצײגען מיר, דאס ער איז ניט אזא פערדארבענער און אונזינינער מענש װי מ׳קען מײנען. — און דא, מײן בעסטער, פאנג איך װיעדער אָן מײן אלטע ליעד װעלכע איך װעל נאך אימער זינגען. װאלט איך פאר דיר געקענט פאָרשטעלען, װי דער מאַן איז אזױ פאר מיר געשטאַנען, װי ער שטעהט נאך אפילו איצט פאר מיר! װאלט איך דיר אלעס ריכטיג פון איהם געקענט בעשרײבען, אום דו זאלסט מיט איהם קענען מיטפיהלען! דאך גענוג! דו, װעלכער װײסט מײן שיקזאל און קענסט אויך מיר אלײן, װײסטו צו גוט, װאס עס ציהט מיר אזױ צו אלע אונגליקליכע, און איבערהױפּט צו אונגליקליכע פון דיזען סאָרט.

בײ׳ם דורכלעזען נאך א מאל דיזען בריעף, האב איך דערזעהן, דאס איך האב פערגעסען צו דערצעהלען דעם סוף פון דער געשיכטע, נאר מ׳קען עס נאך איצט אויך צו־געבען: — זי האט זיך געגען איהם געװעהרט; איהר ברודער איז געקומען צו לויפען, װעלכער האט איהם שױן פון לאנג פײנד געהאט און האט אימער געװאלט פון איהם פּטור װערען, מורא האָבענדיג, זײן שװעסטער קען מיט איהם הײראטען, און

דערמיט אוועקרויבען איהר ירושה פון זיינע קינדער (ווייל זי האט קיינע קינדער געהאט). דיזער האָט איהם גלייך פון הויז ארויסגעטריבען, און געמאכט אזא ליארם פון דער געשיכטע, וועלכע איז צוטראגען גע־ווארען אומעדום, אז ווען אפילו זי וואלט עס געוואלט פארשטיקען און איהם צוריק אריינגעהמען, האט זי שוין מעהר ניט געקענט. איצט האלט זי אן אנדער דיענער אין הויז, און איבער איהם, זאָגט מען, איז זי צוקריענט מיט איהר ברודער, און מ'זאָגט דאס זי וועט מיט איהם הייראטען; אבער, האט ער געזאגט, ער איז פעסט ענטשלאָסען דאס ניט צו דערלעבען.

וואס איך דערצעהל דיר דא איז גאר ניט איבערטריבען, א האאר ניט פערצערערטעלט. יאָ, איך דארף עס צוגעבען, שוואך, זעהר שוואך האב איך עס דערצעהלט, און פארגרעבערט האב איך'ס מיט דעם וואס איך האב דיר עס איבערדערצעהלט מיט אונזערע פאבריצירטע זיטליכע ווערטער.

די ליעבע, די טרייהייט, די ליידענשאפט איז אלזאָ ניט קיין דיכטערישע ערפינדונג; זי לעבט, זי איז אין איהר גרעסטער ריינקייט אונטער יענע קלאסען מענשען וועלכע מ י ר האלטען פאר אונגעבילדעטע און גראָב; מיר, געבילדעטע, צו גארניט אויסגעבילדעטע! איך בעט דיך, לעז דיזע געשיכטע מיט אַן ערנסטען, הייליגען געפיהל. איך בין היינט רוהיג. דאס איבערשרייבען פון דיזער געשיכטע האט אויף מיר אזוי געווירקט, דו קענסט עס זעהן נאך מיין האנדשריפט, וועלכע פער־האלט זיך היינט רוהיג, איינגעהאלטען, און ניט קאָכעדיג און לויפעדיג ווי אימער. לעז עס מיין ליעבער, און דענק דערביי, אז דאס איז אויך די געשיכטע פון דיין פריינד. יאָ, אזוי איז דאס מיר געגאנגען, אזוי וועט עס מיר געהן, און איך בין ניט האלב אזוי בראוו, האלב אזוי ענט־שלאָסען ווי דער ארעמער אונגליקליכער, מיט וועלכען איך וואג זיך ניט צו פערגלייכען.

5טער סעפּטעמבער.

לאָטטע האָט געשריבען א צעטעלע צו איהר מאַן, װעלכער איז אבגעפאָהרען צוליעב געשעפט. עס פאַנגט זיך אָן: „בעסטער, ליעב־סטער קום אהײם אזוי שנעל װי דו קענסט; איך ערװארט דיר מיט טױזענד שמחות. — ״ א פרײנד װעלכער איז געקומען פון דארט װאו אלבערט האט זיך אױפגעהאלטען, האט געבראכט נאַכריכט, דאס אלבערט װעט צוליעב געװיסע אומשטענדען אזױ גיך ניט קענען צוריק קומען. דער צעטעלע איז געבליבען ליגען ניט אװעקגעשיקט און איז מיר אין אָבענד אין האנד ארײנגעפאלען. איך האב געלעזען און גע־שמײכעלט; זי האט מיר געפרעגט פון װאס איך שמײכעל? „װאס פארא געטליכע זאך די אײנבילדונג איז!״ האב איך געזאגט, „איך האב זיך פאָרגעשטעלט, אויף איין מינוט כאטש, װי דאס װאלסט געװען צו מיר געשריבען.״ זי האט אונטערבראכען דעם געשפרעך, עס האט אויסגעזעהן, אז דאס האט איהר ניט געפעלען. איך בין געבליבען שטיל, קײן װארט געזאגט.

6טער סעפּטעמבער.

עס איז מיר שװער אָנגעקומען ביז איך האב זיך ענטשלאסען, דעם בלױען פראק, אין װעלכען איך האב צום ערשטען מאל געטאַנצט מיט לאָטטען, אװעקצולעגען און ניט מעהר צו טראגען. ענדליך איז מיר ניט מעהר געװען מעגליך איהם צו טראגען. איך האב מיר גע־לאָזט אַן אנדערען מאכען פונקט װי יענעם, אויך א געלע װעסט און הױזען דערצו. עס װירקט אבער דאך ניט אזוי װי יענער. איך װײס ניט — איך גלױב אז מיט דער צײט זאל מיר אויך דיזער פראק װערען ליעבער.

12טער סעפטעמבער.

זי איז געווען אוועקגעפאָהרען אויף עטליכע טעג, אלבערט'ן אהיים צו ברענגען. היינט בין איך צו איהר אין הויז געקומען. זי איז מיר ענטקעגען געגאנגען, און איך האָב איהר האנד מיט טויזענד פריידען געקושט.

א קאנאריקעל איז פון שפּיגעל איהר אויף'ן שולטער ארויפגעפלויגען. „דא איז א נייער פריינד" האט זי געזאגט, און האט דעם פויגעל אויף'ן האנד געלאָקט. „דאס האב איך פאר די קליינע פארזארגט; ער איז זעהר אן אנגענעהמער, קוקט איהם נאָר אָן! ווען איך גיעב איהם א שטיקעל ברויט, ווי ער פלאַטערט מיט די פליגעלעך און פיקט מיט'ן קליינעם שנאָבעלע! אויך ער קושט מיר, קוקט נאר אָן!"

ווען זי האט איהר מויל דעם פויגעל אנטקעגען געהאלטען, האט זיך יענער אזוי צוגעדריקט צו די זיסע ליפּען, פּונקט ווי ער וואלט וועלען פּ י ה ל ע ן די זעליגקייט, וועלכע ער האט גענאָסען.

„ער זאל אויך אייך קושען," האט זי געזאגט, און האט צוגעטראָגען דעם פויגעל צו מיין מויל. דער קליינער שנאָבעל האט געמאכט זיין מארשרוט פון לאַטטעס מויל צו מיינעם, און די פּיקענדע בעריהרונג איז געווען ווי א הויך, א געפיהל פון ליעבעפולען גענוס.

„זיין קוש איז ניט אָהן א מיין," האב איך געזאגט; „ער זוכט נאהרונג, און קעהרט זיך פון די פוסטע ליעבקאָזונג צוריק." „ער עסט אויך ביי מיר פון מויל," האט זי געזאגט. זי האט איהם עטליכע ברעקלעך מיט איהרע ליפּען דערלאנגט, פון וועלכע עס האט ארויסגעלאָכט די אונשולדיגע טהיילנעהמענדע ליעבע אין איהר גאנצען פערגניגען.

איך האב מיין געזיכט אבגעקעהרט. זי האט עס ניט בעדאַרפט טהאָן! זי האט ניט בעדארפט, מיט די בילדער פון הימלישער אונשולד מיין איינבילדונגסקראפט רייצען, און מיין הארץ, וועלכע כאפּט אמאל איינשלעפערן פון די גלייכגילטיגקייטען פון לעבען, ניט בעדארפט וועקען! און ווידער, ווארום ניט? — זי טרויט מיר צו אזוי פיעל! זי ווייסט ווי שטאַרק איך האב זי ליעב.

15טער סעפּטעמבער.

מען קען משוגע װערען, װילהעלם! דענקענדיג, דאס עס געפינען זיך נאך מענשען, װעלכע האבען ניט קײן זינן, קײן בעגריעף, פון די װעניג זאכען װעלכע האבען א װערטה אויף דער װעלט.

דו געדענקסט דאך די נוסבוימען, אונטער װעלכע איך בין מיט לאָטטע'ן בײ'ם גלח אין סט. . . געװעסען. די הערליכע פּראכטפולע נוסבוימען! װעמעס אנזיכט האט מיר שטענדיג מיט'ן גרעסטען תענוג אנגעפילט! װי פערטרויליך זײ האבען דאס געמאכט דיזען פּלאץ! װי קיהל און אנגענעהם! און װי הערליך שעהן האבען זיך זײערע צװײגען אויסגעשפּרײט! און די ערינערונג װעלכע האט זיך ביז די פּאר־צײטיגע גלחים געצױגען, װעלכע האבען זײ מיט אזױ פיעל יאהרען צוריק אײנגעפלאנצט. דער שול־מײסטער האט מיר דעם נאָמען פון אײנעם פון זײ געזאגט; ער האט עס נאך פון זײן זײדען געהערט, און דיזע־ נאָמען איז בײ מיר פערהײליגט געװארען, װען כ'האב נאר פון די בוימען געדענקט. גלױב מיר דעם שול־מײסטער האבען זיך טרעהרען אין די אויגען געשטעלט, װען מיר האבען געכטען פון זײער טרויערינגען סוף געהערט, װי מ'האט זײ אבגעהאקט, — אבגעהאקט! איך קען משוגע װערען, איך װאלט געקענט הרג'ענען יענעם הונד, װעלכער האט דעם ערשטען האק געגעבען. און איך, איך, װען איך װאלט פערמאָגט אזא פּאָאר בײ מיר אין הויף, און אײנער פון זײ װאלט פון אלטקײט פערפוילט געװארען, װאלט איך געװיס פון טרויער אויסגעגאנגען. דארף איך דאס צרזעהן? אײן זאך קען מען דא פארט אײנזעהן! װאס מענשענגעפיהל איז. דער גאנצער דאָרף מורמעלט פון אונצופרידענהײט, און איך האָף, די פרוי גלח'טע װעט עס גוט פיהלען און דערקענען, אָן די פוטער, אײער און אנדערע זאכען מיט װעלכע די בויערען דריקען אויס זײער צובינדליכקײט, װאס פאר א װאונד זי האט פערשאפט די גאנצע סביבה דא. דען זי אלײן, די פרוי פון'ם

נייען גלח (דער אלטער איז שוין טוידט), איז אין דעם אין גאנצען שולדיג. א מאגערע, אַבגעצעהרטע בריאה, וועלכע האט גענוג אורזאַך אין דער וועלט קיין אנטהייל צו נעהמען, ווייל קיינער נעהמט אין איהר קיין אַנטהייל; א נאַרר, וועלכע זוכט זיך צו מאכען פאר א געלעהרטע, גיט זיך אָב מיט די אונטערזוכונג פון רעליגיאָן, איז שטארק פעראַרבייט אין די נייעמאָדישע מאָראַליש־קריטישע רעפאָרמאַציאָן פון קריסטענ־טהום, און ציהט די אַקסלען פון התפעלות איבער לאַוואַטער׳ס שווער־מערייען; האט א צומרייסעלטע, צובראכענע געזונדהייט, און קען דערפאר קיין פרייד אויף גאט׳ס וועלט געפינען; און נאר אזא מין בעשעפענים, איז עס מעגליך געוועזען, מיינע נוסבוימען אָבצוהאַקען. דו זעהסט, איך קאָן גאר צו זיך ניט קומען! שטעל זיך נאר פאָר. די אראָבפאַלענדע בלעטער מאכען איהר דעם הויף שמוציג און דומפיג; די צווייגען פארשטעלען איהר דעם שיין, און ווי די ניס ווערען נאר צייטיג, ווארפען די קינדער אויף זיי מיט שטיינער אום זיי אראבצוקלאַ־פען, און דאס פאַלט אויף איהרע נערוועז; דאס שטערט איהר אין איהרע טיפע איבערלעגונגען, ווען זי האלט אין אָבוועגען, קעניקאָט, זעמלער און מיכאעליס, אום צו זעהן ווי וויכטיג זיי זענען.

אלס איך האב געזעהן ווי די לייט אין דארף, איבערהויפט די אַלטע, זענען אזוי שטארק אונצופרידען מיט דיזען אויפטהועכץ, האב איך זיי געפרעגט וואָרום זיי האבען דאס דערלאזען? „ווען דער האָפ־מייסטער וויל אזוי,“ האבען זיי געזאגט, „וואס קען מען דען טהאָן?“ אבער איין זאך כאטש האט דא ריכטיג צוגעטראָפען: דער האָפ־מייסטער, און דער גלח, וועלכער האט זיך געוואלט פערדיענט מאכען ביי זיין פלונית׳טע, האבען זיך געוואלט צווישען זיך צוטהיילען מיט די אבגעהאקטע בוימען, דא האט זיך די פערוואַלטונגס־קאמער פון דעם דערוואוסט און א זאג געטהאָן: „אהער מיט די סחורה! דען זי האט געהאט נאך אַלטע פרעטענזיעס אויף יענעם פלאַץ וואו די בוי־מען זענען געשטאַנען, און זי האט עס פערקויפט צו דעם, וואס האט דעם גרעסטען פרייז פאר זיי געגעבען. זיי ליעגען נאך דארט, די בוימען

אָה! װען איך װאלט א פירשט געװען, װאלט איך שױן געװאוסט װי אזױ צו האנדלען מיט דער גלח׳טע, די האָפמײסטערס און די פּער־װאלטונגס־קאַמער — א פירשט! — יא, װען איך װאלט געװען פירשט, װי װעניג װאלטען מיר געקימערט די בױמען אין מײן לאַנד.

10טער אָקטאָבער

קוק איך נאר אין איהרע שװארצע אױגען, פיהל איך זיך שױן גוט! און װאס עס פּערדריסט מיר, איז, װאס אַלבערט שײנט ניט אזױ גליקליך צו זײן װי ער האט געהאָפט, װי איך — האב געגלױבט. אױב — איך האב ניט אזױ ליעב קײן פּשט׳לעך און געדאנקען־שטריכען, אבער דאָ קען איך זיך אנדעש ניט אױסדריקען — און װי מיר דאכט זיך, ניר קלאָהר גענוג.

12טער אָקטאָבער.

אָסיאַן האט בײ מיר אין הארצען דעם פּלאַץ פון האָמער פּער־נומען. װאס פאר א װעלט איז דאס, װאו דיעזער ערהאבענער זינגער פיהרט מיר אהין! צו װאנדערן אין דער װיסטע, געשמיסען פון שטורם־װינד, װעלכער פיהרט אין דאמפּפענדע טומאנען אײנגעװיקעלט, די גײסטער פון פּערגאנגענע דורות פאר׳ן טונקעלען שײן פון דער לבנה; צו הערען אין דאס מורמלען און בריללען פון װאלד־שטורם, פון די בערג ארונטער, די האלבפּערקלונגענע קרעכצען פון די רוחות, פון זײ־ערע הײלען ארױס, און דאס יאָמערן און קלאגען פון די מײדלעך, װעלכע װײנען זיך צום טױדט, בײ די מיט מאָך פּערװאקסענע מצבות, װאו זײערע געליעבטע, די געפאלענע העלדען, ליעגען. װען איך געפין איהם דאן, דעם ארומװאנדערנדען אלטען משורר, װעלכער זוכט ארום אין דער װײטער װיסטע די שפּורען פון זײנע אָבות, און לײדער, אָה!

נעפינט נאך זייערע מצבות, און קוקט דאן יאָמערנדיג ארויף צו דעם ליעבען אָבענד־שטערן, וועלכער באהאלט זיך, ארייקנקייקלענדיג זיך אין ים אריין; און די פערגאנגענע צייטען לעבען אויף אין דער נשמה פון'ם העלד, ווען דער פריינדליכער שטראהל האט נאך בעלויכטען די געפאהרען פון די בראווע העלדען, ווען די לבנה האט נאך בעשיינט זייער זיעגענד־צוריקקעהרענדע שיף, וועלבע איז געווען מיט נצחון־קרענץ בעהאנגען; ווען איך לעז אויף זיין שטערן דעם טיעפען קומער; ווען איך זעה איהם, פערלאזען, טוידט־מיעד, דעם קבר צו־הינקען; ווי ער זוינט נאך אימער איין נייע שמערץ־גליהענדע פריידען, אין דעם קראפטלאזען געגענווערטיגען שאָטען פון זיינע אבגעשטאָרבענע, און קוקט אויף דער קאַלטער ערד און די הויכע וועהענדע גראָז, און רופט אויס: „וואו איז דער זינגער, דער פרעכטיגער זוהן פון פינגאל? זיין פוס נעהט מיין קבר אריבער און זוכט מיר נאך אלץ ווייטער, אבער אומזיסט!" דאן, מיין ליעבער פריינד, פיהל איך ווי צו ציהען מיין שווערד ווי אן עדעלער ריטטער, אום מיין פירשט, פון דעם פערצעהרענדען שמערץ, פון לאנגזאם אבשטארבענדען לעבען מיט איין מאל בעפרייען, און וואלט דעם בעפרייטען האלב־גאָט אויך מיין איינענע נשמה נאכגעשיקט.

19טער אָקטאָבער.

אָה, דיזע לאָך! דיזע שרעקליכע לאָך, וואס איך פיהל ביי מיר אין הארצען! — אָפט דענק איך: ווען איך וואלט געקענט כאָטש איין מאל, נאר איין מאל, איהר, צו מיין הארצען צו־דריקען, עס וואלט זיך שוין אין גאנצען אויסגעפילט.

26טער אָקטאָבער.

יאָ, מיין ליעבער! מיר שיינט עס קלאָהר און אימער קלעהרער, דאס אונזער דאזיין האט א קליינע בעדייטונג, א גאנץ קליינע. צו לאָטטע'ן איז א פריינדין געקומען צו בעזוך, איך בין אריין אין א צווייטען צימער, גענומען א בוך, איך האב אבער ניט געקענט לעזען. איך האב גענומען א פעדער און אנגעהויבען צו שרייבען. איך האב געהערט זייער שטילען געשפרעך; זיי האבען זיך איינע די אנדערע אונבעדייטענדע זאכען דערצעהלט, נייעס פון שטאָדט. ווי די האט חתונה געהאט, און ווי יענע איז קראנק געווארען, זעהר קראנק; זי האט א טרוקענעם הוסט, די ביינער פון פנים קריכען איהר ארויס און פאלט אָפט אין אָהנמאכט; „איך גיעב נישט קיין גראָשען פאר איהר לעבען,“ האט די גאסט בעמערקט. „דעם ר. ר. איז נעבאך אויך אזוי שלעכט.“ האט לאָטטע געזאגט; „ער איז געשוואָלען,“ האט די פריינדין צוגעלעגט. — די לעבהאפטע איינבילדונגס־קראפט האט מיר אוועקגעפיהרט צו דיזע אונגליקליכע; איך האב געזעהן, מיט וועלכע אונצופרידענהייט זיי האבען דאס לעבען זייער רוקען צוגעקעהרט, ווי זיי — ווילהעלם! און די פרויען מיינע רעדען דערפון, ווי מ'רעדט אימער פון אזעלכע זאכען — ווען א פרעמדער שטארבט אוועק. — און ווען איך קוק זיך ארום און בעטראכט דעם צימער, לאָטטע'ס קליידער, אלבערט'ס פאפירען, און דיזע מעבעל, מיט וועלכע איך בין נאך אזוי בעפריינדעט, זאגאר דיזען טינטער, און קלעהר: „זעה ווי פיעל דו פערנעהמסט דא אין דיזען הויז! ביזט א גאנצער בן־בית. דיינע פריינד שעצען דיך, און אויך דו פערשאפסט זיי גאנץ אָפט פריידען, און זעהר אָפט שיינט עס דיר, אז אָהן זיי וואלט עס פאר דיר גאר ניט מעגליך געווען צו עקזיסטירען; און דאך — ווי דו געהסט נאר אוועק, ווען דו וואלסט נאר פון דיזען קרייז פריינד אָבשייד גענומען, ווי לאנג וואלטען זיי געפיהלט דיזען פערלוסט? ווי

לאַנג ? אָה, אזוי פערגעגנגליך איז דער מענש ! אז אפילו אויך דארט, וואו ער איז געווים איבער זיין עקזיסטירען, וואו ער מאכט דעם אמת'ן איינדרוק פון זיין געגענוואַרט, אין'ם אנדענקען, אין דער נשמה פון זיינע ליעבסטע, אפילו אויך דארט מוז ער אויסגעלאשען ווערען, און דערצו נאך אזוי גיך !

27טער אָקטאָבער.

איך פיהל אָפט ווי מיין ברוסט אויפצורייסען און מיין מוח איינ־צושלאָגען, דענקענדיג פאר זיך, ווי ווענינ איין מענש דעם צווייטען קען זיך געבען, אָה, די ליעבע, די פרייד. דאָס פערגנינגען, ווען איך ברענג עס ניט אליין מיט זיך, וועט עס קיינמאל דער צווייטער מיר ניט געבען, און מיט מיין גאנצען הארצען פול מיט זעליגקייט, וועל איך ניט קענען, בעגליקען יענעם, וואס שטעהט פאר מיר קאלט און אָהן קרעפטען.

27טער אָקטאָבער, אין אָבענד.

איך בעזיץ אזוי פיעל, דאך, מיין ליעבע צו איהר פערשלינגט עס אלעס; איך בעזיץ אזוי פיעל, אבער אָהן איהר האט פאר מיר אלעס קיין ווערטה ניט.

30טער אָקטאָבער.

בין איך ניט, שוין א הונדערט מאל געווים, געווען אין בעגריעף, איהר אויף'ן האלז ארויפצופאלען ! דער גרויסער גאָט ווייסט, ווי איינעם איז צו מוטה, אזוי פיעל ליעבענסווירדיגקייט אָנצוקוקען, און זיך ניט טאָרען צו־ריהרען, עס ניט טאָרען צו זיך נעהמען. און, דאס צו־זיך נעהמען, איז דאך דער נאַטירליכער אינסטינקט ביי'ם מענשען ! שטרעקען ניט די קינדער זייערע הענטליך נאך אלץ וואס זיי קומט אויף'ן זינען ? — און איך ?

3טער נאָוועמבער.

נאַט ווייסט! פיעל מאל לעג איך זיך שלאפען, מיט'ן וואונש און אויך אָפט מיט דער האָפנונג, מעהר ניט אויפצושטעהן; און אין דער פריה, ווען איך עפען די אויגען אויף, קוק איך וויעדער אן די זון, און בין עלענד ווי אימער. אָה, וואלט איך נעקענט קאַפּריזנע זיין, איך וואלט די שולד אויף'ן וועטער, אויף א ניט־געלונגענע אונטערנעהמונג, אָדער אויף וואס עס איז אַנדערש ארויפגעווארפען. דאן וואלט מיר די אונערטרעגליכע משא פון אונווילען, ניט אזוי שווער געדריקט. וועה איז מיר! איך פיהל דאס די גאנצע שולד ליעגט נאר אויף מיר אליין, — איז עס ניט שולד? ס'איז גענוג, דאס אין מיר ליעגט דער קוואל פון אלע מיינע צרות, וואו עס איז אמאל געלעגען דער קוואל פון אַל־דאס גליק. בין איך נאך ניט פונקט דער זעלבער, וואס פלעגט אמאָל מיט א גאנצען ים פון געפיהלען ארומשוועבען; ווען דער גן־עדן האט אויף יעדען טריט נאכגעטאנצט; וועלכער האט א הארץ געהאט, אין וועלכע ס'האט געקענט א גאנצע וועלט מיט ליעבע ארייג־געהן? און דיזע הארץ איז איצט טוידט, איהר פליסען ניט מעהר צו קיין ענטציקונגען; מיינע אויגען זענען טרוקען און מיינע געדאַנקען, וועלכע ווערען ניט געלאָבט פון ערקוויקענדע טרעהרען, ציהען מיין שטערען צוזאמען. אָה! איך לייד זעהר פיעל, דען איך האב פערלארען דאס וואס איז געווען מיין לעבענס־איינציגער פערגניגען; די היילינע, בעלעבענדע קראפט, מיט וועלכע איך האב ארום זיך וועלטען בעשאַ־פען; אָה, זי איז פון מיר אוועק! — ווען איך קוק ארויס פון פענ־סטער צום נאָהנטען באַרג; ווען די מארגען־זון ברעכט דורך דעם נעבעל איבער איהם, און בעשיינט די שטילע רוהיגע לאָנקע, און דער זאנפטער טייכעל שלענגעלט זיך צווישען די ענטבלעטערטע ווערבעס, מיר גלייך אַנטקעגען, — אָה, ווען דיזע הערליכע נאַטור, שטעהט פאר מיר אזוי שטארר ווי אן אָבגעבליאקירטעס בילד, און דיזער פרעכטיגער אַזיכט

קען קיין איינציגען טראָפּען זעליגקייט פון מיין הארצען צו מיין מוח אַרויפפּאָמפּען, און דער גאנצער קערל שטעהט דא אזוי פאר גאָט ווי א פערשטאָפּטער ברונען, ווי א פערטריקענטער עמער. איך האב זיך אָפּט צו ד'רערד געוואָרפען און געבעטען גאָט פאר טרעהרען, אזוי ווי דער ערד־ארבייטער אדער לאנד־איינענטהימער, בעט פאר רעגען, ווען דער הימעל הענגט טרוקען און הארט איבער איהם, און די ערד ארום איהם ווערט פערדארט פון דורשט.

אבער אַך! איך פיהל עס, גאָט גיט ניט קיין רעגען און זון־שיין, ווען מיר פערלאנגען עס פון איהם צו גראָב, צו האסטיג, און יענע צייטען, ווענענס אנדערקען עס פייניגט מיר איצט, ווארום זענען זוי אזוי געבענשט געווען! ווייל איך האב מיט געדולד זיין גייסט ער־ווארטעט, און דעם גליק, וועלכען ער האט איבער מיר אויסגעגאָסען, מיט'ן גאנצען טיעף־דאנקבארען הארצען אויפגענומען!

8טער נאָוועמבער.

לאָטטע האט מיר פאָרגעוואָרפען מיין איבער־מאָס! אָה! מיט אזוי פיעל ליעבענסווירדיגקייט האט זי מיר עס פאָרגעוואָרפען! מיין איבער־מאָס. דאס פון דער ערשטער גלעזעל וויין, לאז איך זיך אמאל פערפיהרען, דאס גאנצע פלאַש אויסצוטרינקען. „טהוט דאס ניט," האט זי געזאגט, „דענקט פון לאָטטע'ן!" — „דענקען!" האב איך געזאגט, „דאַרפט איהר מיר דאס הייסען?" — „איך דענק! — איך דענק ניט! איהר שטעהט אימער פאר מיר. היינט בין איך אויף יענעם פלאַץ געזעסען, וואו איהר האט לעצטענס פון קארעטע ארויס־געשטיגען. — " זי האט אנגעהויבען צו רעדען פון וואס אנדערש, אום מיר ניט צו לאזען אריינקריכען טיעפער אין ענין. בעסטער פריינד, איך בין ניט מעהר אין מיין רשות, זי קען מיט מיר מאכען וואס זי וויל נאר.

15טער נאָוועמבער.

איך דאַנק דיר ווילהעלם, פאר דיין הארצליכען אַנטהייל, פאר דיין גוט־מיינענדע עצה, און בעט דיך רוהיג צו זיין. לאָז מיר נאר אויסדולדען; ביי אַל־מיין מיעדקייט האב איך נאך גענוג כח צו ליידען און איבערצוקומען. איך עהר די רעליגיאָן, דאס ווייסט דו; איך פּיהל, דאס פאר מאַנכע מיעדע, איז זי א שטעקען אויף אַנצושפּאַרען זיך; פאר מאנכע פערשמאַכטע איז זי אן ערקוויקונג. נאר — קען זי דען, מוז זי דען דאס זיין פאר אלעמען! ווען דו קוקסט אן די גרויסע וועלט, דאן זעהסט דו טויזענדע, צו וועלכע זי איז דאס ניט געוועזן, טויזענדע, צו וועלכע זי וועט עס ניט זיין, צו יאָ געפּרעדיגט, צו ניט געפּרעדיגט, און מוז זי דען דאס זיין פאר מיר? זאגט דען גאָטעס־זוהן ניט אליין: „דאס נאר יענע וועלען זיין גערעכענט פאר זיינע, די, וועלכע דער פּאטער אליין וועט זיי איהם געבען?“ נון, אז איך אליין בין צו איהם ניט געגעבען געווארען! ווען דער פּאטער וויל מיר נאר פאר זיך אליין בעהאלטען, ווי מיין הארץ זאגט מיר! — איך בעט דיך, לעג עס ניט אויס פאַלש, זעה נאר ניט קיין שפּאָט אין דיזע אונשולדיגע ווערטער! ס'איז מיין גאנצע נשמה, וואס איך לעג דא אויס פאר דיר; זאָנסט וואלט איך ליעבערשט קיין ווארט גערעדט, ווייל איך האב פּיינד צו פערליערען רייד, איבער אַזעלכע זאכען, וואס אנדערע ווייסען אזוי וועניג ווי איך. איז עס דען ניט אונזער שיקזאל, אליין די אייגענע מאָס צרות אויסצושטעהן, אליין דעם אייגענעם בעכער אויסצוטרינקען, און אז דער בעכער איז דעם גאָט פּון הימעל, אויף זיינע מענשען־ליפּען צו ביטער, טא ווארום זאל איך מיר שטעלען גרויס און מאכען א מיענע, ווי עס וואלט מיר נאר נאך זיס געשמעקט? און פאר וואס זאל איך זיך שעהמען מיט מיין שוואַכקייט, אין דעם שרעקליכען אויגענבליק, ווען מיין גאנצער וועזען ציטערט צווישען זיין און ניט־זיין; דאַן ווען די פּערגאנגענהייט לייכטעט ווי א בליץ

איבער'ן פינסטערן אבגרונד פון צוקונפט, און אלעס ארום מיר זינקט איין, און די וועלט געהט מיט מיר צוזאמען אונטער. — איז עס ניט דער קול פון'ם גאנץ אין זיך געדריקטען, זיך אליין בעשרענקענדען און אונאויפהאלטזאם אראבפאלענדען געשעפף, אין די טיעפסטע טיעפע־ניסען פון זיינע נאר אומזיסט צוזאמעננעהמענדע כחות ארויסצושרייען: „מיין גאט! מיין גאט! ווארום האסט דו מיך פערלאזען? און דארף איך זיך שעהמען אזוי זיך אויסצודריקען, דארף עס מיר פאר דעם אויגענבליק באנג טהאן, ווייל ער האט עס ניט געקענט אויס־מיידען; ער, וועלכער וויקעלט די הימלען ווי א טוך צוזאמען?

21טער נאָוועמבער.

זי זעהט ניט, זי פיהלט ניט, דאס זי גרייט צו א גיפט, וועלכער וועט פון אונז ביידען א תל מאכען; און איך, מיט דער גרעסטער שמחה טרינק איך אויס דעם בעכער, וועלכער ברענגט מיר מיין פערדארבען. וואס זאל איהר גוטינער בליק מיינען, מיט וועלכען זי קוקט מיר אָפט — אָפט? — ניין, ניט אפט, אבער דאך אמאל, אן; די געפעליג־קייט, מיט וועלכע זי נעהמט אויף א וועלכען ניט־ווילענדיגען אויסדרוק פון מיין געפיהל; דאס מיטלייד מיט מיין ליידען, וואס לאזט זיך בע־מערקען אויף איהר שטערען?

נעכטען, ווען איך בין אוועקגעגאנגען, האט זי מיר דערלאנגט די האנד און געזאגט: „אדיע, ליעבער ווערטהער!“ — ליעבער ווערטהער! ס'איז געווען דאס ערשטע מאל, וואס זי האט מיר גערו־פען „ליעבער,“ און עס איז מיר דורכגעגאנגען דורך מארך און ביין. איך האב עס פאר זיך הונדערט מאל איבערגע'חזר'ט, און נעכטען ביינאכט, ווען איך האב געוואלט צו בעט געהן, און מיט זיך אליין אלערליי שפאס געמאכט, האב איך מיט איינמאל אויסגערופען; „גוט נאכט, ליעבער ווערטהער!“ און האב געמוזט נאכהער פון זיך אליין לאכען.

22טער נאָוועמבער.

איך קען ניט בעטען: „לאָז זי פאר מיר איבער!“ און דאָך קומט מיר אָפט פאָר, אז זי איז מיינע. איך קען ניט בעטען: „גיעב זי צו מיר!“ דען זי געהערט דאָך אַן אנדערן. איך וויצעל זיך ארום מיט מיינע אייגענע שמערצען. ווען איך זאל אזוי צו־לאזען, עס וואלט געווארען א גאנצע תפלה פון אַנטי־טהעזען.

24טער נאָוועמבער.

זי פיהלט וואס איך צו־לייד. היינט איז מיר איהר בליק טיעף דורך'ן הארצען געדרונגען. איך האב זי געטראפען אליין; איך האב גאר ניט געזאגט, און זי האט מיר אנגעקוקט. איך האב אין איהר ניט מעהר געזעהן דאס ליעבליבע שענהייט, און ניט מעהר, דאס לייכטען פון'ם טרעפליכען גייסט; דאס איז געוועזן אין גאנצען פערשוואונדען פון מיינע אויגען. עס האט אויף מיר געווירקט א פיעל הערליכערער בליק, פול מיט'ן אויסדריק פון טיעפסטען אַנטהייל, פון זיסעסטען מיטלייד. ווארום בין איך איהר צו די פיס ניט געפאלען? ווארום האב איך'ס ניט געוואגט אויסצודריקען מיט טויזענד קושען ביי איהר אויף'ן האלז? זי איז צום קלאוויר אנטלאפען, און האט מיט א זיסע לייזע שטימע, הארמאָנישע טענער צום פינגער־שפיעל בעגלייט. איך האב נאך קיינמאל איהרע ליפען ניט געזעהן אזוי רייצענד. זיי האבען אויסגעזעהן, ווי זיי וואלטען זיך שמאכטענד אויפגעעפענט, אום די זיסע טענער וואס געהען ארויס פון'ם אינסטרומענט, צו פערשלינגען, אום, דער הימלישער ווידער־קול זאל פון איהר ריינעם מויל צוריק אבקלינגען. — יא, וואלט איך דיר מיינע געפיהלען געקענט איבערגעבען! כ'האב מעהר ניט געקענט ווידערשטעהן; איך האב מיך צוגעבויגען אין

נעגעבען א שבועה: מעהר ניט צו וואגען קושען די ליפען, אויף וועלכע עס שוועבען די גייסטער פון הימעל. — און דאך — איך וויל — הא! זעהסט דו, דאס שטעהט ווי א וואנד פאר מיין נשמה — דיזע זעליג־קייט געניסען — און דאן אונטערצוגעהן פאר דיזע זינד — וואס פאר א זינד?

26טער נאָוועמבער.

מאנכע מאל זאג איך צו זיך אליין: „דו ביזט דער איינציגער אונגליקליכער, אלע אנדערע זענען גליקליך.“ דאן לעז איך א דיכטער פון די אלטע צייטען, און מיר דאכט זיך, איך זעה מיין אייגען הארץ. איך האב אזוי פיעל אויסצושטעהן! אזוי פיעל צו ליידען! אָה! זענען שוין די מענשען פ א ר מיר אויך אזוי אונגליקליך געווען?

30טער נאָוועמבער.

איך קען גאָר צו זיך ניט קומען! וואו איך געה נאר, בעגעג־נעט מיר אן ערשיינונג וועלכע טרייסעלט מיך אין גאנצען אויף. היינט! אָה, שיקזאל! אָה, מענשהייט!

איך געה אזוי פארביי וואסער אום מיטאג־צייט; איך האב ניט געהאט קיין חשק צו עסען. עס איז אלץ געווען וויסט. א נאס־קאלטער אָבענד־ווינד האט געבלאזען פון בארג, און די גרויע רעגען־וואָלקענס האבען דעם טהאל פערהאנגען. פון ווייטען האב איך דערזעהן א מאן אין א גרינעם אבגעטראגענעם ראָק, ארומזוכענדיג צווישען די פעלזען. עס האט אויסגעזעהן דאס ער זוכט נאך גראזען און קרייטער. אז איך בין נעהנטער צו־געקומען, און ער האט זיך אומגעדרעהט און ארומ־געקוקט, צוליעב דעם גערויש וואס איך האב מיט מיינע טריט געמאכט, האב איך דערזעהן א זעהר אינטערעסאנטע פהיזאָנאָמיע, אין וועלכע,

א שטילע טרויעריגקייט האט געמאכט דעם הויפט־צוג, און וועלכע האט אבער קיין אנדער זאך נים אויסגעדריקט, אלס א גלייכען גוטען זינן. זיינע שווארצע לאנגע האאר זענען געווען פארענט מיט שפיל־קעס אין צוויי קנוילען צוטהיילט, און די רעשט, זענען אין א דיקען צאפ פעפרלאכטען, אויף הינטען אריבערגעפאלען; און אלס ער האט מיר געשיינט צו זיין, אורטהיילענדיג פון זיינע קליידער, א מאן פון נידריגען שטאנד, האב איך געגלויבט דאס איהם וועט ניט אארען, ווען איך זאל מיך איבער זיין בעשעפטיגונג ערקונדיגען, און האב איהם געפרעגט נאך וואס ער זוכט דא ארום? „איך זוך," האט ער מ׳ט א טיעפען זיפץ געענטפערט, „בלומען, — " איך געפין אבער קיינע. —" „דאס איז אויך ניט די צייט פאר בלומען," האב איך שמייכלענדיג געזאגט. „עס זענען פארהאן אזוי פיעל בלומען," האט ער, נעהנטער קומענדיג צו מיר, געזאגט, „אין מיין גארטען וואקסען ראזעס און האניג־בלומען צווייערליי סארטען, איינע האט מיר מיין פאטער געגעבען, זיי וואקסען ווי קראפעווע; איך זוך זיי שוין ארום צוויי טעג און קען זיי ניט געפינען. די האאוסען זענען דאך אויך בלומען; געלע, בלויע און רויטע, און דאס טויזענדגילדען־קרויט האט אויך א שעהן בלימעל. איך אבער, קען קיין איינציגע ניט געפינען. —" איך האב בעמערקט, אז מיט איהם איז עפעס ניט אזוי גלאט. איך האב איהם אין אן אינדערעקטען טאן געפרעגט: צו וואס ער זוכט אזוי די בלומען? א וואונדערבארער פערציקענדער שמערץ האט פערצויגען זיין געזיכט. — „אויב איהר וועט מיר ניט פערראטהען," האט ער געזאגט צולעגענדיג דעם פינגער צום מויל, „איך האב מיין געליעבטע א בוקעט בלומען פערשפראכען" — „דאס איז זעהר פיין פון אייך" האב איך בעמערקט. — „אה," האט ער ווייטער געזאגט, „זי האט אויך אסך אנדערע זאכען, זי איז זעהר רייך, — „און דאך ליעבט זי אויך אייערע בוקעטען?" האב איך געזאגט, „אה!" האט ער ווייטער געזאגט, „זי האט אסך ציערונג, אויך א קרוין האט זי." איך האב איהם געפרעגט ווער זי איז. — „ווען די גענעראל־שטאטען וואלטען מיר געוואלט

בעצאהלען, וואלט איך אן אנדער מענש געווארען! יא, עס איז אמאל געוועזן א צייט ווען ס'איז מיר גוט געווען, איצט איז עס אויס מיט מיר, איצט בין איך —" א נאסער בליק צום הימעל האט אלעס געזאגט. „איהר זייט אמאל געווען גליקליך?" האב איך געפרעגט. — „איך! איך וואלט זיך געוואונשען, איך זאל נאך אמאל ווידער אזוי קענען זיין," האט ער געענטפערט. „מיר איז געווען אזוי גוט, אזוי פרעהליך, אזוי לייכט, פשוט ווי א פיש אין וואסער!" — „היינריך!" האט אן אלטע פרוי גערופען, וועלכע איז מיט'ן וועג געקומען, „היינריך, וואו ביזטו דארט! מיר האבען דיר אומעדום געזוכט, קום עסען!" — „איז דאס אייער זוהן?" האב איך די פרוי געפרעגט. יא, דאס איז מיין אונגליקליכער, ארעמער זוהן," האט זי געענטפערט. גאט האט אויף מיר א שווערע שטראף אנגעשיקט." — „ווי לאנג איז ער שוין אזוי?" האב איך ווייטער געפרעגט. „אזוי שטיל און רוהיג ווי ער איז איצט," האט זי געזאגט, „איז ער ערשט בלויז א האלב יאהר. גאט צו דאנק דאס ער האלט שוין אזוי וויט; פריהער איז ער א גאנצען יאהר געווען ראזענד, ווילד, ער איז געלעגען אין משוגעים־הויז אין קייטען געשמידט. איצט טהוט ער קיינעם קיין בייז; ער האט נאך איי־מער צו טהאן מיט מלכים און מלכות. ער איז זיך געווען אזא גוטער, שטילער מענש. ער האט מיר געהאלפען אויף מיין לעבען צו פערדינען, געשריבען א שעהנעהם כתב, און מיט אמאל איז ער געווארען מע־לאנכאליש, ארייננעפאלען אין א היץ־פיבער, פון דעם אין ראזעריי, און איצט איז ער ווי איהר זעהט איהם. ווען איך זאל אייך דערצעה־לען, מיין הערר — איך האב איהר אונטערבראכען איהרע רייד און געפרעגט: „וואס פאר א צייט איז דאס דאן אזוי געווען, וואס ער בעריהמט זיך, אז ער איז אזוי גליקליך געווען?" „דער נארישער מענש!" האט זי אויסגערופען מיט א מיטליידענדען שמייכעל, „דאס מיינט ער די צייט, ווען ער איז ביי זיך ניט געווען, דאס לויבט ער שטענדיג; דאס איז די צייט ווען ער איז אין משוגעים־הויז געווען, ווען ער האט גאר־ניט געוואוסט פון זיך. —" איך בין געווען ווי פון א דונער געטראפען,

איך האָב איהר אריינגערוקט א מטבע אין האַנד און איך בין אײַלענ־דיג אוועק.

„דאַן, ווען דו ביזט גליקליך געוועזן!" האָב איך שנעל צו זיך אליין אויסגערופען, געהענדיג צוריק אין שטאָדט אריין, „דאַן ווען דיר איז עס געוועזן נוט ווי א פיש אין וואסער!" — גאָט אין הימעל! האסט דו אזוי בעשטימט דעם מענשענס שיקזאַל, דאס ער קען ניט זיין גליקליך, סיידען, נאָך עהדער ער קומט צו זיין פערשטאנד, אָדער נאָכהער ווען ער פערליערט איהם צוריק! — אונגליקליכער! און דאָך ווי מקנא איך בין דיין בעטריעבטען זינען, די פערווירונג פון דיינע חושים אין וועלכע דו פערשמאַכטעסט! פול מיט האָפנונגען געהסטו ארויס פאַר דיין מלכה בלומען צו רייסען, אין ווינטער, און דו טרויערסט וואס דו קענסט קיינע געפינען, און דו בעגרייפסט ניט, פאַר וואס דו קענסט זיי ניט געפינען. און איך — איך געה אָהן האָפנונג, אָהן א צוועק ארויס, און קום צוריק אהיים, מיט דעם וואס איך בין ארויסגעגאנגען. — דו שטעלסט זיך פאָר, וואס פאַרא מענש דו וואלסט געווען, ווען די גענעראלשטאַטען וואלטען דיר בעצאָהלט. גליקליכע בעשעפענים! דו קענסט דעם מאַנגעל פון דיין גליקזעליגקייט, צו די וועלטליכע מניעות צו־שרייבען. דו פיהלסט דאס ניט אין דיין אייגען צושטערטעס הארץ, אין דיין אייגען צוטרייסעלטען מארך, ליעגט דיין גאנצער אונגליק, פון וועלכען אלע מלכים פון דער וועלט קענען דיר ניט העלפען.

דעריעניגער מעג אָהן טרייסט שטאַרבען, ווער עס לאַכט פון דעם קראַנקען, וועלכער פאָהרט אין די ווייטע מקומות אום הילף צו זוכען, וואו זיין קראַנקהייט ווערט נאָך ערגער, און זיין אויסגעהן, שמערצליכער! יענער, וועלכער קען שפּאָטען פון אזא, וועמעס הארץ פיהלט זיך געדריקט, און אום פון זיינע געוויסענביסע לויז צו ווערען, און די יסורים פון זיין נשמה אראָבצרוואַרפען, מאַכט ער א פּילגער־רייזע צום היילינגען קבר! יעדער טריט, וואס זיינע פאָדעשוועס דריקען אין דעם אונגעטראָטענעם וועג איין, איז א טראָפּען פון לינדערונג פאַר דער צרוועהטאָגטער נשמה, און מיט יעדען איבערנעקומענעם

טאָג־רייזע, ווארפט דאס הארץ פון זיך פיעל דריקענדע צרות אראָב, און ווערט אלץ גרינגער. — און מעגט איהר דאס אָנרופען משוגעת, איהר וואָרט־קרעמער, זיצענדיג אויף אייערע ווייבע שטוהלען! משוגעת! — אָה, גאָט! דו זעהסט מיינע טרעהרען! האָסט דו עס נאך בעדארפט, דו, וועלטער האסט דעם מענשען אָרעם גענוג בעשאפען, איהם נאך ברידער צו געבען, וועלכע רויבען פון איהם אוועק דאס ביסעל אָרימקייט, דאס ביסעל פערטרויען וואס ער האט געהאט אויף דיר, אויף דיר, דו אַל־ליעבענדער? דען וואס איז דער צוטרויען אין די הייליגע גראָזען, צום טרעהרענדען וויינשטאָק, אויב ניט דאס פער־טרויען אין דיר, דאס דו האסט אין אַלעם וואס רינגעלט אונז ארום, אריינגעלעגט היילונגס־קראַפט און לינדערונג, וועלכע מיר דארפען יעדע שטונדע האבען?

פאָטער! וועלכען איך קען ניט! פאָטער! וועלכער האט זאָנסט מיין הארץ אויסגעפילט, און איצט זיין פנים פון מיר אָבגעקעהרט! רוף מיך צוריק צו דיר! שווייג ניט לענגער! זאל דיין שווייגען ניט לענגער צוריקהאַלטען דיזע דאָרשטענדע זעעלע. — און וואלט א מענש, א פאָטער, קענען זיין צאָרניג, ווען זיין צוריק־קומענדעס קינד פאַלט איהם אונגעריכט אויפ'ן האלז און רופט: „איך בין ווידער דאָ, מיין פאָטער! זיי ניט אין כעס, וואס איך ברעך אונטער מיין רייזע, וועלכע, דו האסט געוואלט איך זאל עס נאך פאָרזעצען ווייטער!״

די וועלט איז אומעדום די זעלבע. זי עקזיסטירט אויף מיה און אַרבייט, אויף לוין און פריידען; אבער וואס קען איך האבען דערפון? מיר איז נאר גוט וואו דו ביזט, און נאר אין דיין געגענ־וואַרט וויל איך ליידען און געניסען. — און דו, ליעבער הימלישער פאָטער, זאלסט דו דיין קינד צו זיך ניט צו־לאָזען?

1טער דעצעמבער.

ווילהעלם! דער מאן פון וועלכען איך האב דיר געשריבען, דער גליקליכער אונגליקליכער, איז געווען א שרייבער ביי לאָטטע'ס פאָטער, און א ליידענשאַפט צו איהר, וואס האט זיך אין זיין הארץ ענטוויקעלט, וועלכע ער האט אָנפאנגס בעהאלטען און נאָכהער ארויסגעזיינט, און איבער וועלכער ער איז פון זיין שטעלע ענטזאגט געוואָרען, האט איהם צו משוגעת געטריבען. דענק נאר, ביי דיזע טרוקענע ווערטער, וואס פארא ווירקונג די געשיכטע האט אויף מיר געמאכט, אלס אלבערט האט עס מיר דערצעהלט, אזוי רוהיג און געלאסען, פיעלייכט אזוי רוהיג ווי דו האסט עס געלעזען.

4טער דעצעמבער.

איך בעט דיך — זעהסט דאך, מיט מיר איז עס אין גאנצען אוים. איך קען ניט פערטראָגען לענגער!

היינט בין איך ביי לאָטטע'ן געזעסען. זי האט אויף'ן קלאוויר פערשיעדענע מעלאָדיען געשפּיעלט, און מיט וואס פאר אן אויסדרוק! — איהר שוועסטערל האט איהר פופע אָנגעטהאָן ביי מיר אויף די קניה. מיר האבען זיך טרעהרען אין די אויגען געשטעלט. איך האב מיך איינגעבויגען, און איהר טרוי־רינג האט מיר פאר די אויגען א שיין געטהאן. — מיינע טרעהרען האבען זיך געגאסען — און מיט אמאָל האט זי אָנגעהויבען צו שפּיעלען איהר ליעבלינגס־ליעד מיט דער הימעל־זיסער מעלאָדיע. עס איז מיר דורך דער נשמה דורכגעגאַנגען א געפיהל פון טרייסט און אן עראינערונג פון אמאָל, פון די צייטען ווען איך פלעג דיזע מעלאָדיע אָפט הערען: די פינסטערע צווישען־צייטען פון פערדרוס, פון פערפעהלטע האפנונגען, אלץ איז מיר דורך'ן קאָפּ

דורכגעלאָפֿען, און דאַן — איך בין אין צימער הין און צוריק געגאַנ־
גען; מיין הארץ ווערט דערשטיקט פון פערקלעמונג. „אום גאָטעס
ווילען!" האב איך אויפגערעגט אויסגערופען; „אום גאָטעס ווילען!
הערט אויף!" זי האט אויפגעהערט און מיך שטארר אָנגעקוקט.
„ווערטהער!" האט זי געזאגט מיט א שמייכעל, וועלכער איז מיר דורך
די נשמה געגאַנגען; „ווערטהער, איהר זייט קראנק! אייער ליעבלינגס־
געריכט שמעקט אייך שוין אויך ניט. געהט אייך! איך בעט אייך,
בערוהיגט זיך." איך האב מיך פון איהר אויסגעריסען, און — גאָט!
דו זעהסט מיינע יסורים און די וועסט זיי אויך ענדיגען.

9טער דעצעמבער.

ווי עס פערפאָלגט מיך איהר געשטאַלט! סאַי וואַכענדיג, סאַי
חלום'ענדיג, פילט זי אָן מיין גאַנצע זעעלע! אָט דאָ אָ, ווען איך מאַך
די אויגען צו, אָט דאָ אָ, אונטער מיין שטערן, וואו די זעהונגס־קראַפט
פעראייניגט זיך, שטעהען איהרע שווארצע אויגען, אָט דא אָ! איך
קען עס דיר ניט אויסדריקען. מאַך איך מיינע אויגען צו, דאַן זענען
זיי דאָ; ווי א ים, ווי א תהום שפרייטען זיי זיך אויס פאר מיר, אין
מיר, און פילט אויס די געדאַנקען אונטער מיין שטערן.

וואס איז דער מענש, דער פיעלגעלויבטער האַלב־גאָט! פעהלען
איהם דען ניט אויס די קרעפטען, דארט וואו ער דאַרף זיי אַם נויטיג־
סטען? און ווען ער ווערט דערהויבען אין פריידען, אדער ווען ער ווערט
פערזונקען אין ליידען, ווערט ער ניט, ביי ביידע, דוקא דארט אויפגע־
האַלטען, דוקא דארט, צום טעמפּען קאַלטען בעוואוסטזיין צוריק־
געבראַכט, ווען ער גאַרט און זעהנט זיך, אין די פולהייט און אונענד־
ליכקייט צו פערליערען?

דער ארויסגעבער צום לעזער.

ווי וואלט איך זיך זעהר געוואונשען, דאס עס וואלטען געבליבען גענוג צייגניסען, וואס זאלען אונז געבען דעם ריכטיגען בעגריף, פון די לעצטע מערקווירדיגע טעג פון אונזער פריינד, אום איך זאל ניט דאר־פען געפינען פאר נויטיג, דעם גאנג פון זיינע צוריקגעלאזענע בריעף, דורך ערצעהלונג אונטערצוברעכען.

איך האב זיך געגעבען מיה, צו זאמלען ידיעות נאר פון אזעלכע, וועלכע האבען געקענט זיין גענוי אונטעריכטעט איבער זיין געשיכטע; זי איז איינפאך, און אלע ערצעהלונגען איבער איהם, שטימען אלע, ביז איניגע קלייניגקייטען, איין; נאר איבער די כאראקטערען פון די אנדערע פערזאנען, וועלכע האנדלען דא מיט, זענען די מיינונגען פער־שיעדען, און די אורטהיילען געטהיילט. וואס אונז בלייבט איבעריג, איז, צו איבערגעבען, עהרליך, טריי, דאס וואס מיר האבען דורך פיעל מיה ערפאהרען, און די בריעף, וואס זענען פון פערשטארבענעם געבליבען, אפילו די קלענסטע צעטעלאך אריינגערעכענט. ווייל עס איז אזוי שווער צו ענטדעקען, די אמת'ע ווירקענדע ספרודזינעס, אפילו פון אן איינציגע האנדלונג, ווען דאס קומט פאר ביי מענשען פון אויסערגעוועהנליכען סארט.

מוטה־און לוסטלאזינקייט, האבען זיך אין ווערטהער'ס נשמה אימער טיעפער און טיעפער געווארצעלט, זיך פעסטער איינס אין אנ־דערען פערפלאכטען, און ביסליכוויז זיין גאנצען וועזען פערנומען. די הארמאניע פון זיין גייסט איז אין גאנצען צושטערט געווארען; א אינ־נערליכע היץ און העפטינקייט, וועלכע האט זיין גאנצע נאטור דורכ־גענומען, האבען די ערגסטע ווירקונגען געבראכט, און האבען איהם צו לעצט בלויז מידקייט איבערגעלאזען פון וועלכער ער האט זיך געוואלט

בעפרייען, און מיט מעהר אנגסט און פערצווייפלונג נעקעמפפט געגען איהר עהדער געגען די אנדערע ליידען. זיין הארץ־קלעמענעס האט אויך פערצעהרט זיינע איבעריגע גייסטעס־קרעפטען, זיין לעבהאפטיג־קייט און זיין שארף־זינן; ער איז געווארען א טרויעריגער קאמפאניאן, אימער און אימער אונגליקליכער, און וואס אונגליקליכער ער איז געווארען, איז ער אלץ אונגערעכטער געווארען, געגען זיך ווי אויך געגען אנדערע. אם וועניגסטענס, זאגען דאס אלבערט'ס פריינד. זיי בע־הויפטען, דאס ווערטהער האט ניט געקענט דעם ריינעם, רוהיגען מאן, וועלכער האט זיין געווינשטעס גליק עררייכט, און האט דאס אויך פיר די צוקונפט געוואלט בעשיצען און פערזיכערן, ריכטיג בעאורטהיילען. ער, וועלכער האט צו דער זעלבער צייט מיט יעדען טאג זיין גאנץ פערמעגען פערצעהרט, אום אין אבענד צו ליידען און דארבען. אלבערט, זאגען זיי, האט זיך אין אזא קורצער צייט ניט פערענדערט. ער איז נאך אלץ געווען דער זעלבער, וועלכען ווערטהער האט פון אנפאנג געקענט און אזוי פיעל געשעצט און געעהרט. ער האט געליעבט לאטטע'ן מעהר ווי אלעס. ער איז געווען שטאלץ אויף איהר, און זיך געוואונשען, איהר, פון יעדען איינעם געשעצט און געאכטעט צו זעהן און אלס דאס הערליכסטע געשעפף אנערקענט צו ווערען. איז עס איהם געווען צו פערדענקען, ווען ער האט זאגאר יעדען שיין פון פער־דאכט געזוכט אבצו־ווענדען; ווען ער האט ניט געהאט קיין לוסט צו טהיילען מיט קיינעם, אפילו אויף'ן אונשולדיגסטען אופן, דיזען קאסט־בארען בעזיץ? זיי גיעבען צו, דאס אלבערט האט אפט זיין פרוי'ס צימער פערלאזען, יוען ווערטהער איז דארט מיט איהר געווען, אבער ניט אויס האס אדער אויסמיידען געגען זיין פריינד, נאר, ווייל ער האט געפיהלט דאס יענער פיהלט זיך אין זיין געגענווארט געדריקט.

לאטטע'ס פאטער איז קראנק געווארען און האט ניט געקענט פערלאזען די הויז. ער האט לאטטע'ן זיין וואגען געשיקט און זי איז צו איהם ארויסגעפאהרען. עס איז געווען א שעהנער ווינטער־טאג. דער ערשטער שנעע איז אנגעפאלען הויך און בעדעקט די גאנצע געגענד.

ווערטהעער איז אויף'ן צווייטען טאג אין פריהמארגען אהין ארויס,אום, אויב אלבערט וועט ניט קומען אבנעהמען לאָטטע'ן, וועט ער זי אהיים בעגלייטען. דער קלאָרער וועטער האט אויף זיין בעטריעבטען געמיטה ווענינ וואס געווירקט. א דומפפע דריקענעס איז אויף זיין זעעלע געלע־גען. די טרויעריגע בילדער האבען ביי איהם זייער פלאץ פערנומען, און זיין געמיטה האט קיין אנדער בעוועגונג ניט געקענט מאכען, ווי נאר, פון איין שמערצליכען געדאנק צו א צווייטען צו שפרינגען. פארברייננענדיג מיט זיך אליין אין שטענדיגער אונצופרידענהייט, האט איהם אויך דער צושטאנד פון אנדערע, אויסגעוויזען פיעל ערגער און פערפלאָנטערטער ווי ס'איז אין אמת'ן. ער האט געגלויבט, דאס ער האט געשטערט דעם שעהנעם פערהעלטניס צווישען אלבערט'ן און לאָטטע. ער האט זיך איבער דעם אליין פאָרוואורף געמאכט, אין וועלכע עס האט זיך געמישט א בעהאלטענער אונווילען געגען אלבערט'ן.

געהענדיג, זענען זיינע געדאנקען געפאלען אויף דיזען געגענ־שטאַנד. „יאָ, יאָ,“ האט ער געזאגט צו זיך אליין, מיט א בעהאלטע־נעם צייהן־קריצען. „איז דאס פערטרויטער, פריינדליכער, צערטליכער, אָן אלעס טהיילנעהמענדער אומגאַנג? די רוהיגע, די עהרענהאפטע טרייהייט? ניין, זעטיגקייט איז עס בלויז, און גלייכגילטיגקייט! ציהט איהם דען ניט יעדער קלענסטער געשעפט מעהר צו, אלס זיין טרייע, קאָסטבארע פרוי? וויים ער ווי זיין גליק צו שעצען! וויים ער זי צו אכטען ווי זי פערדיענט עס? ער האט זי, נו, גוט, ער האט זי — איך וויים דאס, אזוי ווי איך וויים אויך עפעס אנדערש. איך גלויב, איך בין שוין געוועהנט צו דיזען געדאנק. ער וועט מיך נאך ווילד מאכען, דיזער געדאנק, ער וועט מיך נאך אומברענגען. — און האט דען זיין פריינדשאפט צו מיר אויסגעהאלטען? זעהט ער ניט אין מיין טהייל־נאמע אין לאָטטע'ן, שוין אן אנגריף אין זיינע רעכטען? אין מיין אויפמערקזאמקייט צו איהר — א שטילען פאָרוואורף? איך וויים עס גוט, איך פיהל עס. ניט זעהר גערען זעהט ער מי'ר, ער ווינשט זיך

דאס איך זאל אוועקגעהן, מיין געגענוואַרט איז איהם געוועזען אבּ־שוילִיך.

אָפּט האט ער זיין שנעלען טריט אבגעהאלטען. ער האט זיך אפט אָבגעשטעלט, און עס האט אויסגעזעהן ווי ער וויל זיך אומקעהרען, ער איז אבער זיין וועג ווייטער געגאנגען, און איין אט די געדאנקען, און צו זיך אליין רייךענדיג, איז ער געגען זיין אייגענעם ווילען צום יאַגד־הויז אנגעקומען.

ער האט געעפענט די טהיר און זיך געפרעגט אויף'ן אלטען און אויף לאָטטע'ן. ער האט געפונען דאס גאנצע הויז אין אויפרעגונג. דער עלטערער איינגעל האט איהם געזאגט, דאס דערביי אין וואלהיים האט אן אונגליק געטראָפען; א בויער איז דארט דער'הרג'עט געוואָרען. — דאס האט אויף איהם קיין איינדרוק ניט געמאכט — ער איז אריין אין הויז און געפונען לאָטטע'ן בעשעפטיגט. דעם אלטען, וועלכער ניט אכטענדיג זיין קראנקהייט, האט ער געוואלט אהין צום מאָרד־פּלאַץ געהן — איבערצוערעדען און אבצוהאלטען. ווער דער מערדער איז, האט מען נאך ניט געוואוסט. מען האט דעם ערמאָרדעטען אין דער פריה פאַר'ן הויז־טהיר געפונען. מ'האט א חשד. דער טוידטער האט גע־דיענט ביי אן אלמנה, און מען דענקט, דאס האט געטהאן איהר פריי־הערדיגער דיענער, וועלכער עס האט געמוזט איהר הויז אונצופרידע־נערהייד פערלאָזען.

אז ווערטהער האט דאס דערהערט, איז ער העפטיג אויפגע־שפּרונגען. „איז דאס מעגליך?“ האט ער אויסגעשריען; „איך מוז אהין געהן, איך קאן א מינוט ניט רוהען.“ ער איז שנעל נאך וואל־היים אוועק. יעדע עראינערונג האט זיך באלד איהם לעבענדיג פאַר די אויגען געשטעלט, און ער האט א מינוט ניט געצווייפעלט, דאס יענער מאן, מיט וועלכען ער האט אזוי פיעל מאל גערעדט, און וועלכער איז ביי איהם אזוי טהייער געוואָרען, האט די טהאַט בעגאנגען.

אז ער איז דורך די לינדענבוימען געגאנגען, וואו ער האט גע־מוזט דורכגעהן, אום צו קומען צום שענק, וואו מען האט דעם טוידטען

קערפּער געבראַכט, איז ער אַ פּערציטערטער געװאָרען. דיזער זאַנסט אַזױ אַנגענעהמער פּלאַץ האַט אױף איהם אַ שרעק אַרױפגעװאָרפען. יענער שװעל, אױף װעלכען די שכ:ישע קינדער פּלעגען אַזױ אָפט זיך שפּיעלען, איז געװעזען מיט בלוט פערגאָסען. ליעבע און טרײהײט, די שעהנסטע געפיהלען בײ'ם מענשען, האָבען זיך פערװאַנדעלט אין געװאַלט און מאָרד. די שטאַרקע בױמען זענען אָהן בלעטער און שאַטען געשטאַנען; די שעהנע קוסטעס װאָס האָבען זיך איבער'ן נידריגען בית־עלמין פּאַרקאַן אַריבערגעבױגען, זענען געװעזען הױל און דאַרר, און די מיט שנײע בעדעקטע מצבות האָבען פון די לעבער אַרױסגעקוקט.

װען ער איז צוגעקומען נאָהנט צום שענק, װאו דער גאַנצער דאָרף האַט זיך פערזאַמעלט, האַט זיך מיט אַמאָל געלאָזט הערען אַ געשרײ. פון װײטענס האַט מען דערזעהן אַ קאָמפּאַניע בעװאָפענטע מענער, און עס האַט זיך געלאָזט הערען קולות, דאָס מ'האַט דעם מערדער געפאַנגען. װערטהער האַט איהם דערזעהן און האַט אַ האָר ניט מעהר געצװײפעלט. יאָ! דאָס איז געװעזען דער בױערן־יונג װאָס האַט געליעבט אַזױ שטאַרק די אלמנה, װעלכען ער האַט מיט אַ צײט צוריק, אין שטילען צאָרן און באַהאַלטענע פערצװײפלונג געטראָפען.

„װאָס האָסט דו געטהאָן, אונגליקליכער!" האַט װערטהער, ציטערנדיג, געשריען צום געפאַנגענעם. יענער האַט איהם רוהיג אָנגעקוקט און געשװױגען. ענדליך האַט ער גאַנץ געלאַסען געזאָגט: „קײנער װעט איהר ניט האָבען, און זי װעט קײנעם ניט האָבען." מען האַט דעם געפאַנגענעם אַרײנגעפיהרט אין שענק און װערטהער איז אַװעק.

פון די ענטזעצליכע אױפריהרונג, איז אַלעס װאָס איז אין װערטהער'ס װעזען געװען, דורכגעטרױסעלט און דורכגעמישט געװאָרען. פון זײן טרױער, זײן געבראַכענעם מוטה און זײן גלײכגילטיגע שטעלונג, איז ער אױף אַן אױגענבליק אַרױסגעריסען געװאָרען. ער האַט זיך בעמעכטינט איבער זײן אַנטהײל אַן זיך אַלײן, און עס האַט איהם אַנגענומען אַן אונאױסשפּרעכליכער װאונש, דעם מאַן צו רעטען.

ער האט געפיהלט ווי ווייט יענער איז דאס אונגליקליך, און האט איהם אלס פערברעכער, געפונען שולדיג. ער האט אזוי טיעף אין יענעמס לאגע איינגעדרונגען, דאס ער האט געגלויבט געוויס אויך אנדערע דערפון צו איבערצייגען. איהם האט זיך געוואלט דעם מאן פערטהייי־דיגען. די פערטהיידיגונגס־רעדע איז איהם שוין אויף די ליפען געלעגען; ער איז צום יאגד־הויז געלאפען, און אויף'ן וועג האט ער זיך ניט גע־קענט איינהאלטען, צו זיך אליין האלב־לויט צו רעדען, אלעס וואס ער האט זיך פארגעשטעלט צו טענה'ן פאר'ן קרייז־ריכטער.

אז ער איז אין הויז אריין, האט ער דארט געטראפען אלבערט'ן. דאס האט איהם אביסעל צוטומעלט. דאך האט ער זיך באלד ווידער געפאסט און האט דעם קרייז־ריכטער, מיט התלהבות, זיין מיינונג פארגעליינט. דיעזער האט אייניגע מאל מיט'ן קאפ געשאקעלט. און כאטש ווערטהער האט מיט טהיילנאמע, מיט ליידענשאפט און וואר־הייט, אלעס פארגעבראכט וואס מ'קען נאר פארברייננגען צו די פער־טהיידיגונג אין אזא פאל, האט זיך דער קרייז־ריכטער, ווי מען האט עס געקענט פערשטעהן, גאר ניט געלאזט ריהרען. ער האט אפילו אונזער פריינד ניט געלאזען זיך גענוג אויסרעדען און האט איהם שטארק ווידערגעשפראכען. ער האט איהם נאך אויך געטאדעלט, פאר וועלען פערטהיידיגען און בעשיצען א פשוט'ן מערדער. ער האט איהם ער־קלערט, אז אויף אזא אופן, פערבויגענדיג דעם געזעץ אין אזעלבע פעל־לע, איז דאס גאנצע לאנד ניט זיכער. ער האט נאך אויך צוגעגעבען, דאס אין אזא פאל קען ער אליין גארניט מאכען, אום אויף זיך ניט צו נעהמען די גרעסטע פעראנטווארטליכקייט. עס מוז אלעס געהן אין ארדנונג, אויף'ן געזעצליכען וועג.

ווערטהער האט זיך נאך ניט אונטערגעגעבען. ער האט דעם קרייז־ריכטער געבעטען, אז אין פאל מען וועט דעם מאן העלפען ענט־לויפען, זאל ער בלויז דורך די פינגער קוקען און ניט אזוי פיעל אנ־שטרענגען זיך ביי'ם זוכען. אויך דאס האט איהם דער ריכטער ענטזאגט. אלבערט, וועלכער האט זיך ענדליך אויך אריינגעמישט

אין געשפּרעך, האט געהאלטען אויף'ן אַלטענס זײט. װערטהער האט גאָרניט געקענט אויספיהרען. און נאכדעם אז דער אַלטער האט א פּאָאר מאָל איבערגע'חזר'ט: „נײן, איהם קען מען ניט רעטען!" האט ער מיט א שרעקליכען שמערץ פערלאזען דאס הויז.

װי שטארק דעם אַלטענס לעצטע װערטער האבען איהם אױפ־געריהרט, זעהען מיר פון א קלײן צעטעלע װאס האט זיך געפונען צװי־שען זײנע פּאַפּירען, און װעלכער איז געװיס אין יענעם טאג געשריבען געװארען:

„מ'קען דיך מעהר ניט רעטען, אונגליקליכער! איך זעה עס גוט, מ'קען אונז ניט מעהר רעטען!"

װאס אַלבערט האט געזאגט צו ענד אין געגענװארט פון קרײז־ריכטער, אין בעצוג פון געפאנגענעם, איז װערטהער'ן געװען שטארק צו־װידער. ער האט געגלױבט אין דעם עפּעס געגען זיך צו בעמערקען, און כאָטש, נאכדענקענדיג גוט די זאך, איז זײן שארפען פערשטאנד גוט קלאָר געװארען, דאס די בײדע מענער זענען גערעכט אין זײער אורטהײל, איז עס איהם דאָך געװען אונמעגליך דאס מודה צו זײן.

אונטער זײנע פּאַפּירען געפינט זיך א צעטעל, װעלכער דריקט אויס פּיעלײכט זײן גאנצע בעציהונג צו אַלבערט'ן:

„װאס העלפט עס מיך, װאס איך האלט אין אײן זאגען, דאס ער איז גוט און בראװ? ער איז אָבער די אורזאכע פון מײן לײדען. און איך קען ניט בלײבען גערעכט געגען איהם."

דער אָבענד איז געװען לינד. עס האט אויסגעזעהן װי עס געהט װערען אָן אָדליגע, און אַלבערט מיט לאָטטען זענען געגאנגען אהײם צו פוס. געהענדיג, האט זי זיך יעדעס מאָל אומגעקוקט, אזױ װי עס האט איהר אויסגעפעהלט װערטהער'ס בעגלײטונג. אַלבערט האט

אנגעהויבען צו רעדען וועגען איהם. ער האט איהם געטאדעלט און געהאלטען פאר אונגערעכט; ער האט אויך בעריהרט אין זיין גע־שפרעך, זיין אונגליקליכע ליידענשאפט, און האט זיך געוואונשען, אז עס וואלט געווען א מעגליכקייט, איהם פון זייער הויז צו דער־ווייטערן. „איך ווינש עס אויך פון אונזער'ט וועגען," האט ער געזאגט, „און, איך בעט דיך, דו זאלסט זיין בענעהמען זיך צו דיר, געבען אן אנדער ריכטונג; זיינע אפטע וויזיטען זאלען אביסעל זעלטענער ווערען. לייטע ווערען אויפמערקזאם, און איך ווייס, דאס מען האט שוין אין אסך ערטער וועגען דעם גערעדט." לאָטטע האט געשוויגען, און אלבערט, האט עס אויסגעזעהן, האט פערשטאנען וואס איהר שווייגען מיינט. פון דאן אן פלעגט ער ווערטהער'ס נאמען ניט מעהר דערמאנען פאר איהר, און ווען זי פלעגט עס אמאל דערמאנען, פלעגט ער אבהאקען דעם געשפרעך אדער געבען עס אן אנדער ריכטונג.

די אומזיסטע פראבע וואס ווערטהער האט געמאכט — דעם אונגליקליכען צו רעטען, איז געווען דאס לעצטע אויפפלאמען פון א אויסגעהענדע ליכט. נאך דעם איז ער פערזונקען נאך טיעפער אין שמערץ און אונטהעטיגקייט. עס האט איהם זעהר אויפגערעגט ווען ער האט דערהערט, דאס מען וועט איהם נאך פיעלייכט אלס עדות רופען נעגען דעם מאן, וועלכער האט אנגעהויבען לייקענען זיין פערברעכען.

אלעס וואס ער האט נאר ווען עס איז אין זיין לעבען עפעס אונאנגענעהמעס געהאט; אלעס וואס עס האט איהם ווען עס איז אין זיין לעבען נעקרענקט און פערדרוס פערשאפט, איז אויפ־געשטאנען תחית המתים אין זיין נשמה, און זיך בעלעבט און בעוועגט. ער איז געווארען אין גאנצען אונטהעטיג. ער האט זיך געפונען אפגעשניטען פון אלע אויסזיכטען, אונפעהיג וועלכע עס איז ארבייט צו טהאן און צו מאכען זיך ניצליך אין טעגליכען לעבען. און אזוי איז ער וואס ווייטער, איבערגעגעבען אין גאנצען צו זיין וואונדערבארע עמפפינדונג, זיין דענקען און זיין ענדלאָזע ליידענשאפט,

און דעם טרויעריגען אומגאנג מיט דאס ליעבסטע, וועמעס רוה ער האט געשטערט, נעהנטער צו זיין סוף געקומען.

איך וועל דאָ נאך צוגעבען עטליכע בריעף וועלכע זיינען פון איהם געבליבען, וועלכע זיינען ריכטיגע עדות פון זיין פערווירטקייט, פון זיין ליידענשאפט, פון זיין רוה־לאָזען שטרעבען און טרייבען, און פון זיין לעבענס־מידקייט.

12טער דעצעמבער.

ליעבער ווילהעלם ! איך בין איצט אין אזא צושטאנד, אין וועל־כען יענע אונגליקליכע האבען געמוזט ־יין, פון די וואס מען האט געגלויבט, זיי זיינען פון בייזע גייסטער ארומגעטריבען געווארען. עס כאפט מיך אָן פיעל מאל — עס איז ניט קיין אנגסט, ס'איז אויך ניט קיין בעגעהר. עס איז אַן אינערליכע, אונבעקאנטע ווילדקייט, וועלכע דראָהט מיין ברוסט אויפצורייסען; וועלכע שטיקט מיך אין האלז ! וועה ז'מיר ! וועה ! און דאן לויף איך ארום ווי משוגע, אין די שרעקליכע נעכט פון דיזער מענשענפיינדליכער יאהרעס־צייט.

נעכטען אבענד האב איך אין הויז ניט געקענט איינזיצען. איך האב געמוזט ארויס. פלוצלינג איז געווארען אַן אָדליגע. איך האב געהערט דאס דער טייך איז אריבער; אַלע וואסערען האבען זיך אויפ־געהויבען, און ארונטער ביי וואַלהיים, מיין ליעבען טהאָל פערפלייצט. עלף אוהר ביינאכט בין איך אהין געלאפען. אַ שרעקליכע בילד האב איך געזעהן. פון פעלז ארונטער, האט זיך דאס רוישענדע וואַסער געקייקעלט פאר'ן שיין פון דער לבנה, איבער פעלדער און לאָנקעס און קוסטעס, און דער גרויסער טהאָל האט אויסגעזעהן ווי אַ שטורמדיגער ים, געשטויסען פון אַ פייפענדען ווינד ! און אז די לבנה איז פון באהעלטענעס ווידער ארויסגעקראָכען און איבער אַ שווארצען וואָלקען גערוהט, און די פערפלייצונג איז פאר מיר געלעגען

אויסגעשפּרייט מיט איהר שרעקליך־שעהנעם גלאַנץ אויף׳ן פּנים, און ס׳האט זיך גערייהרט, און עס האט געקלונגען און גערוישט ארום, איז מיר אַן אימה איבערפאַלען, און נאכדעם א בענקען. אָה! מיט אויסגעשפּרייטע הענד בין איך פאַר׳ן אָבגרונד געשטאַנען און געשטאַמעלט: „ארונטער! ארונטער!" און האב מיך פערלאָרען אין דעם גליקליכען געדאנק, מיינע צרות, מיינע יסורים, ארונטערצושטורמען, אראָפּצושווענקען דא ווי די וועלען! אָה! — און דעם פּ׳ס פון ד׳רערד אויפצוהויבען האסטו ניט געקענט, אום אלע דיינע שמערצען צו ענדיגען! מיין זייגער איז נאך ניט אויסגעגאַנגען, איך פיהל דאס, ווילהעלם! ווי גערן וואלט איך מיין מענש־זיין אבגעבען, אום צו קענען צוזאמען מיט׳ן שטורמווינד, די וואָלקענס צורייסען, די וואַסערן ארומנעהמען! הא! און וועט אמאָל, דער אין תפיסה איינגעשלאָסענער דיזען גליק ניט האבען?

און מיט וואס פאַרא שמערצען האב איך אראָבגעקוקט אויף א קליין פלעצעל, וואו איך האב אמאל מיט לאָטטען, נאך א הייסען זומערטאָגס־שפּאציר, אונטער א ווערבע־בוים גערוהט. — דאס איז אויך געווען פערפלייצט, און איך האב קוים די ווערבע דערקענט, ווילהעלם! — און איהרע לאָנקעס, האב איך געקלערט; די געגענד ארום איהר יאַגד־הויז! ווי פערוויסטעט איז אונזער אַלטאַנקע פון דעם רייסענדען שטראָם געווארען? האב איך פאר זיך געטראכט, און עס האט מיר א שיין געטהאן אין געדאנק, ווי א זון־שיין פון פערגאַנגענהייט, ווי א חלום אין וועלכען דער געפאַנגענער זעהט ווידער זיין היים, זיינע סטאדעס, זיינע לאָנקעס און אנדערע פערגניגענס. איך בין געשטאַנען! — איך האב זיך אליין ניט בלאמירט, דען איך האב דעם מוטה צו שטארבען. — איך וואלט — נו, זיץ איך איצט דא ווי אַן אלטע פרוי, וועלכע קאלופּעט איהר האָלץ פון די פּארקאַנעס ארויס און בעטעלט אוים איהר ברויט קלאפּענדיג אין די טיהרען, אום איהר אבשטארבענדען, פריידענלאזען דאזיין, נאך א מינוט צו פערלענגערן און פערלייכטערן.

14טער דעצעמבער.

וואס איז מיט מיר, מײן ליעבער ווילהעלם! איך דערשרעק זיך פאר מיר אלײן! איז מײן ליעבע צו איהר ניט געװען די הײליגסטע, רײנסטע, ברידערליכסטע ליעבע? האב איך אמאל געפיהלט אין מײן הארצען א שטראפבארען וואונש? — נאר, איך וויל ניט פראָטעסטירען — און איצט, אָה, חלומות! אך, ווי אמת האבען דאס די מענשען געפיהלט, ווען זײ האבען מיחס געװען די ווידערשפּרעכענדע ווירקונגען צו אונבעקאנטע עלעמענטען! אָה, דיזע נאכט! — איך ציטער עס צו זאגען — האב איך זי אין מײנע ארעמס געהאלטען, פעסט צו מײן הארצען געדריקט, און האב איהר ליעבען פליסטערנדען מויל מיט קושען באדעקט; מײנע אויגען האבען געשוואומען אין די בעטרונקענהײט פון איהרע אויגען! אָה, גאָטט! קומט מיר דען א שטראָף, דערפאר וואס איך פיהל נאך אויך איצט א זעליגקײט, זיך אן דיזע גליהענדע פרײדען דערמאנענדיג? לאָטטע! לאָטטע! — און מיט מיר איז עס צו ענדע. מײנע געדאנקען פערפלאָנטערן זיך. שוין א גאנצע וואך אז איך האב ניט מעהר קײן בעזינונגסקראפט. מײנע אויגען זײנען מיט טרעהרען פערלאָפען. איך פיהל ניט-גוט איבעראל, און איבעראל פיהל איך גוט; איך ווינש זיך קײן זאך און פערלאנג ניט קײן זאך. עס וואלט מיר פיעל בעסער געװען ווען איך וואלט אוועק.

דער ענטשלוס, די וועלט צו פערלאָזען, האט אין דיזער צײט, אונטער אַזעלכע אומשטענדען, אימער מעהר קראפט אין ווערטהער'ס נשמה געוואונען. זינט ער איז צו לאָטטע'ן צוריק געקומען, איז דאס שטענדיג געװען זײן לעצטע אויסזיכט און האפנונג; דאך האט ער זיך בעשלאָסען, עס זאל ניט זײן קײן איבעראײלטע, שנעלע טהאט; ער האט געוואלט, מיט די בעסטע איבערצײגונגען, מיט דער מעגליכסט רוהיגסטער ענטשלאָסענהײט, דיזען שריט צו מאכען.

זיינע ספקות, זיין שטרייט מיט זיך אליין, זעהט מען ארויס פון א צעטעלע, וועלכער איז וואהרשיינליך אן אנגעהויבענער בריעף צו ווילהעלם'ן און איז אהן א דאטום אונטער זיינע פאפּיערען געפונען געווארען:

„איהר געגענווארט, איהר שיקזאל, איהר טיילנעהמונג אין מיינעם, פרעססען נאך ארויס די לעצטע טרעהרען פון מיין פארברענ־טען מח.

„דעם פארהאנג אויפהויבען און אריינגעהן! דאס איז אלעס! און צו וואס זיך ישוב'ן און ווארטען? ווייל מ'וויים ניט ווי עס זעהט דארטען אויס? און ווייל מ'קומט פון דארט ניט צוריק? און ווייל עס איז די שמאַלקיים פון אונזער שכל, צו פאַרשטעלען זיך א זאך וואס איז אונז אונבעשטימט, אלס דונקעל און פינסטער?"

ענדליך איז ער *** זיינע טרויעריגע געדאנקען אימער מעהר בעפריינדעט און פערבונדען געווארען, און זיין פּלאן, פעסטער בעשלאָ־סען, פון וועלכע דער פאלגענדער צווייד־ייטיגער בריעף צו זיין פריינד בעשטעטיגט עס.

20טער דעצעמבער.

איך בין דאנקבאר דיין ליעבע, ווילהעלם, פאר וועלען מיר צור ריידען. יא, דו ביזט גערעכט; מיר וואלט בעסער געווען ווען איך געה פון דאנען אוועק. דיין פאַרשלאג, צוריק צו אייך קומען, געפעלט מיר ניט אין גאנצען; ווייניגסטענס, וואלט איך נאך גערן אנגעלייגט א ביסל וועג, איבערהויפּט איצט, ווען מ'קען ערווארטען דאס די וועג זאל זיך שטעלען צוליעב דעם אנהאלטענדען פראָסט. עס א מיר אויך זעהר אנגענעהם, דאס וואס דו ווילסט אהער קומען, מיר אהיים צו נעהמען; ווארט נאר, איך בעט דיר, נאך צוויי וואכען, אויך ווארט

אויף נאך א בריעף פון מיר מיט ווייטערדיגע מעלדונגען. מען דארף ניט רייסען בעפּאר עס ווערט צייטיג; און צוויי וואכען, אהער אדער אהין, זיינען א סך. מיין מוטער זאלסטו זאגען, זי זאל פאר איהר זוהן תּפלה טהאן, און זי זאל מיר פערצייהען פאר די גאנצע ערגערנים וואס איך האב איהר פערשאפט. דאס איז מיין שיקזאל געווען אזא, צו בעטריבען און פערביטערען יענע, וועמען איך האב בעדארפט מיט פרייד־שמחות בעצאהלען. לעב וואהל, מיין טהייערער! אלע ברכות פון'ם הימעל זאלען אויף דיר קומען, לעב וואהל!

וואס אין לאטטע'ס נשמה איז אין יענער צייט פארגעקומען; וואס איהר שטעלונג איז געווען, צו איהר מאן און צו איהר אונגליקליכען פריינד — דאס קענען מיר זיך ניט געטרויען מיט ווערטער אויסצודריקען, כאטש, קענענדיג איהר כאראקטער, קענען מיר זיך א שטיקעל בעגריעף דערפון מאכען, און א שעהנע וויבליכע זעעלע, קען זיך אין איהרע אריינדרינגען און מיט איהר מיטפיהלען.

אזוי פיעל איז געוויס. זי איז געווען פעסט בעשלאסען, צו טהאן אלעס אום ווערטהער'ן צו ערווייטערען, און איהר קווינקלען און צווײדערן, איז געווען ניט מעהר ווי א הערצליכע, פריינדשאפטליכע שוינונג, ווייל זי האט געוואוסט, פיעל דאס וועט איהם קאסטען, יא, דאס עס וועט פאר איהם גאר זיין כמעט ווי אונמעגליך. דאך האבען איהר די אומשטענדען געצוואונגען, די זאך ערנסט אויסצופיהרען. איהר מאן האט איבער דיזען פערהעלטנים אין גאנצען געשוויגען, און זי האט אויך אויסגעמיטען צו ריידען איבער דעם, פיהלענדיג, דאס מיט דעם ווערט איהר געוויסען, געגען איהר מאן, פיעל ווייניג בעפריעדיגט.

אין דעם זעלבען טאג וואס ווערטהער האט דעם אויבענגעבראכטען בריעף געשריבען צו זיין פריינד — דאס איז געווען דער זונטאג פון די וויינאכטען־וואך — איז ער אין אבענד געקומען צו לאטטען און האט זי געפונען אליין אין הויז; זי איז געווען בעשעפטיגט, איי־ניגע שפּיעלזאכען, וועלכע זי האט געהאט צוגעגרייט פאר איהרע קליינע

ברידער און שוועסטער אלס וויהנאכטען מתנות — אין אָרדנונג צו ברייננגען. ער האט גערעדט פון דער שמחה וואס די קינדער וועלען האבען, און פון די צייטען, ווען דאס אונער וארטעטע אנבליק פון'ם קריסט־בוים, אויסגעפּוּצט מיט ליכטלעך, צוקערוואַרג און פרוכטען, מאכט איינעם פיהלען אזוי ווי אין גן־עדן. „איהר וועט," האט לאָטטע געזאגט, און האט איהר פערלעגענהייט אונטער א ליעבען שמייכעל באהאלטען, „איהר וועט אויך קריגען אַ פּרעזענט, אויב איהר וועט זיך נאר גוט אויפפיהרען." — „און וואס רופט איהר, זיך גוט אויפפיהרען?" האט ער אויסגערופען, „ווי זאל איך דען זיין? ווי קען איך דען זיין? בעסטע לאָטטע!" — „דאָנערשטאג אבענד," האט זי געזאגט, „איז וויהנאכטען, דאן וועלען קומען די קינדער, מיין פאטער וועט אויך קומען, און יעדער איינער וועט קריגען זיין חלק, קומט איהר אויך — אבער ניט פריהער. —" ווערטהער איז געשטאנען פערוואונדערט. — „איך בעט אייך" האט זי ווייטער געזאגט, „איך פערלאנג עס פון אייך; איך בעט אייך אום דעם ווילען פון מיין איינען גליק און רוהע, עס קען אזוי ניט בלייבען. —" ער האט אבגעקעהרט פון איהר די אויגען און איז איבער'ן צימער הין און צוריק געגאנגען, און האט צווישען די צייהן געמורמעלט: „עס קען אזוי ניט בלייבען!" לאָטטע, וועלכע האט געפיהלט דעם שרעקליכען צושטאנד, אין וועלכען דיזע ווערטער האבען איהם פערזעצט, האט געזוכט דורך אַלערליי פראגען זיינע געדאנקען צו צערשטרויען, אבער נאר אומזיסט. „ניין לאָטטע!" האט ער אויסגערופען, איך וועל אייך ניט ווידערזעהן!" — „ווארום?" האט זי געזאגט; „ווערטהער, איהר קענט, איהר מוזט אונז ווידערזעהן, נאר בערוהיגט זיך; אָה, ווארום זייט איהר געבאָרען געוואָרען מיט דיזער האסטיגקייט, מיט דיזער אונבעצווינגליכער ליידענשאפט פאר אַלעס וואס איהר קריעגט נאר איין מאל אָן?" — „איך בעט אייך," האט זי ווייטער גערעדט און האט איהם ביי'ם האנד אנגענומען, „בערוהיגט אייך! אייער גייסט, אייער בילדונג, אייער טאַלאנט, וואס פאר פריידען קענען זיי אייך פערשאפען! זייט

א מאן! שניידט אָב די טרויעריגע פערבינדונג מיט א פּערזאָן וואס קען ניט מעהר טהאן, ווי איך נאר צו בעדויערען," — ווערטהער האט געקריצט מיט די צייהן און פינסטער אנגעקוקט לאָטטע'ן. זי האט זיין האַנד געהאלטען אין איהרע. — „נאר איין אויגענבליק מיט רוּ־היגען געדאנק, ווערטהער!" האט זי זיך געבעטען, „פיהלט איהר ניט דאס איהר בעטריעגט זיך אליין? דאס איהר טרייבט זיך מיט'ן איי־גענעם ווילען צו גרונד? ווארום דען נאָר מיר, ווערטהער? דוקא מיר, דאס אייגענטהום פון אַן אַנדערען? איך האב מורא, איך האב שטארק מורא, עס איז א אונמעגליכע זאך מ י ר צו בעזיצען, די, וועלכע מאכט אייך דיזען וואונש אזוי רייצענד!" ער האט ארויסגעצויגען זיין האַנד פון איהרע, ווערענד ער האט איהר מיט א שטארקען טריבען בליק אנגעקוקט. „קלוג!" האט ער געזאגט, „זעהר קלוג! האט אפשר אַלבערט געמאכט דיזע אנמערקונג? פּאָליטיש! זעהר פּאָליטיש!" „יעדער איינער קען אזא זאך בעמערקען," האט זי צוגעגעבען. „און ניט שוין דען קען זיך אין דער גאנצער וועלט ניט געפינען א פרויענצימער, וואס זאל אייך קענען גליקליך מאכען און די ווינשע פון אייער הארץ ערפילען? זוכט, זי צו געפינען, און איך שווער אייך אַז איהר וועט זי אויך געפינען; עס האט מיר לאנג שמערצען פערשאפט, פאר אייך ווי אויך פאר אונז, די בעשרענקונג, אין וועלכע איהר האט זיך די לעצ־טע צייט איינגעשלאָסען; זעהט, זיך אליין צו בעזיגען! א רייזע קען, און אויך מוז אייך די געדאנקען פאַנאַנדער טרייבען! זוכט, געפינט עפּעס א ווערטהען געגענשטאנד פאר אייער ליעבע, און קומט צוריק, און לאזט אונז צוזאמען די זעליגקייט פון אמת'ע פריינדשאפט גע־ניסען!" — „דאס האט מען געקענט" האט ער מיט א קאלטען לאַכען געזאגט, „לאזען דרוקען און רעקאמענדירען צו אלע האַפמייס־טער און לעהרער. ליעבע לאָטטע! לאזט מיר נאר א קליין ביסל רוה, ס'וועט שוין אלעס רעכט ווערען!" — „נאר דאס, ווערטהער! פארגעסט ניט, און קומט ניט בעפאר וויהנאכטען־אבענד!" ער האט געוואלט ענטפערן, אבער אַלבערט איז אין דעם אריינגעקומען.

ביידע מענער האבען זיך איינער דעם אנדערן געגעבען א קאל־טען גוט'ן־אבענד, און האבען איבער'ן צימער הין און צוריק געגאנגען. ווערטהער האט אנגעהויבען א וועלכען אונבעדייטענדען געשפרעך וועל־כער האט זיך גלייך אויסגעלאזען, און אלבערט דאס גלייכען; עס האט זיך עפעס ניט געבונדען. אלבערט האט זיין פרוי איבער געוויסע זאכען געפרעגט, און ערפאהרענדיג דאס זי האט זיי נאך ניט בעזארגט, איהר איינינע ווערטער געזאגט, וועלכע זיינען ווערטהער'ן פארגעקומען צו קאלט, יא, זאגאר צו הארט. ער האט געוואלט אוועקגעהן, אבער ער האט ניט געקענט, און אזוי זיך געקוויינקעלט ביז אכט אוהר. און אלס זיין אונמוטה און אונווילען האבען געהאלטען אין איין שטייגען, און אין עס־צימער האט מען אנגעהויבען גרייטען צום טיש, האט ער זיין הוט און שטאק גענומען; אלבערט האט איהם איינגעלאדען צו פערבלייבען, ער האט אבער געגלויבט, בלויז אן אונבעדייטענדען קאמפלימענט צו הערען. ער האט קאלט אבגעדאנקט און איז אוועקגעגאנגען.

ער איז אהיים געקומען. דער דיענער האט איהם געוואלט צו לייכטען, ער האט אבער פון איהם דאס ליכט צוגענומען און איז אליין אין זיין צימער אריין. ער האט זיך פאנאנדער געוויינט אויף'ן קול; ער האט גערעדט מיט כעס צו זיך אליין, איז העפטיג ארומגעגאנגען איבער'ן צימער הין און צוריק, און האט זיך ענדליך אריינגעווארפען מיט די זאכען אין בעט, וואו דער דיענער האט איהם געפונען עלף אוהר, ווען ער האט זיך געוואגט אריינצוקומען אום זיין הערר צו פרעגען, אויב ער זאל איהם די שטיוועל אראבציהען? ווערטהער האט עס איהם ערלויבט, און איהם אנגעזאגט, אין דער פריה ניט אריינצוקומען אין צימער ביז ער וועט איהם רופען.

מאנטאג פריה, דעם 21טען דעצעמבער, האט ער אנגעשריבען פאלגענדען בריעף צו לאטטע'ן, וועלכען מ'האט נאך זיין טוידט גע־פונען פערזיעגעלט אויף'ן שרייב־טיש, און מ'האט עס איהר איבער־געגעבען.

„איך האב עס בעשלאָסען לאָטטע! איך וויל שטארבען. און דאס שרייב איך דיר אָהן וועלכע ראָמאַנטישע איבערטרייבונג, געלאַסען, אין דעם פריהמארגען פון'ם טאָג אין וועלכען איך וועל דיר צום לעצטען מאל זעהן. ווען דו לעזט עס, מיין בעסטע, דעקט דער קיהלער קבר שוין צו די פערשטארטע גליעדער פון'ם אונרוהיגען, אונגליקליכען, וועלכער האט אין די לעצטע מינוטען פון זיין לעבען, פון קיין גרעסערען פערגניגען ניט געוואוסט, ווי מיט דיר זיך צו אונטערהאלטען. איך האב געהאט א שרעקליכע נאכט, און אָה! א וואָהלטהעטיגע נאכט. זי איז עס, וועלכע האט מיין בעשלוס פערשטארקט און בעשטימט. איך וויל שטארבען! ווי האב איך מיך נעכטען פון דיר ארויסגעריסען, אין די גרעסטע אויפרעגונג פון מיינע געדאנקען! ווי האט עס זיך אלעס צו מיין הארצען גענדרעגנט, און מיין האָפנונגסלאָזער, פריידענלאָזער דאזיין האט מיר, נעבען דיר, מיט די שרעקליכסטע קעלט ארומגעכאפט! — איך האב קוים מיין צימער עררייכט, איך האב מיך אויסער זיך אויף די קניע געווארפען, און, — אָה, גאָט! דו האסט מיר פארגינט דאס גליק, די לעצטע רפואה פון ביטערע טרעהרען! טויזענד פלענער, טויזענד אויסזיכטען, האבען אין מיין נשמה געשטורעמט און געטומעלט, און צום ענד איז ער אליין פעסט געבליבען שטעהן, דער לעצטער איינציגער געדאנק: איך וויל שטארבען! איך האב זיך אנידער געלייגט, און אין דער פריה, אין די רוהיגקייט פון ערוואכען, שטעהט ער נאך פעסט, נאך גאנץ שטארק אין מיין הארצען: איך וויל שטארבען! — עס איז ניט פערצווייפלונג, עס איז געוויסהייט, דאס איך האב שוין גענוג געהאט, און דאס איך בין זיך מקריב פאר דיר. יא, לאָטטע! ווארום האב איך עס געדארפט פערשווייגען? איינער פון אונז דריי, מוז געהן, און דאס וויל איך זיין! אָה, מיין בעסטע! אין דיזען צוריסענעם הארצען האט וויטהענד א געדאנק ארומגעבראָזט, אָפט — דיין מאן צו ערמאָרדען! — דיר! — מיך! — אזוי שטעהט עס — ווען דו וועסט אויף'ן בארג, אין א שעהנעם זומער־אבענד ארויפשטייגען, דערמאן זיך דאן אן מיר

ווי איך פלעג ארויפקומען פון טהאל ארויף; און דאן קוק אריבער צום בית־עלמין, אויף מיין קבר, און זעה, ווי דער ווינד וויעגט דעם הויכען גראז, אין שיין פון דער אונטערגעהענדער זון — איך בין געווען רוהיג ווען כ'האב דעם בריעף אנגעהויבען, און איצט, וויין איך ווי א קינד — ווען אלעס ארום מיר ווערט אזוי לעבעדיג. —"

ארום צעהן אוהר האט ווערטהער גערופען זיין דיענער און האט איהם געזאגט, וועהרענד יענער האט זיך איהם געהאלפען אנטהאן, דאס ער וועט אין עטליכע טעג ארום אוועקפאהרען, און ער זאל דער־איבער די זאכען ברייגגען אין ארדנונג פערטיג צום איינפאקען; ער האט איהם אויך בעפאהלען זיינע קאנטעס אויסצוגלייכען, אויסגעליה־ענע ביכער אבצונעהמען, אויך, עטליכע ארעמע־לייט, וועלכע ער פלעגט געבען נדבות וועכענטליך, פאר צוויי וואכען פאראויס צו בעצאהלען.

ער האט זיך געלאזט ארויפברייגגען דאס עסען צו זיך אין ציר־מער, און אז ער איז מיט דעם פארטיג געווארען, איז ער ארויסגע־פאהרען רייטענדיג צום פרייד־ריכטער. ער האט איהם אין הויז ניט געטראפען. ער איז אריין אין גארטען און איז דארט ארומגעגאנגען אין געדאנקען פערזונקען הין און צוריק, און ווי עס האט אויסגעזעהן, האט ער מיט א כיון געזוכט אויף זיך ארויפצושלעפען דעם גאנצען שווערמוטה פון די טרויעריגע ערינערונגען.

די קליינע האבען איהם אבער ניט לאנג געלאזען אין רוה. זיי זיינען איהם נאכגעלאנגען, אויף איהם געשפרונגען, און האבען איהם דערצעהלט: אז ווען עס וועט זיין מארגען און נאך אמאל מארגען און נאך א טאג דערצו, וועלען זיי קריעגען די וויינאכטס־פרעזענטען פון לאטטע'ן; און האבען איהם דערצעהלט וואונדערליכע זאכען וועלכע זייער קליינע איינבילדונגסקראפט האט זיי פארגעשטעלט. „מארגען!" האט ער אויסגערופען, „און ווידער מארגען! און נאך א טאג!" און האט זיי אלע הערצליך געקושט. ער האט זיי געוואלט פערלאזען, אבער דער קלענסטער האט איהם נאך עפעס געוואלט איינרוימען א סוד אין אויער. ער האט איהם פערטרויט אין דער שטיל, אז די

גרויסע ברידער האבען שוין שעהנע נאַי־יאָהרס װינשע אנגעשריבען, אזעלכע גרויסע! איינעם פאר'ן פּאַפּאַ, איינעם פאר אַלבערט מיט לאָטטע'ן, אויך איינעם פאר דעם הערר װערטהער; דאס װעלען זיי אם נאַי־יאָהרס טאג אין דער פריה, יעדען איבערגעבען." דאס האט װערטהער'ן שרעקליך באנומען. ער האט יעדען פון זיי עפּעס געשענקט, האט זיך אויף'ן פערד געזעצט, געלאזט דעם אַלטען גריסען און איז, מיט טרעהרען אין די אויגען, אװעק געפאָהרען.

ארום פינף אוהר איז ער אַהיים געקומען. ער האט בעפאָהלען די דיענסט, צום פייער אין אויװען א קוק צו טהאן, און זעהן עס זאל ניט אויסגעהן ביז נאכט. דעם דיענער האט ער געהייסען, ביכער און װעש אין קופערט איינצופּאקען, און פון אויבען די זאכען אװעק־לייגען. נאך דעם, האט ער װאהרשיינליך צרגעשריבען דיזע שורות אין זיין לעצטען בריעף צו לאָטטע'ן:

„דו ערװארטעסט מיר ניט! דו גלויבסט איך װעל פאָלגען און ערשט װייהנאכטען־אבענד דיר קומען זעהן. אָה, לאָטטע! היינט, אדער קיינמאל ניט מעהר! װייהנאכטען אבענד װעסטו דיזען פּאַפּיער אין האנד האלטען, װעסט ציטערן און באנעצען עס מיט דיינע ליעבע טרעהרען. איך װיל, איך מוז! אָה, װי גוט איז עס מיר דאס איך בין ענטשלאָסען!"

לאָטטע איז צו דיזער צייט געװען אין א זאָנדערבארען צושטאנד. נאָך'ן לעצטען געשפּרעך מיט װערטהער'ן, האט זי אנגעהויבען פיהלען, װי שװער עס װעט איהר זיין פון איהם זיך צו שיידען, װי פיעל ער װעט דארפען ליידען, װען ער װעט זיך מוזען פון איהר דערװייטערן.

ריידענדיג מיט אַלבערט'ן, האט לאָטטע אזוי װי פארבייגעהענדיג געזאגט, דאס װערטהער װעט בעפאר װייהנאכטען ניט קומען. גלייך נאך דעם איז אַלבערט אװעקגעפאָהרען צו א רעגיערונגס־בעאמטען אין דער נאכבארשאפט, מיט װעמען ער האט געהאט װעלכע געשעפטען

אויסצוגלייכען, און וואו ער האט געמוזט פערבלייבען איבער נאכט.

זי איז איינע אליין געזעסען, קיינער פון איהרע שוועסטער און ברי־דער נעבען איהר; זי איז געווען אין גאנצען פערזונקען אין געדאנקען, וועלכע האבען שטיל איבער איהר געגענווערטיגען צושטאנד ארומ־געשוועבט. זי זעהט זיך אליין מיט א מאן פערבונדען, אין וועמעס ליעבע און טרייהייט זי איז געווען איבערצייגט; וועלכען זי איז געווען מיט'ן גאנצען הארצען צוגענייגט; וועמעס רוהיגע נאטור און ראיעל־קייט האבען איהר געשיינט צו זיין פון הימעל בעשטימט, אום אויף זיי דעם לעבענס־גליק פון א בראווע פרוי צו גרינדען; זי האט געפיהלט וואס זי וועט זיין צו איהר מאן און צו איהרע קינדער אויף אימער. אויף דער אנדער זייט, איז איהר אויך ווערטהער זייער טהייער געווא־רען. גלייך פון'ם ערשטען אויגענבליק פון זייער בעקאנטשאפט, האט זיך די צופאסונג, דאס איבעראיינשטימען פון זייערע נאטורען, אזוי שעהן ארויסגעצייגט. דער לאנגער אומגאנג מיט איהם און די אפט צוזאמען דורכגעלעבטע מאמענטען, האבען אויף איהר הארץ א אונ־אויסלעשליכען איינדרוק געמאכט. אלעס וואס איהר פלעגט אינטע־רעסירען, אלעס וואס זי פלעגט דענקען און פיהלען, איז זי געווען צוגעוואהנט, צו טהיילען זיך מיט איהם, און זיין דערוויטערונג האט געדראהט איהר אין הארץ א לאך אויפצורייסען, וועלכע וועט זיך ניט מעהר קענען אויספילען. אה! ווי גליקליך וואלט זי געווען ווען ער וואלט צו איהר א ברודער געווען! — וואלט זי איהם כאטש געקענט צו איינע פון איהרע פריינדינס פערהייראטען! וואלט זי כאטש גע־קענט האפען דאס זיין פערהאלטען זיך צו אלבערט'ן זאל זיך פאר־ריכטען! זי האט אלע איהרע פריינדינען אין געדאנק איינע נאך די אנדערע דורכגעפיהרט, און האט ביי יעדער איינער בעזונדער עפעס געפונען אויסצוזעצען. זי האט קיין איינציגע געפונען, וועלכע זי וואלט געוואונשען ווערטהער'ן.

אין אלע דיזע בעטראכטונגען האט זי ערשט טיעף געפיהלט, ניט קענענדיג זיך קלאהר מאכען דערפון, דאס איהר הארציגער,

געהיימער פערלאנגען איז: איהם פיר זיך צו האלטען. אבער גלייך האט זי זיך פארגעווארפען, דאס זי קען איהם פיר זיך ניט האלטען, זי טאר'ס אויך ניט טהאן; איהר ריינער, שעהנער, אימער אזוי לייכט זיך העלפענדער גייסט, האט געפיהלט דעם דרוק פון שווערמוטה, ער האט געפיהלט ווי דער וועג איז איהם פערשפארט. איהר הארץ איז געוועזן בעקלעמט, און א שווערער וואלקען האט זיך איבער איהרע אויגען פערצויגען.

אזוי איז עס האלב־זיעבען אוהר געווארען, אלס זי האט געהערט ווערטהער'ן די טרעפ ארויפקומען, און האט זיינע טריט, זיין שטימע, וועלכע האט פאר איהר געפרעגט, גלייך דערקענט. ווי האט איהר הארץ געשלאגען — און מיר קענען עס פאסט זאגען: צום ערשטען מאל — ביי זיין קומען? זי האט זיך געוואלט פאר איהם פאר־שטעלען, אבער ווען ער איז אריינגעקומען, האט זי מיט א מין ליידענ־שאפטליכע פערווירונג אויסגערופען: „איהר האט ניט געהאלטען ווארט!“ „איך האב גאר ניט צוגעזאגט!“ איז געוועזן זיין ענטפער. „איהר האט אם וועניגסטענס מיין פערלאנג געדארפט ערפילען,“ האט זי געזאגט, „איך האב עס אייך געבעטען אום אונזער ביידענס־ווילען.“

זי האט ניט געוואוסט וואס זי האט געזאגט, אזוי וועניג האט זי אויך געוואוסט וואס זי טהוט, ווען זי האט נאך א פאאר פון איה־רע פריינדינען געשיקט, אום ניט אליין מיט ווערטהער'ן צו בלייבען. ער האט אנידערגעלעגט אייניגע ביכער וועלכע ער האט מיטגעבראכט מיט זיך, און האט געפרעגט פאר אנדערע. און זי — דא האט זי זיך געווונשען איהרע פריינדינען זאלען וואס גיכער קומען; דא, דאס זיי זאלען אין גאנצען גאר ניט קומען. די דיענסטמיידעל איז צוריק געקומען און געזאגט, דאסביידע האבען זיך געלאזט ענטשולדיגען, זיי קענען ניט קומען.

זי האט געוואלט, די דיענסטמיידעל זאל זיך מיט איהר ארבייט אין דעם דערביי'איגען צימער זעצען; דאן האט זי זיך ווידער אנדערש בעדענקט. ווערטהער איז ארומגעגאנגען איבער'ן צימער הין און צוריק.

זי איז צום קלאוויר צוגעגאנגען, אנגעהויבען שפּיעלען אַ מינוטע. עס האָט אָבער ניט געוואָלט גערן. זי האָט זיך געפּאַסט מוטה און רוהיג געזעצט נעבען ווערטהער'ן, וועלכער האָט פערנומען זיין געוועהנליכען פּלאַץ אויף'ן קאַנאַפּע.

„האָט איהר גאָר ניט וואָס צו לעזען?" האָט זי געפרעגט. ער האָט ביי זיך גאָר ניט געהאַט. „דאָ אין מיין שופלאַד," האָט זי אָנגעהויבען, „ליגט אייער איבערזעצונג פון איינינע געדיכטע פון אָססיאַן; איך האָב זיי נאָך ניט געלעזען, ווייל איך האָב אימער געהאָפט, פון אייך אליין עס צו הערען, אָבער זינט דאַן האָט זיך ניט געמאַכט קיין געלעגענהייט." ער האָט געשמייכעלט. ער האָט ארויסגענומען די ליעדער; עס איז איהם אַ שוידער אריבער ווען ער האָט זיי אין האַנד גענומען, און די אויגען זיינען איהם פול געוואָרען מיט טרעהרען, אַלס ער האָט אין זיי אריינגעבליקט. ער האָט זיך אַנידערגעזעצט און געלעזען:

„שטערן פון דער ארונטערקומענדער נאַכט! שעהן פינקעלסט דו אין מעריב זייט, דו הויבסט דיין שטראַהלענדען קאָפּ פון וואָלקען ארויס, שפּאַציערסט פּראַכטפול דיין באַרג אַנטקעגען. נאָך וואָס קוקסט דו זיך ארום אין דער וויסטע? די שטורמווינטען האָבען זיך בערוהיגט; פון וויטען קלינגט דער מורמעל פון'ם אַראָבפּאַלענדען וואַסער, רוישענדע וועלען קלאַפּען דאָרט איבער די וויטע פעלזען; דער זשומען פון די אָבענד־פליגען ציהט זיך איבער'ן פעלד. נאָך וואָס קוקסט דו זיך ארום דו שעהנעס ליכט? אָבער, דו שמייכעלסט און געהסט דיין וועג; מיט שמחה רינגלען דיך ארום די וועלען און באָדען דיינע ליעבליכע האָאַר. לעב וואָהל, רוהיגער שטראַהל! ערשיין, דו הערליכעס ליכט פון אָססיאַן'ס נשמה!

„און עס ערשיינט אין זיין גאַנצע קראַפט. איך זעה מיינע פערשטאָרבענע פריינד; זיי קלייבען זיך צוזאַמען אין לאָראַ, ווי אין יענע טעג וועלכע זיינען שוין פאָראיבער! — פינגאַל קומט ווי אַ פייכטער

נעבעל־זײל; ארום איהם, זײנע העלדען, און קוק נאר אַן די ערליכע זינגער! דער גראַהער אוליז! דער פּרעכטיגער רהינאָ! אַלפּין דער ערליכער זינגער! און דו, זאַנפט־קלינגענדע מינאַנאַ! — װי פערענדערט זײט איהר מײנע פרײנדע, זינט די יום־טובים אויף זעלמא? דאַן װען מיר האבען קאָנקורירט אום דעם כבוד פון געזאַנג, אַזױ װי פריהלינגס־װינטלעך װאס יאַגען זיך צום בארג צו, און בױגען אונטער זיך דעם קוים שעפּשענדען גראָז.

„דא האט מינאָנא ארױסגעטראטען אין פּראַנט, מיט אַ ניעדער־געשלאגענעם בליק און טרעהרענפולע אױגען; לאַנגזאם האבען זיך איהרע האָאר אין'ם װינד בעװעגט, װעלכער האט זיך פון בארג אַהער געשטױסען. — פינסטער איז עס געװארען אין די נשמות פון די העל־דען װען זי האט איהר ליעבליכע שטימע אױפגעהױבען; דען זײ האבען אָפט דעם קבר פון סאַלגאַר געזעהן, אָפט, דעם פינסטערן חדר פון דער װײסער קאָלמא. קאָלמא, אױפען הינעל פערלאָזען, אײנזאם מיט איהר האַרמאָנישע שטימע; סאַלגאַר האט פערשפּראָכען צו קומען; אָבער, ארום האט זיך די נאכט פערצױגען. הערט די שטימע פון קאָלמא, װען זי איז אלײן אױף'ן הינעל געזעסען!

קאָלמא.

„עס איז נאכט! — איך בין אלײן, פערלאזען אױף'ן שטורמי־שען הינעל, דער װינד פײפט אין די בערג, דער שטראָם ליארעמט ארונטערפאלענדיג פון פעלז. קײן געצעלט שיצט מיך פון רעגען, מיך די פערלאָזענע אױף'ן שטורמישען הינעל!

„קום ארױס, אָה לבנה, פון דײנע װאָלקענס! ערשײנט, איהר נעבטליכע שטערן! זאל מיר אַ װעלכער ס'איז שטראָהל פיהרען צום אָרט, װאו עס רוהט מײן ליעבע, פון די שװעריגקײטען פון יאַגד. זײן בױגען נעבען איהם ניט געשפּאנט, זײנע הינד היניע; ארום איהם! אבער דא מוז איך זיצען אלײן אױף'ן פעלז אין צוקרימטען שטראָם.

דער שטראָם און דער שטורם ברויזען, איך הער ניט די שטימע פון מיין געליעבטען.

„ווארום זאמסט דו זיך מיין סאַלגאַר? האט ער זיין וואָרט פערגעסען? דא איז דער פעלז און דער בוים, און דאָ, דער רוישענ־דער שטראָם! האסט מיר פערשפּראָכען, גלייך ווי ס'וועט נאכט ווערען, דאָ צו זיין; אָה! וואוהין האט סאַלגאַר פערבלאָנדזעט? מיט דיר האב איך געוואלט פליהען, פערלאָזען פאטער און ברודער! די שטאָלצע! שוין לאנג זיינען אונזערע ראסען איינע צו די אנדערע פיינדליך, מיר אבער זיינען דאך ניט קיין פיינד, אָה, סאַלגאַר!

„שווייג א ווײלע, דו ווינד! שטיל א רגע'לע, דו שטורם! עס זאָל קלינגען מיין שטימע דורך'ן טהאל, און מיין וואנדערער זאל עס הערען! סאַלגאַר! איך בין דאס וואס רופט! דא איז דער בוים און דער פעלז! סאַלגאַר! מיין ליעבער! דא בין איך; ווארום זאמסט דו זיך אזוי?

„זעה, די לבנה ערשיינט. די פלוט גלאנצט אין טהאל, די פעל־זען קוקען גרוי ארויף צום הימעל; אבער איך זעה איהם אויבען ניט. זיינע הינד פאר איהם פערקינדיגען ניט זיין אנקומען. דא מוז איך זיצען אליין.

„אבער ווער זיינען דאס וואס ליעגען דארט אונטען אויף דער סטעפּע? — מיין געליעבטער? מיין ברודער? — רעדט, אָה, מיינע פריינד! זיי ענטפערן ניט. ווי נעפּלאגט איז מיין נשמה? — אָה, זיי זיינען טוידט! זייערע שווערטען רויט פון בלוט! אָה, מיין ברודער, מיין ברודער! ווארום האסט דו מיין סאַלגאַר דערשלאגען? אָה, מיין סאַלגאַר, ווארום האסט דו מיין ברודער דערשלאגען? איהר זייט מיר ביידע אזוי ליעב געווען! אָה, דו ביזט אזוי שעהן געווען אויף'ן הימעל, צווישען טויזענדער! שרעקליך איז ער געווען אין דער מלחמה! ענטפערט מיר! הערט מיר צו, מיינע געליעבטע! אבער אָה, זיי זיינען שטום! שטום אויף אייביג! קאלט ווי די ערד איז זייער ברוסט. אָה, פון די פעלזען, פון'ם הימעל, פון'ם שפּיץ פון דעם

שטורמדינען בארג רעדט, איהר גייסטער פון די טוידטע! רעדט, מיר וועט עס ניט שרעקען! וואוהין זייט איהר צו אייער רוה געגאנגען? אין וועלכער גרוב פון'ם בארג קען איך אייך געפינען! איך הער ניט אין'ם ווינד קיין לייזע שטימע, קיין וועהענדען ענטפער אין שטורם פון הינעל.

„איך זיץ אין מיין עלענד און ווארט, מיט טרעהרען, אויף'ן מאר־גען. גראבט דעם קבר, איהר פריינד פון די טוידטע, אבער מאכט עס ניט צו ביז וואנען איך וועל קומען. מיין לעבען פערגעהט ווי א חלום; ווי קען איך דען צוריקבלייבען? דא וויל איך מיט מיינע פריינד וואהנען, ביי'ם שטראם פון'ם קלינגענדען פעלזען. — ווען עס ווערט נאכט אויף'ן הינעל און דער ווינד קומט איבער די סטעפע, זאל מיין גייסט זיין אין'ם ווינד, און טרויערן זאל ער איבער'ן טוידט פון מיינע פריינד. דער יעגער אין זיין געצעלט זאל הערען מיין שטימע, ער שרעקט זיך פאר איהר, אבער ער ליעבט זי; דען, זיס זאל מיין שטימע זיין ווען זי'ט רופען מיינע פריינד; אה, זיי זיינען ביידע מיר געווען אזוי ליעב!

„דאס איז דיין געזאנג געווען, אה, מינאָנא, די זאנפט שעה־מענדיגע טאכטער פון טהארמאן. אונזערע טרעהרען האבען מיר צו־ליעב קאָלמא פארגאָסען, און אונזער זעעלע איז געווארען אנגעפילט מיט טרויער.

„אולין איז מיט זיין הארפע אויפגעטראטען און האט אונז פאָר־געשפיעלט אלפין'ס ליעד — אלפין'ס שטימע איז געווען פריינדליך, רהינא'ס זעעלע — א פייער־שטראהל, אבער זיי האבען אין א ענגע הויז געוואָהנט, און זייער שטימע איז פערשטיקט געווארען, אין זעלמא. איינמאל האט זיך אולין צוריקגעקעהרט פון יאגד, נאך עהדער די העלדען זיינען געפאלען. ער האט זייער וועט־געזאנג אויף'ן היגעל געהערט. זייער ליעד איז געווען זאנפט אבער טרויעריג, זיי האבען מאָראר'ס מפלה בעקלאגט, דעם ערשטען פון די העלדען; זיין זעעלע איז געווען אזוי ווי פינגאל'ס זעעלע, זיין שווערט איז געווען ווי אָסקאר'ס שווערט, ער איז אבער געפאלען, און זיין פאטער האט געיאמערט, און

זיין שוועסטערס אויגען זיינען פול געווארען מיט טרעהרען. מינאַנאַ׳ס אויגען זיינען געווען פול טרעהרען, פאר די שוועסטער פון׳ם הערליכען מאַראר. זי איז צוריקגעטראטען פון אולין׳ס געזאנג, אזוי ווי די לבנה אין מעריב זייט, ווען זי זעהט פאַראויס דעם שטורם און פארבאהאלט איהר שעהנעם קאָפּ אונטער א וואָלקען, — איך האב געשלאגען איבער די הארפע מיט אולין, צום יאָמער־געזאנג.

רהינא.

„פארביי זיינען ווינד און רעגען. דער טאָג איז אזוי קלאָהר, די וואָלקענס האבען זיך פאַנאנדער געטהיילט; פליהענדיג, בעשיינט די אונבעשטענדיגע זון דעם היגעל. רויטליך פליסט דער שטראָם פון בארג אין טהאל ארונטער. זיס איז דיין מורמעלן, שטראָם; דאָך זיסער איז די שטימע וואס איך הער. עס איז אלפּין׳ס שטימע; דאס בעקלאגט ער די טויטע. זיין קאָפּ איז פון עלטער געבויגען, און רויט איז זיין טרעהרענדע אויג. אלפּין! הערליכער זינגער! ווארום אליין אויף׳ן שווייגענדען היגעל! ווארום יאמערסט דו, ווי א רייסענדער ווינד אין׳ם וואלד, ווי א וועללע אויף׳ן וויטען האפען?

אלפּין.

„מיינע טרעהרען, רהינא, זיינען פאר די טויטע; מיין שטימע, פאר די איינוואָהנער פון קבר. שלאַנק זעהסט דו אויס אויף׳ן היגעל, שעהן צווישען די זיהן פון דער וויסטע! דו וועסט אבער פאלען ווי מאַראר, און אויף דיין קבר וועט זיצען דער אבל. די בערג וועלען אן דיר פערגעסען, דיינע פיילענבויגען וועלען ליעגען אונגעשפּאנט אין געצעלט.

„דו ביזט געווען פלינק, מאַראר, ווי א רעה אויף׳ן היגעל, שרעקליך ווי דער נאַכטפייער אין הימעל. דיין צאָרן איז ווי א שטורם געווען דיין שווערד אין מלחמה, ווי א בליץ איבער דער וויסטע. דיין שטימע

איז געווען ווי דער וואלד־שטראָם נאָך א רעגען, ווי דער דונער איבער די ווייטע בערג. אסך זענען פון דיין האנד געפאלען; דיין פלאמענדער צאָרן האט זיי פערצעהרט. אבער ווען דו ביזט פון מלחמה צוריק־געקומען, ווי פריעדליך האט דיין שטימע געקלונגען? דיין פנים האט געשיינט ווי די זון נאָך א רעגען־שטורם, ווי די לבנה אין א שטילער נאכט. דיין הארץ, רוהיג ווי דער ים, נאכדעם אז דער ווינד האט אויפגעהערט צו ברויזען.

„ענג איז איצט דיין וואָהנונג! פינסטער דיין געצעלט! מיט דריי טריט מעסט איך אָב דיין קבר. אָה, דו, וועלכער איז אמאָל אזוי גרויס געווען! פיער שטיינער, פון אויבען מיט מאָך פערוואקסען, זענען נאָך דיר אָן אָנדענקונג געבליבען; א הויהלער בוים אהן בלעטער, לאנ־גע גראָז וואס סוד'עט זיך אין ווינד, צייגען אָן דעם יעגער דעם קבר פון'ם מעכטיגען מאָראר. דו האסט ניט קיין מוטער, דיר צו בעוויינען, קיין געליעבטע, וואס זאל נאָך דיר ליעבעס־טרעהרען גיסען; טוידט איז די, וועלכע האט דיר געבוירען, געפאלען איז די טאכטער פון מאָרגלאָן.

„ווער איז עס דארט, אנגעשפארט אויף זיין שטעקען? ווער איז עס, וועמעס קאָפּ איז ווייס פון עלטער, וועמעס אויגען - רויט פון טרעהרען? — ס'איז דיין פאטער, אָה, מאָראר! וועלכער האט קיין אנדער זוהן אויסער דיר! ער האט געהערט פון דיין העלדישקייט אין דער מלחמה; ער האט געהערט פון צוטריבענע פיינד; ער האט געהערט פון מאָראר'ס כבוד. אָה, ער האט פון זיין וואונד ניט גע־הערט! וויין, מאָראר'ס פאטער, וויין! דיין זוהן אבער הערט דיך ניט. טיעף איז דער שלאָף פון די טוידטע, נידעריג זייער ערדענע קישען. ער הערט ניט מעהר צו צו דיין שטים; ער וועט זיך ניט מעהר אויפ־וואכען פון דיין רופען. אָה! ווען וועט עס טאָגען אין קבר, צו בע־פעהלען דעם שלאָפענדען: „שטעה אויף!"

„לעב וואָהל, דו עדעלסטער צווישען מענשען, דו בעצווינגער אין שלאַכטפעלד! אבער קיינאמל מעהר וועט דיר דאס פעלד אנקוקען?

קינמאל מעהר וועט דיר דער פינסטערער וואלד לייכטען פון'ם בליאסק פון דיין אייגענעם שווערד! דו האסט נאך דיר קיין זוהן ניט איבער־געלאָזען, אבער דאס ליעד זאל דיין נאמען פאראייביגען; קומענ־דע דורות זאלען פון דיר הערען. הערען פון דעם געפאלענעם מאָראָר.

„הויך האט געקלונגען דער טרויער פון די העלדען, אם העכסטען, אַרמין'ס ארויספלאַצענדער זיפץ. איהם האט עס אָן זיין זוהן'ס טויט דערמאנט, וועלכער איז אין זיין רעכטער יוגענד געפאלען. קאַרמאָר איז נאָהנט ביים העלד געזעסען, דער פירשט פון'ם קלינגענדען גאלמאל. ווארום בליפעט אזוי אַרמין'ס זיפץ? האט ער געזאגט; וואס איז דאָ פון וואס צו וויינען? קלינגען ניט ליעדער און געזאנג, צו שמעלצען די נשמה און צו דערפרעהען? זיי זענען ווי די זאנפטע נעבעל, וועלכע קומען פון ים צום טהאָל ארויס און די בליהענדע בלומען ווערען פון זיי באנעצט. אבער די זון קומט ווידער מיט איהר קראַפט און דער נעבעל ווערט פערשוואונדען. ווארום ביזט דו אזוי טרויעריג, אַרמין, דו הערשער פון'ם ים־ארומגערינגעלטע נאָרמא.

„טרויעריג! געוויס בין איך'ס, און ניט קליין איז די אורזאכע פון מיין וועהטאָג. — קאַרמאָר, דו האסט ניט פערלאָרען קיין זוהן! דו האסט ניט פערלאָרען קיין בליהענדע טאָכטער; קאָלגאר דער בראווער לעבט, אויך אַמירא, די שעהנסטע פון אלע טעכטער. די צווייגען פון דיין הויז בליהען, אָה, קאַרמאָר; אבער אַרמין איז דער לעצטער פון זיין שטאַם. פינסטער איז דיר דיין בעט, אָה, דאורא! דומפּ איז דיין שלאָף אין קבר — ווען וועסטו זיך אויפכאַפּען מיט דיינע געזאנגען? מיט דיין מעלאָדישע שטים?

„שטייגט אויף, איהר הערבסט־ווינדען! שטייגט אויף! שטור רעמט איבער די פינסטערע וויסטע! ברויזט, איהר וואלד־שטראָמען! פייפט, איהר ווינדען אין די שפּיצען פון די אייכען! געה דורך גע־בראָכענע וואָלקענס, לבנה, היפּענדיג בעוויז דיין בלאסען פנים! דערמאָן מיר אן די שרעקליכע נאכט, ווען מיינע קינדער זענען אומ־

געקומען; װען אַרינדאל דער העלדישער איז געפאַלען, און װען ס'איז אונטערגעגאַנגען דאורא די ליעבע.

„דאורא, מײן טאָכטער, ביזט געװען שעהן! שעהן אַזױ װי די לבנה אױף די הינלען פון פורא; װײס װי דער געפאַלענער שנעע. זיס װי די אָטהמענדע לופט! אַרינדאל, דײן בױגען איז געװען שטאַרק, דײן שפּיעז שנעל אױף'ן שלאַכטפעלד, דײן בליק װי נעבעל אױף די װעלען, דײן שילד — אַ פײער־װאָלקען אין שטורם!

„אַרמאַר, בעריהמט אין מלחמה, איז געקומען און פאַר דאורא'ס האַנד געבעטען. זי האָט זיך לאַנג ניט געלאָזט בעטען. שעהן זענען געװען די אױסזיכטען פון זײער פרײנדשאַפט.

„עראַטה, דער זוהן פון עדגאַל, איז שטאַרק אין כעס געװען, דען זײן ברודער איז געלעגען פון אַרמאַר'ס האַנד דערשלאַגען. ער איז גע־קומען אַלס שיפער פערקלײדט; שעהן איז זײן שיפעל געװען אױף די װעללען; װײס זײנע לאָקען פון אַלטקײט, רוהיג זײן ערנסטער פנים. „דו שעהנסטע פון אַלע טעכטער," האָט ער געזאָגט, „דו ליעבסטע טאָכטער פון אַרמין. דאָרט אױף'ן פעלזען, ניט װײט אין ים, פון װאו די רױטע פרוכט בלישצעט אַהער פון'ם בױם, דאָרטען װאַרט אַרמאַר אױף דאורא. איך קום זײן געליעבטע צו פיהרען איבער'ן געקרײזעל־טען ים."

„זי איז איהם נאָכגעגאַנגען, און האָט נאָך אַרמאַר'ן גערופען. אָבער קײן ענטפער, אױסער דעם אָבקלאַנג פון פעלזען. אַרמאַר! מײן ליעבער! װאָרום בעאונרוהיגסט דו מיך אַזױ? הער נאָר צו, זוהן פון אַרנאַט! הער זיך צו, ס'איז דאורא װעלכע רופט דיך!

„עראַטה, דער פעררעטהער, איז מיט אַ געלעכטער צום לאַנד־צו געפלױגען. זי האָט געשריען; גערופען איהר פאָטער און ברודער: אַרינדאל! אַרמין! איז קײנער ניטאָ זײן דאורא צו רעטען?"

„איהר שטים איז פון איבער'ן ים געקומען. אַרינדאל, מײן זוהן, איז פון הינעל אַרונטערגעשטיגען, װילד אין די יעגער־קלײדער. זײנע פײלען האָבען געקלונגען בײ איהם אױף'ן זײט. זײן בױגען האָט ער אין

האנד געטראגען; פינף שווארץ־גרויע הינד זענען געווען ארום איהם. ער האט דעם העלדישען עראטה אויף'ן ברעג דערזעהן. ער האט איהם געכאפט און צוגעבונדען צו אן אויכענבוים. פעסט האט ער זיינע היפטען ארומגעפלאָכטען. דער געבונדענער האט מיט זיינע קרעכצען די לופט אָנגעפילט.

„ארינדאל איז אין זיין שיפעל אריין, אום דאורא אריבער צו ברענגען. ארמאר איז געקומען. אין זיין צאָרן האט ער זיין גרויען פייל אָבגעדריקט. עס האט א קלונג געטהאָן און אין דיין הארץ פערזונקען, אָה, ארינדאל, מיין זוהן! אנשטאט עראטה, דעם פער־רעטהער, ביזט דו אומגעקומען; דאס שיפעל איז צום פעלזען אליין צוגעקומען. ער איז טוידט געווען אין איהר. פאר דיינע פיס האט דיין ברודערס בלוט געפלייצט. אָה, ווי גרויס איז דיין יאמער געווען, דאורא!

„די וועלען האבען דאס שיפעל צושמעטערט. ארמאר איז אין ים אריינגעשפרונגען, זיין דאורא צו רעטען אדער צו שטארבען. שנעל האט א שטורם פון היגעל די וועלען א שטויס געטהאָן. ער איז גע־זונקען און איז ניט מעהר ארויף.

„און פון'ם ים ארומגערינגעלטען פעלזען, האב איך געהערט מיין טאָכטער'ס קלאגען. אָה, פיעל האט זי געשריען, און שטארק זענען איהרע קולות געווען. דאָך, איהר ברודער האט איהר ניט גע־קענט העלפען. כ'בין די גאנצע נאכט אויף דעם ברעג געשטאנען. איך האב איהר געזעהן אין בלאסען שיין פון דער לבנה; די גאנצע נאכט האב איך איהר שרייען געהערט. דער ווינד האט זיך געלאזט הערען און דער רעגען האט שארף געשמיסען געגען דעם בארג. איהר שטים איז געווארען שוואך בעפאָר דער מאָרגען איז ערשיענען. זי איז אָב־געשטארבען, ווי די אבענד־לופט צווישען דעם גראָז פון'ם פעלזען. זי איז געשטארבען געדריקט פון'ם טרויער, און האט איבערגעלאזען ארמין'ען אליין! אוועק איז מיין העלדישקייט אין מלחמה; געפאלען מיין שטאָלץ צווישען אלע טעכטער.

„ווען עס קומען די שטורעמס פון בארג; ווען דער צפון הויבט

די וועללען אויף הויך, זיך איך ביי'ם רוישענדען ברעג, קוק צום שרעק־ליכען פעלזען. אפט זעה איך אין דער זינקענדער לבנה דעם גייסט פון מיינע קינדער. האלב־שיינענדיג געהען זיי זיך צוזאמען אין טרויער פעראייניגט."

א שטראם פון טרעהרען וועלכער האט פון לאטטע'ס אויגען אויסגעבראכען און איהר פערדריקטע הארץ עטוואס לייכטער געמאכט, האט ווערטהער'ן אבגעהאלטען פון זיין לעזען. ער האט דאס פאפיער אוועקגעווארפען, האט אנגעכאפט איהר האנד און געוויינט מיט ביטע־רע טרעהרען. לאטטע האט זיך אנגעשפארט אויף איהר פרייע האנד און איהרע אויגען אין טאשענטיכעל באהאלטען. זייער ביידענס אויפ־רעגונג איז געווען שרעקליך. זיי האבען געפיהלט זייער אייגענעם אונגליק אין דעם שיקזאל פון די העלדען ; זיי האבען עס צוזאמען געפיהלט, און זייערע טרעהרען האבען זיך פעראייניגט. ווערטהער'ס ליפען און אויגען האבען אויף לאטטע'ס ארעם געברענט. א שרעק איז איהר בעפאלען. זי האט געוואלט אנטלויפען, אבער שמערץ און אנטהייל האבען איהר בעטויבט און געלעגען אויף איהר אווי שווער ווי בליי. באפענדיג אביסעל אטהעם, האט זי זיך עטוואס ערהאלט און האט איהם כליפענדיג געבעטען, צו לאזען זי אליין. זי האט עס געבעטען מיט די פולע ערנסטקייט אין איהר שטים. ווערטהער האט אויפגע־ציטערט. זיין הארץ האט שיער געפלאצט. ער האט אויפגעהויבען די בלאט און האלבגעבראכען ווייטער געלעזען :

„ווארום וועקסט דו מיך, אה, פריהלינגסלופט ? דו שארסט זיך צו צו מיר און זאגסט : איך בעפייכט מיט הימלישע טראפענס ! אבער די צייט פון מיין וועלקען איז נאהנט; נאהנט איז דער שטורם, מיינע בלעטער אראבצורייסען ! מארגען וועט קומען דער וואנדערער, וועלכער האט מיך אין מיין פראכט געזעהן ; אין פעלד ארום וועט זיין אויג מיך זוכען און וועט מיך ניט געפינען. — "

די גאנצע מאכט פון דיזע ווערטער האט דעם אונגליקליכען ער־גריפען. ער האט זיך אנידערגעווארפען פאר לאטטע'ן אין די גרעסטע

פערצווייפלונג; האט אנגענומען איהרע הענד און געדריקט זיי צו זיי־נע אויגען און צו זיין שטערן, און איהר האט געשיינט, די אהנונג פון זיין שרעקליכען בעשלוס, דורך איהר נשמה דורכצולויפען. איהרע חושים האבען זיך צוטומעלט. זי האט געדריקט זיינע הענד; זי האט זיי אויף איהר ברוסט געפרעסט; האט זיך צוגעטוליעט צו איהם מיט א וועהמוטיגע בעוועגונג, און זייערע גליהענדע באקען האבען זיך בעריהרט. די גאנצע וועלט איז פון זיי פערשוואונדען. ער האט זי איינגעשלאָסען אין זיינע ארעמס; האט זי געפרעסט צו זיך, און איהרע ציטערנדע, שטאמלענדע ליפען, מיט הייס־ווילדע קושען בעדעקט. — „ווערטהער!" האט זי אויסגערופען מיט א פערשטיקטען קול, ווענדיג זיך פון איהם ארויסרייסען; „ווערטהער!" און מיט שוואכער האנד האט זי אָבגעשטופט זיין ברוסט פון איהרע. „ווערטהער!" האט זי ווידערהאָלט מיט א טאָן וואס דריקט אויס דעם עדעלסטען געפיהל. ער האט איהר ניט געקענט ווידערשטעהן. ער האט זי ארויסגעלאזען פון זיינע ארעמס, און ווי וואהנזיניג זיך פאר איהר אנידערגעוואָרפען. זי איז אויפגעשפרונגען, און אין שמערצליכע פערווירונג, ציטערענדיג צווישען ליעבע און כעס, האט זי אויסגערופען: דאס איז דאס לעצטע מאָל, ווערטהער! איהר וועט מיך מעהר ניט זעהן! און מיט איהרע פערליעבטע אויגען אויף איהם געווענדט, איז זי אין א צווייטען צימער אריינגעלאפען און הינטער זיך די טיהר פערשלאָסען. ווערטהער האט נאך איהר זיינע הענד אויסגעשטרעקט. ביי א האלבע שטונדע איז ער נאך אויף ד׳ערד געלעגען, דער קאָפּ אנגעשפּארט אן קאנאפּע, ביז א גערויש האט איהם צו זיך געבראכט. דאס איז געווען דאס דיענסטמיידעל, וועלכע איז אריינגעקומען דעם טיש צו גרייטען. ער האט איבערן צימער הין און צוריק ארומגעשפּאנט, און אז ער האט געזעהן דאס ער איז דאָ ווידער אליין, איז ער צוגעגאנגען צום טיהר פון קאבינעט און מיט א לייזער שטימע גערופען: „לאָטטע! לאָטטע!" נאך איין וואָרט נאָר! איין לעב־וואָהל!" זי האט גאָר־ניט געענטפערט. ער האט געוואַרט אביסעל און דאן ווידער

געבעטען, און נאך אמאל געװאָרט. מיט אמאָל האט ער זיך ארױס־געריסען און אױסגערופען: לעב װאָהל, לאָטטע! לעב װאָהל אױף אײביג!

ער איז געקומען צום שטאָדט־טױער. די װעכטער, װעלכע האבען איהם שױן געקענט, האבען איהם, אהן א װאָרט צו זאגען, דורכגע־לאזען. דרױסען האט עס גערעגענט און געשנײעט, און ערשט ארום עלף אוהר איז ער צוריק געקומען. אין הױז קומענדיג, האט זײן דיענער בעמערקט דאס איהם פעהלט דער הוט. ער האט אבער גאר ניט געװאָגט צו זאגען. ער האט איהם אױסגעטהאן. די זאכען זענען אױף איהם אלע געװעזען נאס. מ'האט נאכהער זײן הוט אױף א שפּי־ציגען פעלזען געפונען, װעלכער הענגט פון בארג ארונטער איבער'ן טהאל, און מ'האט ניט געקענט פערשטעהן, װי אזױ ער האט אהין, אין אזא פײכטע פונסטערע נאכט, געקענט צוקומען און ניט גע'הרג'עט צו װערען.

ער האט זיך געלעגט און געשלאָפען זעהר לאנג. װען דער דיע־נער האט איהם אױף מארגען אין דער פריה, אױף זײן בעפעהל, די קאַפע געבראכט, האט ער איהם געפונען שרײבענדיג.

פאָלגענדעס האט ער צוגעשריבען אין זײן בריעף צו לאָטטע'ן:

„פאָרט צום לעצטען מאל! צום לעצטען מאל עפען איך הײנט מײנע אױגען. אָה! זײ װעלען די זון מעהר ניט אנקוקען. א טריבער נעבלינער טאג װעט זײ בעדעקען. טרױער, נאטור! דײן קינד, דײן פרײנד, דײן געליעבטער, נעהנטערט זיך צו זײן סוף. לאָטטע! דאס איז א מאָדנער געפיהל, גאר קײן גלײכען צו א'הם ניטא. עס פיהלט זיך װי אין חלום, צו זאגען צו זיך אלײן: „דאס איז דײן לעצטער פריהמאָרגען!“ דער לעצטער? איך האב קײן בעגריף ניט פאר'ן װאָרט „לעצטער.“ שטעה איך דאָ איצט ניט אין מײן גאנצער קראפט? און מארגען, ליעג איך אױסגעצױגען מאַכטלאז אױף ד'רערד. שטארבען! װאס הײסט דאס? זעה, מיר חלום'ען נאר װען מיר רעדען פון טױדט.

איך האָב שוין פיעלע געזעהן שטאַרבען. אבער די מענשהייט איז אזוי בעשרענקט, דאס זי האט קיין בעגריעף ניט פון דעם אָנפאנג און די ענדע פון׳ם מענשענס דאזיין. איצט נאך בין איך מיינער, דיינער! דיינער, אָה, געליעבטע! און איין אויגענבליק — אבגעטיילט, אב־געשיידט — פיליכט אויף אייביג? ניין, לאָטטע, ניין! — ווי קען איך פערגעהן! וואס הייסט דאס? דאס איז ווידער ניט מעהר ווי א ווארט! א פוסטער קלאנג! אהן געפיהל פאר מיין הארץ. — טוידט, לאָטטע! פערשארט מיט קאלטע ערד, אזוי ענג! אזוי פינסטער! אין מיין הילפלאָזער יוגענד האב איך א פריינדין געהאט. זי איז געווען צו מיר אַלעס. זי איז אבער געשטארבען. איך האב זי צום בית־עלמין בעגלייט, און ביי׳ם קבר געשטאנען, ווען מען האט דעם ארון ארונטערגעלאזען, און דאן די שטריק פון אונטער איהם ארויסגעצויגען, און דעם ערשטען רידעל ערד ארויפגעשאָטען. די פינסטערע משא האט א דומפּען טאָן פון ארון ארויסגעפרעסט, און מיט יעדען שאָט איז ער אלץ דומפּער און אימער דומפּער געווארען, ביז עס איז ענדליך געווארען אין גאנצען פארדעקט. איך האב ביי׳ם קבר אנידערגעשטירצט — ערגריפען פון צער, ערשיטערט, מיין גאנצע אינערליכעס צוריסען. אבער איך ווייס ניט וואס מיט מ י ר איז גע־שעהן! איך ווייס ניט וואס מיט מ י ר ו ו ע ט געשעהן! — שטארבען! קבר! איך פערשטעה ניט דיזע ווערטער!

„אָה, פערגיעב מיר! פערגיעב מיר! נעכטען! — עס האט געדארפט זיין דער לעצטער אויגענבליק פון מיין לעבען. אָה, דו מלאך! צום ערשטען מאל, — צום ערשטען מאל, קלאר, גאר אהן צווייפעל, האט אין די טיעפע טיעפעניסען פון מיין הארץ, דורכגעגליהט דער גליקס־פרייד געפיהל: „זי ליעבט מיך! זי ליעבט מיך!“ עס ברענט נאך אויף מיינע ליפּען דער הייליגער פייער וואס האט אויף זיי פון דיינע געשטראמט. נייע, ווארעמע גליקס־געפיהלען האבען אריינ־געדרונגען אין מיין הארץ. פערגיעב מיר! פערגיעב מיר!

„אָה! איך האב געוואוסט אז דו האסט מיך ליעב. כ׳האב

עס געוואוסט פון דיינע ערשטע זעעלענפולע בליקען, פון דיין ערשטען האנד־דרוק; און דאך, ווען איך פלעג פון דיר אוועק; ווען איך האב אלבערט'ן געטראָפען נעבען דיר, בין איך ווידער געווען בעטריבט פון פיבערהאפטע ספקות.

„דערמאנסט דו זיך אן די בלומען וועלכע דו האסט מיר געשיקט, ווערענד דו האסט צו מיר, אין יענער אונערטרעגליכער געזעלשאפט, קיין ווארט געקענט רעדען, אפילו די האנד ניט געקענט געבען? אָה! א האלבע נאכט בין איך פאר זיי אויף מיינע קניה געשטאנען, און זי האבען מיר דיין ליעבע בעשטעטיגט. אבער, אָה! די דאזיגע איינ־דריקע זיינען אוועק, פערבלאַסט.

„אלעס איז פערגענגליך, אבער קיין אייביגקייט קען ניט פער־לעשען דאס גליהענדע לעבען וואס איך האב נעכטען פון דיינע ליפען גענאָסען, און וועלכעס איך פיהל נאך איצט אין מיר. זי ליעבט מיך! דיזער ארעם האט איהר ארומגענומען; דיזע ליפען האבען אויף איהרע ליפען געציטערט! דיזער מויל האט אויף איהר מויל געשטאמעלט! זי איז מיינע! יא, לאָטטע, דו ביזט מיינע, אויף אייביג!

„און וואס איז אז אלבערט איז דיין מאן? מאן! — דאס קען זיך בלויז זיין פאר דער וועלט — און פאר אָט דער זעלבער וועלט, איז עס א זינד, דאס איך ליעב דיך; דאס איך וואלט דיך פון זיינע ארעמס ארויסגעריסען און אין מיינע דיך איינגעשלאָסען! זינד? זאל זיין עס איז א זינד, און איך שטראף דערפאר זיך אליין. איך האב די דאזיגע זינד אין איהר גאנצען הימעלסגליק פערזוכט; כ'האב לעבענסקראפט און באלזאם אין מיין הארץ איינגעזויגען. דו ביזט פון דיזען אויגענבליק מיינע, אָה, מיינע, לאָטטע! איך געה פאָראויס, איך געה צו מיין פאטער, צו דיין פאטער; פאר איהם וועל איך'ס קלאגען, און ער וועט מיך טרויסטען, ביז דו וועסט קומען און איך וועל דיר אנטקעגען לויי־פען, דיך נעהמען, און מיט דיר בלייבען אין די געגענווארט פון די אונענדליכקייט, אין אייביגע אומארמונג.

„איך חלום ניט; ס'איז ניט בלויז פאָרשטעלונגען וואס איך

מאך זיך; דערנעהנטערנדיג זיך צום קבר, ווערט עס מיר אלץ קלע־רער. מיר וועלען נאך ווייטער זיין! מיר וועלען זיך נאך ווידערזעהן! דיין מוטער זעהן! איך וועל זי זעהן. זי געפינען. און פאר איהר מיין גאנצע הארץ אויסגיסען. דיין מוטער, וועלכע איז צו דיר אזוי עהנליך!

ארום עלף אוהר האט ווערטהער געפרעגט זיין דיענער, אויב אלבערט איז שוין צוריק געקומען. דער דיענער האט געענטפערט „יא," ער האט געזעהן ווי מען האט אלבערטס פערד אוועקגעפיהרט. דאס הערענדיג, האט איהם ווערטהער דערלאנגט אן אפענעם צעטעלע אום עס איבערצוגעבען אלבערט'ען. אין צעטעלע איז געשטאנען:

„ווילט איהר אזוי גוט זיין און מיר לייהען אייערע פיסטאלעטען, צו א רייזע? לעבט אייך גליקליך!"

לאטטע האט די לעצטע נאכט זעהר ווענינ געשלאפען. דאס וואס זי האט מורא געהאט, איז געקומען, און אויף אזא'ן אופן, וואס זי האט גארניט פאראויס געקענט פיהלען אדער פארשטעלען. איהר בלוט, וואס פלעגט זאנסט אזוי לייכט און פליסענד אין איהר צירקו־לירען, איז געווען אין א פיבערהאפטען, רעוואלטירענדען צושטאנד; טויזענדערליי געפיהלען האבען דאס עדלע הארץ צוטרייסעלט. איז דאס געווען דער פייער פון ווערטהער'ס אומארמונג, וואס זי האט אין איהר בוזים געפיהלט? איז דאס געווען דער אונווילען געגען זיין וואג־נענדען שריט? איז עס די טרויעריגע פערגלייכונג פון איהר געגענ־ווערטיגען צושטאנד, מיט יענע צייטען פון פרייער אונשולד און זארג־לאזען צוטרויען אין זיך אליין? ווי קען זי איהר מאן אנטקעגען קומען? ווי קען זי פאר איהם אזא סצענע פארשטעלען, וועלכע זי פיהלט, דאס זי מוז'ס, און צו דער זעלבער צייט, קען זי זיך ניט טרויען דאס צו טהאן? זיי האבען שוין אזוי לאנג פערבראכט אין שווייגען; זאל זי איצט זיין די יענע וואס זאל דאס שווייגען ברעכען? און אין אזא אונ־ריכטיגע צייט, מאכען איהר מאן אזא אונערווארטעטע ענדעקונג? זי

האט מורא געהאט, דאס דער בלױזער בעריכט, דאס װערטהער איז דא געװעזען, קען שױן מאכען אן אונאנגענעהמען אײנדרוק אויף אלבערט'ן און װי שױן דיזע אונערװארטעטע קאטאסטראפע? קען זי האפען דאס איהר מאן װעט איהר גארניט פערדעכטיגען און װעט עס אלעס צו־נעהמען אהן פאראורטײל? און קען זי זיך װינשען, דאס ער זאל אין איהר נשמה קענען לעזען? און נאך מעהר: קען זי זיך פארשטעלען נעגען יענעם, פאר װעמען זי איז אימער געשטאנען װי א קריסטאל־גלאז, רײן און אפען; פאר יענעם, װעמען זי האט קײנע פון איהרע געפיהלען װען באהאלטען, אויך ניט געקענט באהאלטען? אזעלכע געדאנקען האבען איהר זיך געדרעהט אין קאפ און איהר געבראכט אין פערלעגענהײט. איהרע געדאנקען אבער האבען זיך נאך אלץ װײט־דער צוריקגעקעהרט צו װערטהער'ן, װעלכער איז פאר איהר געװעזען פערלארען; װעלכען זי קען פון זיך ניט אפלאזען, און מוז איהם לײ־דער איבערלאזען צו זיך אלײן אין דער גרעסטער פערצװײפלונג.

װי שװער האט געדריקט אויף איהר גײסט, דער זאנדערבארער שטומער צושטאנד װאס האט זיך ענטװיקעלט צװישען איהר און איהר מאן, און פון װעלכען זי האט זיך ניט געקענט ריכטיג קלאהר מאכען. אזעלכע פערשטענדיגע, גוטע מענשען, הויבען פלוצלינג אן, צוליעב פערבארגענע פערשיעדענהײטען, צו שװײגען. יעדערער דענקט נאך פאר זיך, זײן רעכט און דעם צװײטענס אונרעכט. און די פערהעלטניסע פערװיקלען זיך און פערפלאנטערן זיך אויף אזא'ן אופן, אז עס װערט אונמעגליך, אפילו אין א קלאהרען מאמענט, דעם קנופ, פון װעלכען אלעס העננט אפ, צו פאנאנדערװיקלען. װען עס װאלט א גליקליכע פערטרױליכקײט זײ פריהער אײנער צום צװײטען שטארקער פערבונדען; װען ליעבע און נאכזיבט װאלט צװישען זײ מעהר אפען געװירקט און זײערע הערצער אויפגעשלאסען, װאלט מען פיעלײכט אונזער פרײנד נאך געקענט רעטען.

צו דעם איז צוגעקומען נאך א זאנדערבארער אומשטאנד. װערטהער, װי מיר װײסען פון זײנע בריעף, האט זיך קײנמאל ניט

נעמאכט קיין סוד דערפון, דאס ער וויל פערלאזען די וועלט. אלבערט האט מיט איהם וועגען דעם זיך פיעל מאל געשטריטען. אויך איז אפט צווישען לאטטע'ן און איהר מאן דערפון געווען אן איבעררעד, און דיזער, פיהלענדיג אן ענטשיעדענעם ווידערווילען געגען אזא טהאט, האט אפט זאגאר מיט א מין עמפפינדליכקייט, וועלכע איז גארניט געלעגען אין זיין כאראקטער, ערקלערט, דאס ער גלויבט ניט צו שטארק, און האט אורזאכע צו צווייפלען אין דעם ערנסט פון ווערטהער'ס סטראשונקעס. ער האט זאגאר מאנכע מאל געשטעלט ווערטהער'ן אויף דער לעבערליכער זייט, און דורך דעם געווירקט אויף לאטטע'ן, ניט צו נעהמען די זאך אזוי ערנסט. דאס האט איהר פון איין זייט אפילו בערוהיגט, ווען עס פלעגען איהר זיך פארשטעלען אין די געדאנקען די טרויעריגע בילדער. פון דער אנדער זייט אבער, האט זי זיך איבער דעם געפיהלט געשטערט, מיטצוטיילען איהר מאן, פון די זארגען וואס האבען איהר געפלאגט.

אלבערט איז צוריקגעקומען. לאטטע איז האסטיג, אין פערלעגענהייט, איהם אנטקעגען געגאנגען. זיין געזיכט האט אויסגעזעהן ערנסט. זיין געשעפט איז ניט דורכגעפיהרט געווארען; דער בענאכבארטער בעאמטער האט איהם געשיינט צו זיין טעמפ און עקשן'דיג. אויך די שלעכטע וועג האט איהם געמאכט מיעד און פערדריסליך.

ער האט געפרעגט, אויב דא האט פאר די צייט פון זיין אבוועזענהייט גארניט פאסירט. זי האט איהם האסטיג געענטפערט דאס ווערטהער איז דא געוועזן. דאן האט ער געפרעגט, אויב עס זענען בריעף אנגעקומען און זי האט איהם געזאגט, דאס אין זיין צימער ליגען אייניגע בריעף און פאקעטען. ער איז נאך זיי אוועק און זי איז געבליבען אליין.

די געגענווארט פון'ם מאן וועלכען זי האט געליעבט און געעהרט, האט אויף איהר הארץ א נייען איינדרוק געמאכט; זיין עדעלקייט, זיין ליעבע און גוטסקייט, האבען אביסעל בערוהיגט איהר געמיטה. זי האט אין דעם מאמענט געפיהלט א פערבארגענעם געפיהל, איהם

נאָכצוגעהן. זי האט גענומען איהר ארבײט מיט זיך און איז ארײן צו איהר מאן אין צימער, אזוי װי זי פלעגט עס אָפט טהאָן. ער איז גע־װען בעשעפטיגט די פּאַקעטען צו עפענען און די קאָרעספּאָנדענץ צו לעזען. אײניגע בריעף האבען געשײנט צו זײן ניט אזוי אנגענעהם פאר איהם. זי האט איהם אײניגע זאכען געפרעגט, אויף װעלכע ער האט קורץ געענטפערט און זיך געזעצט צום שרײב־טיש.

אונגעפעהר א שטונדע זײנען זײ געזעסען אזוי צחאמען, און אין לאָטטעס געמיטה האט אנגעהויבען צו װערען טונקעל. זי האט גע־פיהלט װי שװער עס װעט איהר זײן צו פערטרויען איהר מאן, פון װאס עס איז איהר געלעגען אויף'ן הארצען, אפילו בײ זײן בעסטען הומאָר; זי איז ארײנגעפאלען אין א װעהמוטה, װעלכער איז איהר נאך מעהר שװער געװארען, װען זי האט געזוכט פון איהם זיך צו צערשטרויען און איהרע טרעהרען צו פארשטיקען.

דאס ארײנקומען פון װערטהער'ס דיענער האט איהר געבראכט אין דער גרעסטער פערלעגענהײט. ער האט דערלאנגט אלבערט'ן דאס צעטעלע; און יענער, איבערלעזענדיג, האט זיך געלאסען געװענדעט צו זײן פרוי און געזאגט: „גיעב איהם די פּיסטאָלעטען!" „איך װינש איהם א גליקליכע רײזע!" האט אלבערט געזאגט זיך װענדענדיג צום דיענער. דאס האט לאָטטע'ן װי א דונערשלאג געטראפען; ציטערנ־דיג, איז זי קוים אויפגעשטאנען. זי האט ניט געװאוסט װאו זי איז אין דער װעלט. לאנגזאם איז זי צום װאנד צוגעגאנגען; מיט ציטערנדע הענד האט זי די פּיסטאָלעטען ארונטערגענומען, האט לאנגזאם דעם שטויב אבגעװישט, און האט געקװײנקעלט. זי װאלט נאך לאנג אזוי געשטאנען, װען אלבערט װאלט איהר מיט א פראגענדען בליק ניט צור־געאײלט. זי האט דאס שלימזל'דיגע װערקצײג דערלאנגט דעם דיע־נער ניט קענענדיג זאגען א װאָרט, און װען יענער האט שוין געהאט פערלאזען דאס הויז, האט זי צוזאמענגעלעגט איהר ארבײט און איז ארײן אין איהר צימער אין א צושטאנד פון אונאויספּרעכליכע אונ־געװיסהײט. דאס הארץ האט איהר נביאות געזאגט אויף דאס

שרעקליכסטע. דא האט זי געוואלט געהן איהר מאן צו די פיס פאלען, איהם אלעס צו ענדעקען; די פאסירונג פון לעצטען אבענד, איהר שולד און איהרע געפיהלען; דאן ווידער, האט זי געזעהן, דאס זי האט קיין מיטעל ניט דיזע אונטערנעהמונג אויסצופיהרען. אויך האט זי ניט געקענט האפען, דאס אלבערט זאל זיך לאזען איינרעדען און צו ווערטהער'ן אריבערגעהן. דער טיש איז געווען געגרייט, און א גוטע פריינדין איהרע, וועלכע איז אריינגעקומען נאר עפעס צו פרעגען און איז א יף מיטאג פערבליבען, האט די אונטערהאלטונג ביי'ם טיש גע־מאכט ערטרעגליך. מ'האט זיך געצוואונגען; מ'האט גערעדט, דער־צעהלט און זיך פערגעסען.

ווערטהער'ס דיענער איז צוריקגעקומען מיט די פיסטאלעטען. ווערטהער האט מיט ענטציקונג זיי צוגענומען פון איהם, הערענדיג דאס לאטטע האט זיי דערלאנגט. ער האט זיך געהייסען ארויפטרא־גען ברויט און וויין און האט דעם דיענער געהייסען געהן עסען זיין מיטאג.

ער האט זיך אוועקגעזעצט און צוגעשריבען:

„זיי זענען דורך דיינע הענד דורכגעגאנגען; דו האסט דעם שטויב פון זיי אפגעווישט. איך קוש זיי טויזענד מאל. דו האסט זיי בעריהרט! און דו, הימלישער גייסט, דו שטימסט איין צו מיין בע־שלוס! און דו, לאטטע, דערלאנגסט מיר דאס געוועהר! דו, פון וועמעס האנד איך האב זיך געוואונשען דעם טוידט צו קריגען, און איצט אה! קריעג איך עס! איך האב מיין דיענער אויסגעפרעגט! האסט געציטערט ווען דו האסט זיי איהם דערלאנגט. דו האסט קיין „לעב־וואהל!" געזאגט. וועה ז'מיר! וועה ז'מיר! קיין לעב־וואהל! — האסטו דען פאר מיר דיין הארץ פערשלאסען, אין דעם אויגענבליק וועלכער בינדט מיר צו דיר אויף אייביג? לאטטע! גאנצע טויזענד יאהר קענען ניט אפמעקען דעם איינדרוק! און איך פיהל עס. דו קענסט ניט האסען ד ע ם, וועלכער גליהט אזוי פאר דיר."

נאָך'ן עסען האט ווערטהער געהייסען דעם דיענער ענדיגען דאס איינפּאַקען; האט אסך פּאַפּיערען צוריסען, און ארויס און בע-צאהלט נאך עטליכע קליינע חובות. ער איז צוריקגעקומען אין הויז, נאכהער איז ער ווידער ארויס צום טויער, ניט אכטענדיג וואס עס האט אזוי שטארק געּרעגענט, און איז אוועק אין'ם גראף'ס גארטען. פון דארט האט ער זיך ארומגעדרעהט ווייטער אין דעם געגענד. אבענדצייט איז ער צוריקגעקומען און האט פאַרגעזעצט זיין שרייבען:

„ווילהעלם, איך האב פאר'ן לעצטען מאל אנגעקוקט פעלד, וואלד און הימעל. לעב וואָהל! און דו, מיין ליעבע מוטער פערצייהע מיך! טרייסט איהר, ווילהעלם! גאָט זאל אייך בענשען! מיינע זאכען זענען אלע אין אָרדנונג. לעבט וואָהל! מיר וועלען זיך נאך זעהן. אין אַ פרעהליכערען צושטאנד."

„איך האב אייך ניט אָרענטליך בעצאהלט, אלבערט! נאר איהר וועט עס מיר פערגעבען. איך האב צושטערט דעם פריעדען פון אייער הויז; מיסטרויען האב איך צווישען אייך פערפלאנצט. לעבט וואָהל! איך וועל צו דעם אלעם מאכען אַן ענד, און וואלט מיין טויט כאָטש אייך געבראכט דאס גליק. אלבערט! אלבערט! זעהט דעם מלאך גליקליך צו מאכען, און עס זאל אייך בעגליקען די ברכה פון גאָט!"

אין אבענד, האט ער נאך לאנג אין זיינע פּאַפּיערען געזוכט. פיעלע פון זיי צוריסען און אין ברענענדען אויווען אריינגעוואָרפען; פערזיגעלט אייניגע פּאַקעטען און אדרעסירט צו ווילהעלם'ען. זיי האבען ענטהאלטען קליינע אַרטיקלען, אבגעריסענע געדאנקען, פון

וועלכע איך האב פיעלע געזעהן. אום צעהן אוהר האט ער געהייסען דאס פייער אין אויווען צורעכט מאכען; האט זיך געלאזט א פלאש וויין ארויפברענגען און געלאזט דעם דיענער געהן שלאפען אין זיין צימער, וואס איז געווען מיט די אנדערע צימערן פון הויז, אפגעטיילט פון דעם אין וועלכען ער האט געוואהנט. דער דיענער האט זיך געלעגט שלאפען אין די זאכען, אום צו זיין אין דער פריה גלייך פערטיג. דען זיין הערר האט איהם געזאגט, אז נאך בעפאר זעקס אוהר פריה, וועלען די פאטשטאווע פערד ווארטען פאר'ן הויז.

● ●

נאך עלף

„אלעס ארום מיר איז שטיל, און מיין זעעלע איז אזוי רוהיג. איך דאנק דיר, גאט, פאר די קראפט און קוראזש וואס דו שענקסט מיר אין די'זען לעצטען אויגענבליק.

„איך קום צו צום פענסטער, מיין בעסטע! און קוק, און קוק נאך, דורך די שטורמענד פערביילויפענדע וואלקענס, איינצעלנע שטערען פון'ם אייביגען הימעל! ניין, שטערען! איהר וועט ניט ארונטערפאלען! דער וואס לעבט אייביג טראגט אייך און מיך אויף זיין הארץ. איך זעה דעם פאלאר־שטערן, דעם ליעבסטען פון אלע שטערען. ווען איך בין פון דיר אוועק, לאטטע! ווען איך האב דיין הויז־טויער פערלאזען, איז ער איבער מיר געשטאנען. מיט וואס פארא התפעלות האב איך איהם אפט אנגעקוקט! ווי אפט האב איך מיינע הענד צו איהם געהויבען, און איהם צום עדות גענומען פאר מיינע גליקליכע מאמענטען! און זאגאר נאך — אה, לאטטע! וואס אין דער וועלט דערמאנט מיר נ י ט אן דיר! האסט דו מיר ניט פון אלע זייטען ארומגענומען? און האב איך ניט, אזוי ווי א קינד, אלעס צו זיך געשלעפט, וואס דו האסט נאר מיט דיינע הענד בעריהרט?

„דיין ליעבעס בילד וואס איך האב געצייבענט, גיעב איך דיר אוועק, לאָטטע! און איך בעט דיך דאס צו עהרען. טויזענד, טויזענד קושען האב איך דארויף איינגעדריקט; טויזענדע גרוסען האב איך עס צוגעוואונקען, ווען איך פלעג פון הויז אוועק, אָדער ווען איך פלעג קומען צוריק.

„אין א צעטעלע האב איך דיין פאטער געבעטען, מיין טוידטען קערפער צו בעשיצען. אויף'ן בית־עלמין זענען דא צוויי לינדענבוימען, הינטען, ביי'ם פעלד אזש שטעהען זיי. דארטען ווינש איך צו רוהען. ער קען עס, ער וועט עס אויך טהאן פאר זיין פריינד. בעט עס דו איהם אויך'ט. איך וואלט ניט ראטהען, דאס מען זאל פרומע קריסטען נעבען מיר, ארעמען אונגליקליכען, לעגען. אָה! איך וואלט העכסט צופרידען געווען ווען איהר לעגט מיר אין ערגעץ אויף'ן וועג, אדער אין אן איינזאמען טהאָל, אום גלח און פריעסט זאלען זיך קענען צלמ'ען פערביינעהענדיג מיין קבר, און דער סאמאריט זאל א טרעהר אראָפּ־לאזען.

„זעהסט לאָטטע! איך שוידער ניט. איך ציטער ניט אנצונעהמען דעם קאלטען שרעקליכען בעכער, פון וועלכען איך געה טרינקען דעם טוידטען־טרונק. אלעס, אלעס; אלע ווינשע און האָפנונגען פון מיין לעבען זענען ערפילט. אזוי קאלט, אזוי שטארר אנצוקלאפען ביין טויער פון טוידט!

„אָה, ווי גוט מיר איז, דאס איך האב פון'ם גליק געקענט גע־ניסען, פאר דיר צו שטארבען; פאר דיר, לאָטטע, זיך צו אָפּפערען! איך וואלט מוטהיג, איך וואלט מיט שמחה געשטארבען, ווען איך וואלט נאר געקענט דורך דעם, די רוהע, די פריידען פון דיין לעבען דיר צוריקקגעבען! אבער, אָה! אזא גליק איז נאר פערגינט צו גאנץ ווענינ; צו קענען זייער בלוט אום זייערע פריינדס־וועגען פערגיסען, און דורך זייער טוידט, א נייען, הונדערטפאכען לעבען, זייערע נאָהנטע צו געבען.

„אין דיזע קליידער, לאָטטע, איז מיין וואונש צו קומען אין קבר.

דו האסט זיי אנגעריהרט און דערמיט געהיילינט. איך האב אויך דיין פאטער אום דעם געבעטען. מיין נשמה שוועבט ארום איבער'ן ארון. מ'זאל אין מיינע טאשען ניט זוכען. דיזער בלאס־רויטער שלייף, וועלכען דו האסט געטראגען ווען איך האב דיר צום ערשטען מאל געזעהן, ארומגערינגעלט פון די ליעבע קינדערלעך — אָה! קוש זיי טויזענד מאָל און דערצעהל זיי דעם סוף פון זייער אונגליקליכען פריינד. די ליעבינקע. מיר דאכט זיך זיי זענען איצט ארום מיר. אָה! ווי האב איך זיך צו דיר צוגעקלעבט, פון ערשטען אויגענבליק, און דיך ניט גע־קענט אָפּלאָזען? — דיזער שלייף זאל מיט מיר בעערדיגט ווערען. צו מיין געבורטס־טאָג האסטו מיר איהם געשענקט. אָה! ווי איך האב עס אלעם אזוי צומישט! — אָה! איך האב ניט געדענקט דאס מיין וועג זאל מיר אזוי ווייט פערפיהרען! — — — זיי רוהיג, איך בעט דיך, זיי רוהיג!

„זיי זענען אנגעלאָדען! — דער זייגער שלאגט צוועלף! זאל געשעהן וואס עס מוז! — לאָטטע! לאָטטע! לעב וואָהל! לעב וואָהל!"

א שכן האט געזעהן דעם בליץ פון רעוואלווער און געהערט דעם שאָס. ווען עס איז אבער נאכהער שטיל געווארען, האט ער ניט געמאכט דערפון קיין ווענען.

זעקס אין דער פריה, איז דער דיענער אריינגעקומען מיט א ליכט. ער האט געפונען זיין הערר אויף ד'ערד אין בלוט ליגען. דער רעוואלווער נעבען איהם. ער האט איהם גערופען, געטרויסעלט, אבער קיין ענטפער. עס האט זיך איהם נאר אין האלז געשפיעלט. ער איז געלאפען נאך'ן דאָקטאר, נאך אלבערט'ען. לאָטטע האט געהערט דעם הויז־גלעקעל קלינגען. א ציטער האט דורכגענומען אלע איהרע גליעדער. זי האט אויפגעוועקט איהר מאן. זיי זענען ביידע אויפגעשטאנען. דער דיענער האט סאפענדיג און דערשראָקען אריינגעבראכט די נאכריכט. לאָטטע איז אין אונמאכט געפאלען; פאר אלבערט'ס פיס.

אַז דער דאָקטאָר איז געקומען, האָט ער געפונען דעם אונגליק־ליכען נאָך אויף ד'ערד רעטונגסלאָז ליגען. דער פּולס האָט נאָך געשלאָגען; אַלע אבֿרים אָבער זיינען שוין געווען פּאַראַליזירט. איבער'ן רעכטען אויג, האָט ער זיך דעם קאָפּ דורכגעשאָסען, און די מאַרך איז איהם אויסגערונען.

מ'האָט איהם אָן אָדער אין אָרעם געעפענט, און דאָס בלוט האָט געפּלייצט; ער האָט נאָך אַלץ געאָטהעמט.

פון די בלוט וואָס איז געווען אָנגעשפּריצט אויף'ן ווענטיל פון שטוהל, האָט מען געקענט שליסען, דאָס ער האָט זיך געשאָסען זיצענדיג ביי'ם שרייב־טיש; דאַן האָט ער זיך אַרונטערגעגליצט, האָט זיך קאָנוואולסיוו אַרום שטוהל געדרעהט. ער איז געלעגען אויף'ן רוקען, נאָהנט ביי'ם פענסטער; די כּחות זיינען איהם אויסגעגאַנגען. ער איז געווען אין גאַנצען געקליידעט; אין בלויען פראַק און געל־בער וועסט; ער האָט אויך די שטיוועל אויף זיך געהאַט.

עס איז געוואָרען אַ גערודער. אין הויז, אין דער נאָכבאַר־שאַפט, און אין דער גאַנצער שטאָדט האָט עס געקאָכט. אַלבערט איז אָנגעקומען. מ'האָט אַוועקגעלייגט ווערטהער'ן אויף'ן בעט, דעם שטערן האָט מען איהם פערבונדען; זיין געזיכט איז געווען אין גאַנצען ווי ביי אַ טויטען. ער האָט מיט קיין גליעד גערירט. נאָר די לונג האָט נאָך שרעקליך געבאָרכעלט, דאַ שטאַרקער, דאַ שוואַכער. מ'האָט יעדע מינוט ערוואַרטעט זיין סוף.

פון דעם וויין האָט ער נאָר איין גלאָז געטרונקען. „עמיליע גאַלאָטטי" איז געלעגען אויפגעעפענט אויף'ן שרייב־טיש.

פון אַלבערט'ס בעשטירצונג, פון לאָטטע'ס יאָמער — בעסער לאָזט מיר אייך גאָרניט זאָגען.

דער קרייז־ריכטער איז געקומען צו לויפען. ער איז אַרויף געפאַלען אויף'ן גוסס און איהם מיט הייסע ביטערע טרעהרען גע־קושט. זיינע עלטערע זיהן זיינען גלייך נאָך איהם געקומען צו פוס.

זיי זיינען אנידערגעפאלען ביי'ם בעט אין די גרעסטע שמערצען. האבען איהם געקושט מויל און הענד, און דער עלטערער, וועלכ׳ין ווערטהער האט אימער געליעבט אם מייסטען, איז איבער דעם אויסגעהענדענס ליפען געהאנגען, ביז דער לעצטער אטהעם איז פון איהם ארויס, און ערשט דאן האט מען איהם קוים פון טוידטען אבגעריסען. אום צוועלף מיטאג־צייט איז ווערטהער געשטארבען.

די געגענוווארט פון קרייז־ריכטער און די מיטלען וואס ער האט פארגענומען, האבען פארהיט אונארדנונג צווישען די מאסע. עלף ביינאכט האט ער איהם געלאזט בעערדיגען אויף'ן פלאץ וואס ער האט זיך אליין אויסגעקליבען. דער אלטער און זיינע זיהן האבען דעם טוידטען צו דער אמת'ער וועלט באגלייט; אלבערט איז געוועזען צו שוואך מיטצוגעהן. לאטטע'ס לעבען איז אין געפאהר געוועזען. מען האט שטארק מורא געהאט ס'זאל מיט איהר קיין אונגליק ניט טרעפען.

ארבייטער האבען ווערטהער'ס ארון געטראגען. עס האט איהם קיין גייסטליכער בעגלייט.

מיינונגען איבער „ווערטהער׳ס ליידען״

. . . קונסט־ווערק פון גרויסע דיכטער, ווי „ווערטהער׳ס ליידען,״ אין אזא געוויסענהאפטער איבערזעצונג, ווי אייערע, זיינען אין אידיש, אויסער באוושאווער׳ס איבערזעצונג פון „מוירטשענט או ווענים,״ נאך ניט ערשיענען. דער מאטעריעלער ערפאלג פון אייער אונטערנעהמונג מעג זיך זיין צווייפעלהאפט, אבער אויף די אנערקענונג און דעם דאנק פון די פריינד פון אמת׳ע ליטעראטור קענט איהר זיכער רעכענען.

אייער אמת׳ער פריינד,
אלכסנדר הארקאווי.

נו־יארק, 14טער מערץ 1910.

. . . אויף אזא אופן איז געטהע׳ס „ווערטהער׳ס ליידען״ווירקליך א גרויסער סאציאלער בוך. ערשט, ווען מען לייענט איהם גוט דורך, פערשטעהט מען, ווארום ער האט אנגעמאכט אין זיין צייט אזא רושם, ווארום אין פיעלע לענדער איז ער פון דער רעגיערונג און קירכע ערקלערט געווארען אלס שעדליכעס בוך.

איז אט איצט, איבערלעזענדיג דיזעס בוך, קוועטשען מיר נאך א מאל מיט די פלייצעס, און פרעגען זיך: ווארום איז אזא בוך, אזא גרויסעס מייסטערווערק, געבליבען ביז איצט ניט איבערזעצט?

און ה׳ יודסאן קומט א גרויסער דאנק, וואס ער האט גענומען אויף זיך די ארבייט פון צו זיין סיי זיין איבערזעצער און סיי זיין ארויסגעבער, ווייל, בעגרייפט עס נאר גוט, אויף „ווערטהער׳ס ליידען״ איז קיין אידישער פאבלישער ניט געוועזען קיין בעלן, און ה׳ יודסאן האט עס געמוזט ארויסגעבען אויף זיין אייגענעם ריסק.

ש. יאנאווסקי.

(רעדאקטאר פון דער „פרייער ארבייטער שטימע״.)

. . . מיר מוזען געבען דעם איבערזעצער, מר. ש. יודסאן, א קאמפלימענט. די איבערזעטצונג איז א קונסט ווערק. די הקדמה אליין איז אן אינטערעסאנטע ווערק. לאמיר האפען אז אויף דעם אידישען לעזער וועט מאכען א ווירקונג בלויז די פאעטישע זייט פון „ווערטהער׳ס ליידען״ א. א. וו.

י. י. זעווין (תשר״ק).
אין „טאגעבלאטט

פערלאג „מעהר ליכט,״ 147 איסט בראדוויי, ניו־יארק.